

**SOSYAL MEDYA KULLANICILARININ FEMİNİZM ALGILARI ÜZERİNE
NETNOGRAFİK BİR İNCELEME: KIZBAŞINA INSTAGRAM HESABI
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Dilan ERDEM

Eskişehir 2023

**SOSYAL MEDYA KULLANICILARININ FEMİNİZM ALGILARI ÜZERİNE
NETNOGRAFİK BİR İNCELEME: KIZBAŞINA INSTAGRAM HESABI
ÖRNEĞİ**

Dilan ERDEM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Funda ERZURUM

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs 2023

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

.....'nın “.....
.....” başlıklı
tezi .../.../20.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek “Anadolu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği”nin ilgili maddeleri uyarınca,
..... Anabilim/Anasanat dalında Yüksek
Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Unvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı)	:
Üye	:
Üye	:
Üye	:
Üye	:

.....
Enstitü Müdürü

ÖZET

SOSYAL MEDYA KULLANICILARININ FEMİNİZM ALGILARI ÜZERİNE NETNOGRAFİK BİR İNCELEME: KIZBAŞINA INSTAGRAM HESABI ÖRNEĞİ

Dilan ERDEM

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2023

Danışman: Prof. Dr. Funda ERZURUM

Feminizm, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, kadına ve erkeğe dayatılan rollerin onlara getirdiği güçlüklerle, sıkıntılara ve bu durumdan en çok etkilenen taraf olan kadının toplum içinde uğradığı haksızlık ve ezilmişliklere, karşılaştığı sorunlara ve ötekileştirilmesine çözüm getirmeyi amaçlayan bir akım olarak ortaya çıkmıştır. Eşitsizliklerin, zorlukların, haksızlıkların çözüme kavuşturulması, daha adil ve eşitlikçi bir dünya için toplumdaki her bireyin feminist bilince sahip olması gerekmektedir. Teknolojinin gelişmesinin getirdiği olan İnternet'in doğuşuna paralel olarak feminist hareketin de içerisinde yer aldığı aktivist hareketlerin sanal ortamlara taşınması bu hareketlerin bilgilendirme ve örgütlenme kabiliyetini önemli ölçüde sosyal platformlardan almasını sağlamıştır. Bu doğrultuda sosyal platformların toplumu bilgilendirme, bilinçlendirme, örgütlenme gibi boyutları düşünüldüğünde bu platformların kullanıcıların feminizm algıları üzerinde işlevsel olabileceği düşünülmüştür. Bu kapsamda bu çalışmada; Netnografik analiz yöntemi kullanılarak sosyal medya kullanıcılarının feminizm algılarının ne olduğu sorusuna Kız Başına Instagram hesabı örneği üzerinden yanıt aranmıştır. Sonuç olarak, kadın ve erkek kullanıcıların feminizm algıları üzerinde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca din, ahlak, milli değerler gibi unsurların kullanıcıların feminizm algılarının oluşmasında belirleyici olduğu, kadınların olumsuz algılarının değişime daha açık olduğu, ataerkil zihniyetin ortadan kalkması noktasında birincil unsurun temelden sağlanacak eğitim olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal cinsiyet, Feminizm, Instagram, Netnografi, Sosyal medya.

ABSTRACT

A NETNOGRAPHIC EXAMINATION ON FEMINISM PERCEPTIONS OF SOCIAL MEDIA USERS: AN INSTAGRAM ACCOUNT SAMPLE FOR KIZ BAŞINA

Dilan ERDEM

Department of Journalism

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, May 2023

Supervisor: Prof. Dr. Funda ERZURUM

Feminism has emerged as a movement that aims to find solutions to gender inequality, the difficulties and troubles imposed on women and men by the roles imposed on them, and the injustice and oppression suffered by women, who are the most affected party, in the society, the problems they face and their marginalization. It is necessary for every individual in the society to have a feminist consciousness for inequalities, difficulties and injustices to be resolved and for a more just and egalitarian world. In parallel with the birth of the Internet, which is the result of the development of technology, the movement of activist movements, including the feminist movement, to virtual environments has enabled these movements to take their information and organization ability from social platforms to a significant extent. In this direction, considering the dimensions of social platforms such as informing, raising awareness and organizing the society, it is thought that these platforms can be functional on users' perceptions of feminism. In this context, in this study; Using the netnographic analysis method, an answer was sought to the question of what social media users' perceptions of feminism are through the example of an Instagram account Kız Başına. As a result, it has been determined that there are differences in the perceptions of feminism of male and female users. In addition, it has been seen that factors such as religion, morality, and national values are determinative in the formation of users' perceptions of feminism, women's negative perceptions are more open to change, and the primary factor in eliminating the patriarchal mentality is the education to be provided from the basics.

Keywords: Gender, Feminism, Netnography, Instagram, Social media.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında, öncelikle; anlayışı, alçakgönüllülüğü, destekleyici ve yönlendirici tavrı, çalışma disiplini, bilgi birikimi ve dostane yaklaşımıyla çalışmanın başından sonuna kadar her zaman yanımda olduğunu hissettiren, kendime örnek aldığım sevgili tez danışmanım Prof. Dr. Funda Erzurum'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürimde bulunarak benimle değerli görüşlerini paylaşan, tezime dair önerilerde bulunan Prof. Dr. Şule Yüksel Özmen'e ve gerek savunma öncesi süreçte gerekse tez savunmamda jüri üyesi olarak değerli görüşlerini paylaşan, çalışmada eksik kaldığım noktaları tamamlamamda önemli katkıları olan Dr. Öğr. Üyesi Züleyha Özbaş Anbarlı'ya ve teşekkürü borç bilirim.

En büyük teşekkürüm bütün yaşamım boyunca maddi ve manevi tüm varlıklarıyla yanımda olan, düştüğümde ayağa kaldıran, beni ben yapan, bugünlere gelmemin en büyük vesilesi, en büyük gurur kaynağım, hayatımda gördüğüm en güçlü insanlar olan çok sevgili annem ve babama... Ve en büyük sırdaşım, dostum, şansım, kıymetlim, kız kardeşim Selin'e. Minnetle...

Beni her zaman destekleyen, motivasyon kaynağım ve en değerli hazinem olan, ne kadar şanslı olduğumu her gün hatırlatan geniş aile üyelerim ve arkadaşlarım... Hepinize sonsuz teşekkürler.

Teşekkürlerin en özeli ise yüksek lisans öğrenim sürecinde kaybettiğim erkek kardeşim Boran ve kuzenim Sare'ye. İyi ki geçtiniz bu dünyadan, hayatımdan. Bana kattıklarınız için minnettarım. Gittiğiniz yerde, sonsuzlukta görüşmek üzere...

..../..../20....

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

(İmza)

.....

(Öğrencinin Adı Soyadı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GÖRSELLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	5
1.2. Amaç	6
1.3. Önem	6
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlıklar	7
1.6. Tanımlar	7
2. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET	9
3. FEMİNİZM.....	15
3.1. Feminizmin Ortaya Çıkışı ve Tanımı.....	15
3.2. Feminizmin Tarihsel Gelişim Süreci.....	17
3.2.1. I. Dalga Feminizm.....	18
3.2.2. II. Dalga Feminizm	20
3.2.3. III. Dalga Feminizm (Postmodern Feminizm).....	24
3.2.4. IV. Dalga Feminizm (Dijital Feminizm)	25
3.2.4.1. Dijital Feminizme İlişkin Çalışmalar	28
3.3. Feminist Teoriler	34
3.3.1. Liberal Feminizm	35
3.3.2. Marksist Feminizm.....	39
3.3.3. Sosyalist Feminizm	41
3.3.4. Radikal Feminizm.....	42
3.3.5. Kültürel Feminizm	44

3.4.	Türkiye’de Feminizmin Gelişimi	46
3.4.1.	Osmanlı Döneminde Feminizm (Erken Dönem/Pro(to)feminizm) .	46
3.4.2.	Cumhuriyet Döneminde Feminizm (I. Dalga)	51
3.4.3.	1980 Sonrası Feminizm (II. Dalga)	53
3.4.4.	1990 Sonrası Feminizm (III. Dalga).....	57
3.5.	Disiplinler Arası Bir Alan: Kadın Çalışmaları.....	60
3.5.1.	Dünyada Kadın Çalışmaları.....	62
3.5.1.1.	ABD’de Kadın Çalışmaları.....	62
3.5.1.2.	İngiltere’de Kadın Çalışmaları.....	63
3.5.1.3.	Fransa’da Kadın Çalışmaları.....	64
3.5.2.	Türkiye’de Kadın Çalışmaları	65
3.5.2.1.	1990’lı Yıllar: Kurumsallaşma Dönemi	67
3.5.2.1.1.	Akademi İçi Kurumsallaşma.....	67
3.5.2.1.2.	Akademi Dışı Kurumsallaşma.....	74
3.6.	Feminist Çalışmalarda Yöntem ve Epistemoloji	76
3.7.	Feminist Çalışmalarda Karşılaşılan Sorunlar/Engeller, Tartışmalar ve Çözüm Önerileri.....	79
4.	YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ	82
4.1.	İnternetin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	84
4.1.1.	Web 1.0.....	87
4.1.2.	Web 2.0.....	88
4.1.3.	Web 3.0.....	90
4.2.	Yeni Medya	91
4.2.1.	Kavramsal ve Gelişimsel Açidan Sosyal Medya	94
4.2.1.1.	Sosyal Medya Platformları	96
4.3.	Dijital Aktivizm	101
4.3.1.	Dijital Feminist Aktivizm	105
4.3.1.1.	Dijital Platformlarda Feminist Aktivist Hareketler	107
5.	YÖNTEM.....	113
5.1.	Araştırma Modeli	113
5.2.	Evren ve Örneklem.....	117
5.3.	Veri Toplama Tekniği ve Aracı.....	118

5.4. Veri Analizi	119
6. BULGULAR VE YORUM	121
6.1. <i>kiz_basina</i> Instagram Hesabının Netnografik Yöntem Çerçevesinde Analizi.....	121
6.1.1. Feminist Farkındalık ve Eğitim	125
6.1.2. Kadın Hakları ve Eşitlik.....	136
6.1.3. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Cinsiyet Kimliği	175
6.1.4. Kadınların Güçlenmesi ve Rol Modelleri	216
6.1.5. Şiddet Karşıtlığı.....	218
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	235
KAYNAKÇA	249
ÖZGEÇMİŞ	

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 6.1. Kız Başına Instagram Profili	124
--	-----

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
ARPANET	:	Gelişmiş Araştırma Projeleri Dairesi Ağı
BÜ	:	Boğaziçi Üniversitesi
CEDAW	:	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
GREVIO	:	Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu
HTML	:	Zengin Metin İşaret Dili
İTÜ	:	İstanbul Teknik Üniversitesi
KSGM	:	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
NOW	:	Milli Kadın Örgütü
NUWSS	:	Kadınlara Oy Hakkı Ulusal Topluluğu
ODTÜ	:	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	:	Türk Ceza Kanunu
TCP	:	İletişim Kontrol Protokolü
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TÜBİTAK	:	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜVEKA	:	Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı
YAZKO	:	Yazarlar Kooperatifi
YÖK	:	Yükseköğretim Kurulu

1. GİRİŞ

Evren üzerinde pek çok şey karşıtlıklar üzerine kuruludur. Siyah-beyaz, gece-gündüz, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi her kavram bir diğerinin zıttı olarak varlık gösterir. Bu noktadan hareketle, biyolojik temele dayandığı düşünülen cinsiyet ile toplumsal temelli olduğuna inanılan toplumsal cinsiyet arasında da çoğu kez bir karşıtlık kurulduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Mathieu (2015), bu karşıtlığı şu şekilde ifade etmiştir:

“İnsan toplumları, toplumsal bütünün tümü itibarıyla her iki cinsiyete farklı (bölünmüş, ayrılmış ve genellikle hiyerarşik) işlevler atfederek, dikkat çekici bir monotonlukla biyolojik farklılaşmayı üst belirler. Bu farklılaşmaya bir “gramer” uygular toplumlar: Kültürel olarak, dişiye, onu toplumsal bir kadına dönüştürecek bir “kadın” toplumsal cinsiyeti dayatılır; erkeğe ise, onu toplumsal bir erkeğe dönüştürecek “erkek” toplumsal cinsiyeti” (Mathieu, 2015, s. 76-77).

Cinsiyet, bir bireyin doğuştan getirdiği, toplumdaki topluma farklılık göstermeyen, biyolojik ve fiziksel olarak eril ve dişil olma durumunu ifade ederken; toplumsal cinsiyet ise, kişinin doğduğu günden itibaren toplumun ona biçtiği cinsiyetçi rolleri, yüklediği sorumluluk ve beklentileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu durum kadınlar için Simone de Beauvoir’ın “Kadın doğulmaz, kadın olunur.” sözünde anlam bulmaktadır.

Bireye tüm yaşamı boyunca farklı şekillerde etki eden toplumsal cinsiyeti belirleyen çok sayıda etmenin bulunduğunu dile getirmek gerekmektedir. Birey, cinsiyetinden dolayı elinde bulundurduğu fırsatları değerlendirebilme, kaynakları istediği gibi kullanabilme, ihtiyaç duyduğu hizmete ulaşabilme konusunda ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Toplumsal cinsiyetin doğurduğu bu ayrımcılıklardan kadınlar ciddi anlamda etkilenirken, kadına göre toplumsal konum açısından daha yukarıda yer alan ve daha çok avantaja sahip olan erkekler çok daha az etki almaktadır (Pekel, 2019, s. 30). Kadınlar eşitsizliklere maruz bırakılarak, önlerine engeller konularak, ötekileştirilerek, ikincil konuma itilerek dezavantajlı konumda kalmaya mahkûm edilmek istenmektedir.

Güneş (2017)’in tanımladığı biçimde feminizm, “... kadınların toplumsal yaşamdaki ikincil, eşitsiz ve ezilme deneyimlerini inceleyen, neden ezildiklerini ortaya koyan kuramsal bir yaklaşım ve aynı zamanda da kadınların özgürleşme mücadelesinin politik bir hareketidir” (Güneş, 2017, s. 245). Tarihsel süreçte ezilen, baskıya maruz kalan, şiddetin her türlüünü yaşayan, çalışma hayatında önüne engeller konulan, hukuk önünde ayrımcılığa uğrayan bir tarafta yer alan kadınlar, sıralananlar gibi pek çok toplumsal sorunla savaşmışlar ve hala da savaşmaktadırlar. Bugün, gelişmekte olan

ülkelerin birçoğunda kadınların sahip olduğu temel haklar belirgin bir biçimde ihlal edilmektedir. Buna karşılık, gelişmiş ülkelerde de kadınların faydasını gözeten reformlar gerçekleştirilse bile eşitsizliklerin ve ayrımcılıkların önemli oranda sürdüğünü ifade etmek gerekmektedir. İşte feminist kuram tam da bu noktada bu adaletsizliği odak noktası yapmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hangi noktalarda var olduğu, ne şekilde oluştuğu, dayanağının ne olduğu ve nasıl ortadan kaldırılabileceği konusunda tezler ortaya koymuş, çözümler önermiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununu Liberal feminizm, Marksist feminizm, Radikal feminizm gibi çeşitli yaklaşımlarla ele alması, ortaya konulan analizler ve çözümler açısından da farklılıkların doğmasına yol açmıştır (Arıkan, 2019, s. 663). Netice olarak feministler, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında güçlü bir sınır koyarak biyolojinin bir kader olduğunu savunan ataerkil düşünce yapısına karşı çıkmışlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal hatta siyasî bir temele dayandığının altını çizmişlerdir (Heywood, 2013, s. 241). Bu noktada belirtilmesi gereken bir diğer önemli gelişme de 1960'lı yıllardaki feminist hareketin sonucunda Amerika Birleşik Devletleri'nde disiplinler arası bir alan olarak ortaya çıkan "Kadın Çalışmaları" alanıdır. Kadınlar, neden ötekileştirildiklerini, neden ezildiklerini sorgulamışlar ve bunun sebeplerinin araştırılması gerektiğini savunmuşlardır. Bunun sağlanması için de feminist bilincin yükseltilmesini¹ amaçlamışlardır. Bu sebeple kütüphane, kafe gibi yerlerde ve evlerde tartışmalar gerçekleştirmişlerdir. İlerleyen süreçte kadın akademisyenler feminist hareketi akademiye taşımışlar, böylelikle disiplinler arası bir alan olarak Kadın Çalışmaları sosyal bilimler literatürüne dahil olmuştur.

Tarih boyunca her çağ kendinden önceki çağlardan farklı nitelikler taşımış ve bulunduğu dönemin özelliklerini yansıtacak biçimde farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Bugün içerisinde yer aldığımız sanayi sonrası çağ ise "Enformasyon Çağı" adını almıştır. Bu devrin en önemli özelliği bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm olmuştur. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki bu ilerleme politik, ekonomik, sosyal ve kültürel pek çok açıdan yeniliğe yol açmıştır. "Teknolojik yakınsama" da yine bilgi ve iletişim teknolojilerinin beraberinde getirdiği önemli kavramlardan biri olarak literatürdeki yerini almıştır. Teknolojik yakınsama, iletişim ortamlarının teknik açıdan birbirlerine yakınlaşmaları hatta iç içe geçmelerine, dünya üzerindeki bütün toplumların

¹ **Feminist bilinç yükseltme:** "Bilinç yükseltme, ikinci dalga feminizmin "özel/kişisel olan politiktir" vurgusu ile kadınların kendileri için politika yapmaları anlayışını birleştiren feminist bir yöntemdir. İlk kez 1960'ların sonunda ABD'de ortaya çıkan bilinç yükseltme grupları ise bu alternatif politikanın deneyimlendiği alanlardır" (Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://feministbellek.org/bilincyukseltme/>).

birbirleri ile etkileşim kurlmalarına temel oluşturmuştur. Dünyanın bir ucundan diğer ucuna kolaylıkla bağlanabilmeyi sağlayan bu teknolojiler, toplumsal ilişkilerin kurulmasına güç sağlamış ve küreselleşme olgusunun yayılmasının önünü açmıştır (Uğurlu, 2013, s. 3). Bu doğrultuda, özellikle 1990'lı yılların başından bu yana yaşanan teknolojik gelişmelerin toplumsal hayat pratiklerini köktenci bir biçimde değiştirip dönüştürdüğünü belirtmek gerekmektedir. 1990'lı yıllarda ortaya çıkıp hayatın akışına dahil olan İnternet, Web. 1.0 denilen teknolojik dönemin başlatıcısı olmuştur. Web 1.0, insanların pasif konumda olduğu bir teknolojik dönemdir. Bu durum, insanların internet aracılığıyla kendilerine sunulan yayımları etkileşim vermeden yalnızca izleyerek takip edebildikleri anlamına gelmektedir. Sonraki dönem olan Web 2.0 ise kullanıcıların iletişim sürecine etkileşim vererek dahil olduğu bir dönemi ifade etmektedir. Yani kullanıcılar bu dönemde Web 1.0'ın aksine aktif konumdadır. Kendilerinin oluşturduğu sitelerden yayımlar yapabilmekte, kendi fotoğraf ve videolarını yayımlayabilmekte, kendi düşüncelerini anlatabilecekleri platformlarda kendileri adına profil yaratıp paylaşımında bulunabilmekte ve sanal ortamdaki bu platformlara gerçek hayatındaki kişileri dahil edebilmektedir. Kısacası Web 2.0 gerçek hayattaki yaşam pratiklerini sanal ortama taşımıştır (Turhan, 2017, s. 26-27).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan köklü dönüşümler yukarıda da ifade edildiği gibi politik, kültürel, ekonomik ve sosyal pek çok alanda değişim ve yenilikleri beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla yaşanan değişimden aktivizmin etkilenmesi de kaçınılmaz olmuştur. Bu kapsamda “dijital aktivizm” kavramı da üzerinde çokça durulan bir kavram olarak aktivizmin dijital teknolojiler sonucunda dönüşmüş, farklılaşmış hali şeklinde alanyazına dahil olmuştur. Dijital aktivizmin henüz yeni bir kavram olması sebebiyle de üzerinde fikir birliğine varılabilmiş mutlak tek bir tanımını yapabilmek mümkün olmamıştır.

Özgür Uçkan (2012) “Dijital Aktivizm mi, Aktivizm mi?” adlı yazısında, dijital aktivizmi “farklı aktivizm türlerinin internet kullanımına verilen genel bir isim” olarak tanımlamış ve dijital aktivizmin yararları ya da zararları üzerine tartışmak yerine, yaratıcılık, etkililik ve derinlik açısından ne şekilde kullanılırsa daha verimli olacağını tartışılmasının çok daha mantıklı olacağını ifade etmiştir. Ayrıca Uçkan (2012)'a göre;

“İnternetin aktivist kullanımı ise, belli bir amacın savunusu, bu amaç etrafında veya belirli bir eylemi gerçekleştirmek için örgütlenme, amaca yönelik mesajları bir iletişim kampanyası çerçevesinde kitlelere iletme, amaç doğrultusunda lobi faaliyetleri gerçekleştirme, internet

üzerinde eylem gerçekleştirme (boykot, site karartma vb.), amaca yönelik kaynak toplama /fon oluşturma, hükümetler veya şirketlerin faaliyetlerini izleyerek düzenli olarak raporlama (watchdog) gibi temel aktivist faaliyetlerin, başta sosyal medya olmak üzere geniş kitlelere gerçek zamanlı bilgi akışı ile ulaşmaya imkan tanıyan alanlarda veya blog, vlog, podcast, video, fotoğraf paylaşım siteleri gibi alanlarda gerçekleştirilmesi anlamına geliyor” (Uçkan, 2012).

Yukarıda anlatılanlardan hareketle, Özdemir ve Aydemir (2019) feminist aktivist hareket içerisinde yer alan kadınların da artık sosyal platformlar üzerinden örgütlendiklerini, söylemlerini bu platformlar üzerinden paylaştıklarını, savunma ve desteklerini de yine bu platformlar aracılığıyla sağladıklarını belirtmişlerdir. Feminizmin sosyal ortamlara taşınması ve sesini özellikle bu mecralarda duyurmaya çalışması yeni bir kimlik kazanmasını sağlamıştır. Bu durum da feminizmin dördüncü dalgasının zeminini hazırlamıştır. Bütün dalgalarda çağın gereklerine ayak uydurarak, kendini yenileyerek, eksikliklerinin farkına varıp bu eksiklikleri tamamlamaya çalışarak hareket eden feminizm için, gelişen dijital teknolojiler, üçüncü dalgada ayrışan grupların yeniden bir araya gelebileceği sanal bir ortam yaratmıştır. Dünyanın farklı yerlerinde bulunan pek çok feminist, sosyal platformlar yoluyla amaçlarını daha geniş kitlelere duyurabilme, fikirlerini aktarabilme, destek bulabilme, örgütlenebilmeye yönelik etkileşim imkânı bulmuşlardır (Özdemir ve Aydemir, 2019, s. 1711). Daha fazla kişiye ulaşma imkânı olması ve avantajlı yönlerinin fazla oluşu sebebiyle feminist bilincin oluşturulmasının ve geliştirilmesinin de sosyal platformların verimli kullanılmasıyla önceki dalgalara göre daha kolay ve daha hızlı gerçekleştirilebileceği yorumunu yapmak mümkündür.

Bu tez çalışması yedi bölümden oluşmaktadır. *Birinci bölüm* olan “Giriş” başlıklı bu bölümde, çalışmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlıkları ve çalışma içerisinde sıklıkla kullanılan bazı kavramların tanımları alt başlıklar halinde yer almaktadır. “Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet” başlıklı *ikinci bölümde*, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımı detaylı bir şekilde incelenmiştir. “Feminizm” başlıklı *üçüncü bölümde*, alt başlıklar halinde feminizmin ortaya çıkışı ve tanımı, tarihsel gelişim süreci, feminist teoriler, feminizmin Türkiye’deki gelişimi, hem dünyada hem Türkiye’de yapılmış kadın çalışmaları, feminist çalışmalarda yöntem ve epistemoloji, feminist çalışmalarda karşılaşılan sorunlar/engeller, tartışmalar ve çözüm önerilerine yer verilmiştir. “Yeni İletişim Teknolojileri” başlıklı *dördüncü bölümde* yine başlıklar halinde İnternet’in ortaya çıkışı ve gelişimi, yeni medya, kavramsal ve gelişimsel açıdan sosyal medya, dijital aktivizm, dijital feminist aktivizm açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde

dünyada ve Türkiye’de dijital platformlarda gerçekleşmiş olan feminist aktivist hareketlerden de bahsedilmiştir. *Beşinci bölümde* araştırmanın yöntemi ile ilgili bilgilere; *altıncı bölümde* çalışma sonucunda elde edilen bulgulara ve son olarak *yedinci bölümde* de sonuç ve değerlendirmeye yer verilmiştir.

1.1. Problem

Cinsiyet, bir bireyin doğuştan getirdiği, toplumdan topluma farklılık göstermeyen, biyolojik ve fiziksel olarak eril ve dişil olma durumunu ifade ederken; toplumsal cinsiyet ise, kişinin doğduğu günden itibaren toplumun ona biçtiği cinsiyetçi rolleri, yüklediği sorumluluk ve beklentileri tanımlamak için kullanılmaktadır.

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana bir cins diğer cinsin her zaman üstünde tutulmuştur. Paleolitik ve Birinci Neolitik Dönem statü açısından kadının üstün olduğu dönem olurken İkinci Neolitik Dönem kadınların statü açısından gerilemeye başladığı dönemdir. Avcı toplayıcı dönemin yerini yerleşik hayata bırakması ve dolayısıyla tarımın başlaması, öküz, su, rüzgâr gücü ve sonrasında saban, su ve rüzgâr değirmenleri gibi yeni enerji kaynaklarının keşfi, bu dönemde erkekleri öne çıkaran unsurlar olmuştur. Küçük bahçelerden tarlalara geçiş yapılması bahçede çapasıyla çalışan kadının yerini sabanıyla çalışan erkeğe bırakmasına sebep olmuştur. Bu yeni üretim tarzı ile ürünlerde artış yaşanmış ve bu duruma paralel olarak nüfusta da patlama olarak adlandırılabilir ciddi artış ortaya çıkmıştır. Birinci Neolitik dönemdeki köyler bu dönemde ilk olarak yerlerini kasabalara daha sonra da şehirlere bırakmıştır. Erkeğin üremedeki rolünün öğrenilmesi ve yaşanan bu değişimlerin neticesinde dinin erkeği ve sahip olduğu gücü çok daha fazla ön plana çıkartması kadının dinlerdeki üstün statüsünü yok etmiştir (Sevim, 2005, s. 10). Buradan sonra tarihsel süreçte en dezavantajlı konumda olan tarafta kadın yer almaya başlamıştır. Bu durum ise toplumdaki eşitsizliklerin temelini oluşturmuştur. Bu noktada feminizm, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, kadına ve erkeğe dayatılan rollerin onlara getirdiği güçlüklerle, sıkıntılara ve bu durumdan en çok etkilenen taraf olan kadının toplum içinde uğradığı haksızlık ve ezilmişliklere, karşılaştığı sorunlara ve ötekileştirilmesine çözüm getirmeyi amaçlayan bir akım olarak ortaya çıkmıştır.

Eşitsizliklerin, zorlukların, haksızlıkların çözüme kavuşturulması, daha adil ve eşitlikçi bir dünya için toplumdaki her bireyin feminist bilince sahip olması gerekmektedir. Bilinç yükseltme, feminizmin ortaya çıktığı günden bu yana çeşitli şekillerde gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Geçmişte evler, kafeler, kütüphaneler gibi

kapalı ortamlarda gerçekleştirilen bilinç yükseltme faaliyetleri, günümüzde İnternet'in ortaya çıkışı, dönüşen bilgi ve iletişim teknolojilerinin her alana nüfuz etmesiyle birlikte daha çok sanal ortamlar üzerinden şekillenmektedir.

Günümüzde insanlar vakitlerinin büyük bir bölümünü teknolojik gelişmelerle birlikte hayatın akışına dahil olan sosyal platformlarda harcamaktadır. Bu doğrultuda feminist hareketin de içerisinde yer aldığı aktivist hareketlerin sanal ortamlara taşınması bu hareketlerin bilgilenme ve örgütlenme kabiliyetini önemli ölçüde sosyal platformlardan almasını sağlamıştır. Sosyal platformların toplumu bilgilendirme, bilinçlendirme, örgütlenme gibi boyutları düşünüldüğünde ise bu platformların feminist bilince ve/veya algıya etki noktasında işlevsel olabileceği düşünülmüştür. Bu kapsamda bu çalışmada; Netnografik analiz yöntemi kullanılarak sosyal medya kullanıcılarının feminizm algılarının ne olduğu sorusuna 'Kız Başına' Instagram hesabı örneği üzerinden yanıt aranacaktır.

1.2. Amaç

Araştırmanın problem sorusuna yanıt aramak için takipçisi en fazla, etkileşimi en yüksek ve içerik açısından çalışmaya en uygun olan feminist paylaşım odaklı kiz_basina hesabı seçilmiştir. Bu hesabın paylaştığı içeriklere gelen kullanıcı yorumlarına yönelik gerçekleştirilecek Netnografik analiz ile problem sorusu cevaplanmaya çalışılacaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada aşağıdaki alt sorulara yanıt aranacaktır:

1. İncelenen Instagram hesabı en çok hangi temalar üzerinden paylaşım yapmaktadır?
2. Kullanıcılar hesabın yaptığı feminist paylaşımları nasıl anlamlandırmaktadır?
3. Kullanıcılar gönderilere yaptıkları yorumlarla ataerkil söylemleri yeniden mi üretmişler yoksa eleştirel yorumlarda mı bulunmuşlardır?
4. Kadın ve erkek kullanıcıların feminizm algılarında farklılıklar var mıdır?

1.3. Önem

Çalışma, feminist paylaşım odaklı bir Instagram hesabı olan kiz_basina adlı örnek hesabın paylaşımlarına gelen yorumlar üzerinden sosyal medya kullanıcılarının feminizm algılarını saptamak, bu tür feminist paylaşım odaklı hesapların kullanıcıların feminizm algısını etkileme ve feminist bilinci yükseltme potansiyellerinin ne olduğunu anlamak, toplumsal eşitliği sağlamada nasıl bir rol üstlenebileceği noktasında fikir sahibi olmak

açısından önem taşımaktadır. Feminizm ve toplumsal cinsiyet ile ilgili literatürde pek çok alanda çok sayıda çalışma mevcuttur. Ancak ele alınacak konu kapsamında, herhangi bir sosyal medya platformu özelinde kullanıcıların feminizm algılarının incelenmesine dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ayrıca Netnografik araştırma yöntemi kullanılarak bulguların elde edilmesi ve yorumlanmasının, söz konusu yöntemin sosyal bilimler alanındaki araştırmacılar tarafından henüz yeterince tanınmıyor ve kullanılmıyor oluşu sebebiyle bu çalışmanın bu konuda çalışma yürütecek araştırmacılara kaynaklık edeceği ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Çalışmada aşağıdaki noktalar birer varsayım olarak kabul edilmiştir:

1. Instagram, kullanıcıların kültürel ve sosyolojik eğilimlerinin gözlenebileceği bir platformdur.
2. Instagram çoğu yaş grubunun kullandığı bir platformdur.
3. Takipçi sayısı ve etkileşimi yüksek olan feminist paylaşım odaklı hesapların bilinç yükseltme potansiyeli daha yüksektir.
4. Feminist bilinç, bireylerin eşitlik kavramını benimseyebilmesi için önemli bir etkidir.

1.5. Sınırlıklar

Çalışmada şu noktalar birer sınırlık olarak kabul edilecektir:

1. Çalışma, sosyal medya platformlarından Instagram ile sınırlıdır.
2. Çalışma, en fazla takipçiye ve etkileşim oranına sahip bir feminist paylaşım odaklı Instagram hesabı ile sınırlıdır.
3. Çalışma yalnızca Türkçe paylaşım yapan feminist paylaşım odaklı hesaplar ile sınırlıdır.
4. Çalışma, sosyal bilimler alanındaki tüm çalışmalar gibi insan unsuruyla sınırlıdır.
5. Çalışma 1 Ocak 2018- 1 Ocak 2023 tarih aralığı sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Çalışmaya özgü olan ve sıklıkla kullanılan bazı kavramlar aşağıdaki anlamlarda kullanılmıştır:

Cinsiyet: Bireyin doğuştan getirdiği, bütün toplumlar için aynı olan, genetik, fiziksel ve biyolojik olarak kadın ve erkeklerin tümü için aynı olan özellikleri ifade etmek için kullanılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet: Toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişebilen, bireye toplum tarafından yüklenen rolleri ve beklentileri ifade etmek için kullanılmaktadır.

Ataerkil: Soyda, temel olarak babayı alan ve ailede çocukları baba soyuna mal eden (topluluk), pederşahi, patriarkal (http-1).

Feminizm: 18. Yüzyılda ortaya çıkan ve kadınların toplum içindeki rolünü ve haklarını genişletmeyi öngören bir doktrindir (Sevim, 2005, s. 7).

Feminist bilinç yükseltme: Ataerkillik içerisinde kadınların, ‘kadın’ ve ‘ezilen’ olmaları bakımından ortak baskılara maruz kaldığı farkındalığının kadınlarda oluşması adına bir yol olan “bilinç yükseltme” pratikleri ve grupları, kadınlık deneyimlerinin kadınlar arasında paylaşımına açılmasında ve onların, özgürleşme mücadelelerinde politik bir özne olarak yer almalarında rol oynamaktadır (Baran ve Demiriz, 2017, s. 316).

Teknolojik yakınsama: Dijital yakınsama olarak da bilinen teknolojik yakınsama (kavuşma), başlangıçta ilgisiz olan teknolojilerin geliştikçe ve ilerledikçe daha yakından bütünleşme ve hatta birleşik hale gelme eğilimidir (http-2).

Bilgi iletişim teknolojileri: Bilgiye ulaşılmasını ve bilginin oluşturulmasını sağlayan görsel, işitsel, basılı ve yazılı araçların tümüdür.

Dijital aktivizm: “İnternet aktivizmi”, “e-aktivizm”, “siber aktivizm” gibi kullanımları da olan, farklı aktivizm türlerinin internet kullanımına verilen genel bir isim (Uçkan, 2012).

Dijital feminizm: İnternet ve sosyal ağlar tarafından biçimlendirilen feminizm.

2. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet kavramı, Türk Dil Kurumu [TDK] tarafından, “bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks” şeklinde tanımlanmıştır (http-3).

Toplumsal cinsiyet kavramı ise, Baştürk Akca ve Ergül (2016, s. 17)’e göre en genel anlamda “kadın ve erkeği tanımlayan biyolojik özellikleri belirten cinsiyet kavramından ayrı olarak, karmaşık toplumsal ilişkiler ağı içinde inşa edilen nitelikleri, kadınlık ve erkekliğe yüklenen anlamları, onlardan beklenen davranışları ifade etmek için kullanılır”.

Ecevit (2011, s. 4) ise toplumsal cinsiyeti, “biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kadınla erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumların bu iki cinsi birbirinden ayırt etme biçimini onlara verdiği toplumsal rolleri anlatmak için kullanılan bir kavram” olarak tanımlamıştır.

Kadınlar ve erkekler arasındaki (cinsiyet organlarındaki farklılıklar, üreme fonksiyonlarındaki farklılıklar ve hormonal farklılıklar) gibi biyolojik farklılıklar cinsiyet farklılıkları olarak adlandırılırken; doğan her oğlan ve kız çocuğunun sosyalleşme sürecinde edindiği, içinde bulunulan kültürün cinsiyetlere yakışır bulup uygun gördüğü bütün duygular, tutumlar, davranışlar ve roller arasındaki farklılıklar ise toplumsal cinsiyet farklılıkları olarak adlandırılmaktadır. Biyolojik cinsiyet farklılıkları bireyin doğuştan getirdiği, evrensel olan, sonradan öğrenilmeyen, değiştirilemeyen (istisnai durumlar hariç) özellikler açısından oluşan farklılıklardır. Toplumsal cinsiyet farklılıkları ise bireyin doğduktan sonra toplumsallaşma sürecinde öğrenip kazandığı özellikler açısından ortaya çıkan ve kişiden kişiye, kültürden kültüre değişikliğin mümkün olduğu farklılıklardır (Yaşın Dökmen, 2015, s. 24-25).

Birey dünyaya gelir gelmez içine doğduğu aile ve toplum tarafından toplumsal cinsiyetin dayattığı şekilde yetiştirilmeye başlanır. Henüz anne karnında cinsiyetinin belli olduğu andan itibaren tüm hayatı boyunca üzerinde taşıyacağı yükümlülükleri şekillenmeye başlar. Bebeğin cinsiyeti kız ise odası, eşyaları ve kıyafetleri dişil cinse atfedilen pembe renkle; eğer oğlan ise de eril cinse atfedilen mavi renkle bezenir. Kız çocuğuna oyuncak bebek, oyuncak mutfak eşyaları, kurtarılmayı bekleyen prenses gibi çizgi film karakterli objeler alınırken; oğlan çocuğuna silah, araba, kurtarıcı rolündeki çizgi film karakterli objeler alınır. İlerleyen süreçte oğlan çocukları girişken, dayanıklı, cesur olmaya yönlendirilirken; kız çocukları sakin, oturaklı, ölçülü olmaya yönlendirilir.

Böylelikle sonrası için erkek ve kadının toplumsal cinsiyete uygun özellikleri de biçimlenmeye başlamıştır. Kadın ve erkeğe sahip oldukları düşünülen “kadınsılık” ve “erkeklik” diye nitelendirilen özellikler atfedilmiştir. “Kadınlık” ve “erkeklik” kavramlarından farklı olan bu iki kavramda kadın nazik, zarif, kırılğan, duygusal, fedakâr, sıcakkanlı, hassas, korunmaya muhtaç gibi özelliklerle; erkek ise sert, soğukkanlı, dışadönük, korkusuz, mantıklı, atılgan gibi özelliklerle tanımlanır. Toplumsal cinsiyete göre kadın ve erkek bu tanımlara yakışır şekilde davranmalıdır. Toplumsal cinsiyete göre kadının yeri evidir, kadın evde yani özel alanda olmalıdır, ev içi işleri üstlenmelidir. Temizlik, yemek, çocukların ve yaşlıların bakımı gibi fiziksel ve zihinsel güç gerektirmeyen işler ona aittir. Erkek ise kamusal alana aittir, fiziksel ve zihinsel güç gerektiren işlerle uğraşır. Evin geçimini sağlamakla yükümlüdür, tamirat tadilat işleri gibi fizik ve zihin gücü gerektiren, zor olarak nitelendirilen işleri üstlenir. Bu durumda kadının üstlendiği işler değersizleştirilir, kadın ikincil konuma itilerek ötekileştirilir. Ayrıca kamusal alandan dışlanarak özel alana hapsedilmiş olur. İş seçiminde de üstünlük yine erkeğe aittir. Yöneticilik, liderlik, politika gibi işler erkeğe uygun görülürken; kadınlara, öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik gibi ev içi işlerle özdeşleştirilen işler uygun görülür. Çalışma hayatında kadın yine ezilen konumdadır. Eşit işe eşit ücret alamama, statü olarak yükselmekte zorluk, hamilelik ve doğum gibi durumlarda işe alınmama veya işten çıkarılma gibi türlü sıkıntılarla karşılaşır. Tüm bu durumlar kadını erkek karşısında pasif, güçsüz konuma getiren, toplumdan topluma ve kültürden kültüre büyük benzerlikler göstermekle birlikte farklılaşabilen, dayatılmış, kalıplaşmış ve değişmesi güç olan toplumsal cinsiyetin tezahürüdür (Saraç, 2013, s. 29).

C. Vatandaş (2007, s. 36) toplumsal cinsiyeti oluşturan ve onu büyütüp ilerlemesini sağlayan unsurların genel itibarıyla iki farklı boyutta yer alan düşünce yapılarıyla ilgili olduğunu ifade etmiştir. Bu yapılardan ilki, cinsiyetlere dair tutumları, davranışları, tepkileri ve cinsler arasındaki farklara dayanan inançları içeren cinsiyet önyargılarıdır. İkincisi ise, ideal kadın ve erkek arasında yer alması gerektiği kanaatinde bulunulan farklılıklara dairdir. Bu farklılıkların hayatta yer bulan boyutunu ise roller meydana getirmektedir.

“Toplumsal rol, toplum içindeki bireyin toplumsal konumuna uygun davranışlarını, sorumluluklarını, ayrıcalıklarını ve diğer insanlarla ilişkilerini yönlendiren kuralları ifade etmektedir”. Kısaca, toplumsal rol toplumun bireye uygun gördüğü, bireyden yapmasını beklediği tutum ve davranışlardır. Örnek vermek gerekirse; annelik

ya da babalık durumunun gerektirdiği tutum ve davranışlar rol olarak ifade edilmektedir. Bu rolün anlamını ve bireyin bu rolü nasıl oynayacağını içinde yaşadığı toplum veya kültür tanımlar ve birey bu role uygun şekilde davranır. Hangi rolde hangi davranış biçimini geliştireceğini ise toplumsallaşma sürecinde öğrenmektedir ve zamanla özümsemektedir. Bireyin toplumda içinde bulunduğu durum, sosyoekonomik, politik ve dini bakımdan değişime uğradığı gibi; bu değişim yaş, medeni durum ile bilgi ve yetenek bakımından da gerçekleşmektedir. Bu sebeple içerisinde yer alınan tüm farklı durumlar tıpkı cinsiyetteki gibi farklı rolleri gerekli kılmaktadır. Kültürel bakımdan bireyin duracağı konumun belirlenmesi ve bu konumun hangi rolleri gerektirdiği ise bireyin cinsiyetine bağlıdır. Bu roller de “toplumsal cinsiyet rolleri” şeklinde tanımlanmaktadır (S. Vatandaş, 2020, s. 759). Henüz anne karnındayken oluşmaya başlayan toplumsal cinsiyet rolleri, bebeklik döneminde, aile ortamında biçim almaya başlamaktadır. Devam eden süreçte okul, iş hayatı döneminde ve kanunlarla pekişerek içselleştirilen kalıplar böylelikle değişikliğe uğraması çok güç yargılar haline almaktadır. Oluşan bu kalıp yargılar, kadın ve erkeğe karşı geliştirilen önyargıların önemli bir bölümünü meydana getirmektedir. Cinsiyet kalıp yargıları, toplumda kadın erkek eşitsizliğine yol açan en etkin önyargılardandır. Özetle; kalıp yargılar önyargıları, önyargılar da ayrımcılığı doğurur. Yani ayrımcılık önyargı ve kalıp yargıların davranışsal olarak dışavurumudur denilebilir (Saraç, 2013, s. 27-28). Neticede, birtakım toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından doğan ayrımcılık bireyin bütün hayatına önemli ölçüde etki etmektedir. Bazı durumlarda bireye taşıyabileceğinin üstünde sorumluluklar yükleyerek hayatında tehlike oluşturabilecek durumlarla karşılaşmasına neden olabilmektedir. Birey, stres yaşayabilmekte veya depresyona girebilmekte hatta intihara kalkışabilmektedir. Dahası, sonu cinayete varan bazı tutum ve davranışlar gösterebilmektedir. ‘Töre cinayeti’ veya ‘kan davası gütmek’ bu anlamda örnek gösterilebilecek durumlardır (S. Vatandaş, 2020, s. 759, 764).

Yılmaz (2018), modernleşmenin yaşanmasıyla kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal rollerin sınırlarının daha fazla belirginleştiğini ifade etmiştir. Kamusal alanda yer alan, otoriteyi elinde bulunduran erkek, evin maddi ihtiyaçlarını karşılayan konumdayken; özel alanda yer alan kadın, evin işlerini ve çocukların, yaşlıların bakımını üstlenen konumdadır ve erkeğin müsaade ettiği sınırlar içerisinde varlık göstermektedir. İlerleyen süreçte, ekonomik şartlarda yaşanan değişimler, bir eve iki maaşın girmesini sağlasa da kamusal alan içerisinde yer almaya başlayan kadın için toplumsal olarak

çizilen sınırlar da buraya taşınmıştır. Yani kadınlar edilgen konumda tutularak kamusal alan içerisinde de ötekileştirilerek ikincil konuma itilmiştir. Ayrıca bekar kadınların ev içerisinde babasının ya da erkek kardeşinin üzerinde kurduğu hakimiyetten kurtulabileceklerini düşündükleri için evlenmeyi seçtiklerini, evlendiklerinde toplum tarafından daha fazla itibar görebilecekleri bir konuma yükseleceklerini düşündüklerini de ifade etmek gerekmektedir. Ancak evlendikleri zaman, evli kadın konumuna geçtiklerinden dolayı bu kez de evli bir kadından beklenen davranış kalıbını sergilemek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum da kadınları adeta bir kalıptan kurtarıp diğer bir kalıbın içerisine sürükleyen bir girdabı ve kısır döngüyü ortaya çıkarmaktadır (Yılmaz, 2018, s. 60, 64).

Daha önce de belirtildiği üzere “kadınlık ile erkeklik” ve “kadınsılık ile erkeksilik” aynı anlama gelmemektedir. İnsan, biyolojik açıdan dişi veyahut eril bedenle doğmaktadır. Bedenin cinsiyeti, bireyin doğuştan getirdiği en doğal ve temel özelliklerdendir. Ancak eşcinsellik konusu ve toplumsal cinsiyetin eşcinsellik üzerindeki etkisini Bingöl (2014, s. 108-109) şöyle aktarmaktadır:

“... eşcinsellik örneğinde işler, biyolojik bir kural olan iki farklı cinsten beden münasebetinin tersine işler. Aynı cinslerin birbirleriyle ilişkisi söz konusudur. Ama bu hal değiştirilmelidir. Değiştirme görevinde toplumsal cinsiyet devreye girmektedir. Toplumsal cinsiyetin öngördüğü ‘kadın kadın gibi erkek erkek gibi olmalıdır’ şeması eşcinsel bedenleri heteroseksüel (yaygın anlayışa göre normal) görünüş ve davranışlara uyarlamaya zorlamaktadır”.

S. Vatandaş (2020, s. 753), bugünün toplumunda hala “cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” kavramlarının aynı anlama geldiğini savunanların oranının büyük olmasına karşın bu kavramların günümüzde sosyal bilimler alanı içerisinde birbirinden farklı anlamsal nitelikleri üzerine çalışılmış araştırmalarla hayli geniş bir literatürün ortaya çıktığını belirtmiştir. Ona göre, biyolojik ve toplumsal cinsiyet ayrımının sınırları bugün düne göre çok daha nettir.

Ecevit (2011, s. 4-5), 1970’li yıllardan bu yana ortaya konulan toplumsal cinsiyet çalışmalarında önemli 3 aşamanın olduğunu vurgulamıştır. İlk aşama, kadın ve erkek arasındaki cinsiyet farklılıklarının altının çizildiği aşamadır. Bu çalışmaları ortaya koyan araştırmacılar bu farklılıkların bireylerin biyolojik özelliklerinden dolayı ortaya çıktığı noktasında hemfikirdir. Bir sonraki aşamada öğrenilen cinsiyet rolleri ile toplumsallaşma üzerinde durulmuştur. Bu aşamada toplumsal cinsiyetin, toplumsal düzenlemeler

sonucunda oluştuğu görüşünde birleşilmiştir. Son olarak nc aşamada ise, toplumsal cinsiyetin toplumsal sistemlerin tümünde önemli bir noktada durduğunun farkına varılmıştır. Kısaca toplumsal cinsiyet, ücretli çalışma, siyaset, aile, gündelik yaşam, ekonomik kalkınma, eğitim ve hukuk gibi pek çok alanda çözümlemelere dahil olmuştur. Ecevit ayrıca, toplumda, kadın ve erkek arasında görülen toplumsal farklılıkların biyolojik farklılıklardan kaynaklandığını savunanlara ‘doğacı görüş’ taraftarları; cinsiyet rollerinin kültürel açıdan belirlendiğini ve sosyal temeller üzerine kurulduğunu savunanlara da ‘gelişmeci’ görüş taraftarları denildiğini ifade etmiştir.

iek ve opur (2018, s. 18-19) “Bireylerin Kadınların çalışmasına ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları” adlı çalışmalarında, bireyin toplumsallaşma sürecinin ailede başladığı düşünüldüğünde, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ve davranışların da bu süreçte renilip içselleştirildiği kabulünden hareketle, özellikle anne babanın eğitim seviyesinin de bu süreçte etkili olduğu sonucuna ulaşmışlar ve bu konuda bazı önerilerde bulunmuşlardır. Bu neriler aşağıdaki gibidir:

- Bireylerin evlilik öncesinde ailedeki rol ve sorumluluk dağılımının eşitlikçi temel üzerine kurulmasının önemine ilişkin,
- Eğitim düzeyi fark etmeksizin ocuk sahibi olmak isteyen anne baba adaylarının, annelik ve babalık rollerinin farkında olarak bu rolleri eşitlikçi bir şekilde üstlenmeleri ve toplumsal cinsiyete dair farkındalık kazanacakları, duyarlılık geliştirebilecekleri,
- ocuğu olan anne babaların ise, çocukların toplumsal cinsiyet eşitliğinin farkında olarak bu yönde tutum ve davranış sergilemesi amacıyla ailelerin konu ile ilgili bilgi ve bilinç düzeylerinin artırılması için eğitimlerin verilmesi planlanabilir.
- Ayrıca ilkokullardan başlayarak eğitim sisteminin her aşamasında toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin ders içerikleri eklenmelidir.
- Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumun oluşmasında bireylerin yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yerin etkisi de bulunmaktadır. Bu nedenle köy-kasaba gibi kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan bireylere yönelik olarak toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eğitimler verilmesi de önerilebilir.

Aydınır Boylu, Ayan ve Bilgin (2016, s. 962) de iek ve opur (2018)’un görüşlerine paralel görüşler bildirmişlerdir. Günümüz şartlarında, toplumsal cinsiyet

rollerinin etkisiyle kadınlar; anne, eş ve ev kadını rollerinin yanında evin gelirini sağlama veya ev bütçesine katkı sağlama gibi sorumluluklar da üstlenmektedir. Daha sağlıklı bir toplum ve aile yaşamı için kadının üstlenmiş olduğu rol ve sorumlulukların azaltılmasında toplumsal cinsiyetçi bakış açısının yok edilmesi ve eşitlikçi bir bakış açısının geliştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bunun yolunun ise çocukluktan başlamak suretiyle her yaştaki bireye örgün ve yaygın eğitimin verilmesinden geçtiğini belirtmişlerdir.

3. FEMİNİZM

3.1. Feminizmin Ortaya Çıkışı ve Tanımı

Tarihsel sürecin başlangıcından bu yana kölelik hakları savunulmuş, dini gruplar arasındaki ayrımcılık ve ekonomik sınıf farklılıkları tartışılmış, ırksal politikalar ve söylemler üzerine eleştiriler yapılmıştır. Ancak tüm bunlara karşılık kadın haklarını savunan feminist ideolojinin ortaya çıkışı ve tarih sahnesinde yerini alışı oldukça geç gerçekleşmiş, dünya nüfusunun yarısını meydana getiren kadınların hakları tartışılan en son konu olmuştur (Erzene Bürgin, 2014, s. 3-4).

Ortak bir tanımla yapılamamakla beraber, çıkış noktası ile ilgili olarak da çeşitli görüş ve söylemler söz konusu olmasına rağmen, genel kabule göre ve Sevim (2005, s. 7)'in de belirttiği üzere feminizm, Latince'deki karşılığı kadın olan "femina" sözcüğünden türetilmiştir. Feminizmin Fransızca'ya girişi 1837'den sonra 'feme' (kadın) sözcüğünden türetilerek, İngilizce'ye girişi ise 1890'larda 'womanism' (kadıncılık) ismini alarak gerçekleşmiştir. Bu noktada Charles Fourier (1772-1834) ismini anmak gerekir. Çünkü, kadın ve erkeğin eşitliği üzerine çalışmalarda bulunan Fransız toplumbilimci ve sosyalizmin ilk savunucularından olan Charles Fourier'in 19. yüzyılda kaleme aldığı yazılarında feminizm kavramını popülerleştirmesi, feminizm kelimesinin yaratıcısı olarak gösterilmesinin nedeni olmuştur (Notz, 2018, s. 35).

Batı dünyasında beliren ve feminizmin oluşmasını sağlayan mücadele, kilisenin öncülük ettiği çarpık anlayışa ve pagan kültürü ile beslenmiş Hristiyanlık düşüncesinin iktidarına karşı çıkılmak suretiyle başlamıştır. Feminizm, kadınların eşi ve babası karşısında yok sayıldığı, eşini seçme hakkının söz konusu olmadığı, çocukları üzerinde velayet hakkının bulunmadığı; genç kızların pazarlarda açık artırmayla satıldığı, kadına sınırsız şiddetin hüküm sürdüğü, eş ve yaşanan durum ne olursa olsun boşanmanın mümkün olmadığı, cadılık ithamlarıyla binlerce kadının yakıldığı bir anlayışa başkaldırı olarak doğmuştur (Çifci, 2020, s. 71).

Kadınların örgütlü olmaksızın geniş kitleler halinde bir halk hareketine dahil olmaları ve haklarını elde etmek amacıyla ilk kez bilinçli şekilde mücadele etmeleri, 1789 Fransız Devrimi ile mümkün olmuştur (Arat, 2017, s. 39). Böylelikle feminizm, 1789 Fransız devriminin gerçekleşmesi ve devrimin devam eden sürecinde kadın özgürlüğünün, kadınların seçme-seçilme, mülkiyet haklarının savunulması biçiminde görünür olmaya başlamıştır (Özsöz, 2008, s. 51). Kadınlar üzerindeki erkek egemenliğinin yapısı -cinsiyetler arası hiyerarşik bir ilişki kuran yapı- bütün kültürlerde

ve tarihin bütün dönemlerinde varlık göstermiştir. Levi-Strauss'un söylemiyle, kadınlar erkeklerin evlilik kuralları, yeniden üretim ve cinsellik aracılığıyla mübadele ettikleri göstergelerken artık kendileri göstergeleri üreten gösterenler olmuşlardır. Böylelikle "değişmez" olarak kabul edilen yara almıştır. Dolayısıyla da feminizm kültürler ve toplumlar tarihinde dokunulmaz gibi görünen bir ilkenin temeline darbe vurmuştur (Collin ve Kaufer, 2015, s. 31-32).

Feminizmin odak noktasında kadın vardır. Kadının toplumdaki yeri, ev içi ve dışında yüklendiği roller, ezilmişliği ve sömürsü ile cinsiyete dayalı farklılıklar, toplumun ataerkil düzeni, erkek egemen iktidar biçimleri ve baskıları kapsamlı şekilde tartışılan noktalar. Feminizm, öncelikle yerel çapta toplumsal bir hareket olarak ortaya çıkmış, daha sonraları ise geniş çapta toplumsal ve politik bir harekete dönüşmüştür. Bunun yanında feminizm; uluslararası ilişkiler, sosyoloji, iktisat, felsefe, hukuk ve siyaset gibi disiplinlerin içinde teorik bir bakış açısını da beraberinde getirmiştir (Taş, 2016, s. 164-165). Sonrasında ise, modern dünyanın oluşumu sürecinde çeşitli dinamiklerin de etkisiyle, kadın üzerinde tahakküm kuran her türlü hegemonik yapı ve anlayışı sorgulayarak, yalnızca kadın haklarını ele alan değil, yeni toplumsal açılımları da meydana getiren bir hareket olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Böylelikle feminist hareket, anlam haritasını toplumsal alanda gerçekleştirdiği değişim ve dönüşümlerle sürekli zenginleştirmektedir (Doğan, 2008, s. 32).

Gisela Notz (2018, s. 10) feminizmi, "... kadınların hayat şanslarında bir düzelme olması için politik ve pratik önlemler organize eden, kampanyalar ve eylemler düzenleyen, ayrımcılık ve kötü koşulların ortadan kalkması için müttefik kazanmaya çalışan bir toplumsal harekettir" şeklinde tanımlar.

Necla Arat (2017, s. 29)'a göre feminizm, "Cinslerin (kadın ve erkeğin) eşitliği kuramına dayanan kadınlara eşit haklar isteyen temelde kadın ile erkek arasındaki iktidar ilişkisini değiştirmeyi amaçlayan bir siyasal akımdır. Bu akım, insanlığın yarısını oluşturan bir demografik grubun ve uygarlık tarihi boyunca hep ikincil konumda yaşamak zorunda kalan bir cinsin (kadınların) bu durumdan kurtuluş hareketinin öğretisidir."

bell hooks (1987, s. 12) ise "Feminizm cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir harekettir" der.

3.2. Feminizmin Tarihsel Gelişim Süreci

19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına kadar etkin olan feminizmin Birinci Dalga uğrağından yıllar önce, adı konulmamış bir feminist düşüncenin varlığından bahsedebilmek mümkündür. 18. yüzyıldan önce ortaya çıkmış bu feminist düşüncelerin sistematik ve bütüncül olmadığını, aynı zamanda istikrarlı kalıplara sahip bir kadın hareketi haline gelmemiş olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Ancak bu feminist düşüncenin kendisinden sonraki düşünceleri etkilediğini ifade etmek gerekmektedir. Feminizm sözcüğünün henüz bilinmediği bu feminist düşünceler dönemi ise Protofeminist/Profeminist Çalışmalar Dönemi olarak adlandırılmaktadır (Pilcher ve Whelan, 2004'ten aktaran., Öz Yıldız, 2019, s. 7).

Orta Çağ'da kadın hakları mücadelesinin ilk savunucularından biri, Kadınlar Şehrinin Kitabı isimli ünlü eseriyle bilinen Venedik kökenli yazar ve filozof Christine de Pizan (1365-1431)'dir. Pizan, toplumsal rollerin yeniden düzenlenmesini istemek yerine, kadınların, erkeklerin her türlü sözlü ve cinsel saldırısına maruz kalmaları durumunda kendilerini savunmalarını istemiştir (Notz, 2018, s. 33-34). Ayrıca kadınlara, özellikle dul kalmaları durumunda kendi sorumluluklarını kendilerinin üstlenebilmeleri için düzgün bir eğitim verilmesinin gereği üzerinde durur. Christine de Pisan'ın ele aldığı ve sonrasında feminist düşüncenin gitgide daha çok ilgilendiği iki konu kızların eğitimi ve barışçı bir toplum özlemi olmuştur (Michel, 1993, s. 34). 17. yüzyılda ise İngiliz feministler, İngiliz İç Savaşı ile gelen değişim avantajından yararlanarak, kadının toplumda sahip olduğu rollerin neredeyse her detayını tartışmış, kadınları ikincil konumda gören algıya ve erkeklerin eşleri üzerinde hak sahibi olması durumuna karşı çıkmışlardır. Söylemsel çabalarının yanında mevcut ataerkil aile kurallarını kabul etmediklerini eylemsel açıdan da ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda eşlerini ve ailelerini terk ederek, demokratik bir biçimde organize olan ve cinsiyet eşitliğini temel alan topluluklarda yaşamaya başlamışlardır. Bu dönemde farklı ülkelerden birçok kadının da dahil olmasıyla erkekler tarafından kadınları daha aşağı kabul eden görüşe karşı kadınların sayıları ve tepkileri çoğalarak güçlenmiştir (Notz, 2018, s. 33-34).

18. yüzyılda ortaya çıkan feminizm akımının mücadele anlayışı sanayileşmenin ve ideolojik hareketlerin etkisiyle zamanla değişime uğramıştır. Feminizm hareketinde yaşanan değişimle birlikte, feminizmin ilk ortaya çıktığı süreçteki anlayıştan uzaklaştığı ve feminizm akımının 21. yüzyıla kadar içeriğinin ve anlamının değişime uğradığı

söylenebilir (Dikici, 2016, s. 523). Feminist hareketi dönemsel olarak I., II., III. ve IV. Dalga şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

3.2.1. I. Dalga Feminizm

Feminizmin birinci dalgası dönemsel olarak 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başını kapsamaktadır. Birinci dalga feminizm 1830'larda kölelik karşıtı bir hareketin kolu olarak başlamıştır (Çifci, 2020, s. 72). Amerikan Bağımsızlık Bildirisinde, Fransa'nın İnsan Hakları Bildirgesinde ve Doğal Haklar Doktrini geliştiren teorisyenlerin eserlerinde kadınlara ve kadın haklarına yeteri kadar yer verilmediği düşüncesi feminist grupların sosyal, siyasal alanlarda birtakım taleplerde bulunmasına yol açmıştır (Taş, 2016, s. 167).

Kadınların erkeklerle eşit olduğu düşüncesinin söylemsel açıdan ilk kez gündeme gelmesi Fransız Devrimi sırasında mümkün olmuştur. Bu dönemde kadın haklarına temel oluşturup onu şekillendirecek değerler akıl, ilerleme, bireyselleşme ve eğitim şeklinde ifade edilebilir. Bu dönem aynı zamanda kadın haklarıyla ilgili ilk teorik çalışmaların da ortaya çıktığı dönemdir. Olympe de Gouges'in "*Kadın ve Kadın Vatandaş Hakları Bildirgesi (Declaration of the Rights of Women)*" adlı eseri ile Mary Wollstonecraft'ın "*Kadın Haklarının Bir Savunusu (A Vindication of the Rights of the Women)*" adlı eseri feminist teorinin ilk eserleri arasında gösterilebilir. Mary Wollstonecraft, Fransız devriminin eşitlik, özgürlük ve dayanışma olarak sıralanabilen temel ilkelerinin kadınları da içeren bir tanımının yapılması gerektiği fikrini savunmuştur. 18. ve 19. yy'da mülkiyet sahibi olamayan, ticaretle uğraşamayan ve anlaşma imzalayamayan, miras ve eğitim hakkından muaf tutulan, yasal anlamda birlikte yaşadıkları erkeklerin -eş ya da baba-velayeti altında bulunan kadınların mücadeleleri de bu çerçevede şekillenmiştir (Ayata, 2011, s. 66). Bu kapsamda bu dalga içerisindeki feministlerin mücadele ettikleri esas konular, kadınların oy kullanma, eğitim ve mülkiyet haklarının elde edilmesidir. Amerika ve Avrupa'da kadınlar için oy hakkı mücadelesi veren kadınlara "süfrajeter" denmiştir (Kolay, 2015, s. 6). Süfrajeterler 20 yy'ın başlarında radikal yollarla kadınların seçme ve seçilme haklarını savunmuşlardır. 'Suffrage' kelimesi oy verme hakkı anlamına gelmenin yanı sıra sonuna eklenen -ette eki ile negatif çağrışımlar ve küçümseme anlamı taşıyacak biçimde evrilmiştir. İngiltere'de bu terim özellikle 1903 yılında aldığı karar ile oy hakkı isteklerini kitlelere duyurabilmek amacıyla İngiltere çapında çok daha etkin eylemlere başlayan Kadınlara Oy Hakkı Ulusal Topluluğu (NUWSS) üyeleri için kullanılmıştır. Bu topluluk içerisinde yer alan kadınlar kendilerini zincirlemek suretiyle protestolar

düzenlemek, kamu binalarını kundaklamak gibi pek çok eylem gerçekleştirmişlerdir. Bu eylemleri esnasında alındıkları hapisanelerde açlık grevine başlayan kadınlar zorla beslenilmeye çalışılmıştır. Parlamento, kamuoyu önünde gittikçe sempati kazanan bu kadınların eylemlerine duyulan ilgiyle mücadele amacıyla “kedi ve fare” yasası çıkarmıştır. Bu yasayla birlikte, açlık grevindeki kadınlar serbest bırakılmışlardır. Fakat nihayetinde kendilerini toparlayınca tekrar hapisanelere alınmışlardır. Bu hareketin, Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıcı ile eski gücünü kaybetmesine karşın, 1920’de Amerika’da ve 1928’de İngiltere’de kadınlara oy hakkının tanınması ile başarıya ulaştığı söylenebilir (Ayata, 2011, s. 81). Batı’da kadınların oy hakkına kavuşması, önemli ölçüde, ancak I. Dünya Savaşı sonrasında ve savaştaki fedakârlıklarından dolayı artık “rüşlerini ispat” ettikleri gerekçe gösterilerek mümkün olmuştur (Berktaş, 2013, s. 5).

Bu dalgaya damga vuran bir diğer tarihe, New York, Seneca Falls’da ilk kadın hakları konferansının yapıldığı 1848 tarihine de muhakkak değinmek gerekmektedir. Bu tarihte, çatisını ABD’li bir süfrajete olan Elizabeth Cady Stanton’un oluşturduğu ve dünyanın ilk kadın hakları bildirgesi olarak bilinen Seneca Falls Bildirgesi imzalanmıştır. Seneca Falls Bildirgesi içerik olarak, 19-20 Temmuz 1848’de Seneca Falls (New York)’ta gerçekleşen toplantı sırasında tartışılmış ve daha sonra imzaya açılmıştır. Adını da toplantının gerçekleştiği Seneca Falls’dan alan bildirgenin konusu, “kadınların toplumsal, medeni ve dini alanlardaki durumu ve hakları” olmuştur. Toplantıya katılan 300 kadın ve erkek katılımcıdan 100’ü tarafından imzalanan bildirmede, “Kadınlar ve erkekler eşit yaratılmışlardır” ifadesine yer verilmiştir. Seneca Falls Bildirgesi Elizabeth Cady Stanton tarafından kadın hakları hareketinin başlangıcı olarak görülmüştür ([http-4](http://4)).

Feminist dayanışma ve örgütlenmeye zemin hazırlayan koşulların ancak 19. yüzyılın sonlarına değin ortaya çıkmış olması tesadüfi bir durum olarak nitelendirilemez. Bu dönem, kadınların istihdam artışı ve eğitim olanaklarının genişlemesine paralel olarak alternatif bir vizyon geliştirmelerine tanık olmuştur. 17. yüzyıldan itibaren kadınlar açısından en önemli konunun eğitim olduğu göz önünde bulundurulduğunda; kadınlar, annelik vasfının getirisi olarak, çocukları daha iyi bir şekilde eğitebilmenin yolunun kadınların kendilerini eğitmekten geçtiğini ifade etmişlerdir. 19. yüzyıla gelindiğinde ise aynı hak talebi, ulus-devletlerin gelişmesiyle doğru orantılı olarak, “daha iyi yurttaşlar yetiştirmek için anaların eğitilmesi” biçimine dönüşmüştür. Fakat kadınlar sadece “ulusun anaları” olmakla yetinmemiş, kendi yurttaşlık ve özerk insanlık taleplerini öne sürmüşlerdir. Ve bu talebin sonucu olarak siyasal oy hakkını elde edebilmek için kamusal

hak mücadelesine girişmişlerdir (Berktaş, 2013, s. 5). Birinci dalga liberal feministler, kadınlara karşı uygulanan eşitsizliğin sona erdirilebilmesi için ilk olarak hukuksal ayrımcılığın engellenmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu doğrultuda bunun yolunun gerekli politikaların bir an önce üretilmesi ve kadınların aktif olarak siyasette temsil edilmesinden geçtiğine inanmışlardır. Bu noktada kadınlara seçme hakkının verilmesi kadınların en doğal 'İnsan Hakkı' olması dolayısıyla önemlidir (Erzene Bürgin, 2014, s. 4-5).

3.2.2. II. Dalga Feminizm

Oy hakkının elde edilmesi, feminist gruplar tarafından, hedeflenen tüm taleplerin karşılık bulduğuna dair yanlış bir kaniye sebep olmuştur. Bu durum kadın hareketinde bir durgunluk dönemini beraberinde getirmiştir. Ancak sonrasında, özellikle 1960'larda, birinci dalgadan farklı olarak beden, cinsellik, toplumsal cinsiyet rolleri ve iş bölümü üzerinde duran ve bunları sorgulayan önemli bir yeni yükseliş dalgası baş göstermiştir (Berktaş, 2013, s. 6). Bu dalganın temeli üzerinde, eşit haklar talebinin yanında daha radikal ve daha devrimci talepler yükselmiştir. İkinci dalga feminizm olarak adlandırılan döneme feminizmin zirve noktası denilebilmektedir (Çifci, 2020, s. 72-73). Yinelemek gerekirse; 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında etkinlik gösteren Birinci Dalga Feminizmin içerisinde yer alan kadınlar yaşamın her alanında erkeklerle eşit haklara sahip olma talebinde bulunarak kamuoyu gündeminin belirleyicisi olurken; 1960'larda başlayıp 1990'lara uzanan İkinci Dalga Feminizmin öncü feministleri ise bireyin eril ya da dişil olarak doğuştan getirdiği, toplumdan topluma değişmeyen biyolojik ve fizyolojik özellikleri tanımlayan cinsiyet (sex) kavramı ile toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösteren ve zaman içinde değişebilen, toplumsallaşma yoluyla öğrenilen, sosyokültürel bir kurgu olarak nitelendirilen toplumsal cinsiyet (gender) kavramının ayrımı üzerinde durmuşlardır. Bunun yanında bu feministler ataerkil toplum düzeni, kapitalizm ve heteronormatif sistemi eleştiren bir tutum sergilemişlerdir (Uygun Aytemiz, 2015, s. 66).

68 Kuşağı diye adlandırılan, değişimi ve devrimi savunan üniversiteli gençler, ebeveynlerinin ahlaki öğretileri, inançları, giyim kuşamları, cinsel pratikleri, evlilik biçimleri; siyasi otoritelerin düzeni, baskıcı yapısı, adaletsiz mekanizmalar gibi konularda çeşitli sorgulamalara girişmişlerdir. Bunun neticesinde, var olan düzeni değiştirmek için dünya genelinde gösteriler yapmışlardır. Feminist olsun ya da olmasın milyonlarca kişi,

cinsel pratiklerde ve kimliklerin cinsellik algısında dönüşüm gerçekleştirmek için siyasi, ekonomik ve sosyal kurumları baskı altına almışlardır. Yalnızca cinsel devrimin de istenilen hedefe ulaşmada yeterli olmayacağını dile getiren kadınlar psikolojik, kültürel ve toplumsal yapıların değişimini istemişlerdir. Ataerkil yapının hâkim olduğu bütün söylemlerin ve yapıların yapı sökülmesine uğraması gerektiğini belirtmişlerdir. “Bedenim Bana Aittir”, “Kadın Doğulmaz, Olunur”, “Savaşma Seviş!”, “Özel Olan Politikadır” gibi sloganlar bu dönemin mottolaşmış sloganlarıdır (Çifci, 2020, s. 72-73).

Feminizmin ikinci dalgasının “Özel Olan Politikadır” sloganı, kamusal alanda eşitliğin yanında, özel alanda ve cinsiyete dayalı iş bölümünde de dönüşüm talebi anlamına gelmektedir. Bu hedefe ulaşmak için ise önerilen ortak mücadele politikalarının temelinde, bütün kadınların ezilmişliklerinin ortak olduğu ve bu sebeple çıkarlarının da ortak olduğu manasını taşıyan “kız kardeşlik” kavramı yatar. Kız kardeşlik kavramı, kişisel deneyimin değerinin ve statüsünün bir yeniden tanımlanmasını içerir. Kişisel olan, siyasal olana dönüşmektedir. Kadınların ezilmesi olgusunun, özel olanın anlatılması yoluyla çözüme kavuşturulacağı düşünülmektedir. Erkek egemen kültürde, erkek kamusal olanla, kadın özel ve kişisel olan ile özdeşleştirilmiştir. Bu bölünmede kişisel olan alçaltılır. Bu sebeple kadınlar, kendi kişisel deneyimleri ile başka kadınların kişisel deneyimleri arasındaki benzerlikleri belirlemek ve yaşamlarının bu yönlerini kamusal bakımdan önemli bir duruma yükseltmek istemektedirler. Bu durum kadınlar açısından siyasal bir eylem olma özelliği taşır. Dönemin “Özel Olan Politikadır” sloganı bu düşüncenin sonucunda ortaya konulmuştur (Berktaş, 2013, s. 6). Başka bir deyişle, İkinci Dalga feminizm, kadının ikincilleştirilmesinin esas alanı olarak aileyi görmüştür. Böylece birinci dalganın siyaset, istihdam ve eğitim alanlarındaki eşitlik taleplerinin özel alanda ayrımcılık devam ettiği müddetçe gerçekleşemeyeceği düşüncesinden hareketle, bu alanı politik mücadelenin merkezine yerleştirmiştir. İkinci dalga feministlere göre ataerkillik, bir cinsiyet rejimi olarak kendini yeniden üretebilme gibi bir kapasiteye ve dolayısıyla güce sahiptir. Bu yeniden üretimin esasen aile içinde gerçekleştiğini söyleyen feministlerce, ailenin toplumsal konumundan çok, içinde olup bitenler gözlem konusu olmaya başlamıştır (Bora, 2018 s. 40-41). Kadınların, uymaları beklenen toplumsal normların biyolojik cinsiyetlerinin değil, ataerkil sistemin ürünü olduğunu fark etmesi durumu ise, Simone de Beauvoir’ın “Kadın doğulmaz, kadın olunur” sözüyle sloganlaşmıştır (Kolay, 2015, s. 8).

Feminizmin ikinci dalgası, tıpkı Birinci Dalga Feminizminde olduğu gibi uluslararası bir boyut kazanmıştır. 1960'larda Amerika Birleşik Devletlerinden başlayan dalga oldukça kısa bir süre zarfında Almanya ve Büyük Britanya'ya uzanmıştır. 1968'deki öğrenci olayları, feminizmin geniş sınırlara ulaşmasında en büyük etkidir. Amerika'da oy hakkının 50. Yılı'nın kutlandığı 26 Ağustos 1970 tarihli yıldönümünde hareketin büyük bir gösteriyle kamu önüne çıkması ise Avrupa'daki hareketlerin ateşleyicisi olmuştur (Fougeyrollas-Schwebel, 2015, s. 157-158).

İkinci Dalga feminizmde kadınlar, bedenlerinin erkek denetiminden çıkmasını talep etmişler ve bu talep doğrultusunda Batı'da, cinsellikle doğurganlığın birbirinden ayrılması amacına yönelik olarak doğum kontrolünün yaygınlaştırılması istenmiştir. Gerçek anlamda güvenli bir doğum kontrol sistemi henüz sağlanamadığından dolayı, kürtaj hakkının tanınması, kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olması gerektiği ifade edilmiştir. Kürtaj hakkı, İngiltere'de 1967, ABD'de 1973, Fransa'da 1975, İtalya'da 1978 yılında tanınmıştır. Kadınların, en önemli mücadele alanlarından biri de kadına yönelik şiddet ve tecavüzü önlemeye yöneliktir. Bu amaç için de aile içi cinsel, fiziksel, psikolojik ve ekonomik her türlü şiddete karşı kampanyalar düzenlenmiş, bu yolla konuya ilişkin farkındalık ve duyarlılık yaratılmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda yasalarda şiddeti önlemeye yönelik iyileştirmeler sağlanmıştır (Kolay, 2015, s. 8-9).

İkinci Dalga Feminizmin en önemli isimlerinden biri Simone de Beauvoir'dir. 1949 yılında, Fransa'da, feminist kuramın temel yapı taşlarından biri olarak kabul edilen *İkinci Cins* adlı kitabı yayımlanan Simone de Beauvoir bu kitabında, kadınları sınırlayan ve onların gelişimini engelleyen şeyin doğa değil, zaman zaman kadınların da katkıda bulunarak devam ettirdikleri eskimiş gelenek ve görenek, önyargı ve yasalar olduğunu ifade etmiştir. Beauvoir, kadınların ekonomik açıdan bağımsız olabilmeleri için mutlaka bir meslek sahibi olmaları gerektiğini savunmuştur. Beauvoir, kadınları ikincil konuma iten şeyin evlilik kurumu olduğunu söylemiş ve kadınlara, konumlarını yükseltip onları toplumla bütünleştireceği yanılışmasına düşüren evlilik kurumuna bağımlılıktan kurtularak kadınlık onurlarına sahip çıkmaları gerektiği önerisinde bulunmuştur. İkinci Cins, ABD, Japonya gibi pek çok ülkede de yayımlanmış ve kadınların onuruna seslenen varoluşçu çağrı dünyanın her yerinden, her toplumsal sınıftan çok sayıda kadına ulaşmıştır. Aynı zamanda kadınların kurtuluşu hareketlerini başlatan Amerikalı ve Fransız kadınların feminist mücadelesinin, Simone de Beauvoir'ın bu kitabından ciddi ölçüde etkilendiğini belirtmek gerekmektedir (Michel, 1993, s. 81).

ABD'li feminist ve siyasi eylemci, kimi zaman ise kadın özgürleşmesinin "anası" olarak görülen Betty Friedan ikinci dalga feminizmin önemli bir diğer ismidir. 1963 yılında yayımlanan *Kadınlığın Gizemi* adlı eserinin, "ikinci dalga" feminizminin ortaya çıkışına katkı sağlayan oldukça önemli bir eser olduğu iddia edilir. Friedan, 1966 yılında *Milli Kadın Örgütü (National Organization of Women, NOW)* kuruluşuna destek olmuş ve bu örgütün ilk başkanlığını üstlenmiştir. Kadını eve mahkûm eden kültürel mitleri eleştirmiş, eş ve ev hanımı rolü ile sınırlı bir yaşam sürdüren Amerikan kenar mahallelerinde yaşayan kadınların hayal kırıklıkları ve umutsuzlukları üzerinde durmuştur. Kadınlar için eğitim ve kariyer olanaklarını geliştirmeyi amaçlamıştır. Friedan, orta sınıf kadınlarının ihtiyaçlarına odaklandığı ve "özel" alanda erkek egemen yapıları görmezden geldiği için radikal feministler tarafından eleştirilere maruz kalmıştır (Heywood, 2013, s. 237).

Kate Millett ise 1970 yılında yayımlanan ünlü eseri *Cinsel Siyaset*'te ataerkilliği tüm sosyal, siyasî ve ekonomik yapılardan geçen, tüm tarihsel toplumlarda ve temel dinlerde yer alan "sosyal bir değişmez" şeklinde nitelendirmiştir. Ona göre toplumsal cinsiyet kimlikleri kadın ve erkeklere daha küçük yaşlardan itibaren öğretilir. Bu öğrenme süreci ise ciddi ölçüde ataerkilliğin temel kurumu olan aile içinde gerçekleşir. Bunun yanında sanat, kamusal hayat ve ekonomide de görülmektedir. Millett, 1960'larda ve 1970'lerin başlarında Siyahi Güç hareketinden etkilenen bir fikir olan "bilinç yükseltme" süreci ile ataerkillikle savaşılmamasını önermiştir. Millett, aile kurumunun ortadan kaldırılmasını ve toplumun her düzeyinde varlık gösteren kadınlara yönelik psikolojik ve cinsel baskının yok edilmesi gerektiğini savunmuştur (Heywood, 2013, s. 251).

Feminizmin 1970'lerin sonlarından itibaren akademide de yansımaları olmuştur. Edebiyat araştırmalarından sosyal tarihe ve sosyal politikaya kadar birçok alan feminizmden etkilenmiştir. Bununla beraber kadını merkeze alan pek çok yayın, öğretim etkinliği, konferans, forum vb. hayata geçirilmiştir. Diğer bir önemli gelişme ise, "Kadın Çalışmaları" adı verilen yeni bir disiplinler arası araştırma alanının ortaya çıkmasıdır (Berktaş, 2013, s. 6). Yani, ABD ve Kıta Avrupası'nda 1960'larda başlayıp 1970'lerde hızlıca yükselen feminizmin ikinci dalgası ideolojik eylemlilik açısından 1980'lerde akademik alana doğru kaymıştır (Alptekin, 2006, s. 50).

Tüm anlatılanlara, İkinci Dalga Feminizmin en önemli özelliği olarak, zaman zaman birbirleriyle çatışma halinde bulunan birçok feminizm türünü içermesini de eklemek gerekir. İkinci Dalga Feminizmin tarihsel sürecinde yalnızca tek bir feminizmin

değil, çok sayıda feminizmlerin geliştirilmiş olduğu mutlaka ifade edilmelidir. Bir türdeki eksiklikler diğerine yol göstermiş, onu eleştirenler bir başka türün yaratıcısı olmuşlardır (Altınbaş, 2010, s. 23). Böylelikle tüm türler birbirini besleyerek ve birbirinden beslenerek feminist teoriye önemli katkılar sağlamışlardır.

3.2.3. III. Dalga Feminizm (Postmodern Feminizm)

Üçüncü Dalga Feminizmin tarihsel sınırları tartışmalıdır. Üçüncü Dalganın genellikle 1990'lı yılların başlarında başladığı kabul edilir. Birinci Dalga'daki eksiklikleri İkinci Dalga içerisindeki feministler görmüş ve eksik görülen konular üzerine odaklanarak örgütlenmişler; İkinci Dalgadaki eksiklikleri de Üçüncü Dalga'daki feministler görmüş ve bu yönde teorik bir çerçeve oluşturmaya ve örgütlenme anlayışı geliştirmeye çalışmışlardır.

1980'li yıllarda toplumsal cinsiyet tartışması daha farklı ve daha geniş boyutlara taşınmıştır. 1970'li yıllarda kadın ve erkek arasındaki farklılıklar üzerinde durulurken, 1980'li yıllardan itibaren kadınların kendi aralarındaki farklılıklar söz konusu olmaya başlamıştır. Siyah ve üçüncü dünyalı feministlerin başlattığı tartışmalar, lezbiyenlerin ve işçi sınıfından kadınların dahil olmasıyla birlikte daha geniş sınırlara ulaşmıştır (Bora, 2018, s. 41).

Üçüncü Dalga Feminizmde ele alınan ve feminist perspektif doğrultusunda teorikleştirilmesi amaçlanan konular toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk, etnisite, cinsellik, milliyetçilik, siyaset, iktisat gibi konulardır. Başka bir deyişle, postmodernist veya postyapısalcı kuramların bu dalga içerisinde işlerlik kazandığı söylenebilir. Üçüncü Dalga Feminizmde kadınların deneyimleri ve pratiklerine odaklanan bir zihinsel pozisyona geçiş söz konusudur. Bu dönemde feministler ataerkil toplum yapısını eleştirmenin yanı sıra, savaş, güvenlik, ekonomik kalkınma, az gelişmişlik, çevre sorunları, sosyal eşitlik, sosyal gruplara saygı, adalette eşitlik gibi konular üzerinde de durmuş, bu konular hakkında farklı perspektifler sunmak için çabalamışlardır. Bu dalganın içindeki feministler, mevcut problemlere çözüm içeren ortak bir yaklaşım geliştirememiştir. Bu yüzden düşünceler feministlerce farklı kuramlardan yararlanarak açıklanmaya çalışılmıştır (Taş, 2016, s. 171-172).

Amerikan bir yazar ve feminist olan Rebecca Walker, Üçüncü dalga feminizmin en önemli isimlerinden biridir. 1992 yılında *Ms. Magazine*'de yazdığı "*Üçüncü Dalga Olmak*" adlı makaleyle "Ben üçüncü dalgayım" diyerek Üçüncü dalga feminist olduğunu

açıkça ilan etmiştir. Rebecca Walker ırk , cinsiyet, ekonomi, sosyal adalet, politika, güç ve kültür üzerine çalışmalar yapmaktadır. Beyaz olmayan, queer , interseks ve trans kadınları destekleyen, onlara aktivizm ve hayırseverlik yoluyla topluluklarının liderleri olmaları için araçlar ve kaynaklar sağlayan bir kuruluş olan *Third Wave Fund* ve *Third Wave Foundation*'ı kurmuştur (http-5).

3.2.4. IV. Dalga Feminizm (Dijital Feminizm)

Gerçekleştirilen gösteriler, girilen tartışmalar, organize edilen sokak eylemleri, kadınların 20. yüzyıldaki feminist mücadelelerinin eylemsel biçimi olmuştur. Bu doğrultuda, kadınların giriştikleri kitlesel eylemlerin taşıyıcıları olan arşivler, kadınların kamusal alanda ortaya koydukları mücadeleleri hakkında günümüz için önemli bilgiler sağlamaktadır. Fakat bugünün bilgi toplumuna bakıldığında feminist akademisyenler ve aktivistler tarafından aktivizmin boyutunun başkalaştığı ve bununla beraber feminizmin etkinliği ile feminist aktivizmin dünyadaki hareketleri üzerine tartışmalar gerçekleşmektedir (Gedik, 2020, s. 125). Bugün, internetin ve dolayısıyla sosyal ağların gündelik hayata dahil olması ve sıklıkla kullanılmaya başlanması, feminist hareketin yeni bir görünüme kavuşmasının ve aktivizm için yeni bir alan ortaya çıkmasının sebebi olarak gösterilmektedir. Bilişim teknolojisinde meydana gelen değişimler ve dönüşümler, toplumsal ilişkiler ve örgütlenme biçimlerinde olduğu kadar feminizmin de mücadele şeklinde köklü dönüşümlere neden olmuştur. Toplumsal eylemlerin dijital ortama taşınması sonucunda, feminist hareketler ile sosyal ağların kesiştiği noktada “dijital feminizm” ya da eş deyişle “dördüncü dalga feminizm” kavramları ortaya çıkmıştır (Akan ve Gürhan, 2020, s. 5-6).

Gedik (2020, s. 125-128), dijital feminist aktivizmi, “feminist farkındalığı yaymak, bilgiyi yaymak ve bu harekete dahil olan insanları ve örgütleri harekete geçirmek adına kullanılması için yeni araçlar ve taktikler sunan yeni bir feminist aktivizm türü” şeklinde tanımlamıştır. Facebook, Twitter, Instagram, Tumblr gibi dijital medya platformları veyahut akıllı telefon uygulamaları feminist olan ya da olmayan çok sayıda insanın aktivizme katıldığı ortamlar haline gelmiştir ve dijital medya ve/veya sosyal medya aktivizm için önemli bir alan olmaya başlamıştır. Bu noktada, Gedik (2020)’in verdiği Türkiye’deki kadına yönelik şiddet olaylarının sosyal medyada görünür olması ve konuya yönelik kamuoyu yaratıldıktan sonra sanıkların dava sürecinin daha çok ciddiye

alınması örneği, dijital medyanın aktivizmi getirdiği noktayı vurgulamak adına önemli bir örnek olacaktır.

Dördüncü dalga feminizm, mücadele ettiği konular bakımından kadına şiddet, siyaset, ekonomi ve çalışma hayatı ile sağlık gibi konularda ikinci dalga feminist hareketin söylemlerini; cinsel kimlik, etnik köken, yerel ve kırsal kadınlar gibi farklı kadınların sorunlarına değinmesi bakımından ise üçüncü dalga feminizmin söylemlerini ifade etmektedir. Spor ve dijital dünya gibi başka alanlar yaratarak da kendine diğer dalgalardan farklı bir desen çizdiği söylenebilir. Buna ek olarak, dördüncü dalga feminizmin daha çok üçüncü dalga feminizmin söylemlerini dile getirmesine rağmen bu söylemleri dijital ortama taşımak istemesi, onun, mücadele ettiği konuların dışında mücadele şeklindeki değişimle farklılaştığını göstermektedir. Ayrıca, dijital feminizmi diğerlerinden farklılaştıran önemli bir özellik olarak da hareketin içerisinde yer alan kadınların önceden kendisini feminizmle bir arada görmeyen kadınlar olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Aynı zamanda dijital feminizmin, dijital ortamın sağladığı; bilginin hızlı yayılması, ana akım medyanın karşısındaki rekabet gücü, kitleleri bir araya getirebilme potansiyeli gibi özelliklerinin feminizmi genç kuşaklar için çekici hale getirdiğinin ifade edilmesi önem arz etmektedir (Akan ve Gürhan, 2020, s. 9-10).

Ş. Kaya (2018, s. 564) sosyal medyanın bugün, özellikle 16-35 yaş arası genç kadınların ana mücadele alanı haline geldiğini dile getirmiştir. Ona göre internet ve sosyal medya platformlarının ortaya çıkardığı dördüncü dalga feminizm, kuşaklararası bağların kurulması ve deneyimlerin aktarılması noktasında yaşanan sorunları tartışmaya açmaktadır. Ş. Kaya (2018) aynı zamanda, giderek önemli hale gelecek olan sosyal medyayı, “feminist hareketi yeniden akademinin ve konforlu mecraların durağanlığından çıkarıp büyük bir ivme kazanmasına destek sunma kapasitesi yüksek” bir alan olarak görmektedir. Genç nesil kadınlar, artık sosyal medya üzerinden toplumsal cinsiyet konuları ile diğer pek çok toplumsal sorunu ilişkilendirebilmektedir. Farklı sınıfsal, etnik ve dinsel kökenden çok sayıda kadını bir araya getirebilen sosyal medya dolayımı yeni feminist hareketin, bu açıdan Türkiye’deki genel özgürlük ve demokrasi mücadelesinin de sac ayaklarından biri olabileceğini düşünmektedir.

We Are Social ve Hootsuite tarafından İnternet ve sosyal medya kullanıma dair sayısal verilerin yer aldığı Digital 2022 adıyla yayınlanan rapora göre; dünya genelinde 20-39 yaş arasındaki kadınlar diğer yaş grubundaki kadınlara oranla sosyal ağları daha aktif bir şekilde kullanmaktadır (http-6). Dolayısıyla, dijital ortamlar yoluyla

gerçekleştirilen dördüncü dalga feminist hareketin kullanıcılarının önemli bir kısmını milenyum kuşağı da denilen y ve z kuşağı kadınların oluşturduğu çıkarımında bulunulabilmektedir. Bu doğrultuda, İnternet çağında dünyaya gelen bu kadınların anne-babalarına göre farklı kültürlere sahip insanlarla pek çok açıdan benzerlik göstermesi ve ortak noktaya sahip olması; İnternet üzerinden sosyal medyayı kullanarak karşı karşıya kaldıkları her türlü cinsel tacizi, şiddeti ve karşılaştıkları diğer pek çok sorunu dile getirerek ciddi eleştiriler yöneltmeleri, farkındalık yaratmalarına ve dördüncü dalganın insan haklarına da katkıda bulunan uluslararası bir hareket haline gelmesine olanak sağlamaktadır. Dördüncü dalga, önceki üç dalgayı da içine alan çevrimiçi kamusal bir alan ortaya çıkarmıştır (Kızıl, 2021, s. 12; Özdemir ve Aydemir, 2019, s. 1709-1710).

“Dijital ortamlar feminist ideolojinin yaygınlaşmasında, kadınların ortak bir amaç için bir araya gelmesinde hem çevrimdışı hem de çevrimiçi olarak koordineli bir şekilde eylemlerin yürütülmesinde, farklı kullanıcılarla bağlantı kurulabilmesinde, cinsiyetçilik kalıplarıyla ilgili yeni söylem biçimlerinin ve farklı kolektif eylem biçimlerinin ortaya çıkmasında önemli bir unsurdur”. Öyleki dijital ortamların bireylere sağladığı avantajlar sayesinde feminist mücadele bugün ulusötesi toplumlara kadar erişebilmekte ve siyasi aktörlerin de ilgi alanlarından biri haline gelmektedir. Ayrıca dördüncü dalga feminizmin çevrimiçi ortamda başlayan çok sayıda kampanyanın çevrimdışı ortama taşınmasında harekete geçirici rol üstlendiğini ifade etmek gerekmektedir (Kızıl, 2021, s. 33-36). Bu durumda “internet etkin bir bilinç yükseltme aracı olarak kendini kanıtlamış durumdadır” (Ş. Kaya, 2018, s. 567). Özetle, “Kadınların çok uzun erimli politik eylem süreçlerinde çabuk yorulup, kırılma eğilimine karşın, online katılım yollarında anlık tepki verme- kanaat bildirim olanağına kavuştukları açıktır. Kadınlar, sokağa çıkmadan, erkek egemen ortamlardaki karar vericilerce sınırlanmadan, herhangi bir politik- toplumsal eylemde fikirlerini görünür kılabilirler” (Dural ve Eyidiker, 2020, s. 37).

Alikılıç ve Baş (2019, s. 90) yabancı alanyazında genel olarak sosyal medyanın feminizme olumlu etkilerine atıf yapıldığını dile getirmektedir. Fakat özellikle Avrupa ve Amerikan kültürlerinde görülen bu durumun Türkiye ve Türkiye ile benzerlik gösteren kültürlerde farklılaştığını belirtmektedir. Alikılıç ve Baş (2019)’a göre Türkiye’de sosyal medyada feminizm olgusu dışında kadın temalı içeriklerde dahi hala toplumsal cinsiyet ve roller tartışması altında kadının varoluşu, cinsiyeti, özgürlüğü, hakları, inancı, tercihleri bile sorgulanmakta ve yargılanmaktadır. Sosyal medyada durum böyleyken geleneksel medyada da halen feminizmin ne derece anlaşıldığı, nasıl algılandığı,

feminizm hakkında nasıl söylem ve tutumlar geliştirildiği ciddi şekilde tartışılan noktalardır.

3.2.4.1. Dijital Feminizme İlişkin Çalışmalar

Alikılıç ve Baş (2019, s. 92), üçüncü dalga feminizmin sonları ile dördüncü dalga feminizmin önemli bir bölümünde dijital feminizme dair çok sayıda çalışma ortaya konduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan çalışmalarda dijital feminizmi, dijital dünyanın sağladığı avantajlar sayesinde daha kolay konuşulması ve çok daha fazla kişiye ulaşılması noktasında feminist harekete ciddi katkı sağladığı, dolayısıyla iyi bir kavram olduğunu savunanlar ile bunun aksine dijitalleşen dünyanın çeşitli metotları aracılığıyla feminizm karşıtı yorumlar yapmak ve kadın düşmanlığına yönelik fikirlerini yaymak noktasında da kötü bir kavram olarak görenler olduğunu ve çalışmaların bu ekseninde ikiye ayrıldığını belirtmişlerdir. Türkiye’de ise bu alanda ortaya konan çalışmaların dünyaya oranla çok daha sınırlı olduğunu dile getirmişlerdir.

Altuntaş ve Yeniçeri Alemdar (2022) dijital feminizmin literatürde sıklıkla; feminist aktivistlerin dijital medyayı kullanım pratikleri, siyasi amaçlı kullanım, çevrimiçi ve çevrimdışı arasındaki sınıra odaklanan çalışmalar, bu sınırın belirsizliğine dikkat çeken sokak protestoları, lobicilik ve örgütsel faaliyetler ile ilgili çalışmalar, dijital çabaları birbirine eklemlenmiş bir bütün olarak değerlendiren çalışmalar etrafında şekillendiğini söylemişlerdir. Konuyla ilgili Türkiye’de ortaya konan çalışmaların ise yoğunlukla kadınların ve kadın derneklerinin yeni medyayı kullanım pratiklerine yönelik olduğunu belirtmişlerdir. Yeni medya ve kadın merkezli üretilen çalışmaların öne çıkan noktalarını ise şiddeti/tacizi belgelemek, ifade alanı oluşturma, mobilize etme ve demokratik katılım gibi olanaklar şeklinde ifade etmişlerdir. Buna ek olarak ortaya konan çalışmaların belirtilen konuları içine alacak şekilde yeni medyanın alternatif medya olarak işlevi üzerine tartışmaların varlığı da değindikleri analizlerden biri olmuştur (Altuntaş ve Yeniçeri Alemdar, 2022, s. 864-869). Bu kapsamda dijital feminizm üzerine gerek dünyada gerekse de Türkiye’de çalışma ortaya koyan araştırmacılardan bazılarında kısaca yer vermek yukarıdaki analizlerin somutlaştırılması adına yerinde olacaktır.

Aristea Fotopoulou (2016), *“Digital and Networked by Default? Women’s Organisations and The Social Imaginary of Networked Feminism”* adlı çalışmasında, Londra merkezli kadın örgütleriyle yürütülen etnografik araştırmadan yararlanarak meşru siyasi katılımın ideolojik bir inşası olarak “ağ bağlantılı feminizm”in toplumsal

tahayyülünü analiz ettiğini belirtmiştir. Günümüzde pek çok feminist örgüt arasında yeni iletişim pratiklerini motive eden dijital katılım ve dijital içermeye ilişkin baskın liberal anlatıların dolaşımını sorgulamış ve sosyal adalet için ağ bağlantılı medya ve aktivizm hakkında daha eksiksiz bir görüş sunduğunu ifade etmiştir.

Hester Baer (2016) *“Redoing Feminism: Digital Activism, Body Politics and Neoliberalism”* adlı çalışmasında, günümüzde dijital platformların ve aktivizmin arayüzünden ortaya çıkan yenilenmiş feminist siyaseti araştırdığını ve dijital medyanın, çağdaş feminist protestoların ulusötesi, ulusal ve yerel düzeyde anlam oluşturma ve anlaşılma biçimlerini etkilemedeki rolünü incelediğini dile getirmiştir. Bu kapsamda, bir anlamda neoliberal çağ için feminizmi yeniden oluşturan bir dizi son feminist protesto eylemini tanımlamıştır. Çalışmasında üç vaka çalışmasını ele almıştır: SlutWalk Berlin, Peaches'ın "Free Pussy Riot!" adlı videosu ve Twitter kampanyaları olan #Aufschrei ve #YesAllWomen. Nihayetinde hem neoliberalizmin baskıcı doğasını hem de yeni öznellikler ve toplumsal oluşumlar için sunduğu olasılıkları yansıtan dijital feminizmlerin güvencesizliğine dikkat çekmiştir.

Ricarda Druke ve Elke Zobl (2016), *“Online Feminist Protest Against Sexism: The German-Language Hashtag #Aufschrei”* adlı çalışmalarında, 2013 yılında oluşturulan Almanca bir hashtag olan ve gündelik cinsiyetçilikle ilgili deneyimleri bir araya getiren #aufschrei hashtag'inin feminist aktivist potansiyelini analiz etmişlerdir. Çalışmada, alternatif anlamların inşasında çevrimiçi feminist protestonun rolünü araştırırken, kamusal alan teorilerinden yararlanmışlardır. Çalışmalarını, kendine özgü biçimde, her biri kendi iletişim formlarını sergileyen basit, orta ve karmaşık olmak üzere üç katmanda karşılıklı olarak nüfuz eden söylem alanlarına atıfta bulunan bir iletişim çalışmaları modeli üzerine inşa ettiklerini belirtmişlerdir. Twitter'ın, değerlerin ve normların günlük düzeyde müzakere edildiği basit bir kamu işlevini benimsediğini savunan araştırmacılar, bu doğrultuda yöntem olarak hem nitel hem nicel içerik analizini kullanarak #aufschrei tweet'lerini analiz etmişlerdir.

Bernadette Barker-Plummer ve David Barker-Plummer (2017), *“Twitter as a Feminist Resource: #YesAllWomen, Digital Platforms, and Discursive Social Change”* adlı çalışmalarında, çağdaş feminist söylemsel aktivizmin önemli bir örneği ve son yılların en büyük ve en görünür feminist Twitter olaylarından biri olarak niteledikleri #YesAllWomen'ı incelemişlerdir. Çalışmalarında ilk olarak hashtag'in katılımcılar için bir kolektif kimlik alanı olarak işlev gördüğünü savunduklarını belirtmişler ve bu kimlik

inşasının elde edildiği çeşitli yolları tanımlamışlardır. Sonrasında #YesAllWomen'in Twitter gibi yeni nesil bir teknolojiye, bir sosyal platformda paylaşım almasının ötesinde kamusal söylem üzerinde etkisi olan bir kamu protestosu veya gündem oluşturma etkinliği olarak da işlevselliğini dile getirmişlerdir. #YesAllWomen hashtag'ini analiz etmek ve bu hashtag'in haber siteleri ve bloglardaki diğer söylemlerle etkileşimini görmek için içerik ve söylem analizi yöntemlerini kullanmışlardır. Bu kapsamda yaklaşık iki milyon tweeti ve 251 haber sitesi ve blog örneğini içerik analizi kullanarak incelemişlerdir. Neticede çağdaş feministlerin dijital medyayı, bu örnekteki gibi bir Twitter hashtag'ini, daha önce bilinç yükseltme grupları, yayın kolektifleri, geleneksel medya gibi diğer eski iletişim stratejileri kullanılarak elde edilmeye çalışılan aynı söylemsel bilgi oluşturma ve eleştiri hedeflerinin çoğuna ulaşmak için kullandıkları sonucuna varmışlardır.

Rosemary Clark (2016), *“Hope in a Hashtag”: The Discursive Activism of #WhyIStayed*” adlı çalışmasında, hashtag feminizminin potansiyeline ve sınırlamalarına ilişkin araştırmaları temel alarak, feminist bir hashtag'in son derece görünür bir protestoya dönüşme sürecinin nasıl gerçekleştiği sorusuna yanıt aramıştır. 2014 yılında yaşanan, NFL (Ulusal Futbol Ligi) eski Amerikan futbol oyuncusu Ray Rice'in nişanlısına şiddet uygulaması sonucunda yalnızca iki maç uzaklaştırma cezası almasına tepki olarak ortaya çıkan #WhyIStayed hashtag'i altına yapılan paylaşımları ele almıştır. Twitter ve haber mediasından toplanan paylaşım verilerini kullanarak #WhyIStayed tweetlerini çevrimiçi kişisel ifadelerden çevrimiçi toplumsal eyleme iten dramatik unsurları belirlemiştir.

Okan Aksu (2017), *“Yeni Toplumsal Hareketler Bağlamında Dijital Aktivizm: Dijital Feminizm Örneği”* adlı doktora tez çalışmasında, toplumsal paylaşım ağları ve internet teknolojilerinin Türkiye'de yer alan kadın hareketlerinin dernekler ve dijital aktivizm boyutuna olan etkilerini ele almıştır. 4 feminist dernek ve 7 feminist dijital aktivist örgütlenmenin örneklem olarak seçildiği çalışmada; dernekler ve feminist dijital aktivistlerin kendilerini nasıl tanımladıkları, hareketlerinin başlangıç aşaması, vizyon ve faaliyet alanları, toplumsal paylaşım ağlarını nasıl ve hangi amaçla kullandıkları, toplumsal paylaşım ağlarına olan bakış açılarının sorulduğu bir mülakat gerçekleştirilmiştir. Alınan cevaplar doğrultusunda dernek ve feminist dijital aktivistler karşılaştırmalı yöntemle analiz edilmiştir. Analiz sonucunda toplumsal paylaşım ağlarından en çok Facebook ve hareketin kendisine ait olan Web sitelerinin kullanıldığı, toplumsal paylaşım ağlarının en çok üyeler/destekçiler ile iletişim kurmak, daha çok

kişiyeye ulaşmak, etkinlik ve kurumsal haber duyuruları yapmak gibi amaçlar için kullanıldığı saptanmıştır. Buna ek olarak feminist dijital aktivistlerin toplumsal paylaşım ağlarına daha çok olumlu anlam yüklediği görülmüş; derneklerin ise toplumsal paylaşım ağlarına daha temkinli yaklaştığı gözlemlenmiştir. Sonuç olarak Türkiye’de başta internet eşitsizliği sebebi ile toplumsal paylaşım ağlarının kadın hareketine katkısının kısıtlı olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Şehriban Kaya (2018), “*Kadın ve Sosyal Medya*” adlı makalesinde, kadınların internette ne derece aktif olduğu ve eylemliliğinin kadının özgürleşmesine nasıl bir etkisi olacağı soruları üzerine eğilmiş; makalenin temel hedefini sosyal medyanın Türkiye’de yeni feminist mücadeledeki rolü olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda yanıt aradığı bir diğer soru, genel anlamda kadın hareketi ve ortak bir küresel kadın hareketi oluşturmada sosyal medya platformlarının etkinlik ölçüsü olmuştur. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de toplumun eğitimli, dil bilen, siyasal bilinci yüksek, aktif kadınların eylemliliğinin tüm toplumu etkilediğini ve ileri taşıdığını vurgulamıştır. Günümüzde Türkiye’de eğitimli kadınların sosyal ağlarda dünyayla kurduğu iletişimi bu etkilenme ve ilerlemenin nedeni olarak nitelemiştir. Ancak bu noktada en önemli riski, Türkiye’de gelişmiş ülkelerden farklı olarak sınıflar ve bölgeler arasındaki görece büyük eşitsizliklerin, feminist bilinç ve dönüşüm açısından ülkenin kendi içinde eş zamansızlıklar yaratmayı sürdürmesi olarak açıklamıştır.

Fulya Şen ve Halime Kök (2017), “*Sosyal Medya Ve Feminist Aktivizm: Türkiye’deki Feminist Grupların Aktivizm Biçimleri*” adlı çalışmalarında; Mor Çatı, Uçan Süpürge ve Üniversite Kadın Kolektifi olmak üzere üç feminist eylemci grubun Twitter hesaplarını incelemişler ve bu grupların demokratik bir platform oluşturma ve feminist eylemleri güçlendirme potansiyellerini analiz etmişlerdir. Araştırmanın örneklem birimini oluşturan feminist grupların sosyal medyadaki aktivizm biçimlerini ele aldıkları çalışmalarında, aktivistlerin Twitter’ı mobilizasyon aracı olarak ne ölçüde kullandıklarını ve eylemcileri hem çevrimiçi hem de çevrimdışı eylemlere katılmaya nasıl motive ettiklerini belirlemek temel hedefleri olmuştur. Neticede, feminist grupların sosyal medyayı gerek çevrimiçi gerekse çevrimdışı aktivizm amacıyla kullandıkları, ancak bu kullanım örüntüsünün sınırlı olduğunu belirlemişlerdir.

Hande Eslen Ziya (2013), “*Social Media and Turkish Feminism: New Resources for Social Activism*” adlı çalışmasında temel olarak kadın gruplarının aktivizmlerinde kullandıkları stratejileri, daha spesifik olarak geleneksel medya ve yeni medya

teknolojilerini kullanımlarını analiz etme amacıyla olduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamda ilk olarak Türkiye’deki kadın aktivizminin tarihine yer vermiş ve sonrasında çalışmanın teorik çerçevesine değinmiştir. Ayrıca Türkiye’de kadın aktivizminin yıllar içinde nasıl geliştiğini araştırdığı çalışmasında, 2000’lerin ikinci on yılında kadın gruplarının uyguladığı stratejilerde büyük bir değişim olduğunu anlaması üzerine çalışmasında bu yeni stratejileri analiz etmeye ve Türkiye’deki kadın gruplarının sosyal medyayı nasıl bir kaynak olarak kullandığını keşfetmeye çalıştığını ifade etmiştir. 2000’li yılların ilk ve ikinci on yılındaki aktivizmin analizi için iki dönem için de çeşitli veri toplama yöntemleri kullanmıştır. 2000’li yılların ilk on yılındaki veriler iki türden oluşmaktadır. Bir tür, İstanbul ve Ankara’da kadın hakları için çalışan, gazeteci ve avukat olan, Kadın Adayları Destekleme Derneği ve Uçan Süpürge gibi kadın gruplarında çeşitli görevlerde bulunan on kadın aktivistle gerçekleştirilen derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmelerdir. Ayrıca görüşmeleri desteklemek amacıyla kadın aktivizmiyle ilgili birincil ve ikincil belgeler (bültenler, haber bültenleri, dergiler ve kadın örgütlerinin misyon beyanları) de analiz edilmiştir. 2000’li yılların ikinci on yılındaki aktivizmin analizi için veri toplama kısmında ise Facebook ve Twitter ile Türkiye içinden ve dışından yayınlanan haberler analiz edilmiştir. Buna ek olarak “Kürtaj Yasağına Hayır Deyin!” konusunda çalışmalar yapan bir aktivistle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Özetlemek gerekirse çalışmada; kadınların siyasi ifade için mevcut kaynakları kullanma biçimleri, sosyal medya platformlarının istenen politika değişikliklerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunup bulunmadığı ve bu platformların iki farklı on yılda nasıl farklılaştığı sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Banu Terkan (2010)’ın, “*Kadın Örgütlerinin İnterneti Alternatif Medya Olarak Kullanımı Üzerine Bir İnceleme*” adlı çalışmasında, kadının kamusal alanda var olma, cinsler arası eşitsiz politikaların önüne geçebilme, toplumsal cinsiyet mekanizmalarının hayatın her alanında etkisini göstermesinin sonucu olarak ortaya çıkan hak ihlallerini sorunsallaştırmada (araştırma kapsamına aldığı kadın örgütleri üzerinden) alternatif medyanın katkısının ne olduğu sorusu üzerinde durulmuştur. Kadın örgütlerinin kadınlar adına verdikleri mücadelede interneti alternatif bir medya olarak nasıl kullandıklarını ortaya koymak çalışmanın temel hedefidir. Bu kapsamda Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği ve Uçan Süpürge isimli kadın örgütlenmelerinin internet siteleri içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Çalışmada kadın örgütlerinin internet sitelerinde kadın sorunlarına yaklaşım biçimleri, ne tür konuları kadın sorunları ile ilişkilendirdikleri,

kadınlar adına yaptıkları çalışmalar irdelenmiştir. Çalışmada ele alınan kadın örgütlerinin web siteleri 1 Ocak- 20 Haziran 2010 tarihleri arasında incelenmiştir.

Kekeç ve Taşcıoğlu (2018)'nin, “*Özgecan Aslan Cinayetinin Dijital Platformlarda Yansıması: Ekşi Sözlük Üzerine Bir İnceleme*” adlı çalışmalarında, kadına yönelik şiddetin dijital platformlarda nasıl yer bulduğunu konu edinmiş ve 11 Şubat 2015 tarihinde vahşi şekilde katledilen üniversite öğrencisi Özgecan Aslan'ın öldürülmesinden sonra dijital platformlardan biri olan Ekşi Sözlük yazarlarının söz konusu olaya verdikleri tepkiyi analiz etmeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda, cinayetten sonraki ilk üç ay olan 13 Şubat- 09 Mayıs 2015 tarihleri arasında kapsayan süreçte Ekşi Sözlük'te Özgecan Aslan başlığı altında yer alan yorumlar evreninden yargısal örneklem yöntemiyle belirlenen 141 yorum eleştirel söylem çözümlemesinin sağladığı analitik bakış açısıyla analiz edilmiştir. Sanal kimlikler aracılığıyla kadına yönelik şiddete karşı oluşan toplumsal hareketi okumaya yönelik olması nedeniyle önem kazandığı belirtilen bu çalışmanın elde edilen bulgularına göre, yorumlardaki söylemlerin toplumda mevcut olan genel kanaatle diğer bir ifadeyle, toplumsal cinsiyetçi bakış açısıyla paralel olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla, sanal bir kamusal alan olarak da nitelendirilebilecek Ekşi Sözlük'te kadına şiddete karşı verilen tepkilerin toplumsal algıda hâkim olan eril bakış açısıyla örtüştüğü ve kadın kimliğinin bir sorun olarak görüldüğü tespit edilmiştir.

Selfiye Özkan (2018), “*Kadına Yönelik Şiddet ve Sosyal Medya Aktivizmi: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Örneğinde İçerik Analizi*” adlı toplumda şiddete en fazla maruz kalan kadınların sosyal medya üzerinden yürütmüş oldukları sosyal medya aktivizmi kapsamında bir değerlendirme gerçekleştirmeyi amaçladığı çalışmasında, ilk olarak literatür taraması yaparak şiddet kavramının tanımlarına ve çeşitlerine yer vermiştir. Sonrasında kadın ve çocuk şiddeti ile ilgili yasal düzenlemelere ve günümüzde egemen medya içinde yer edinme olanağı bulamayan grupların internet üzerinden yürütmüş oldukları faaliyetlere değinmiştir. Temel amacı doğrultusunda, örneklem için Twitter'daki görünürlük düzeyleri üzerinden sosyal medyayı en aktif biçimde kullanan kadın hareketi olarak saptadığı “Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu”na yönelik, platformun 2018 Şubat ve Mart aylarında paylaştığı mesajları kapsayan bir içerik çözümlemesi gerçekleştirmiştir. Bu içerik çözümlemesi ile günümüzde kadınların hangi şiddet türüne maruz kaldığı, kimlere seslendikleri ve kimler tarafından şiddete uğradıkları sorularına yanıt aramıştır.

Melike Aktaş ve Ebru Akçay (2019)'ın "*Dijital Savunuculuk Örneği Olarak 'Özgecan Yasası' Change.Org İmza Kampanyası*" adlı çalışmasında, çevrimiçi imza platformu olan Change.org'da 11 Şubat 2015'te Özgecan Aslan cinayeti sonrasında bireysel ve amatör bir girişim olarak başlatılan Özgecan Yasası imza kampanyası, dijital teknolojilerin savunuculuk çalışmalarına katkılarını gösteren başarılı bir dijital savunuculuk örneği olarak ele alınmıştır. Çalışmada kampanyanın, kaynağı olmayan ve profesyonel desteği bulunmadan başlatılan bir savunuculuk girişiminin, dijital teknolojinin sağladığı avantajlardan yararlanarak, farklı kamuların katılımıyla kitleselleşebileceği ve hareketlilik yaratabileceği potansiyelinin varlığına vurgu yapılmıştır. Tek bir olgu sunumuna dayanan vaka incelemesi yöntemi kullanılarak, çevrimiçi arşiv taraması, sosyal medya taraması ve kampanya başlatıcısı Gözde Salur'a iletilen sorulara alınan yazılı cevaplar ile elde edilen veriler, Hon'un (2015) dijital sosyal savunuculuk çalışmaları için geliştirdiği model referans alınarak, modelde belirlenen kategoriler çerçevesinde incelenmiştir.

Sırma Oya Tekvar (2017)'in "*Türkiye'de Feminist Alternatif Medyanın İşlevselliği: Bir Alternatif Medya Örneği*" adlı çalışmasında, Türkiye'deki feminist alternatif medyanın seyrini anlamak amacıyla Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği'nin bir projesi olan ve feminist alternatif medyaya bir örnek olarak hayata geçirilen Kadınların Postası platformu analiz edilmiştir. Bu platforma ait web sitesi ve sosyal medya kanallarını incelemenin yanında projede bulunan bazı muhabirlerle de görüşme gerçekleştirilmiş, platformun geliştirilmesi için öneriler ortaya konmuştur. Çalışmanın bulgularına dört başlık altında yer verilmiştir. İlk olarak web sitesine ilişkin bulgularda sitenin tasarımı, kullanım ve erişim kolaylığı ile ilgili saptamalar belirtilmiştir. İkinci başlıkta sitede yer alan haberlerin içerikleri ve konu dağılımları ele alınmıştır. Üçüncü başlıkta projenin sosyal medya hesapları incelenmiş ve bu hesapların kullanımına bakılmıştır. Son olarak dördüncü başlıkta da ulaşılan üç muhabirle yapılmış olan görüşmelerde elde edilen; muhabirlerin projedeki çalışma koşulları, projede yer alan diğer görevli ve gönüllülerle ilişkileri ve projeye ilişkin hem kişisel hem de profesyonel alan olarak görüşlerine yer verilmiştir.

3.3. Feminist Teoriler

"Feminizm hem politik bir teoriyi hem de 70'li ve 80'li yıllarda ortaya çıkan bir sosyal hareketi temsil eder" (Notz, 2018, s. 13). Feminizm, oluşturulmak istenen toplum

modelleri açısından kendi içinde liberal, Marksist, sosyalist, radikal, psikanalitik, siyah, anarşist, varoluşçu, kültürel, post-modern ve ekofeminizm olarak sınıflandırılabilir (Çakır, 2008, s. 185).

3.3.1. Liberal Feminizm

14. yüzyıldan bu yana kullanılan “Liberal” terimi, farklı anlamlar taşımakla birlikte daha çok özgürlük ve tercihe ilişkin fikirler ile ilişkilendirilmiştir. Liberal fikirler, Avrupa’da feodalizmin yıkılması üzerine kapitalizmin ortaya çıkması ve yükselen kapitalist toplumun neticesi olarak belirmiştir. Liberalizmin 18. ve 19. yüzyıldaki düşünürleri, Aydınlanma felsefesinin evrensel akıl inancından etkilenmişlerdir. Bu doğrultuda “kişisel özerklikle bağlantılı olarak gelişmiş ve üstün, özel bir insan görüşü”nü savunmuşlar, sonrasında ise bu çerçevede temel değerleri oluşturmaya girişmişlerdir. Bu değerlerin en önemlileri; birey, özgürlük, akıl, adâlet, hoşgörü ve farklılık olmuştur (Heywood, 2013, s. 41-43).

Liberal teorinin ortaya çıktığı ilk dönemlerde daha çok siyasi iktidara yönelik ilişkilere odaklanılmış, bu sebeple de kadın meselesi ile fazla ilgilenilememiştir. Ancak sonraki yıllarda özel mülkiyetin ve bireyciliğin ön plana çıkması sonucunda kadını birey olarak görüp görmeme hususunda çeşitli görüşler belirmeye başlamıştır (Çardak, 2012, s. 15). 18. yüzyılın sonunda ilk Sanayi devrimlerinin yaşanmasıyla Modern Feminizm ortaya çıkmıştır. Bunu takiben Amerikan ve Fransız Devrimlerinin yaşanmasıyla da ilk Modern Feminizm yaklaşımı olan liberal feminist akım görünür olmaya başlamıştır. Bu akımın içerisinde yer alan feministlerin 18. yüzyıl boyunca Aydınlanma fikirlerini yaymaya çalışan ve bu fikirlerin kadınların da dahil edildiği bir şekilde geliştirilmesini talep eden feministler olduğu görülmektedir. Bu feministler aynı zamanda 18. yüzyıl sonunda meydana gelen Amerikan ve Fransız devrimlerinde de aktif bir şekilde rol almışlardır. İlk defa bu devrimler sırasında kadın sorunlarından yola çıkılarak oluşturulmuş eserlerin varlığı söz konusudur. Bu eserler arasında 1790 yılında Amerikalı Judith Sargent Murray’ın “*Cinsiyetler Arasında Eşitsizlik Üzerine (On the equality of the Sexes)*” adlı eseri; Fransız Devrimi’nin başlarında, 1791 tarihinde Olympe de Gouges’ın “*Kadın Hakları (Les Droits de la femme)*” adıyla çıkardığı broşür; 3 Ocak 1792’de ise feminist teori tarihinin ilk ve günümüzde bile en önemli çalışmalarından biri kabul edilen Mary Wollstonecraft’ın yazdığı “*Kadın Haklarının Savunusu (A Vindication of the Rights of Women)*” adlı eser sıralanabilir. Ayrıca Amerikan Devrimi sırasında Amerika Birleşik

Devletleri'nin kurucu babalarından John Adams'ın eşi Abigail Adams'ın yeni kanunlar yapılırken kadınların da temsil edilmesi gerektiğini ifade etmesi liberal feminist teorinin oluşma sürecindeki önemli bir ayrıntıdır (Yörük, 2009, s. 65).

Liberal feminizm, felsefi temellerini liberal teoriye dayandıran, bazı görüşlere göre ise liberal teorinin benzer bir yorumu olduğu ifade edilen bir teori olarak kabul görmüştür. Bu dayanağın ispatı olarak, 17. yüzyılda geliştirilmiş olan doğal haklar kavramı ile arasındaki bağlantı ve temel aldığı kavramların eşitlik, özgürlük, bireysellik ve akılcılık olması gösterilebilir (Altınbaş, 2010, s. 23).

Aydınlanmacı liberal feministler, aşağıdaki temel düşünceler üzerinde birleşmişlerdir (Donovan, 2020, s. 33-34);

- 1- Akla inanç,
- 2- Kadının ve erkeğin ruhları ile akılcı yeteneklerinin aynı olduğu inancı,
- 3- Toplumsal değişime ve toplumun dönüşümüne etki etmenin en iyi yolunun eğitim -özellikle eleştirel düşünebilmek için eğitilmek- olduğuna inanç,
- 4- Bireyin diğer bireylerden ayrı olarak gerçeği arayan, akılcı ve bağımsız bir aktör olarak hareket eden ve onuru bu bağımsızlığa bağlı olan özerk bir varlık olduğu görüşü,
- 5- Doğal haklar doktrinine bağlılık.

Liberal feminizme göre, liberal toplum kuramının vatandaşlık, eşit hak ve özgürlükler, fırsat eşitliği gibi temel kurucu unsurları kadınların özgürleşmesi için birer araç görevi üstlenir. Liberal feminizm, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliği erkeklerin sahip olduğu eğitim, çalışma, seçme seçilme gibi temel vatandaşlık haklarına ve fırsat eşitliğine kadınların sahip olamamasında görür. Kadınların bu haklardan yoksun oluşu onları evin içine, özel alana, başka bir deyişle yeniden üretim alanına mahkûm eder. Bu sıradanlaştırıcı, dar, engelleyici, baskıcı alanın pratikleri altında kadınlar eşitsiz ve ikincil konuma itilmiş olur. Liberal feminizmin talepleri arasında, kadınları evin dışına, kamusal alana yani üretim alanına çekecek olan eğitim, çalışma, temel hak ve özgürlükler ile fırsat eşitliği gibi temel insancıl talepler yer almaktadır. Liberal feminizme göre kadın biçimsel olarak özel alanda, evin içinde yani yeniden üretim alanında ezilmektedir; özgürleşmesi ise evin dışına, kamusal alana eş deyişle üretim alanına geçmesiyle mümkün olacaktır (Güneş, 2017, s. 246).

Liberal feminist yaklaşım kadının akıl yoluyla özgürleşeceğini savunur. Kadın akıllı ile kendisine dayatılan kimlikleri sorgulayacak ve eril iktidar karşısında akılla kendi gücünün sahibi olacaktır. Ayrıca akıl, ataerkil sistem içinde kadına yüklenen mahremiyet, fedakârlık, sessizlik, sadakat gibi değerler açısından özel alana hapsolmayı reddedecektir. Bu sayede kadının kamusal alanın kendisine sunduğu imkanların da farkına varmasını sağlayacaktır (Aktaş, 2013, s. 63).

Liberal feministlerin aile kurumuna dair diğer feministlerden ayrılan düşünceleri dikkate değerdir. Marksist, radikal, yapısalcı, sosyalist gibi neredeyse tüm feminist yaklaşım türleri kadının özgürleşmesi için gerekli olan şeyin aile kurumunun yok edilmesi olduğunu savunurken, liberal feministler, kadın ile erkeğin eşit iş bölümü yaptıkları aile kurumunun korunması gerektiğini savunmuşlardır. Liberal feministler, kadınların erkeklerle eşit işte çalışmalarının karşılığında eşit ücreti almaları gerektiği konusunda ısrarcı olmuşlardır. Liberal feministlerin bu düşüncesi kadın haklarını görmezden geldikleri şeklinde yorumlanmıştır. Çünkü, örnek vermek gerekirse, liberal feministlerin hamile kadınların erkeklerle eşit olmasını savunmaları ve çocuk bakımında erkeklerin de sorumluluk alması gerektiğini dile getirmelerine karşın çocuğun dünyaya gelene kadar taşınması ve beslenmesi hususu erkeğin içinde yer almasının mümkün olmadığı bir durumdur. Bu sebeple, liberal feministlerin kamusal alan ve özel alan ayrımı ile beden ve zihin ayrımını görmezden geldikleri ifade edilebilir. Liberal feminizm, felsefi dayanak olarak liberalizmi esas alması, feminizmin birinci ve ikinci dalgaları içerisinde yer almasından dolayı üzerinde en çok çalışılmış ve tartışmalara en çok konu olmuş feminist teoriler arasında yer alır (Altınbaş, 2010, s. 42-49).

19. yy'da liberal feminizm akımını kuramsallaştıran feminist düşünürler şunlardır; Mary Wollstonecraft (1759-1797), Frances Wright (1795-1852), Sarah Grimke (1792-1873), Sojourner Truth (1795-1883), Elisabeth Cady Stanton (1815-1902), Susan B. Antony (1820-1906), Harriet Taylor (1807-1858), J. Stuart Mill (1806-1873) (Sevim, 2005, s. 55).

Liberal feminist teorinin en önemli temsilcilerinden biri şüphesiz ki İngiliz feminist Mary Wollstonecraft'tır. Wollstonecraft'ın, feminist teori tarihinin ilk çalışması olan ve günümüzde feminist tarihin hala en önemli eserlerinden biri kabul edilen, *Vindication of the Rights of Woman (Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi)* adlı eseri 1792 yılında yayımlanmıştır. Wollstonecraft'ın en önemli girişimi, Fransız Devrimi sırasında çokça konuşulur duruma gelen erkek hakları kavramını kadınları da dahil

edecek şekilde genişletmek yönünde olmuştur. Yaşadığı dönemde kadınların konumlarının erkeklerden daha aşağı olduğunu kabul eden Wollstonecraft, bunun nedenini kadınların doğdukları andan itibaren çeşitli baskılarla karşılaşmasına, eğitim görmemesine bağlamıştır. Bunun neticesi olarak da gerçek dünyadan soyut bir biçimde yaşamını sürdüren pek çok kadının tembel ve cahil olarak yetiştiğini belirtmiştir. Erkekler, kadınları buldukları konumda tutmak için onlara nazik davranmakta ve övgülerde bulunmaktadır. “Kadınısı” yönden en güçlü kadın ise erkek fantezilerini en iyi yerine getirendir. Wollstonecraft, kadınısı olmanın da genellikle doğal olmayan ve sınıfa dayalı bir olgu olduğunu söylemiştir. Kadınlar nasıl kadın olunacağını çok küçük yaşlardan itibaren öğrenir. İleriki yaşlarında ise herhangi bir seçenekleri bulunmadığı için bu kadınsılıktan yararlanırlar. Bu durumu Wollstonecraft, kadınların kendilerini erkeklerden konum olarak daha aşağı olduklarını açık bir şekilde olmasa da kabullenmesi olarak görmüştür. Ancak yoksul insanların “doğal” açıdan aptal ya da cahil olmadıkları gibi kadınlar da “doğal açıdan” erkeklerden daha alt düzeyde değillerdir. Wollstonecraft, kadınlar için daha iyi eğitimi talep etmenin yanı sıra en azından 19 yaşına kadar üniversite eğitimini de talep etmiştir. Bu, o zamanlar için iddialı bir talep olmuştur. Wollstonecraft kadınlar için daha iyi eğitimin çok önemli olduğunu düşünse de çözümün yalnızca eğitimle sağlanamayacağını da kabul etmiştir: “Erkekler ve kadınlar içinde yaşadıkları toplumun düşünce ve davranışlarına göre büyük ölçüde eğitilmelidir.” “Kadın davranışlarında gerçek bir devrim”in olması için toplumda radikal bir değişim yaşanması gerektiğini ifade etmiştir (Walters, 2020, s. 52-55).

Liberal feminizme yönelik en güçlü eleştirilerden ilki Alison M. Jaggar’dan gelmiştir. Jaggar hem klasik hem de liberal feminizme yönelik güçlü eleştirilerde bulunmuştur. Liberallerin savunduğu akla dayalı, özgür ve özerk olan benliğin cinsiyetler arasında eşit bir biçimde dağılmadığını ve hatta benliğin eril olduğu savında bulunur (Tong ve Fernandes Botts, 2021, s. 57). “İnsanı, beden ve zihin olarak iki birbirinden indirgenemez öze ayırıp, zihni bedene üstün görme; insanı insan yapan, onu diğer varlıklardan üstün kılan şeyin bedensel olarak diğer canlılardan olan farklılığı değil, sahip olduğu zihinsel kapasitesi” olduğu görüşü Alison M. Jaggar (1983, s. 28) tarafından normatif düalizm olarak adlandırılmaktadır. Bu ayrım, kadın-erkek eşitliğine yönelik tartışmalarda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu noktada kadın ve erkeğin zihinsel kapasitelerinin aynı olup olmadığı tartışması ortaya çıkmaktadır. Çünkü erkeğin kadından daha üstün bir kapasiteye sahip olduğu varsayımının kabul edilmesi halinde kadın-erkek

eşitliğini konuşmak beyhude bir çaba olacaktır. Bu sebeple feminist tartışmaların sıfır noktası, zihinsel kapasite bakımından kadın-erkek eşitliğinin varlığı sorusudur (Demir, 2014, s. 45-46). Liberal feminizme yönelik en güçlü eleştirilerden ikincisi Jean Bethke Elshtain'dan gelmiştir. Elshtain özellikle liberal feminizme özdeşleştirdiği başlıca üç yanlışı şöyle sıralamıştır:

- Kafaya koyarlarsa kadınların erkekler gibi olabileceğini iddia etmek
- Çoğu kadının erkekler gibi olmak istediğini iddia etmek
- Tüm kadınların erkekler gibi olmak istemesi, “erkeksi” değerlere heveslenmesi gerektiğini iddia etmek (Tong ve Fernandes Botts, 2021, s. 60-61).

Üçüncü eleştiri ise liberal feminizmin ırk, sınıf ve cinsel yönelim meselelerini yeterince ele almamasına yöneliktir. Liberal feminizm sadece ya da çoğunlukla üst ve orta sınıf, heteroseksüel beyaz kadınların çıkarlarına odaklandığı için hatalı görülmüştür (Tong ve Fernandes Botts, 2021, s. 63).

3.3.2. Marksist Feminizm

“Marksizm, toplumsal sınıf ilişkilerini, sosyal çatışmaları ve sosyal dönüşümü diyalektik bir perspektiften inceleyen, tarihsel gelişimi materyalist (tarihsel materyalist) bir bakış açısıyla yorumlayan, sosyoekonomik bir analiz yöntemidir. Temelleri, 19. yüzyılda yaşamış Alman filozofları Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından atılmıştır” (http-7). Marksizm, geleneksel açıdan bir sınıfın başka bir sınıf üzerindeki baskısını, tahakkümünü açıklamaya çalışır. Dolayısıyla bir eşitlik ve özgürlük kuramı biçiminde değerlendirilebilecek olan Marksizm, feminist teori açısından önem arz etmektedir. Çünkü feministlerin de ilgilendikleri esas sorun kadına yönelik baskı ve tahakkümdür. Yani hem feminizmin hem Marksizmin ortak amacı değişimdir. Feminizm, kadına yönelik baskı ve tahakkümü sona erdirmeyi hedeflerken; Marksizm sınıf tahakkümünü bitirmeyi hedefler (Yalvaç, 2017, s. 201-202). İki ideolojinin kesişimi de böylelikle anlamlandırılmış olur.

Marksist feministlerin yoğunlaştıkları konular özellikle kadın ve iş ilişkileri üzerine olmuştur. Bu anlamda Marksist feminist teorinin ilgi alanına giren konular aşağıdaki şekilde 3 maddede ele alınabilmektedir:

- 1) Aile kurumunun kapitalizmle olan ilişkisi

- 2) Kadının aile içinde yaptığı işlerin nasıl gerçek üretken iş olarak görülmeyip değersizleştirildiği
- 3) Kadınların niçin genellikle düşük ücretli, sıkıcı ve değersiz görülen işlerde çalıştırıldıkları (Demir, 2014, s. 59).

Üretim, Sanayi Devrimine kadar aile merkezli olmuştur. Bu aile merkezli üretimde, kadının iş bölümü kapsamında yürüttüğü yemek yapımı, çocuk bakımı ve eğitimi, temizlik gibi işler erkeğin yürüttüğü işler kadar önemlidir. Ancak sanayileşmenin getirisi olarak ev merkezli olan meta üretimi ev dışına yani kamusal alana geçmiştir. Bu çerçevede kadının yaptığı işler parasal karşılığı olmaması sebebiyle değersizleştirilmiştir. Marksist feministler, kadının ezilmesi sorununu bu ekseninde ele almışlardır. Çözümün ise, kadının yaptığı işlerin ikincilleştirilmekten kurtarılması ile doğru orantılı olduğuna işaret etmişlerdir (Demir, 2014, s. 59).

Liberal feminizmde merkezde olan kadın-erkek ilişkisindeki eşitlik söylemi içerik olarak Marksist feminizmde farklılaşmıştır (Dikici, 2016, s. 526). Marksist feministler radikal ve liberal feminizmin özellikle kadınlar arası sınıf farklılıklarını görmezden geldiğini ifade etmişlerdir. Kadınların ezilmesi hususundan bahsetmenin, bütün kadınların her yerde ortak çıkar ve deneyimler üzerinde birleştikleri şeklinde yanlış bir kabule dayandığını dile getirmişlerdir. Kadınların, bedenleri ve doğurganlıkları nedeniyle toplumda benzer baskılarla karşı karşıya kalmaları söz konusu olduğunda bile aralarındaki sınıfsal, ırksal, etnik, sosyoekonomik vb. farklılıkların kendi aralarında eşitsizlik yarattığını ve bu durumun göz ardı edilmeyip altının çizilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Çünkü üst sınıf mensubu kadınlar, herhangi bir baskıyla karşılaşmaları halinde ekonomik ve toplumsal güçlerini kullanabilirler. Ancak aynı baskıyla karşılaşacak alt sınıf çalışan kadınların yahut genel olarak yoksul kadınların ekonomik ve sosyal açıdan güçsüzlüğü, onlar için farklı ezilme biçimlerine kapı aralayacaktır (Berkday, 2013, s. 10-11).

“Bilinç yükseltme nosyonu gibi çağdaş feminist teorinin veçhelerinin Marksist öncüllerde köklerini bulduğu, kuşkusuzdur.” (Donovan, 2020, s. 133-134). Bu noktadan hareketle, Marksist Feminizm (Sosyalist feminizmle ortak olarak) kadının özgürleşmesinin yolunun sınıfsız toplumdan geçtiğini vurgular. Praksis olarak ise “bilinç yükseltme” nosyonuna, eş deyişle devrimci bilince ulaşmaya atıfta bulunur (Özsöz, 2008, s. 53).

Özetlemek gerekirse; Marksist feministler, Marksist çözümlemenin toplumsal sorunlarla ilgili olan bölümlerinin kadın sorunlarına da uygulanabileceği görüşü etrafında toplanmışlardır. Bu kapsamda diyalektik materyalizmin kavramsal şemasının dışına çıkılmadan da kadın sorunlarının çözülebileceğini ifade etmişlerdir. Çözüm yolunu ise kadının üretim sürecindeki konumunu analiz etmekte görmüşlerdir (Demir, 2014, s. 62).

Marksist feminizm kadınlara yönelik baskı analizinin yetersiz olması sebebiyle eleştirilmiştir (Tong ve Fernandes Botts, 2021, s. 159).

3.3.3. Sosyalist Feminizm

“Sosyalist feminizm, Marksist kategorilerin temelinde ve radikal feminizmin eleştirileri ışığında şekillenmiştir” (Çakır, 2008, s. 185). Sosyalist feministler, Marksist feministlerin aksine Marx ve Engels’in ortaya koyduğu temel kavramların dışında herhangi bir kavramsal sistemin gerekliliği olmadan kadın-erkek ilişkilerinin tarihinin açıklanabileceği görüşüne karşı çıkmışlardır. Aynı zamanda kadınların ezilmişliğinin sınıfsız toplumun yaratılmasıyla son bulacağı iddiasını yeterli bulmamışlardır. Ek olarak, kadın sorununun Marksist feministlerin öne sürdüğü gibi sistematik bir şekilde ekonomi ve sınıf kategorileri altında toplanabileceği savını reddetmişlerdir (Demir, 2014, s. 73). Başka bir deyişle sosyalist feminizm, Marksist ve radikal feminist yaklaşımı birleştirme çabası şeklinde yorumlanabilir. Sosyalist feministlere göre Marksizm’in kadınların ezilmişliğini sınıf ilişkileri içinde ele alması, yani kadınların ezilmesini sınıfsal bölünmenin neticesine bağlamak indirgemeci, sığ ve yetersiz bir söylemdir. Sosyalist feministler, Marksist kuramın kapitalist üretim tarzını açıklayan yaklaşımıyla kadınların ekonomik anlamda ezilmelerini ve sömürülmelerini açıklayabildiğini söylerler. Ancak kadın olarak ezilmelerini açıklayabilecek kuram ise erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü tanımlayan ataerkilliktir. Sosyalist feminizm, bugünkü toplumlarda kapitalizm ve ataerkilliği kadınların ezilmesinin esas nedeni olarak görmektedir ve bu iki kavram, kadınları ikincil ve eşitsiz konuma getirmede ortaklıklar. Kadınlar emeklerini hem evde hem de işyerinde, erkekler ise emeklerini çoğunlukla ve yalnızca işyerlerinde harcarlar. Cinsiyete dayalı eşitsiz iş bölümünün sonucu olarak kadınlar işyerlerinden çıkıp eve geldiklerinde ise ev işleri, çocuk bakımı gibi işlerle ilgilenmekle yükümlü hale gelmişlerdir. Özetle, sosyalist feministlere göre, kadınların ezilmişliklerinin temel nedeni ataerkil kapitalizmdir. Sonuç olarak da kadın emeğinden çıkar elde eden hem erkekler hem de sermayedir (Güneş, 2017, s. 247). Sosyalist feministler; kreşler, doğum kontrolü,

evde cinsellik, iş bölümü, konut sorunu, aile yardımı, güvencesiz kadına meslek eğitimi gibi kadın-erkek eşitsizliğine dair detayları bütün yönleriyle incelemişlerdir. Aile ve çağdaş kapitalist sistemdeki ev içi işler ile çocuk yetiştirme gibi konular sosyalist feministlerin her daim merkezinde olan konular olmuştur (Arat, 2017, s. 73).

1917 Bolşevik Devrimi'nin ardından Sovyetler Birliği'nde yasa ve uygulama düzeyinde önemli ve somut adımlar gündeme gelmiştir. Engels, Bebel, Lenin, Kollontai gibi sosyalist isimler kadınların özgürleşmesi adına ev işlerinin toplumsallaşması gerektiğini yazmışlardır. Bu kapsamda, ev işlerinin toplumsallaşması için ilk pratik girişimler devrimden sonra ortaya çıkmıştır. Kolektif mutfaklar, yuva ve kreşlerin açılması bunun göstergesidir (Çakır, 2008, s. 187).

Sosyalist feministlerin çabası Marksizm'i kadınlar için yeniden yorumlama yönünde olmuştur. Bu doğrultuda, Marksist teori ve onun uygulanma biçimlerini kadınlar açısından tahlil etmeye çalışmışlar, kadın emeğinden yararlananın kim olduğunu ve kadının ezilmesinin maddi temelini irdelemişlerdir. Ayrıca sosyalist feministler; kadının erkek karşısında ezilmesinin farklı niteliğini anlayabilmek amacıyla çalışmadaki konumunun incelenmesi, aile kurumu ile kapitalizm arasındaki ilişkilere detaylıca bakılması, ev işi ve yabancılaşmanın kadınlarla ilişkisinin kurulması gerektiğini ifade etmişlerdir (Çakır, 2008, s. 188-191).

Sosyalist feminizm, materyalist açıdan eksik olma yönünden eleştirilmiştir. Daha geleneksel olan Marksist konulara dönmeye ihtiyaç olduğunu savunan sosyalist feministlere göre, kadınlar üzerindeki baskının özel ve somut olan maddi biçimleri ile ilgilenmeyen bir sosyalist feminizm, akademinin entelektüel kaleleri dışındaki insanları erkeklerle eşit hakları istemeye yöneltemeyeceğini ifade etmişlerdir (Tong ve Fernandes Botts, 2021, s. 159-160).

3.3.4. Radikal Feminizm

Radikal feminist kuram 1960'ların sonlarına doğru medeni haklar ve savaş karşıtı kampanyalar için politik etkinliklere katılan bir grup kadının çabasının sonucu olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştirilmiştir. Radikal feminist kadınların kendi bilinçlerine erişimi "Yeni Sol"daki erkek radikallerin aşağılayıcı davranışlarına gösterdikleri tepkiyle mümkün olmuştur (Donovan, 2020, s. 265). Liberal feminizmin temel dayanağı liberal görüş, Marksist feminizmin temel dayanağı Marksist görüş iken Radikal feminizm kendini herhangi bir kuramsal temele dayandırmayan ve bu yönüyle

kuramdan değil eylemden yola çıkmış bir yaklaşım olarak değerlendirilir. Radikal feminizm bu özelliği ile zaman zaman feminizmin en saf biçimi olarak gösterilmiştir (Ecevit, 2011, s. 14).

Radikal feminizmin 1960'lı yıllarda ortaya çıkışı tesadüfi bir durum olarak değerlendirilmemelidir. Öncelikle 1960'lı yılların, Batı'da genel olarak radikal ve tepkisel hareketlerin geliştiği bir döneme denk geldiğini belirtmek gerekir. Ayrıca radikal feminizmin kadınların özgürleşme sorununa liberal ve Marksist teorilerin tatmin edici bir çözüm bulamamalarına bir tepki olarak doğması da ifade edilmesi gereken ikinci durumdur (Demir, 2014, s. 63-64).

Radikal feministler, toplumdaki sorunların birbirleriyle ilişkili olduğunu ve kadınların maruz kaldığı baskının kaynağının ataerkillik olduğunu savunmuşlardır. Köktenci bir değişimin temelini ise feminizme dayandığını ifade etmişlerdir. Radikal feminizme göre, özel olan politiktir. Radikal feministler kadınların kendilerini bastırılmış bir sınıf olarak görmeleri ve enerjilerini diğer kadınlarla birlikte, kendilerine baskı uygulayanlara yani erkeklere karşı mücadelede bulunan bir harekete yönlendirmeleri gerektiğini söylemişlerdir. Erkeklerin ve kadınların birbirinden farklılıkları üzerinde durmuşlar, farklı üsluplara ve kültürlere sahip olduklarını belirtmişler ve gelecekte ortaya çıkacak herhangi bir toplumun temelini kadınların tarzının oluşturması gerektiğini dile getirmişlerdir (Donovan, 2020, s. 266). Aynı zamanda liberal feministlerin ulaşmak istediği reformcu hedefleri yetersiz bulmuşlardır. Bu sebeple de ailenin yeniden yapılandırılması, aile içi köleliğin ortadan kaldırılması ve çocuk yetiştirme hususlarında liberal feministlere kolektif hareket etme taleplerini bildirmişlerdir (Atan, 2015, s. 7).

Radikal feministler tarafından ataerkillik kelimesi, erkeğin kadın üzerinde yıllardan beri süregelen tahakkümünü tasvir etmek amacıyla kullanılmıştır. Ataerkillik, erkekleri düşman bir bakış açısıyla tanımlar. Erkekler kadınlar üzerinde tahakküm kurarak egolarını tatmin etmek, onları hem kamusal hem özel alanda sömürmek, siyasal güç ve cinsel anlamda bir üstünlük kurmak gibi pek çok açıdan fayda sağlamak suretiyle varlık gösterirler. Erkekler tarafından kadınlara uygulanan tüm şiddet biçimleri, erkeklerin kadınlar üzerindeki güçlerini devam ettirmek istediklerinin ispatı niteliğindedir. (Atan, 2015, s. 11).

Sigmund Freud'un 'anatominin kader olduğu' tezi, Radikal feministlerin hareket noktası olmuştur. Radikal feministler, kadınların ezilmeleri ile biyolojileri -cinsellik, üreme ve annelik- arasında ilişki kurmuşlardır. Bu çerçevede gündeme taşıdıkları

konular, istenmeyen gebelikleri önleme yöntemlerinin yaygınlaştırılması ve kürtaj hakkıdır. Ayrıca geliştirilecek yeni üreme tekniklerinin kullanılmasıyla, kadınların kendi yaşamları ve cinsellikleri üzerinde söz ve irade sahibi olacaklarını yani kadınların hayatının kontrolünün kendi ellerinde olacağını ileri sürmüşlerdir. Kadın bedenini aşağıladığı gerekçesiyle pornografi ve fuhuşa itirazda bulunmuşlardır. Pornografi ve fuhuşu tecavüzü destekleyen araçlar olarak görmüşlerdir. Radikal feministler kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklara itiraz etmemişlerdir. Onların irdeledikleri şey, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklara yüklenen anlamlardır. Yani sorun, kadınların anne olabilme kapasitelerinin denetlenmesidir. Radikal feministlerin bazıları ise erkeklerin saldırganlıklarını onların biyolojileri ile ilişkilendirmiştir. Bu saldırganlık sonucu ortaya çıkan kadınlara yönelik şiddetin eleştirilişi ise, radikal feminizmin feminist düşünceye en önemli katkılarından biri olmuştur (Ecevit, 2011, s. 14-15). Ayrıca Radikal feministler kadınların erkeklerle ilişkisinin kesilerek kamusal alanda kadın komünleri içerisinde yaşayacakları bir sistem düşünmüşlerdir (Yörük, 2009, s. 69).

Özetlemek gerekirse Radikal feministler, heteronormatif evlilik ve bu evliliğin üzerinde köklenen aile kurumunun yok edilmesi, bunun yerine aile kurumuna gerek duyulmayan bir yapılanmanın oluşturulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Onlara göre kadının her açıdan bağımlılığının ortadan kaldırılması bir zorunluluk olmalıdır. Radikal feministler aynı zamanda teknolojinin ilerlemesi ile biyolojik farklılıkların da değersizleşeceği görüşünde olmuşlardır (Alptekin, 2006, s. 31).

Radikal feminizme yönelik ilk eleştiri Jean Bethke Elshtain'den gelmiştir. Jean Bethke Elshtain Radikal-kültürel feministlerin, erkeklerle kadınların biyolojik ve ontolojik düzeyde -yozlaşmış erkek, masum kadın- biçiminde iki farklı varlık olduğunu savunarak hataya düştüklerini ileri sürmüştür. Yani ona göre, kadının iyiliğinin kökenini muhakkak doğasına bağlamak yanlıştır. Radikal feminizme gelen ikinci eleştiri ise radikal feministlerin çoğunlukla beyaz, orta ve üst sınıf, heteroseksüel kadınların erişebildiği üreme teknolojilerine odaklanmasına yöneliktir. Son olarak radikal feministler, sıklıkla feminist gündeme faydası olmayan fikir ayrılıkları yaşamaları sebebiyle eleştirilmişlerdir (Tong ve Fernandes Botts, 2021, s. 108-114).

3.3.5. Kültürel Feminizm

Kültürel feminist gelenek, Margaret Fuller'in 1845'te kaleme aldığı "19. Yüzyılda Kadın" adlı eseri ile başlamıştır (Sevim, 2005, s. 61-62).

Kültürel feminizm, feminist teoriye anaerkil bir perspektif sunar. Emma Goldman, Jane Addams ve Charlotte Perkin Gilman bu akımın önemli isimleridir. Gilman, ekonomik özgürlüğün kadının bağımsızlığını kazanmasında en önemli etken olduğunu ifade etmiştir (Erzene Bürgin, 2014, s. 9).

Kültürel feminizm, toplumda eşitsizliğe maruz kalan ve ikincil konuma itilen kadının içinde bulunduğu durumun temelinde, yaşadığı toplumun kültürel yapısının olduğunu söylemiştir. Daha geniş bir tanımla, kültürel feminizmde sorgulanan şey, toplumsal cinsiyet rollerinin oluşum nedeni olarak kadın ve erkeğin biyolojik farklılıkları ve bunun doğurduğu avantajlar veya dezavantajlar ile (daha çok) toplumun kültürel yapısı ve sorunlarıdır (Aktaş, 2013, s. 65-66). Biyolojik yaklaşıma göre, kadın ve erkek arasındaki farklılığın temel sebebi, iki cinsiyetin birbirinden farklı hormon ve kromozomlara sahip olmasıdır. Androjen ve testosteron hormonlarının fazla olması dolayısıyla, erkekler kadınlara göre daha saldırgan, daha baskın karakterli ve yapısal olarak matematiksel becerilere daha yatkınlardır. Saldırgan yapıya sahip olmaları sebebiyle iş hayatında daha rekabetçi konumdadırlar. Kadınlar gibi hemen duygularıyla hareket etmezler. Taşıdıkları bu özellikler mantıksal açıdan daha güçlü ve hızlı kararlar alabilmelerini sağlar. Kadınlarda ise östrojen hormonunun yüksek olması nedeniyle kadınlar erkeklere nazaran daha duygusal, çekingen ve dilsel beceriler yönünden daha güçlüdür. Kültürel feministler, kadınlar ve erkekler arasında iş hayatındaki başarı farklılığının bu denli basite indirgenemeyeceğini, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin yalnızca biyolojik farklılıklara bağlı olarak açıklanamayacağını, bu farklılaşmanın daha karmaşık süreçlere bağlı olduğunu ve sadece bir faktörün değil birçok faktörün bu sürece etki ettiğini savunurlar (Erzene Bürgin, 2014, s. 11).

Kültürel feministler, kadınların Aydınlanma Dönemine kadar akli çalışmaların içerisinde yer almayışları, ev işlerine yönelik biçimde ve din temelli bir toplumsal iş bölümü kapsamında eğitim almaları durumunun, ötekilik konumunu pekiştirdiğini belirtmişlerdir. Bu sebeple kültürel feministler, toplumun değişmesini sağlayacak olan şeyin kadınların rasyonel şekilde eğitilmesinde ve toplumsal hayata aktif katılımları neticesinde gerçekleşeceğini düşünmüşlerdir (Aktaş, 2013, s. 65-66). Bununla birlikte kültürel feministler liberal feministlerden, kadınların erkeklerden farklı olduğu ve kendilerine özgü, adına “kadınlık kültürü” denilen, erkek kültüründen üstün gördükleri bir kültürü ve etik anlayışı benimsemeleri sebebiyle ayrılmışlardır. Kadınların oy haklarını kazanabilmelerine destek vermelerinin nedeni ise erkeklere eşit olmak yerine

kadınlık kültürünü kamusal alana taşımaktır. Böylelikle toplumsal çatışmaları zayıflatmayı, uluslararası savaşları durdurmayı ve doğaya karşı kötü davranışları kontrol altında tutmayı amaçlamışlardır. Kadınların kamusal alanda tüm farklılıkları ile yer alabilmeleri için kadınlık durumunun gözetildiği özel yasalar talep etmişlerdir (Yörük, 2009, s. 67). Kadın hareketinin içerisinde bulunan farklı grupların bir araya gelmesine ve hareketin bir bütün olarak sürdürülmesine vurgu yapmışlardır. Bu sebeple de kadınlar arasındaki farklılıklar yerine ortak özellikleri üzerinde durmuşlar, evrensellik tezini savunmuşlardır (Ecevit, 2011, s. 21).

3.4. Türkiye’de Feminizmin Gelişimi

3.4.1. Osmanlı Döneminde Feminizm (Erken Dönem/Pro(to)feminizm)

19. yüzyılda dünyadaki değişim ve gelişimlere paralel olarak Osmanlı Devleti de siyasal, sosyal, ekonomik, eğitim, hukuk ve düşünsel açıdan pek çok dönüşüm yaşamıştır. Bu doğrultuda, yaşanan tüm değişim ve dönüşümlerin Osmanlı kadınına da yansımaları kaçınılmaz olmuştur (Çakır, 2016, s. 59). Osmanlı’nın parçalanmadan evvelki son 50–100 yıllık dönemi Osmanlı’da yenileşme, Batılılaşma, modernleşme hareketlerinin hızla yükseldiği dönemlerdir. Tanzimat ile başlayan dönem, kadın ve kadın modernleşmesini başlatan gelişmelerin tetikleyicisi olmuştur (Bingöl, 2014, s. 111).

İkinci Meşrutiyet dönemi Türk modernleşmesinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu dönem -Tanzimat’ın ilanından itibaren- siyasal ve toplumsal gelişmelerin biçimlendiği ve Cumhuriyet rejiminin ayak seslerinin duyulmaya başladığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde, hükümet tarafından kadınlara yönelik politikalar çerçevesinde kadınların eğitimine hız kazandıracak gelişmeler yaşanmıştır. Kızlar için 1913 yılında ilk kız lisesi olan -günümüzdeki adıyla İstanbul Kız Lisesi- İstanbul İnas Sultanîsi açılmıştır. Ardından bunu bugün hala eğitime devam eden Erenköy, Çamlıca ve Kandilli Kız Liseleri’nin açılışı izlemiştir. Ayrıca İkinci Meşrutiyet Dönemi kadınların yüksek öğrenim hakkını elde etmeleri açısından da büyük önem arz etmektedir. 1914 yılında Darül-Fünun’da kadınlara yönelik dersler vermeye başlanmış ve yine 1914’te ayrı bir İnas Darül-Fünun’u kurulmuştur. Öğretmen yetiştirmek amacıyla da kurulan İnas Darül-Fünun’u daha sonra kız öğretmen okullarına bağlanarak matematik, edebiyat ve doğa bilimleri alanlarında eğitim vermiştir. 1915 yılında İstanbul Edebiyat Fakültesi’nde kadınlar ilk kez erkeklerle bir arada yüksek öğrenim görmeye başlamıştır. 1917’de kadınlar için Güzel Sanatlar Okulu ve Konservatuar; bunun yanında terzilik eğitimi veren,

hemşirelik ve ticari dersler veren okullar eğitime başlamıştır. Bu dönemde yaşanan önemli bir diğer gelişme, kadınların eğitim amacıyla ilk kez yurtdışına gönderilmesidir. İkinci Meşrutiyetin ilanını özgürlükle bağdaştıran kadınlar için bu dönem aynı zamanda geleneksel anne ve eş rollerinden kurtulup yeni “modern kadın” kimliğine kavuştukları sürecin de başlangıcı olmuştur. Eğitim seviyelerinin artmasıyla beraber kadınların, seslerini duyurabilmek için daha fazla dergi ve gazete çıkarmaya başladıkları, dernekler kurdukları, konferanslar ve kurslar gibi çeşitli etkinlikler düzenledikleri görülmeye başlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı’na Osmanlı Devleti’nin dahil olması neticesinde ise askere giden erkeklerin ardından açıkta kalan çeşitli memurluklara kadınlar getirilmiştir. Savaş sonrası erkek nüfusunun azalmasıyla çalışan kadınların hastaneler, postaneler gibi çeşitli yerlerde sayısı artmıştır. Böylelikle bu dönemde kadınlar kent yaşamında daha fazla görünür hale gelmiştir. Sosyal ve ekonomik hayata daha fazla dahil olmuşlardır. Hukuki alanda hak elde etme mücadelesine girişmeleri de yine bu dönemde gerçekleşmiştir. Kadın konusu İkinci Meşrutiyet döneminde toplumun tüm kesimlerindeki bireylerin üzerinde tartıştığı bir konu olmuştur. Esasen Tanzimat döneminden itibaren tartışılan kadının toplumdaki konumu, İkinci Meşrutiyet döneminde çok boyutlu biçimde incelenmiştir (Özkerem ve Arslanel, 2011, s. 3-9). Bu dönemde yayımlanmaya başlanan kadın dergileri ve kurulan dernekler, kadınların mücadelesini anlatan en iyi kaynaklar olarak görülmektedir (Gökçimen, 2008, s. 12).

Terakki gazetesi tarafından 1869 yılında çıkarılan *Terakki-i Muhadderat*, yayın tarihi açısından ilk kadın dergisi olarak kabul edilir. Haftalık olarak çıkarılan *Terakki-i Muhadderat*, “Muhadderat (Müslüman kadınlar) için gazetedir” alt başlığıyla 48 sayı çıkartılmıştır. *Terakki-i Muhadderat*’ın önemli bir bölümü içerik ya da ifade biçimi yönünden, dönemi ve kadının bulunduğu statüyü eleştiren kadın mektuplarından oluşmuştur. Kadınlar dergiye yolladıkları mektuplarda imza olarak ya ilk adlarını kullanmış ya da takma ad kullanmışlardır. Gönderilen mektupların konusu ise çoğunlukla eğitim olmuştur. 1886’da çıkartılan ve günümüze ilk 5 sayısı ulaşan *Şükufezer*, sahibi kadın olan ve yazı kadrosu bütünüyle kadınlardan oluşan ilk kadın dergisidir. Derginin sahibi Arife Hanım (Arife)’dir. Dergide Arife Hanım’ın yanı sıra kendilerini babalarının ya da eşlerinin ismiyle değil, yalnızca kendi isimleriyle tanıtan kadınların siyaset dışındaki yazıları yer almaktadır. Derginin amacı, kadınların varlığını kamuoyuna duyurmaktır. 1 Ağustos 1895’te *Hanımlara Mahsus Gazete* adlı dergi yayın hayatına başlamıştır. Baş yazarı ve yazı kadrosunun çoğunluğu kadınlardan oluşan Hanımlara

Mahsus Gazete, 1895'ten 1908'e kadar toplam 612 sayıyla 13 yıl süreyle çıkan, en uzun süreli kadın dergisi olma özelliğini taşımaktadır. Derginin, 1 ila 150 arasındaki sayıları haftada iki kez, geri kalan sayıları ise haftada bir kez çıkmıştır. Hanımlara Mahsus Gazete'nin yazı kadrosunda bulunan kadınlar Fatma Aliye, Emine Semiye, Şair Nigâr Hanım gibi iyi eğitilmiş, dönemlerinin yazın yaşamında belli bir yere sahip olan, aydın-bürokrat kesiminin kızları ya da eşleri olan entelektüellerdir. Dergi, hem dönemin aydın kadınlarının yazdıklarını kamuoyuyla buluşturmuş, hem de modernleşme yanlısı erkek aydınların kadın söylemlerine yer vermiştir. Derginin ilk sayısında yayın amacı da açıklanmıştır. Kadının içinde bulunduğu durum, toplum ile ilişkilendirilmiştir. Özellikle “nesil yetiştiriciliği” rolünden ötürü kadınların da geliştirilip yükseltilmesi gerektiğine vurguda bulunulmuştur. Yurtiçinden olduğu kadar yurtdışından da ilgi gören Hanımlara Mahsus Gazetede, ağırlıklı olarak kadınların sorunları, aile, toplum ve iş yaşamları, eğitim, sağlık, moda, giyim gibi konular işlenmiş ve dünya kadınlarının hakları ile Batı'daki kadın hareketi hakkında bilgilere yer verilmiştir. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte ise, kadın dergilerinin sayısında ciddi bir artış söz konusu olmuştur. 1908'de sırasıyla *Demet*, *Mehasin* ve *Kadın* dergileri yayımlanır. Demet dergisi ilk sayısında kendisini “İlmi, siyasi, hanımlara mahsus haftalık musavver mecmua” şeklinde tanıtmıştır. Kadınlar siyasal konularla ilk kez Demet dergisi ile tanışmıştır. Demet'te yer alan siyasi makaleler, okurlar tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Kadın, Selanik'te yayımlanan ilk kadın dergisidir. 26 Ekim 1908-Mayıs 1909 tarihleri arasında 30 sayı olarak yayımlanmıştır. Dergide kadınlık konusu, eğitim ve toplumsal yaşama katılım gibi konular çok yönlü olarak ele alınmıştır. Kadınların maruz kaldığı haksızlıkların yanında, Batılı kadınların elde ettikleri haklar anlatılmıştır. Mehasin ise Eylül 1908-Kasım 1909 arasında 12 sayı olarak renkli ve resimli olarak çıkan ilk kadın dergisidir. Mehasin'de çeşitli ülke kadınları tanıtılmış, kadın faaliyetlerinden ve derneklerinden bilgilere yer verilmiştir. Moda, edebiyat, güzel sanatlar, güncel olaylar gibi konular da derginin işlediği konular arasındadır (Çakır, 2016, s. 59-78).

4 Nisan 1913'te yayımlanmaya başlanan bir başka dergi, Osmanlı kadınının hak mücadelesini başlatan ve onun dönemin mevcut toplumsal düzen ve değerlerine sorgulayıcı bakabilmesinde yol gösterici bir dernek olan Müdafaa-ı Hukuk-ı Nisvan Cemiyetinin de yayın organı olan *Kadınlar Dünyası Dergisi* ise, sahibi ve yazı kadrosuyla, hatta dergiye gelen yazı ve mektupların sahipleriyle ve hatta kendi adını taşıyan Kadınlar Dünyası Matbaasında dergiyi basan çalışanları ile birlikte tümüyle

kadınlara ait olan, Osmanlı kadınının sesini duyuran ilk yayın olmuştur. Sahibi Nuriye Ulviye Mevlan (1893-1964)'dır. Dergide sadece kadınların yazılarına yer verilmiş olması, derginin ilkesidir. Kadınlar Dünyası, kadın hakları mücadelesinin yol göstericisi olması, bir kadın hareketinin temelini oluşturması, Osmanlı kadınıyla ilgili önemli bilgiler sunması dolayısıyla diğer dergilerden farklı ve ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Dergi, ilk sayısında amacını, Batılı kadınların izinden gitmek, kadınlık ve kadının hukuku konusunda yayın yapmak şeklinde ifade etmiştir. Derginin sahibi ve aynı zamanda Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyetinin kurucusu Ulviye Mevlan kadının üretici değil tüketici olmasını en büyük problem olarak görmüştür. Mevlan hem Kadınlar Dünyası'nı çıkarırken hem de cemiyeti kurarken hedeflediği şeyin, kadının yaşamına karşı farkındalığını sağlayarak bilinç yaratmak ve onu üretken duruma getirmek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca dergi yayını ile, kadınların hak ve hukukunu kazandırmakla birlikte ülkenin de yükseltileceği dile getirilmiştir. Dergiye, yurtiçinde olduğu kadar yurtdışında da ilgi gösterilmiştir. Fransa'da yaşamını sürdüren Türk kadınları da dergiyi yakından takip etmişlerdir. Dergi ayrıca kadınların, birbirleriyle iletişim kurmasına, hatta hareket için birbirlerine çağrıda bulunmalarına da olanak sağlamıştır. Kadınlar Dünyası Türk kadını dışında, din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin bütün kadınlığa seslenen bir dergi olmuştur (Çakır, 2016, s. 134-152).

Kadın dergileri ile kadınlar kendilerini bir birey olarak anlatma ve talepte bulunma imkânı bulmuşlardır. O dönemde kurulan dernekler ise bu bireysel isteklerin örgütlü birlikler haline gelmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda, kadınların çeşitli sorunlarına teoride getirdikleri çözüm önerileri pratikte uygulanmaya çalışılmıştır. Kurulan kadın dernekleri aracılığıyla kadınlar, hedeflerini kitlelere yaymak ve benimsetmek için yayın ve konferans gibi araçları etkin şekilde kullanmışlardır. Kadın derneklerini aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür (Çakır, 2016, s. 87-129):

1. *Yardım Dernekleri*: Şefkat-i Nisvan, Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi, Hizmet-i Nisvan, Topkapı Fukaraperver Cemiyet-i Hayriyesi, Kadıköy Fukarasever Hanımlar Cemiyeti, Himaye-i Etfal Cemiyeti, Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti, Müslüman Kadın Birliği vd.
2. *Kadınları Eğiterek Meslek Kazandırmayı Amaçlayan Dernekler*: Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye, Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği, 1916 yılında İstanbul'da Enver Paşanın himayesinde kurulan Osmanlı Kadınları

Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyyesi (kadınlara hizmet amacıyla kurulmuştu ancak üyeleri arasında kadın bulunmuyordu).

3. *Kültür Amaçlı Dernekler:* Asri Kadın Cemiyeti, Tefeyyüz Cemiyeti, Musiki Muhibbi Hanımlar Cemiyeti, Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti, Osmanlı Kadınlar Cemiyeti, Nisvan-ı Hey'et-i Edebiyesi, Osmanlı İttihad-ı Nisvan Cemiyeti, Çerkez İttihat ve Teavün Cemiyeti, Teali-i Nisvan Cemiyeti, Kırmızı Beyaz Kulübü.
4. *Ülke Sorunlarına Çözüm Bulmayı Amaçlayan Dernekler:* Ma'mulat-ı Dahiliyye İstihlakı Kadınlar Cemiyet-i Hayriyyesi.
5. *Ülke Savunmasına Yönelik Kadın Dernekleri:* Nisvan-ı Osmaniye İmdad Cemiyeti, Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyeti, Müdafaa-i Milliye Hanımlar Heyeti, Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Kırmızı Ay, Donanma Cemiyeti, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Anadolu Müdafaa-i Vatan Cemiyeti.
6. *Farklı Etnik Grupların Kadın Dernekleri:* Azkaniver Hayuhaç İngerutyan, Beyoğlu Rum Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniyesi, Türk ve Ermeni Kadınlar İttihat Cemiyet-i Hayriyesi, Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti, Çerkez Kadınları Teavün Cemiyeti, Kürt Kadınları Teali Cemiyeti.
7. *Siyasal Partilerin Kadın Dernekleri:* İttihat ve Terakki, Kadınlar Şubesi, Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti, Türk Ocakları.
8. *Feminist Kadın Dernekleri:* Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti (Osmanlı Kadınının Hukukunu Savunma Derneği).
9. *Siyasal Amaçlı Kadın Dernekleri:* Türk Kadınlar Birliği.

Osmanlı'da kadınların dergiler ve dernekler yoluyla haklarını kazanma yönündeki taleplerini başlıklar halinde kısaca sınıflandırmak gerekirse; ilk olarak eğitim ve çalışma hakkı ile aile hukukuna dair taleplerinin olduğu söylenebilir. Bunların ardından ise siyasi hak talepleri gelmiştir. Kadınlar en çok eğitim hakkı üzerinde durmuşlardır. Eğitim hakkındaki talepleri daha çok açılan okullardaki eğitim-öğretim programının iyileştirilmesi ile bu okullarda kadınlarla erkeklerin aynı eğitimi alması gerektiği gibi konular üzerine olmuştur. Eğitim alanındaki en büyük mücadele ise yükseköğrenim hakkı için verilmiştir. Kadınların aile hukuku ile ilgili taleplerini ise çoğunluklu olarak evlilik yaşı, görücülük usulü, çok eşlilik, boşanma ve aile içindeki ilişkiler oluşturmuştur.

Kadınlar özgürleşmenin yolunun ekonomik olarak bağımsız olmaktan geçtiğini anlamalarının sonucunda ise eğitim seviyelerinin de yükselmesine bağlı olarak çalışma taleplerini dile getirmişlerdir. Oy hakkı talepleri konusunda ise bu dönemde Avrupa'daki gelişmeleri izlemekle yetinmişler, dönemin koşulları gereği oy hakkı taleplerini dile getirmeyip oy hakkı için daha sonra mücadele edeceklerini belirtmişlerdir (Yürüt, 2017, s. 386-392). Ayrıca Osmanlı kadın hareketi içerisinde gayrimüslim veyahut yabancı uyruklu kadınların da olması, kadın derneklerine üye olanların dil, din, mezhep, etnik kimlik, sosyal sınıf açısından farklılıkları, hareketin ayrım gözetmediğini göstermektedir. Bunun yanı sıra Osmanlı kadın hareketi içerisinde kadınlar dışında kadın hakları savunucuları olarak erkeklerin de bulunduğu ifade edilmelidir (Durakbaşı, 2011, s. 190).

3.4.2. Cumhuriyet Döneminde Feminizm (I. Dalga)

Osmanlı Devleti'nin parçalanmasından sonra Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle başlayan süreçte Türk toplumu sosyal, toplumsal, siyasal pek çok açıdan köktenci reformlarla karşılaşmıştır. Toplumun tamamını etkileyen bu köktenci reformlardan Türk kadınının geleceğinin etkilenmemesi düşünülemez bir durumdur. 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile kadınlara temel haklar ile mülk edinme hakkı verilmiş ve tek eşlilik kabul edilmiştir. Eğitim yönünden Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile 1926 yılından itibaren Türk kadını, harp okulları haricinde bütün eğitim kurumlarına girebilme hakkına sahip olmuştur. Kadının seçme ve seçilme hakkına kavuşması ise 1934 yılında mümkün olmuştur. Cumhuriyetin ulaşmayı hedeflediği bütün hususlar -kadının hakları da dahil- inkılaplarla, birtakım yasal ve anayasal düzenlemelerle olanaklı hale getirilmeye çalışılmıştır (Bingöl, 2014, s. 111-112).

Ulus devlet yaratım sürecinde, kadından, modern devleti kurma safhasında kendi özgürlüğünü geri planda tutup modern ailenin kurulmasına destek olması beklenmiştir. Bu süreçte kadın, modern anlayış ekseninde modern aile kurma sorumluluğuyla yükümlü hale getirilmiştir. Bu sorumluluk anlayışı ise gerekli olan kadın-erkek eşitliğinin kamusal alanda devlet tarafından sağlandığı kabulünden ortaya çıkmıştır. Ancak "kamusal eşitlik" hakkı kadınlar için esasen oldukça sınırlı haklar anlamına gelmektedir. Modern ailenin kurulmasına yardımcı olacak modern kadından beklenen ise kamusal alandaki bu sınırlı hakları gözetip ulusu meydana getiren bireyleri modern aile içerisinde yetiştirmektir. Cumhuriyetin yeni ulusal kimlik yaratım sürecinde kadının kamusal alana çıkartılması çağdaşlaşmanın, laikliğin ve eşitliğin bir göstergesi şeklinde tezahür ettirilmiştir. Öte

yandan bu çerçevede eğitim konusuna değinilecek olursa; eğitim, devlet kontrolünde ve kadının değil devletin isteği doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu durum ise eğitimin de yeni rejimin milli hedeflerine yönelik bir öğretim programına bağlı olduğu anlamına gelmektedir (Dikkol, 2014, s. 48-52).

1920'li yıllar, kadınlarla alakalı hukuki süreçlerin gündeme geldiği yıllardır. Bu dönemde kadınlara oy hakkının tanınıp tanınmayacağı üzerine tartışmalar söz konusu olmuştur. Bu çerçevede kadınlara oy hakkının tanınmasını talep eden kadınlar tarafından Kadınlar Şurası toplanmıştır. Kadınlar Şurası'nda siyasal hakların kazanılmasına yönelik yapılacak olan çalışmalarda bulunmak isteyen tüm kadınların ve kadın örgütlerinin birleşerek bir örgüt kurmaları gerektiği düşünülmüştür. Sonuç olarak siyasal bir kadın partisi kurulması kararlaştırılmış ve Kadınlar Halk Fırkasının kuruluşu için çabalar başlamıştır (Sancar, 2020, s. 164-165). Kuruluş için başvuruda bulunulmuş ancak Kadınlar Halk Fırkasının kuruluşuna ilişkin valiliğe verilen dilekçeye cevap alınamamıştır. Buna gerekçe olarak henüz siyasal hakları tanınmamış olan kadınların parti kuramayacakları beyan edilmiştir. Çünkü 1923'te kabul edilen seçim kanununa göre her erkek Türk seçme ve seçilme hakkına sahiptir, ancak kadınlar bu hakka sahip değildir. Bu durum neticesinde Kadınlar Halk Fırkası, Türk Kadınlar Birliği adında bir derneğe dönüştürülmüştür. Türk Kadınlar Birliği 1927 yılında bir kongre düzenlemiş ve bu kongre ile siyasi taleplerini yeniden gündeme getirmiştir fakat tepkilerle karşılaşmıştır. Muhittin ve beraberindekiler bir süre sonra Türk Kadınlar Birliği'nden uzaklaştırılmıştır. Ancak tüm bu tepkilere, engellenmelere karşın kadınlar tarafından gerçekleştirilen bu faaliyetler, kademeli bir şekilde onların siyasi haklarını kazanmalarına yardımcı olmuştur. Kadınlar öncelikle 3 Nisan 1930 yılında Belediye Yasası'nın sağladığı seçme ve seçilme hakkı sayesinde ilk kez belediye seçimlerinde oy kullanmışlardır. Yerel seçimlerden sonra ikinci olarak Ekim 1933'te Köy Yasası'nın 20 ve 25. maddelerinin değiştirilmesi ile de kadınlar köyde muhtar ve ihtiyarlar heyetini seçmek ve muhtar seçilmek hakkına kavuşmuşlardır (Gökçimen, 2008, s. 19-21). Son olarak 5 Aralık 1934 tarihinde ise milletvekili seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır.

Kadınların siyasi haklarını elde etmesi, bazı yazarlar tarafından bir mücadelenin sonucu olarak değil, çağdaş bir devlet olmanın kazanımı olarak görülmüştür. Bazı yazarlar ise bu tarz bir söyleme karşı çıkmış, siyasi haklarına kavuşabilmek için Türkiye'de kadınların önemli bir mücadeleye giriştiklerini ifade etmişlerdir. Nezihe Muhittin öncülüğündeki Türk Kadınlar Birliği'nin verdiği kadın hakları mücadelesinde

ısrarla kadın hakları reformu yapılması için hükümete baskıda bulunması; M. Kemal'in, kadınların hak ettiği toplumsal konuma gelmeleri için girişimlerde bulunması, en nihayetinde, Türkiye'de kadın özgürleşmesinin ne Türk Kadınlar Birliği'nin yürüttüğü mücadeleden ne de M. Kemal'in iradesinden ayrı düşünülmemesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Budak, 2018, s. 44-45).

3.4.3. 1980 Sonrası Feminizm (II. Dalga)

Türkiye'de feminizmin orta sınıftan, şehirli ve iyi eğitim görmüş kadınların öncülüğünde başladığını ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda ortaya çıkan kadın hareketlerinin ise 1980'li yıllarla birlikte yeni ve farklı bir biçimde yükselişe geçtiği söylenebilir (Arat, 2017, s. 85). 1980'li yılların kadın hareketi, kamusal ve özel arasındaki keskin ayrımın politik mücadele bakış açısından sorgulanması ile başlamıştır. Bu kapsamda, 1960'lı yıllarda Batılı kadınların kullandığı “Özel olan politiktir” sloganı, Türkiye'ye ancak 1980'lerde taşınabilmiştir. Feminizmin ikinci dalga uğrağı olarak nitelendirilen 1980-1990 arası, Ankara ve İstanbul'da küçük ev toplantıları ile başlamış ve Türkiye'de kadınların “toplumsal cinsiyete ilişkin varoluş problemlerinin tartışıldığı, kadın olmanın ve kadınlığın anlamlarının belirginleştirildiği, feminizmin bir toplumsal proje olarak tartışıldığı, farklılıkların tarif edildiği bir dönem” olmuştur (Timisi ve Ağduk-Gevrek, 2021, s. 14-15). Ayrıca; “Feminist hareketin, 1980 askeri darbesine karşı oluşan demokratik muhalefetin ilk, hatta öncü hareketi olduğu, bugün de bu muhalefetin birçok açıdan önünde giden, kendi içerisinde en ileri derecede demokratikleşmiş kanadını oluşturduğu, dolayısıyla toplumun demokratikleşme arayışında temel bir işlev gördüğü savunulabilir” (Tekeli, 2020, s. 31).

Türkiye'de 1982 yılında feminist kadınların sistemli bir şekilde bir araya geldiği ve görüşlerini kamuoyuyla paylaşmaya karar verdikleri ilk yapı, *Yazarlar Kooperatifi* (YAZKO) olmuştur. YAZKO, kitap ve dergi yayıncılığı yapmış; bunun yanında söyleşiler, paneller, açık oturumlar ve konferanslar organize etmiş bir kooperatiftir. YAZKO “kadın dizisi” tanıtımı için, 20–23 Nisan 1982 tarihleri arasında, Gazeteciler Cemiyeti'nde düzenlenen “Kadın ve Sorunları” adlı sempozyuma Tunus kökenli Fransız feminist Gisele Halimi'yi davet etmiştir. Halimi, konuşması sırasında dönemin Türkiye feministlerinin kamuoyu önünde kullanmaya cesaret edemedikleri “feminizm” kelimesini kullanmıştır. Böylelikle feminizm kelimesinin telaffuzu kamusal bir toplantıda ilk kez Fransız feminist Halimi aracılığıyla gerçekleşmiş olur. Bu toplantıdan sonra feminist

tartışmalar ivme kazanmıştır. Bu doğrultuda, YAZKO tarafından yayınlanan Somut Edebiyat Dergisi'nin dördüncü sayfası 1983'ten itibaren feminist kadınlara ayrılmıştır. Derginin kendilerine ayrılan sayfasında feministler, artık açık bir şekilde feminizmi savunmaya başlamışlardır. Bu sayfa çok sayıda kadının feminizm ile tanışmasını mümkün kılmıştır. Somut dördüncü sayfa ile, feminizmin Türkiye'de bilinirliği ve meşruluğunu sağlama açısından önemli bir zemin oluşturulmuştur (Özdemir, 2015, s. 284-291).

1984 yılında Türkiye'de ikinci dalga feminizmin çok amaçlı ilk örgütlenmesi olan *Kadın Çevresi* faaliyetlerine başlamıştır. Feminist kadınların kendi bağımsız kanallarını nasıl oluşturacakları tartışmalarının sonucu olarak Kadın Çevresi Yayıncılık, Hizmet ve Danışmanlık A.Ş. kurulmuştur. Örgütlenmenin şirket biçiminde olması 12 Eylül nedeniyle dernek vb. kurmanın güçleşmesi dolayısıyladır. Şirket formunun toplantı yapmak ve yayın basmaya imkân sağlaması avantajlı bir durum olmuştur. Pek çok feminist kadın tarafından kurulan Kadın Çevresi'nin ilk faaliyeti, kadınların kitaplarını bir araya getirerek bir kitaplık oluşturması şeklindedir. Bunun dışında 1985 yılında Kadın Çevresi Kitap Kulübü kurulmuştur. Kadın Çevresi Kitap Kulübü, düzenlediği toplantılarla feminist tartışmalar örgütlemiştir. Bu toplantılarda kürtaj, anne-kız ilişkileri, kadın cinselliği, kadın emeği, feminizm gibi konular tartışılmıştır. Kadın Çevresi, feminizmin Andree Michel, Simone de Beauvoir, Juliet Mitchell gibi yabancı isimlerinin önemli eserlerini de çevirip yayımlamıştır. Dayaña Karşı Kampanya kolektifi tarafından hazırlanan '*Bağır Herkes Duysun*' kitabı da Kadın Çevresi tarafından yayımlanan kitaplar arasındadır. Ayrıca 1987-1990 yılları arasında yayın yapan *Feminist dergisi* de Kadın Çevresi yayını olarak çıkarılmıştır ([http-8](http://8)).

1985'te ise Ankara'daki feministler, Metropol Sineması'nda, Fatmagül Berktaş'ın, "*Kadın Hakları ve Medeni Kanun*" başlıklı konuşma yaptığı bir toplantı düzenlemişlerdir. Bu toplantı Ankara'daki feministlerin kamusal alanda yaptığı ilk toplantı olmuştur. (Özdemir, 2015, s. 291). Ayrıca, belirtmek gerekir ki, 85'li yıllardan sonra ilk kez farklı kadın hareketlerinin karşılaşmasına tanık olunmuştur. Örneğin 1 Mayıs 1988'de yayın hayatına başlayan sosyalist feminist bir dergi olan Kaktüs dergisi, diğer kadın hareketlerine destek vermek amacıyla Ankaralı bir grup Müslüman feminist kadının '*Kadınlara Rağmen Kadınlar için*' Tavrına bir Eleştiri adlı yazılarını dergilerinde yayımlamışlardır. Radikal İslamcı kadınlar ile sosyalist feminist kadınların arasında ciddi görüş farkı bulunmasına rağmen sosyalist feminist bir derginin sayfasında İslamcı

kadınların görüşlerine yer vermesi, kadınların hak mücadelesinde çoğul görüşlerin bir arada olduğunu vurgulaması açısından önemlidir (N. Kara, 2006, s. 17). Bu noktada, 1980'ler feminizminde sosyalist akımın yanı sıra liberal, radikal, etnik, İslamcı ve kültürel feminist akımların da Kemalist feministlerle beraber “kadın meselesi” üzerinde odaklandıklarını belirtmek gerekmektedir (B. Karagöz, 2008, s. 177).

1986 yılına gelindiğinde, kadınlar bir yandan toplantılar düzenlemeye devam ederken öte yandan da *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)*'nde “tüm kadınların vazgeçilmez hakları” şeklinde tanımlanan haklardan kadınların tam ve eşit yararlanmalarını sağlayacak önlemlerin alınması ve söz verilen konuların yerine getirilmesi için “Kadınlar Dilekçesi” olarak da bilinen bir imza toplama kampanyası başlatmışlardır. Bu kampanya, 1980 sonrasında ilk kitlesel eylemi olmuştur. 7000 kadının imzasının bulunduğu dilekçe 8 Mart 1987 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gönderilmiştir (Arat, 2017; Timisi ve Ağduk-Gevrek, 2021).

1987 yılının en önemli eylemi ise “*Dayağa Karşı Yürüyüş Kampanyası*” olmuştur. Bu kampanyanın fitilini ateşleyen olay 4 Nisan 1987'de Çankırı'da bir ağır ceza hakiminin dava sırasında verdiği bir karardır. Kararda, “Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin.” ifadesi, Çankırı'da sekiz avukatın bu karar karşısında başlattıkları protestolarla başlayan ve daha sonra İstanbul'a, Ankara'ya ve diğer illere yayılan, imza kampanyalarına, sokak gösterilerine ve hem kamuoyunda hem de basında tartışılan bir kampanyaya dönüşmüştür. Dayağa Karşı Yürüyüş Kampanyası, erkeklerin kadınların arkasında yürüyerek eyleme katıldıkları ve 12 Eylül darbesinden sonra gerçekleşen ilk sokak yürüyüşü olması dolayısıyla da önemlidir. Kampanya, geniş kitlelere ulaşan etkili bir kampanyadır. Eylemi örgütleyen bir grup kadının 1990 yılında “Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı”nı kurmaları ve 1988'de “Bağır Herkes Duysun!” kitabının çıkarılması da kampanyanın somut sonuçları olmuştur. Ayrıca aynı yılda, şiddete maruz kalan kadınların arayacağı telefon hatlarından oluşan “dayanışma ağları” kurulmasına karar verilmiştir (Özdemir, 2015, s. 292-293).

Feminist gruplardan biri olan Perşembe Grubu, 11-12 Şubat 1989 tarihinde “*Feminist Haftasonu*” adıyla bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantı, feminizmin ikinci dalga uğrağının en önemli feminist toplantılarından biri olmuştur. Feminist Haftasonu ile Türkiyeli feministler ilk kez kendi küçük gruplarının ve ev toplantılarının dışına çıkıp bir araya gelerek yüz yüze tanışmışlar ve tartışmışlar gerçekleştirmişlerdir. (B. Karagöz, 2008, s.179). Bu kapsamda en çok tartışılan mesele, feminist örgütlenme içindeki

hıyerarşı sorununun nasıl çözüme kavuşturulacağıdır. Bu çerçevede, Feminist Haftasonu'nun en önemli sonuçlarından biri, feminist literatüre “feminist otorite” kavramını kazandırmasıdır. Bu kavramla feministler, hıyerarşı ve örgütlenme sorununu ortadan kaldırılması gereken en önemli sorun olarak gördüklerini göstermişlerdir. Aynı zamanda kavram, bu sorunun feminist örgütlenme içinde kadınların kendilerine feminist demekle kolay bir şekilde çözülemeyeceği anlamına dikkat çekmektedir (Timisi ve Ağduk-Gevrek, 2021, s. 29-30). Feminist Hafta Sonu'nun önemli sonuçlarından bir diğeri ise, sokakta, işyerinde ve evde cinsel tacize karşı “Bedenimiz Bizim, Cinsel Tacize Son Kampanyası” yapılmasına karar verilmesidir. Bu doğrultuda üç aşamalı gerçekleştirilen bu kampanyada, sokakta yaşanan cinsel tacize karşı çıkmak için Ankara ve İstanbul'da eylemler organize edilmiştir. Bu eylemlerden biri, kendilerini taciz eden erkeklere korkmadan iğne batırmaları için kadınlara mor kurdeleli iğnelerin dağıtıldığı “*Mor İğne Eylemi*” olmuştur. Mor İğne Eylemi kadınların yanı sıra medya tarafından da büyük ilgiyle karşılanmıştır (Özdemir, 2015, s. 294). Aynı yıl sosyalist kadınlarla feministlerin kadın sorunlarını tartışıp birbirlerini sorguladıkları 800'e yakın kadının izlediği *1. Kadın Kurultayı* yine gerçekleştirilen başka bir önemli etkinlik olmuştur (Arat, 2017, s. 88).

1980'li yılların son eylemi ise, fuhuşu kendine meslek edinen kadınların tecavüze uğradıklarında suçu işleyen kişiye üçte iki oranında ceza indirimi yapılmasını öngören Türk Ceza Kanunu'nun 438. Maddesi'nin kaldırılması amacına yönelik gerçekleştirilen kampanya olmuştur. Antalya'da bir kadına tecavüz eden kişinin cezasına, kadının fuhuş yaptığı gerekçe gösterilerek TCK'nin 438. Maddesi'ne dayanarak indirim uygulanmıştır. Antalya Sulh Ceza Mahkemesi bu karara tepki göstererek Anayasa Mahkemesi'ne itiraz başvurusunda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi ise, “iffetsiz” kadınların “iffetli” kadınlar kadar hasar almadığı ve zaten iffetsiz kadınların tecavüzü hak ettiğini gerekçe sunarak itiraz talebini reddetmiştir. Bunun üzerine, kadınlar Adana, İzmir, Ankara ve İstanbul'da 438. Madde'nin kaldırılması için protestolar düzenlemişlerdir. Nihayetinde kadınların protestoları sonuç vermiştir ve 438. Madde yürürlükten kaldırılmıştır (Özdemir, 2015, s. 294-295).

Son olarak da 1980'li yıllarda bazı gazetelerde feminist hareketlere karşı çıkan muhalif seslerin yükselmeye başladığını, bu muhalif gazete yazılarında ya da çıkan haberlerde feminizm kavramının Türkçeye yanlış çevrildiği gerekçe gösterilerek aşığılanmaya çalışıldığını, feminizmin kadın erkek eşitliği anlamına gelmediği aksine

kadını tüm alanlarda erkekten üstün tutan bir akım olarak gösterildiğini belirtmek önemli olacaktır (N. Kara, 2006, s. 37).

3.4.4. 1990 Sonrası Feminizm (III. Dalga)

Feminizmin 1990 sonrasında gelişen dönemi III. Dalga Feminizm adını almaktadır. Feminist düşüncenin daha çok “evrenselci” bir hatta ilerlemesinin ve orta sınıf olmasının eleştirisini yapması, bu dönemin en dikkate değer özelliği olmuştur. Ayrıca 1990’lı yılların önemli özelliklerinden bir diğeri “farklı feminizmler”in görülmeye başlanmasıdır (Birkalan Gedik, 2017, s. 114). 80’li yıllarda feminist mücadelenin içinde yer almamış kadınlar, Kürt hareketi ve İslami hareketle ilişki içinde feminist taleplerde bulunmuşlar ve örgütlenmeleri de bu talepler etrafında şekillenmiştir (Bora ve Günal, 2021, s. 8). Kürt feminist hareketi içerisinde yer alan kadınlar, kadın kimliğinin yanında etnik kimliğinin sorunlarını (anadil kullanma vb.); Müslüman feminist hareketi içerisinde yer alan kadınlar da kadın kimliğinin yanı sıra dini kimliğinin sorunlarını (başörtüsünün serbest bırakılması vb.) bir arada tartışmak istemişlerdir (Öz Yıldız, 2019, s. 17). Yine bu dönemde feminist hareket, büyük şehir hareketi olmaktan anlamlı ölçüde çıkıp kadınların, Antalya, Diyarbakır, Gaziantep, Adana, Mersin, Samsun ve Eskişehir’de de örgütlendiği bir harekete dönüşmüştür (Bora ve Günal, 2021, s. 8).

“1990’ların feminist siyaseti kadın bedeninin cinsel denetimine karşı çıkan ‘bedenimiz bizimdir’, kadına yönelik şiddete sessiz kalınmasına itiraz eden ‘bağır herkes duysun’, erkek egemenliğine karşı ‘neden sokaklar ve geceler erkeklerin?’ diye soran sloganlarla kendilerini ifade etti” (Sancar, 2020, s. 302).

Farklı feminizm türlerinin görünür olmaya başladığı, sokakların boşaldığı, kurumsallaşmaya geçişin yaşandığı 1990’lı yıllar aynı zamanda Türkiye tarihinde feminist algının filizlenmeye başladığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde temel feminist eserler Türkçeye çevrilmiş, akademide kadın çalışmaları alanı ortaya çıkmıştır. Kadınların yeni örgütlenme araçları; yazmak, okumak ve tartışmak olmuştur. Bu araçların yarattığı kazanımlar sonucu kadınlar çeşitli dernekler kurmuş, dergiler çıkarmışlardır. Böylelikle bildiklerini/öğrendiklerini birbirleriyle paylaşma şansı doğmuş ve bunun sonucunda da feminist bir kadın kimliği biçimlenmeye başlamıştır. Dönemin ilk kurumsallaşması kadına yönelik şiddeti önlemek amacıyla kadın sığınma evlerinin ve danışma merkezlerinin açılmasıyla belirmiştir (Dikkol, 2014, s. 60).

1990 yılında İstanbul'da "Dayağa Hayır" kampanyasını oluşturan ve eylemlerini gerçekleştiren kadınlar tarafından kurulan *Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı*, kadına yönelik şiddetle mücadele eden kadınların oluşturdukları ilk kurumsal yapıdır. Mor Çatı, Türkiye'de kadın hareketinin ilk kadın danışma merkezini oluşturan kampanyanın itici gücü olan kadınlar tarafından bu merkezi kalıcılaştırmak ve kadın sığınağını açmak amacıyla kurulmuştur. 1990'lı yıllarda şiddetle mücadele konusunda önemli bir misyon üstlenen kadın kuruluşları açısından büyük anlam ifade eden bir diğer gelişme de *Kadın Sığınakları Kurultayları* olmuştur. Bu kurultaylardan ilki 1998'de İstanbul'da Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfının girişimiyle gerçekleşmiştir. Dördüncü kurultay ise 2001 yılında düzenlenmiştir. Buradan Kadın Sığınakları Kurultaylarının, kadına yönelik şiddetle mücadelede bulunan kadın kuruluşlarının yıllık buluşma platformu olarak konumlandığını varsaymak mümkündür. Ek olarak; 1990'larda gerçekleşen iki yasal düzenleme, devletin kadına yönelik şiddetle mücadelede durduğu yeri anlamak açısından önemli gelişmelerdir. Bu düzenlemeler şiddet mağduru kadına yönelik desteklerin devlet tarafından kurumsallaştırılması açısından da son derece önemlidir. Gerçekleşen düzenlemelerin ilki, kadın sığınaklarının sosyal hizmet kurumu kategorisinde yer almalarına ilişkin kanun değişikliği ile Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) kadın konukları yönetmeliğinin çıkarılmasından oluşmaktadır. İkinci düzenleme de 4320 sayılı Aileyi Koruma Kanunu'nun çıkarılması şeklindedir (Işık, 2021, s. 48-60).

1995 yılında yayımlanmaya başlanan *Pazartesi* dergisi ise; kadına yönelik şiddetin tüm biçimlerine, cinayetlere, intiharlara, tecavüz ve sonrasında ortaya çıkan problemlere ana akım medyanın ataerkil bakış açısının aksine daha kadından yana bir bakış açısı sergileyen, kadının özel alanındaki sorunları en fazla irdeleyen ilk dergi olarak ifade edilmektedir. İsteyen herkesin dergiye yazı göndermesi mümkün kılınmıştır. Bu durum, farklı kesimlerden pek çok kadının bakış açısına tanıklık etmeyi sağlamıştır. Dolayısıyla *Pazartesi* dergisinin, farklı kadın perspektiflerini sunma niteliğiyle, Türkiye'deki en önemli kadın dergisi olduğu varsayımına ulaşılabilir (N. Kara, 2006, s. 18).

1990'lı yıllar kurumsallaşma dönemi olarak adlandırılacak olursa, kurumsallaşma döneminin bir simgesi olarak gösterilebilecek "*Uçan Süpürge*" 1996 yılında kurulmuştur. Tanıtım için hazırlanan broşüründe hedeflerini, "*Kadın sorununa ve kadın hareketine duyarlı kadınları buluşturmak; aralarında bağ kurarak bilgi ve deneyim*

aktarımlarını kolaylaştırmak; onların kadın sorununun çözümüne yönelik çabalarını desteklemek ve kadınların kendilerini güçlendirmelerine yardımcı olmak.” şeklinde açıklamıştır. Türkiye’deki kadın konusundaki gelişmelerin takipçisi olmak, bunun yanında kadın örgütleri arasında bağ kurmaya imkân sağlamak açısından Uçan Haber adıyla bir dergi çıkarmak da Uçan Süpürge’nin iletişimi merkeze aldığı gösteren önemli bir girişimdir. 1998 yılında yayımlanmaya başlanan dergi 2010 yılına kadar çıkmıştır. Ayrıca Uçan Süpürge’nin kadınlara ulaşabilmek adına medyayı da önemli bir araç olarak gördüğünü belirtmek gerekir (Kardam ve Ecevit, 2021, s. 94, 97). Uçan Süpürge’yi takiben 1997 yılının Mart ayında kurulan *Ka-der (Kadın Adayları Eğitim ve Destekleme Derneği)* 1990’lar Türkiye’si’nin örgütlenme ağı en geniş ve en çok çeşitliliğe sahip, en önemli örgütlerinden biri olmuştur. Derneğin amacı, *“siyasette kadın-erkek eşitliğini sağlamak, kadınların sesini ve düşüncelerini seçilmiş meclislere taşımak, bu yolla kadınların ve ülkenin kaderini değiştirmek”* şeklinde ifade edilmiştir (Bora, 2021, s. 109, 115). İlâveten, Türkiye Kadın Hareketi’nin Birleşmiş Milletler aracılığı ile dışa açılması ve Devlet Bakanlığı’na bağlı olarak “Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü”nün kurulması, feminist mücadelenin 1990’lı yıllarında gerçekleşen başka iki önemli olay olmuştur (B. Karagöz, 2008, s. 182). Bir üniversitenin çatısı altında ilk kez *“Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi”* ve kadınların tarihiyle ilgili kaynakları bir merkezde toplamak amacıyla *“Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı”* kurulması, feminizmin bu döneminin diğer önemli gelişmeleridir. Tüm bu gelişmelerden yola çıkılarak Türkiye’de feminist hareketin meşru bir zemin üzerinde yükseldiği yorumu yapılabilir.

2000’li yıllardaki feminist hareketlerin üzerinde durduğu esas konulardan biri 1990’lı yıllarda olduğu gibi yine kadına yönelik şiddetle mücadele olmuştur. 2000 sonrası dönemin 90’lı yıllardan farklılaşan yönü, farklı dernek ve kurumları kapsayan kooperatif veyahut kolektif platformlarda mücadelenin hep birlikte daha faal ve daha hızlı yürütüleceği düşüncesidir. Bu yaklaşım neticesinde feminist mücadeleyi yürütenler bu mücadeledeki hedeflerinin karşılığını politikaya yansıyan yasa ve söylem değişiklikleri gibi oldukça anlamlı sonuçlarla elde etmişlerdir. 2001 tarihli *Medeni Kanun Reformu*, 2004 tarihli *Türk Ceza Kanunu değişikliği*, 6284 sayılı *Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*’un yürürlüğe girmesi gibi değişiklikler bu dönem feminist hareketinin yasa düzeyindeki kazanımlarıdır. Ayrıca *Amargi*, 1995 yılında yayına başlayıp 2000’lerde de yayına devam eden *Pazartesi* gibi ulusal yayımlar,

üniversitelerin kadın çalışmaları merkezleri, *Feminist Kadın Çevresi* gibi sivil toplum platformları, siyasi partilerin kadın kolları, 2000’li yılların feminist mücadeleye katkı sağlayan diğer gelişmeleridir (Öz Yıldız, 2019, s. 17).

3.5. Disiplinler Arası Bir Alan: Kadın Çalışmaları

Kadın Çalışmaları, 1960’lı yıllarda başlayan kadın hareketinin bir sonucu olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkmıştır. Hareketin yürütücüsü olan kadınların eleştirdikleri ve değiştirmek istedikleri durumlar; ötekileştirilmeleri, toplumsal yaşam içerisinde gerektiği kadar rol alamamaları, erkeğin denetimi altında ve ona bağımlı biçimde yaşamaları şeklinde sıralanabilmektedir. Bu açıdan hareketin siyasi taleplerde bulunduğu ifade edilebilir. Kadınlar, bu talepleri sıralarken ise araştırılması gereken esas şeyin, kadınların dışlanma ve ezilme nedenleri ile bunun doğurduğu sonuçların detaylıca analiz edilmesi gerektiği çıkarımında bulunmuşlardır. Buna ek olarak da kadınların buldukları konuma dair sorgulamalar yapmalarını ve konularının farkında olarak bilinçlenmelerini hedeflemişlerdir. Bu doğrultuda, evlerde, kütüphaneler ve kafeler gibi çeşitli mekanlarda çok sayıda tartışma, sohbet ve atölye çalışmaları organize etmişlerdir. Hareketin akademisyen kadınlar tarafından üniversitelere taşınması sonucunda da Kadın Çalışmaları, disiplinler arası bir çalışma alanı olarak sosyal bilimlerdeki yerini almıştır (Kabasakal Arat, 2010, s. 45).

Türkiye’de çeyrek asrı aşkın tarihiyle varlığını sürdüren Kadın Çalışmaları alanını, bir bilgi ve politika üretim alanı olarak nitelendiren Dayan (2019, s. 51)’a göre, “ana akım akademik disiplinlerden kendini bir toplumsal hareketin akademik karşılığı ve politik olma özellikleriyle ayırarak konumlandırılan TCKÇ (Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları), sadece ataerkil sistem ve düzen eleştirisi değil, daha geniş ölçekli ontolojik, epistemolojik, metodolojik toplumsal gerçeklik sorgulamaları yapan çok yönlü, çok boyutlu ve disiplinler arası bir programdır.”

Gerek dünyada gerekse de Türkiye’de, anabilim dallarına verilen adlar zaman zaman kurucu üyelerinin, zaman zaman da içine doğulan akademik ve politik dönemin özelliklerine göre oluşturulmuştur. Bu adları Feminist Çalışmalar, Kadın Çalışmaları, Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Cinsellik Çalışmaları ve/veya bunların birleşimi gibi çeşitli şekillerde sıralayabilmek mümkündür (Dayan, 2019, s. 52). 1980 sonrasına bakıldığında kadın çalışmaları alanında karşılaşılan en önemli sorunun da bu kavram kargaşasından doğduğu söylenebilir. “Feminist teori”, “Kadın çalışmaları” ve “Kadın

araştırmaları” gibi kavramların aynı alan içinde kullanılması, birtakım tartışmalara neden olmuştur (Kökalan, 2002, s. 2).

Kabasakal Arat (2010, s. 45)’a göre, Kadın Çalışmaları alanı feminist teori ve ideoloji ile iç içedir. Bu durum bu alanın akademik bir alan olmasının yanı sıra politik ve ideolojik bir alan olduğunu da göstermektedir. Kabasakal Arat (2010)’ın vurguladığı bir diğer nokta, Kadın Çalışmaları alanının ideolojik ve politik niteliğinden dolayı, toplumsal mühendisliği de içermesidir. Kabasakal Arat (2010) aynı zamanda, Kadın Çalışmalarının bütün akademik alanlarda yaşandığı gibi zamanla değişime uğradığını ifade etmiş, ancak feminist teori ve feminist hareketle iç içe olduğundan dolayı yaşadığı bu değişimin diğer alanlara kıyasla çok daha zor ve hızlı olduğunu vurgulamıştır.

Feminist araştırmanın amacının dünyayı değiştirmek olduğunu dile getiren Berktaş (2010, s. 378) da tıpkı Kabasakal Arat gibi kadın çalışmaları alanının ideolojik ve politik bir alan olduğunu savunur. Bu nedenle, kadınların konu olduğu her çalışmanın “Kadın Çalışmaları”nın feminist alanı kapsamına giremeyeceğini, içinde “kadın” kelimesi geçen her çalışmanın bu alana ait sayılamayacağını ifade eder. Ona göre Kadın Çalışmalarının politik boyutu son derece önemlidir, çünkü politika her alanı kapsamaktadır ve özellikle siyasal iktidarı temel alır. Bu noktada şirin Tekeli’ye de atıfta bulunur. Siyasal iktidar ataerkil egemenliğin, ev içindeki eril iktidarın da sığınadığı ve zırhıdır. Bu ataerkil iktidara karşı mücadele boyutunun gözden kaçıırılması, Kadın Çalışmaları’nın “yumuşak ve kolay” bir alan olarak kavranmasına yol aarak evcilleştirilmesi tehlikesini beraberinde getirir. Ayrıca Kabasakal Arat’ın, Kadın Çalışmalarını politik ve dönüştürücü bir alan olarak görmesi fikrine katılmakla birlikte bu dönüşümü “toplumsal mühendislik” kavramıyla açıklamasına ise karşı çıkar (Berktaş, 2010, s. 378-379).

Feminist teori ve ideolojiyle iç içe olan Kadın Çalışmaları alanının ortaya çıkış sürecini daha iyi kavrayabilmek amacıyla Kandiyoti (1995)’nin feminist teorinin farklı zamanlarını gösteren dönemleştirmesine değinmekte yarar vardır. Kandiyoti’nin dönemleştirmesindeki ilk safha, erkek merkezli yönelimle mücadeledir. Bu safhanın vurgusu, "kadın çalışmaları" alanı kurma çabaları ile sosyal bilimlerdeki erkek deneyimi ve bakış açısı hakimiyetinin eleştirisi olmuştur. Bu safha, kadınların egemen toplumsal bilimlere ilk restidir ve kadınları tarihsel, toplumsal, ekonomik ve politik aktörler olarak görünür kılan pek çok çalışmanın yaratıldığı bir dönem olmuştur. İkinci safha, kadınların ezilmesinin açıklanması şeklinde ifade edilmiştir. İlk ve ikinci safha arasında çok belirgin

farklar olduğu söylenemez. Bu safhada toplumsal cinsiyet eşitsizliğini açıklama çabaları, liberal, Marksist/sosyalist, psikoanalitik ve post yapısalçı etkileri yansıtan feminist teori ve pratik içindeki farklı yönelimler etrafında artan biçimde şekillenmeye devam etmiştir. Son olarak üçüncü safhada ise, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren kadın araştırmaları alanına toplumsal cinsiyet ögesinin de eklendiği toplumsal cinsiyet araştırmalarına bir geçiş söz konusudur (Kandiyoti, 1995, s. 124-127). Ayrıca "toplumsal cinsiyet" (gender) kavramının toplum bilimleri alanına girişi ile tüm toplumsal süreçlerin cinsiyet gören yaklaşımlarla yeniden analiz edilmesi ve cinsiyetlendirilmesine ön ayak olduğunu ifade etmek gerekmektedir (Durakbaşı, 2008, s. 20).

3.5.1. Dünyada Kadın Çalışmaları

Dünyada Kadın Araştırmalarının ortaya çıkışında en önemli rollerden birinin Kadın Kurtuluş Hareketi'ne ait olduğunu söylemek mümkündür. 1977 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulan *Ulusal Kadın Araştırmaları Derneği (National Women's Studies Association- NWSA)*'nin tüzüğü bunu net bir şekilde göstermektedir. Bu tüzüğün kapsamı, Berktaş (1992)'in aktardığına göre, eğitimin bütün düzeylerindeki araştırmanın ve öğretimin sadece kadınlar hakkında değil, bunun yanında kadınlar için olacağı ve bu eğitime de "cinsiyetçilikten, ırkçılıktan, sınıf ayrıcalığından vb. arındırılmış bir dünya görüşü"nin yol göstericilik edeceğidir. Buna ek olarak aynı tüzükte, Kadın Araştırmalarında amaçlanan şeyin, "bilinçte ve bilgide; bireyleri, kurumları, ilişkileri ve sonuçta toplumun tümünü değiştirecek yeni bir ufuk" açmak olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, ilk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan Kadın Araştırmalarının hızla ivme kazanmasının, kadınlar hakkında yapılacak araştırma ve çalışmaların kadınların yaşamı üzerinde etki yapacağına duyulan inancın bir yansıması olarak görüldüğü de dile getirilmelidir (Berktaş, 1992, s. 131).

3.5.1.1. ABD'de Kadın Çalışmaları

Kadın araştırmalarının Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkışı, 1969'da bazı kolej ve üniversitelerde eş zamanlı biçimde gerçekleşmiş; ilk kadın araştırmaları programı, 1980 yılında San Diego'daki Kaliforniya Üniversitesi'nde açılmıştır. Miller King (1992), kadın araştırmalarının temelini siyaset alanında araştırılması gerektiğini ifade etmiştir. Kadın araştırmaları ile ilgili ilk dersler, kadın akademisyenler tarafından, kadınların toplumda iktidardan uzak tutulmalarına bağlı olarak ders programlarında da

yer almadıklarının farkına varmalarıyla şekillendirilmeye başlamıştır. 1970'li yıllarda açılan ilk derslerin amacı; kadınların, kadın oldukları için ezildikleri ve bu ezilmenin kişisel değil toplumsal olduğunu kavramalarını sağlama (bilinç yükseltme) ile edebiyat, sanat, tarih, müzik gibi çeşitli dallarda araştırılıp incelenmeyen kadınları inceleme konusuna eklemek (telafi etme) üzerine olmuştur. 1980'lerde, 382 kadın araştırmaları programında 1000'den fazla ders verilmiş; toplumsal cinsiyet (gender) rolleri ve kadınlarla alakalı bilimsel bilgilerin bulunduğu *Signs, Sex Rollers, Feminist Studies* gibi önemli dergiler çıkmaya başlamış; anlatılan dersler için çok sayıda kaynağa ulaşılmış; unutulmuş kadın yazarların kitapları ortaya çıkarılmış ve sayısı 20'yi geçen kadın araştırmaları merkezi kurulmuştur. Ayrıca 1980'li yıllarda kadın araştırmaları pek çok kolej ve üniversitede kurumsallaşmaya başlamıştır. Bunların yanında 1980 yılında Ulusal Kadın Araştırmaları Derneği (NWSA- National Women's Studies Association) kurulmuş; hükümet ve özel vakıflar tarafından çok sayıda kadın araştırması projesine destek verilmiş ve böylelikle birçok konferans yapılmıştır. 1990'lı yıllarda ise, Ulusal Kadın Araştırmaları Derneği (NWSA), çoğu kurumsallaşan 530'dan fazla akademik kadın araştırmaları programının hayata geçirildiğini ve 818 kurumda en az bir tane Kadın Araştırmaları programının, eğitim ve danışma amaçlı Kadın Merkezi veya Kadın Araştırmaları Merkezinin bulunduğunu bildirmiştir. Bu dönemde, ayrıca, aralarında çeşitli konularda uzmanlaşanların da ortaya çıktığı dergilerin sayılarında önemli bir artışın görüldüğünü; müzik, resim, edebiyat gibi dallarda kadınların yaratıcısı olduğu çeşitli sergi, konser ve eserlerin varlık kazandığını; kadın araştırmaları derslerine ilginin fazlaştığını ve programlara kaydolan öğrenci sayısının yükseldiğini de belirtmek gerekmektedir. (Miller King, 1992, s. 69-74).

3.5.1.2. İngiltere'de Kadın Çalışmaları

Kadın araştırmaları İngiltere'de, 1970'li yıllarda, çok sağlam olmayan bir temel üzerinde belirmeye başlamıştır. 1980'li yıllarda ise pek çok kişi tarafından kabullenilmemesine rağmen genel anlamda benimsenen bir alan olmuştur. Öyle ki, bu dönemde, kadın araştırmalarını ders programlarının içerisine dahil eden üniversite ve yüksek teknik okulların sayısı oldukça azdır. Ancak, Mary Evans'ın 1980 yılında Canterbury'deki Kent Üniversitesi'nde başlattığı yüksek lisans programıyla Kadın Çalışmaları alanı, yeni bir evreye atlamıştır. Burada açılan programdan sonra, pek çok üniversitede konuyla ilgili lisansüstü eğitimi başlatma çabalarına girişilmiştir. Bunun

yanında, bu dönemde, İngiltere'deki orta öğretim kurumlarının kadın sorunlarına her geçen gün artan ilgisine de yer verilmelidir. Orta öğretim kurumları yürüttüğü çalışmaları “kadın araştırmaları” yerine “cins araştırmaları” adıyla yürütse de bitirme sınavlarına hazırlanan öğrencilerin son yıllarda, iktisat, sosyoloji ve özellikle tarih soruları aracılığıyla kadın sorunları ile karşılaşmaları, önemli bir dönüşümdür. Ayrıca, İngiltere'de kadın araştırmalarının, gayri resmi yani kurumsallaşmamış halinin de resmi hali kadar önemli olduğu dile getirilmelidir. Bu anlamda, kadın araştırmaları alanındaki ilerlemede, kadın kütüphaneleri ve kitapçılarının rolü büyüktür. Kadın kütüphanelerinden en önemlisinin, *Fawcett Kütüphanesi* olduğunu ifade ederken; kadın araştırmaları alanında çalışan kadınların düşüncelerini, kendi yakın çevreleri ya da buldukları sınıfların dışında başka kesimlere duyurabilmek amacıyla dergilere büyük yer ve önem verdiklerini de eklemek gerekmektedir (Doughan, 1992, s. 25-27).

3.5.1.3. Fransa'da Kadın Çalışmaları

Kadın araştırmalarının Fransa'daki başlangıcı, Batılı ülkelerin hepsinde olduğu gibi, 1970'li yıllarda gerçekleşen Kadınların Kurtuluşu Hareketi'ne dayanmaktadır. Üniversite programlarında ağır ağır yerini alması ise F. Basch, Michelle Perrot, Y. Knibiehler gibi isimler sayesinde mümkün olmuştur. Fransa'da kurulan ilk kadın araştırmaları bölümü, Güney Fransa'daki Provence Üniversitesi'nde açılan *Kadın Araştırmaları Merkezi (Centre d'Etudes Feminines- CEFUP)* olmuştur. Mesleki eğitim, öğretim ve araştırma alanlarında faaliyet gösteren merkezin ardından, 1975'te Paris VII Üniversitesi'nde, 1977 yılında ilk resmi Üniversite Araştırma Grubu olan *Groupe d'Etudes Feminines (GEF)* kurulmuştur. Onu, 1976'da kurulan *Lyon Feminist İncelemeler Merkezi (Centre Lyonnais d'Etudes Feministe- CLEF)*, 1978'de kurulan *Paris VIII Vincennes Üniversitesi'ndeki Kadın Araştırmaları Merkezi (Centre d'Etudes Feminines)*, 1979 yılında kurulan Toulouse'daki, *Kadın Konusunda Disiplinlerarası Araştırmalar Grubu (Groupe de Recherches Interdisciplinaires d'Etudes de Femmes- GRIEF)* takip etmiştir. 1970'lerin ikinci yarısında oluşturulan bu merkezler ve gruplar, ortak yanı disiplinler arası nitelik taşıyan çalışmalarını genellikle gayri resmi şekilde devam ettirmişlerdir. Bu gruplar, daha sonra, öğrencilerden gelen talepler doğrultusunda ve bazı akademisyenlerin istikrarlı duruşları neticesinde üniversite bünyesine eklenmiştir. Yine diğer ülkelerde olduğu gibi, bu dönemde Fransa'da da kadın konusu üzerine çıkarılan dergilerin önemi büyük olmuştur. Öte yandan, 1981 seçimleri

sonucunda ortaya çıkan siyasi tablo, kadın araştırmaları için bir dönüm noktası olmuştur. 1981 yılının bu denli önemli olmasının sebebi, Sol ideolojinin iktidar koltuğuna oturması ve bir Kadın Hakları Bakanlığı'nın kurulmasıdır. Bu sayede kadın araştırmaları grupları, sol iktidarın bilim topluluğuyla diyalog kurmak amacıyla açtığı yeni bazı iletişim yollarından faydalanarak fikirlerini kabul ettirme imkânı elde etmişlerdir (Dizier, 1992, s. 47-49).

3.5.2. Türkiye’de Kadın Çalışmaları

Toplumsal bir hareket ve başkaldırı olarak tarih sahnesinde yerini alan kadın hareketinin neticesinde ortaya çıkan feminist teori, özellikle 1980’li yıllardan sonra bir duraksama yaşamıştır. Taşıdığı eleştirel nitelik dolayısıyla tek bir ortak teori ve yöntem anlayışı çevresinde toplanılmaktan bahsetmenin mümkün olmadığı feminist teori, bu noktadan hareketle söyleneceği üzere, gelecekte var olabilmek ve mevcut bilim dalları içerisinde kendini daha güçlü bir konuma taşımak için kadın çalışmalarını alanında varlık göstermeye başlamıştır (Kökalan, 2002, s. 21). Bu doğrultuda Türkiye’de kadın araştırmalarının 1980’lerden sonra yükseldiği ifade edilebilmektedir. Bu yıllardan sonra kadın çalışmalarının niceliksel olarak büyük bir artış gösterdiği dile getirilmelidir.

Durakbaşa (2008, s. 16), Türkiye’de kadınların konu olduğu çalışmaların, mevcut bilim dallarının temel kavramlarını sorguladığını belirtmiştir. Ona göre Türkiye’deki kadın araştırmaları genel itibariyle feminist bir eleştiri ortamı yaratmakta ve feminist politikalar ortaya çıkarmakta atılğan davranmamaktadır. Bu dönemde kadınların konu olduğu çalışmaların niceliksel açıdan artış gösterdiği kabul edilmekle birlikte, bu sayısal artışın niteliksel bakımdan bir yükseliş ile mevcut erkek-egemen bilim ve bilgi yapılarına karşı kaliteli düzeyde seçenekler yaratamadığı sürece, ortaya çıkarılan çalışmaların “kadın çalışmalarını” adlandırmasıyla önemsiz görülmesi ya da önemsiz gösterilmeye çalışılması kaçınılmaz olacaktır.

Kadın çalışmalarını, Türkiye’de 1980’li yıllarda ortaya çıkan kadın hareketlerinden kaynaklı olarak 80’li yılların sonunda üretilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda kadın konusu, kadın sorunlarına dair bilgilerin azlığı ve bu sorunlara yeteri kadar önem verilmemesi neticesinde, bilgi açığıнын ortaya çıkarılmasını isteyen üniversite içinden ve dışından kadınların göstermiş oldukları çabaların sonucunda akademi içine taşınmaya başlamıştır (Eroğlu, 2004, s. 26). Türkiye’de kadın konusunun akademi içine taşınması dolayısıyla üniversitelerde kadın hareketinin kurumsallaşması iki şekilde sağlanmıştır. İlk

olarak, üyelerini akademisyenlerin oluşturduğu bir yönetim kurulu ile faaliyetlerde bulunan kadın araştırma ve uygulama merkezleri doğmuştur. Kadın araştırma ve uygulama merkezleri; kadının toplumsal konumu, sahip olduğu statüler, karşılaştığı problemler, kadına yönelik şiddet, kadın istihdamı, eğitim ve sağlık alanlarında kadın ve toplumsal cinsiyet gibi konulara ilişkin çeşitli araştırma ve incelemeler yapmaktadır. Bunu ise panel, sempozyum, seminer ve söyleşi gibi etkinlikler yoluyla gerçekleştirmektedir. Bu merkezlerin amaçlarını, kadınla ilgili her konuda yürütülen projelerle kişi, kurum ve kuruluşların kadın konusuna karşı farkındalığını arttırmak ve duyarlılıklarını geliştirmek ile kadın çalışmalarını arşivi oluşturmak şeklinde sıralayabilmek mümkündür. Kadın hareketinin kurumsallaşmasını sağlayan ikinci durum ise, üniversitelerin sosyal bilimler enstitülerine bağlı olarak açılan kadın çalışmaları ana bilim dalları olmuştur. 1993 yılında kurulan *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı*, faaliyete geçen ilk yüksek lisans programıdır. İstanbul Üniversitesi'nin ardından faaliyetlerine başlayan ikinci üniversite ve program, "*Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi*"nin desteği ile 1994 yılında kurulan *ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları programı*dır. Bu üniversite ve programları takiben sırasıyla 1996 yılında açılan ve farklı alanlardan gelen akademisyenlerin eğitim verdiği *Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları yüksek lisans programı*nı, ardından 2000 yılında faaliyete geçen *Ege Üniversitesi Kadın Çalışmaları yüksek lisans programı*nı belirtmek yerinde olacaktır (Alptekin, 2011, s. 39). Günümüzde ise 100'e yakın üniversitede, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim veren kadın çalışmaları anabilim dallarının faaliyetlerine devam ettiğini ifade etmek gerekmektedir.

1980'li yıllardan sonra üzerinde durulan sorunlar ile birlikte kadın çalışmaları alanında giderek güçlenen çalışmalardan biri, kadın konulu belgelerin ve bilgilerin sistematik bir envanterini ortaya çıkarmak olmuştur. Bu doğrultuda bunun en iyi örneğini, Türkiye'de kadın tarihine sahip çıkmaya çalışan ve kadını görünür kılmak için çabalayan araştırmacılar tarafından 1990 yılında kurulan *Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi* oluşturmuştur. (Kökalan, 2002, s. 95). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi kuruluncaya dek ise, kadın konusuna duyarlılığı ve ilgisi olan, herhangi bir merkez veya kurumlaşmış bir yapı içerisinde hareket etmeyen, yani bireysel durumdaki bilim kadınları tarafından çok sayıda tez, kitap ve makale yazılmıştır. Bu kapsamdaki ilk çalışmalardan biri Şirin Tekeli'nin 1977 yılında kaleme aldığı doçentlik tezidir. Bir diğeri ise 1978 yılının Mayıs ayında İstanbul'da düzenlenen "*Türk Toplumunda Kadın*" adlı

seminer ve bu seminer sonrasında seminerle aynı adda yayınlanan Prof. Nermin Abadan Unat'ın derlemiş olduğu makaleler seçkisidir. Daha sonrasında, yine bu kapsamda, hummalı bir biçimde çeviri yapılmaya başlandığını ve feminizmin bazı önemli eserlerinin Türkçe'ye kazandırıldığını belirtmek yararlı olacaktır. Toplumun geneline bakıldığında bir taraftan bunlar yaşanırken diğer taraftan da üniversitelerde gittikçe yükselen oranda bilim kadını ve az sayıda da bilim adamının çalışmalarında kadın sorununa ve toplumsal cinsiyet boyutuna yer verdiğine de dikkat çekmek gerekmektedir. Öte yandan insan bilimlerinin sosyoloji, tarih ve antropoloji gibi çeşitli alanlarında kadın bakış açısı ile yapılan bilimsel araştırmaların, toplumdaki mevcut cinsiyet rol ve statülere ilişkin yerleşik durumdaki klişe ve önyargıların zayıflamasına yardımcı olduğu, bu alanlarda yeni duyarlılıklarının oluşmasına hizmet ettiği mutlaka ifade edilmelidir. Yıldız Ecevit'in 1986 yılında sosyoloji alanında yazdığı "Gender and Wage Work; A Case Study of Turkish Women in Manufacturing Industry (Toplumsal Cinsiyet ve Ücretli Emek: İmalat Sanayiinde Çalışan Kadınlar)" isimli doktora tezi; Nükhet Sirman'ın 1988'de antropoloji alanında yazdığı "Family Farms and Peasants: The Place of Households in Cotton Production in an Aegean Village (Tarımsal Aile İşletmeleri ve Köylüler: Ege Bölgesi'nde Bir Köyde Hanelerin Pamuk Üretimindeki Konumları)" adlı doktora tezi ve Serpil Çakır'ın 1991 yılında tarih alanında kaleme aldığı, "II. Meşrutiyet'te Osmanlı Kadın Hareketi ve Kadınlar Dünyası Dergisi" adlı doktora tezi, bunun en önemli örnekleridir (Berktaş, 1992, s. 133-136).

3.5.2.1. 1990'lı Yıllar: Kurumsallaşma Dönemi

1990'lı yıllar kadın çalışmalarının gerek akademi içinde gerekse de akademi dışında kurumsallaşmaya başladığı ve ciddi anlamda artış gösterdiği bir dönemdir. "Akademi içi çalışmalar" ve "akademi dışı çalışmalar" alt başlıklarında yukarıda değinilen çalışmalar detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

3.5.2.1.1. Akademi İçi Kurumsallaşma

Tarihsel süreç içerisinde kadına ve kadın sorununa bakış açısının değişime uğraması, kadın araştırmalarının gelişimi ve kurumsallaşmasının önemli bir göstergesidir. Kadın araştırmalarının akademik alana taşınma ve bilahare akademik disiplinlerin içerisinde kendini kabul ettirme süreci yoğun çabaların sonucunda tamamlanmaya çalışılmıştır. Şöyle ki, kadınların eğitim sürecine dahil olmalarının

gecikmesi ve beraberinde kadın ile bilim kelimelerinin önemli bir süre birbirine uzak kelimeler olarak görülmesi, bilim alanında kadının karşılaştığı engellerin aşılmasını amaçlayan zorlu ve emek gerektiren bir süreç olmuştur. İlk olarak eğitim ve öğrenim görme hakkının kazanılması amacına yönelik bir mücadele verilmiştir. Bu mücadelenin ardından yüksek öğrenim hakkının da kazanılması, kadının şiddetli bir biçimde bilimsel alanda var olma isteğini doğurmuştur. Böylelikle yüksek öğrenim sürecinde yerini alan kadınların bilimsel alanda yükselme arzusu, sürecin başında yalnızca sokak gösterileri ile sınırlı olan kadın hareketini akademide kurumsallaşma düzeyine taşımıştır (Alptekin, 2011, s. 34).

1990'lı yıllarda ivme kazanan kadın araştırmalarının akademik alanda görülmesi, araştırma merkezleri ve kadın çalışmaları bölümleri üzerinde temellenmiştir. Araştırma merkezlerinde disiplinler arası araştırma grupları oluşturulurken, bölümlerde de lisans ve yüksek lisans düzeyinde dersler vermeye başlanmıştır. Bu dönemde, üniversitelerin genelinde, kurulan bölümler "kadın araştırmaları" ya da "kadın sorunları" şeklinde adlandırılmıştır. Bu noktada Ortadoğu Teknik Üniversitesi farklılık göstermiştir. Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ndeki disiplinler arası program "Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Araştırmaları Merkezi" adı altında faaliyetlerde bulunmuştur. Bu özelliğiyle Ortadoğu Teknik Üniversitesi bünyesinde kurulan bölüm, isminde toplumsal cinsiyet sözcüğünü taşıyan tek bölümdür. Araştırma merkezleri ve kadın çalışmaları bölümleriyle gittikçe görünür olmaya başlayan kadın araştırmalarının akademik alandaki yükselişi, 2000'lerde yeni oluşumlarla devam etmiştir. Devlet üniversitelerinin yanında özel üniversiteler de bu çalışma alanlarını oluşturmaya başlamıştır (Birkalan Gedik, 2021, s. 305-306).

Çaha (2017, s. 271-274) akademik kadın çalışmalarını ana hatları ile modernleşmeci ve feminist yaklaşımlar şeklinde iki ana bakış açısına ayırarak ele almıştır. Modernleşmeci yaklaşımı, "kadın sorunlarına duyarlı olmakla birlikte, kadınların eğitim düzeyi, modernleşmesi, erkeklerle eşitliği, daha fazla gelişimi, istihdam imkânlarını vs. araştıran ve sorgulayan bir yaklaşım" biçiminde açıklamıştır. Feminist yaklaşımın ise, "bilginin, yöntemin, akademinin aynı zamanda iktidar erimli, iktidar bağlantılı olduğu iddiasından hareketle, iktidarın her tür kaynağını sorgulayan bir yaklaşım" olduğunu ifade etmiştir. Bu yaklaşımların yanı sıra akademik feminizmde kadınların öznel deneyimleri önemli bir çalışma konusudur. Bu noktadan hareketle, anlatımı esas alan "sözlü tarih" yönteminin metodolojik bir yaklaşım olarak genel

anlamda sosyal bilimlere, özel anlamda da kadın çalışmalarına kazandırılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Aynur İlyasoğlu sözlü tarih yöntemini kadın çalışmalarına kazandırmaya çalışan en önemli feminist akademisyenlerin başında gelmektedir. İlyasoğlu, sözlü tarih yöntemini, "geçmiş kişilerin belleklerinden sözlü ifadeleri ile toplamak" şeklinde açıklamaktadır. Ona göre sözlü tarih, yazıdan evvel ortaya çıktığı için hem en eski hem de sosyal bilimlerde yeni gelişmeye başladığından ötürü en yeni ve en önemli yöntemlerden biridir. Disiplinler arası bir yaklaşım olan sözlü tarih yöntemi, "gizli kalmış sesleri, kayıp bağlantıları, bilinçaltına bastırılmış duyguları, düşünceleri, deneyimleri" ortaya çıkarır. Aynı zamanda disiplinler arası olma özelliği dolayısıyla daha bütüncül veri elde etme imkânı sağlamaktadır. Akademik dünyada kadın konusuyla ilgilenenler yalnızca üniversite yönetimi ve akademisyenler ile sınırlı kalmamıştır. Öğrenciler de kadın konusuyla yakından ilgilenmişlerdir. Kadın öğrenciler, öğrenim gördükleri çeşitli üniversitelerde "Kadın Araştırmaları Kulüpleri" kurmuşlardır. Bu kulüplerden ilki 8 Mart 2000 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi'nde kurulmuştur. Kulüp, düzenli olarak yayınlanan "BÜ'de Kadın Gündemi" isimli bir dergi de çıkarmıştır. Merkezinde feminist öğrencilerin bulunduğu kulüp, kadın sorunları konusunda araştırma yapmak isteyen her öğrenciyi kabul etmektedir. Kulübün faaliyetleri arasında genel olarak söyleşi, panel, film gösterimi, anket çalışması vs. gibi faaliyetler bulunmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi'nden başka Bilgi, Ege, Dokuz Eylül, İTÜ, Mimar Sinan ve Sabancı Üniversiteleri de bünyelerinde "Kadın Araştırmaları Öğrenci Kulüpleri" kurmuşlardır. Kurulan kulüpler genel itibarıyla benzer faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Bu kulüpler birbirleri ile ilişki kurmak için ise kendi aralarında "Üniversiteli Kadınlar Forumu" nu oluşturmuşlardır. Bu forum, Mayıs 2006'da Boğaziçi Üniversitesi'nde "üniversitede kadın olmak" konusunun tartışıldığı, kadın araştırmaları alanında faaliyetlerde bulunan kulüplerin veyahut konuya ilgisi olan öğrencilerin katıldığı "1. Üniversiteli Kadınlar Forumu" nu gerçekleştirmiştir.

Bu başlık altında değinilmesi gereken diğer bir önemli nokta da son dönemde yeni bir çalışma alanı olarak ortaya çıkan ve tüm dünya ülkelerinde hassasiyetle üzerinde durulan toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarıdır. Ülkeler için, sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınmada toplumsal cinsiyet eşitliği çok önemli görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayabilmiş ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınma noktasında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayamayanlara göre önemli oranda öne çıktıkları

görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında akademik alandaki toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmalarının rolü fazlasıyla kritiktir (Savaş, Ertan ve Yol, 2018, s. 1528).

Dayan (2019), Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları anabilim dallarının akademik kurumsallaşma tarihini üç döneme ayırmıştır. Sayısı sadece dört üniversite ile sınırlı olan 1993-2011 yılları arasını kapsayan ilk dönem, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları anabilim dallarının kadınların siyaset, ekonomi, hukuk gibi alanlardaki haklarına, tarihine, bilgisine, görünürlüğüne katkıda bulunan çalışmalarından meydana gelmektedir. Bunun yanında, 2011'den sonra sayısı artmaya başlayan Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları programları için de akademik ortamın yasal temelini güçlendirildiği bir dönem olmuştur. Programların üniversite yönetimlerince tanınarak akademik pozisyonların yolunun açılması kazanımıyla da kurumsallaşma yolundaki en önemli adımın atıldığı dönemdir. 2011-2016 yılları arasını kapsayan ikinci dönem, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları anabilim dallarının akademi içerisinde sayısal bir artış gösterdiği, feminist çalışmaların uluslararası boyutta niceliğinin ve görünürlüğünün arttığı bir dönemdir. Bu dönemin, ilk dönem programlarının temel amacının mevcut durumu ortaya koyup kazanımları arttırmak olduğu düşünüldüğünde, feminist teorinin bu dönemde geldiği noktanın bir tezahürü olarak, aldığı yolu sorgulayıp öz eleştiri yapan, eksikleri tamamlamaya çalışan, çeşitlilik ve zenginlik arttırmaya çabalayan bir dönem olduğu ifade edilebilmektedir. İkinci dönemin, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmalarını akademi feminist hareketin çoksesliliğinin yansıtıldığı, feminist bilginin içeriden üretiminin disiplinler, bölümler, üniversiteler arasında yaygınlığını ve paylaşırlılığını artırdığı bir seviyeye taşıdığı söylenebilir. Anlatılanlardan hareketle, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması, GREVIO'nun kurulması, feminist örgütlerin ısrarı neticesinde Prof. Dr. Feride Acar'ın başkan seçilmesi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (TCE) Tutum Belgesi'nin YÖK tarafından onaylanması ve bununla ilişkili olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği derslerinin üniversitelerde zorunlu veya seçmeli hale getirilmesi, Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi (ETCEP) ile Milli Eğitim Bakanlığı'yla da işbirliği kurulması bu dönemin önemli kazanımlarıdır. Son olarak, 2016 sonrasında günümüze uzanan üçüncü dönemi ise Dayan (2019), Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmalarının geriye gittiği bir dönem olarak nitelemiştir. Ona göre; akademinin piyasalaşması, profesyonelleşmesi ve kariyere dönük işlemeye başlamış olması, eleştiriye kapalı tutum ve söylemlerin akademiye özgür düşünce ortamına darbe vurması, feminist yürüyüşlerin engellenmesi, bölümlerde açılan Queer içerikli derslerin

ve LGBTİ+ toplulukların yoğun saldırılara uğraması, 2015 yılında Akademide Kadın Çalışmaları ve Sorunları Komisyonu tarafından hazırlanıp YÖK tarafından üniversitelere gönderilen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi'nin kaldırılması ve Prof. Dr. Feride Acar'ın GREVIO başkanlığına hem yeniden aday gösterilmemesi hem de görev devir tesliminin yakışır şekilde gerçekleştirilmemesi bu geriye gidişin nedenleri ve sonuçları arasındadır (Dayan, 2019, s. 56-61).

3.5.2.1.1.1. Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezleri- Kadın Çalışmaları Anabilim Dalları

Türkiye'de, toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmalarının akademi içinde kurumsallaşması, yüksek öğretim seviyesinde ilk kez 1989 yılında İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleşmiştir. İstanbul Üniversitesi'ni, 1993 yılında Ankara Üniversitesi takip etmiştir. Sonrasında, 90'lı yıllarda Ege ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde de kurulan kadın araştırmaları merkezleri sayısı, ilerleyen dönemde her geçen gün artarak 2018 yılının başı itibariyle 100'e yaklaşmış durumdadır. Bu merkezler; kadın sorunları, kadın hakları, toplumsal cinsiyet konuları, kadın girişimciliği, kadının ailedeki yeri ve kadın sağlığı gibi çeşitli konularda faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bununla birlikte yeni kurulan pek çok üniversitede kadın araştırmaları merkezlerinin kurulma aşamasında olduğunu da belirtmek gerekmektedir (Savaş, Ertan ve Yol, 2018, s. 1528).

Kadın araştırma merkezlerinin dışında akademi içinde kurumsallaşmanın bir diğer ayağının, oluşturulan toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları bölümleri olduğuna daha önce değinilmiştir. İlk başlarda yalnızca yüksek lisans programlarıyla sınırlı olan bölümlerde, daha sonrasında doktora düzeyinde de dersler vermeye başlanmıştır. Günümüzde mevcut birçok üniversitenin kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet alanındaki yüksek lisans ve doktora programları, konuya ilgi duyan birçok araştırmacı tarafından tercih edilmektedir. Bu bölümlerde; kadına yönelik şiddetle mücadele yöntemleri, toplumsal cinsiyet ve hukuk, kadın ve sağlık, yeni iletişim teknolojileri ve kadın, kadın araştırmaları tarihi, sinema ve kadın, feminist yöntem ve feminist epistemoloji, feminist teori, toplumsal cinsiyet ve medya, kadının ekonomideki yeri, antropoloji ve toplumsal cinsiyet, kadın ve din, kadın ve göç, Queer Teori ve Queer Çalışmaları, erkeklik çalışmaları gibi çeşitli konularda dersler verilmektedir.

3.5.2.1.1.2. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı

Şirin Tekeli (1992), kadın hareketini “bilgi ve belge üreten zengin bir kaynak” olarak nitelmiştir. Bunun yanında, ona göre kadın hareketi, kadınların tarihleri veyahut tarihteki görünmezliklerine dair yeni ve özel bir bilinç oluşturmuştur. Bu sebeple kadın hareketi, varoluşu itibarıyla kadınlarla alakalı birçok araştırma girişimine ön ayak olmuştur. Çünkü kadın araştırmaları alanında faaliyet gösteren araştırmacılar, uzun yıllar genel kütüphanelerde kaynak bulma konusunda ciddi zorluklar yaşamışlardır. Örneğin, Osmanlı döneminde çıkarılan dergilerin hiçbirisinin hiçbir genel kütüphanede tam koleksiyonu yer almamaktadır. Bu durum neticesinde 6 kadın araştırmacı, 1988 yılında, özel bir kadın kütüphanesi kurma amacıyla bir araya gelmiştir (Tekeli, 1992, s. 123-124). Aslı Davaz Mardin (2021) de, tıpkı Tekeli (1992) gibi kadın hareketinin kadınlar üzerinde yeni bir bilinç yarattığını ifade etmiştir. Ona göre, “kadınlar ve kadın hareketlerinin, gelecek kuşaklar için tanıklık oluşturmaları amacıyla ortaya çıkardıkları ve geçmişteki kadınların yaşam mücadelelerini kanıtlayan belge ve arşivlerin elde edilmesi ve korunması, kadınların kendilerinin çözmesi gereken bir sorun” olarak kendini göstermiştir. Bu sebeple kadınlar, kadınlara dair belgeleri bir araya getirmek, bu belgeleri korumak amacıyla kütüphaneler ve arşivler oluşturma yoluna girmişlerdir (Davaz Mardin, 2021, s. 185). Böylelikle Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın kurulması amacına yönelik çabalar da ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, kuruluş senesinde de ifade edildiği üzere “Kadınların geçmişini iyi tanımak, bu bilgileri araştırmacılara derli toplu bir şekilde sunmak ve bugünün yazılı belgelerini gelecek nesiller için saklamak” amacına yönelik olarak, Aslı Davaz, Füsün Akatlı, Füsün Ertuğ-Yaraş, Jale Baysal ve Şirin Tekeli tarafından kurulmuştur. 1988 yılında kuruluşu yolunda ilk adımları atılan, 8 Mart 1990 yılında tüzel kişiliğe kavuşan, 14 Nisan 1990'da ise İstanbul'un Haliç-Fener semtinde tarihi bir binada hizmet vermeye başlayan Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın kuruluş aşamasında hukuki kuruluş sürecini ise Av. Ruhsar Erten, mali kuruluş sürecini İmren Sipahi yürütmüştür (http-9). Osmanlı'dan günümüze değin Türkiye'de kadınlar tarafından ya da kadınlar hakkında oluşturulan bütün yayınlanmış ve yayınlanmamış yapıtlar ile belge özelliği taşıyan görsel ve işitsel bütün malzemelerin bir merkezde toplanmasını ve bununla birlikte kadınların tarihinin net ve tam bir şekilde yaratılmasına yardımcı olacak sözel tarih çalışmaları ile yeni malzeme teminini sağlama amacı taşıyan vakfın bir diğer fonksiyonu ise, kadınlarla ilgili genel kütüphanelerde ve

arşivlerde yer alan belgeleri bulmaktır (Tekeli, 1992, s. 124; Davaz Mardin, 2021, s. 185-186).

Türkiye'nin odağında kadın olan ilk ve tek arşiv ve kütüphanesi Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, arşiv ve koleksiyonlarını eldeki materyallerin ortadan kaybolması ya da yok edilmesi durumunun yaşanması halinin yarattığı anlayışla yazılı, işitsel, görsel ve üç boyutlu materyalleri/belgeleri toplayarak oluşturulmuştur. Vakıf, kadınların günlük ve özel yaşamına dair kaynaklara ulaşmak için özel bir uğraş gösterir. Bu kaynaklar, kadınlarla ilgili olarak başka hiçbir ortamda elde edilemeyecek olan; kadınların kişisel arşivleri, aile evrakları ve arşivleri, mektuplar, günceler; kadın örgütlerinin kampanyaları ve kayıtları, sanat eserleri, kadınların otobiyografileri ve biyografileri, filmler, videolar, afişler, efemera, sözlü tarih kayıtları ve transkripsiyonları gibi son derece önemli bilgi kaynaklarıdır. Vakıf bünyesinde; Özel Arşivler, Kadın Örgütleri ve Örgütlenmeleri, Efemera, Gazete Kupür, Afiş, Görsel, Nadir Eserler, Sözlü Tarih, Kitap, Süreli Yayın, Tez, Makale, Sanat Eserleri, Kadın Yazarlar, Kadın Sanatçılar ve İşitsel başlıkları adı altında toplamda 16 koleksiyon yer almaktadır. Bununla birlikte vakıf, kadınlara dair belge ve arşiv sağlamanın yanında diğer kurumlarda mevcut olan belgelerin yerlerini belirleyip kaynakçalar, arşiv katalogları hazırlayarak bu belgeleri kayıt altına almaktadır. Vakıf, ayrıca, Ulaşılabilen kaynaklardan hareketle de bu kaynaklardan araştırmacının yararlanabilmesi için farklı yılların referans alındığı; "İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası (1869-1927)", "Kadın Süreli Yayınları Bibliyografyası: Hanımlar Âlemi'nden Roza'ya (1928-1996)", "Kadın Yazıları: Kadınların Edebiyat Ürünleri, Kadınlar Üzerine Yazılanlar ve Tezler Bibliyografyası (1955-1990)" ve "Kadın Konulu Kitaplar Bibliyografyası (1729-2002)" olmak üzere toplam 4 bibliyografya çalışması yayımlamıştır. Bunun yanında, kadınların konumu ve kadın çalışmaları ile ilgili bilginin indekslenmesi ve erişimi amacıyla oluşturulmuş kontrollü terimler listesi olan "Türkiye Kadın Thesaurusu: Kadın Konulu Kavramlar Dizini"ni hazırlamış ve organize ettiği sempozyumların bildirilerini kitap/e-kitap olarak sunmuştur. Vakıf, 1990-2018 yılları arasında; kadın merkezli ulusal/uluslararası sempozyumlar, paneller, konferanslar, söyleşiler, açık oturumlar, oyun gösterimleri, eğitim seminerleri, konserler, sergiler, okuma günleri, geziler, dia ve film gösterileri, imza günleri, şiir dinletileri olmak üzere 500 kadar etkinlik düzenlemiştir. Vakfın kuruluşunun 20. yılı çalışmaları dolayısıyla, eski harflerle yazılmış Türkçe kadın dergilerinden 8 dergi, Osmanlı Türkçesi bilmeyen ve bunun yetersizliğini yaşayan

araştırmacılar için “Kadınların Belleği Dizisi” ismiyle çeviri yazımı haline getirilerek yayımlanmıştır. 2017-2020 yılları arasında ise, 30. yıl özel yayını olarak “Kadınların Belleği Dizisi 2 Çeviri Yazım Projesi” kapsamında bir önceki dizide çeviri yazımı yapılmayan 32 eski harfli Türkçe kadın dergisinin çeviri yazımı tamamlanmıştır. Son olarak vakfın, temin etme, koruma ve erişime sunma çalışmaları temelinde önemli özel arşivler ve koleksiyonlara ulaşmaya çabaladığını, bu arşiv ve koleksiyonların daha çağdaş bir sistem dahilinde okuyucuya ve araştırmacıya sunulması hedefine yönelik olarak yeni düzenlemeler yaptığını ve erişimi hızlandırmak ve kolaylaştırmak için dijitalleştirme çalışmalarını devam ettirdiğini ifade etmek gerekmektedir (http-5).

3.5.2.1.2. Akademi Dışı Kurumsallaşma

Kadın araştırmalarının akademi dışında gelişmesi ve kurumsallaşması oluşturulan çeşitli kurumlar yoluyla mümkün olmuştur. Bu noktada bahsedilmesi gereken önemli kurumlardan biri, 1990 yılında kurulan “*Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*”dür. Bu kurum kendisini “Türk modernitesinin bir aynası” olarak nitelemiştir. Diğer önemli bir kurum, Turgut Özal döneminde kurulan “*Türk Kadının Statüsünün Yükseltilmesi Vakfı*”dır. Türk Kadının Statüsünün Yükseltilmesi Vakfı kadın sorunlarından sorumlu bir resmi devlet kuruluşu rolü üstlenmiştir. Eski adıyla Kadın Sorunları ve Statüsü Genel Müdürlüğü, birçok feminist tarafından devlet feminizmine koşut olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir (Birkalan Gedik, 2021, s. 304). Bunların yanında, Türkiye’de özellikle 2000’li yıllardan sonra, ilkin anayasanın 10. maddesi olmak üzere, kadın erkek eşitliği güvence altına alınmıştır. Bu dönemde cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesinden çok, kadın ve erkeğin toplumun her alanında eşit hak ve imkânlarla sahip olabilmesi için gerekli olan çeşitli yasal tedbirler alınmaya ve düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Yasal düzenlemeler ve bunlara ek birçok ulusal ve uluslararası projeler ve kampanyalar düzenlenmiştir. 2005 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi”, 2008 – 2013 yıllarını kapsayan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı”, “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)”, “Haydi Kızlar Okula”, “Baba Beni Okula Gönder”, “Kardelenler-Çağdaş Türkiye’nin Çağdaş Kızları” ve “Türkiye’nin Mühendis Kızları” bu proje ve kampanyalar arasındadır (Savaş, Ertan ve Yol, 2018, s. 1528). Bütün bu faaliyetlerin, akademi dışı kurumsallaşmanın gelişmesine katkı sağladığı söylenebilir.

3.5.2.1.2.1. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

Kadın-erkek eşitliğinin, bu doğrultuda kadın çalışmalarının akademi dışında, devlet çatısı altında kurumsallaşma serüveni 1987’de Devlet Planlama Teşkilatı çatısı altında kurulan “Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu” ile başlamıştır (Acuner, 2021, s. 126). Devam eden süreçte, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ise 20 Nisan 1990’da Resmî Gazete’de yayımlanan 422 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı” adıyla Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur. Sonrasında, 25 Ekim 1990 tarih ve 3670 sayılı Kanunla ‘Genel Müdürlük’ olarak yeniden yapılandırılarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına, 24 Haziran 1991 tarihinde de yeniden Başbakanlığa bağlanmıştır. Genel Müdürlük, 13 Ekim 1993 tarihinde ise ‘daha güçlü bir yapıya kavuşturulma’sı gerekçe gösterilerek bu defa da 514 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı”nın ana hizmet birimlerinden biri olarak tekrar yapılandırılmıştır. Fakat, söz konusu Kanun Hükmünde Kararname’nin yapı taşı oluşturulan yetki kanunu 6 Ekim 1993’te Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. KSGM, 1994 yılından, 5251 sayılı ‘Teşkilat ve Görevleri Hakkında Yasa Tasarısı’nın Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu’nda kabul edilip yasalastığı tarihe, yani 2004 yılı Kasım ayına kadar ‘yasal dayanaktan yoksun’ biçimde, hukuksal boşluk ve belirsizliğe rağmen çalışmalarını devam ettirmiştir (KSGM, 2008, s. 5-6). “Kadınların toplumsal hayatın her alanında çok daha aktif, üretken ve güçlü bir şekilde yer almalarını ve hak, fırsat ve imkanlardan eşit şekilde yararlanmalarını sağlamak, kadına karşı ayrımcılığı önlemek amacıyla ulusal mekanizma” olarak kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, günümüzde ise, 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın ana hizmet birimlerinden biri olarak yeniden yapılandırılmış şekilde çalışmalarını sürdürmektedir (KSGM, 2022, s. 4).

Acuner (2021), 1987 yılında, kadın-erkek eşitliğinin devlet çatısı altında kurumsallaşma sürecini başlatan “Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu”nun kadınlardan gelen talepler doğrultusunda değil, uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesi amacıyla yönelik şekilde oluşturulduğunu savunmuştur. Ona göre hem bu kurul hem de 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Türk modernleşme ideolojisinin bir yansıması olarak oluşturulmuştur. ‘Merkezi’ bir teşkilat biçiminde düzenlenen ve toplam 20 kadro açılan kurumda 20 kadronun 8’i destek hizmet (2 daktilograf, 4 memur, 2 hizmetli); 8’i yönetim (Başkan, 1 Başkan yardımcısı, 3 Daire

başkanı, 3 müdür); geriye kalan 4'ü de uzmanlar için ayrılmıştır. Acuner (2021), teknik olarak çalışacak uzman sayısının 4 ile sınırlandırılmasını 'son derece dikkat çekici' olarak nitelendirmiştir. Çünkü, Türkiye'de kadın politikaları oluşturmak gibi çok boyutlu ve büyük bir yaratımın 4 kişilik bir teknik ekiple başaramayacağını düşünmüştür. Ona göre, bu şekilde bir kadrolaşma gerek siyasal iktidar gerekse de kamu yönetimi çevresinin kadın konusunu 'geçişirme' ya da 'âdet yerini bulsun' anlayışı ile onayladığını ifade etmektedir. 20 kişilik bir kadro ile kurulan bu genel müdürlük Acuner (2021)'e göre, 'fazla ciddiye alınmadan' kurulmuştur. Ama yine de KSGM, kurulduğu tarih olan 1990 yılından bu yana, bir kamu kuruluşu olarak, yaşanan bütün siyasi istikrarsızlıklardan etkilenmesine, bütçe ve personel açısından ciddi biçimde sıkıntı yaşamasına ve 1993 yılından 2004 yılına kadar da 'yasal boşluk' içinde faaliyetlerini sürdürmesine rağmen, Türkiye'de kadın-erkek eşitliği konusunda faaliyet gösterecek 'insan kaynağı'nın yetiştirilmesine, teknik temellerin oluşturulmasına ciddi oranda katkı sağlamıştır. Kadın-erkek eşitliği politikalarını devlet politikasına dönüştürme girişimlerinde çok başarılı sayılamaması dışında, kadın konusunun ülkenin politik gündeminde yer almasını sağlamadaki payı büyüktür (Acuner, 2021, s. 127, 131, 157).

3.6. Feminist Çalışmalarda Yöntem ve Epistemoloji

Kadın çalışmaları ya da eş deyişle feminist çalışmalarda tanımlanmış bir feminist yöntemin olup olmadığı sorusu bu alanda araştırma yapan araştırmacılar tarafından sıklıkla tartışılan önemli bir konu olmuştur. Harding (1995) de bu soruyu irdelemiş ve bu soruyu karşılayacak kesin ya da sınırları belli bir cevabın olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca, sınırları belirlenmiş bir feminist araştırma yöntemi fikrine karşı çıkılması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre geleneksel tartışmalarda da feminist tartışmalarda da tanımlanmış bir feminist yöntemle dair sorulan sorulara ikna edici yanıtlar bulmak kolay bir şey değildir. Çünkü, yöntem (verileri toplama teknikleri) ve yöntembilim (bir araştırmanın gidişatına dair çözümleme ve teori) ile ilgili tartışmalar birbirleriyle ve bilgi teorisi (bilginin veya kabul görmüş stratejinin hedeflenen teorisi)nin sorunlarıyla örtüşük durumdadırlar. Feminist araştırmacılar, geleneksel bilgi teorilerinin, isteyerek ya da istemeyerek, kadınların "bilen kişiler" veya "bilginin taşıyıcıları" olma olasılıklarını sistematik olarak yok saydığını dile getirmişlerdir. Bilimin erkek egemen olduğunu iddia etmişler ve yine tarihin de erkeğin/egemen sınıfın ve ırkın gözüyle yazıldığını

belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra geleneksel sosyolojik bir cümle içerisinde öznenin hep erkek olduğunun farz edildiğini vurgulamışlardır (Harding, 1995, s. 34-36).

Feminist araştırmacılar, bilgi alanında meşruluk elde etmek ve sosyal bilimler içerisinde varlıklarını kabul ettirmek için üniversitelerdeki hâkim disiplinlerin içerisinde olmaya çalışmışlardır. Ancak sosyal bilimler yöntemlerinin önyargılı erkek merkezci olduğu iddiası, yeni bir yöntem oluşturma kaygısı sorununu ortaya çıkarmıştır. Bilginin kaynağı durumundaki kurumsallaşmış üniversite yapıları içerisinde yer almak istemek fakat hâkim yöntem anlayışını benimsememek ikiliğe yol açmıştır. Bu durum, feminist teori ya da kadın çalışmaları alanındaki ilerlemenin önünde bir engel oluşturmuştur (Kökalan, 2002, s. 35).

Feminist yöntembilim, bilgi ile öznellik arasında kurulan ilişkiyi merkeze almış ve feminist bilginin kaynağının kadınların sahip oldukları özellikler ve yaşam deneyimleri olduğu iddiası üzerinde durmuştur. Feminist araştırmacılar, bu doğrultuda, bu bilgiye ulaşmaya çalışmışlar ve nicel tekniklere dayalı yöntembilimini sorunsallaştırarak bilimi erkek egemenliğinin kurumsal bir aracı biçiminde görmüşlerdir. Kadınların öznelliklerini, içkin ve özcü bir kökende işleyen bilim pratiklerinin, kadınların yaşam deneyimlerini nasıl değersizleştirdiği belirtilmiştir. Bu yüzden, kadınların öznelliklerinin ortaya çıkarılmasında, nitel tekniklerle kadın odağındaki özgüllüklerin ve öznelliklerin üzerinde durulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Feminist düşüncede pozitivist bilim ve bilgi anlayışının sosyal bilim kuramlarında eleştirel bir şekilde işlenmesi, yöntembilim ve epistemoloji açılımlarına temel oluşturmuştur (M. Ecevit, 2011, s. 40).

Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri epistemolojik temelleri açısından genel olarak pozitivist, yorumlayıcı, eleştirel sosyal bilim paradigmaları çatısı altında sınıflara ayrılmaktadır. Bu üç temel sınıflandırmadan farklı biçimde, feminist sosyal bilim yaklaşımları ile postmodern sosyal bilim yaklaşımları ise kimi araştırmacılar tarafından birbirinden farklı paradigmlar olarak incelenirken; kimi yazarlar, feminist yöntemi de eleştirel sosyal bilim paradigmaları çerçevesinde ele almaktadır. Bu kapsamda feminist metodolojinin ortaya çıkardığı şey, eleştirel ve yorumsamacı araştırma yaklaşımları ile diyalog içerisinde, egemen sosyal bilim paradigmalarının ise karşısında durup ona meydan okuyan zengin bir araştırma yaklaşımıdır (Öztan, 2015, s. 271-272).

Feminist yöntembiliminin üzerinde çalıştığı temel konuları; güç dinamiklerinin tanımlanma şekli, araştırmada bulunanların kimler olduğu ve hangi bilme özelliklerine

sahip oldukları, karşılıklı etkileşimin hangi içerikte ve nasıl gerçekleştiği ile etnografik anlatıların nasıl oluşturulduğu ve yorumlandığı şeklinde sıralayabilmek mümkündür. Bunun yanı sıra, feminist yöntembilimin politik içerikli olduğu ve yalnızca analiz ve anlama amacı ile sınırlı olmayan, kadınların yaşamlarının değiştirilip dönüştürülmesine katkı sağlayan bir vasfının olduğunu belirtmek önem arz etmektedir (M. Ecevit, 2011, s. 42-43).

Feminist yöntemsel yaklaşımlar birbirinden farklı araştırma tekniklerini birlikte kullanmaktadır. Bu doğrultuda, sosyal bilim alanındaki erkek merkezli tutuma karşı, kadınların sesini duyurmaya, bilimsel bilgiye dair eril oluşumu değiştirmeye çabalamaktadırlar. Bu kapsamda feminist araştırmanın hedeflediği şey yalnızca neden sonuç ilişkilerinin yorumlamasını yapmak değildir. Esas amaç, gündelik hayatın ve toplumsal cinsiyet rolleriyle bir tarafın ötekileştirildiği ilişkilerin etraflıca anlaşılması, analiz edilmesi ve güçlendirilmesi olduğundan ötürü, araştırma tekniklerinin seçiminde derinlemesine görüşmeler, katılımcı gözlem, odak grup görüşmeleri, sohbetler vb. farklı teknikler kullanılmaktadır. Feminist araştırmaların araştırmacı-araştırılan ilişkisine verdiği önemin ve buna ilişkin ortaya koyduğu ilkelerinin neticesi olarak özellikle araştırmacının da kendine özgü deneyim, bilgi ve duygularını paylaşabileceği türden araştırma teknikleri seçilmektedir. Buna ek olarak, gündelik yaşam ve deneyimlerin anlaşılması için de hem araştırmacının “içeriden bakışını” hem de araştırmacı- araştırılan ilişkisindeki etkileşimi sağlayacak farklı tekniklerin beraber kullanılması gereksiniminin açığa çıktığını belirtmek gerekmektedir. Değinilmesi gereken bir diğer konu, feminist araştırmalar açısından gündelik hayat ve deneyimlerin önemi dolayısıyla; anılar, biyografiler, günlük ve fotoğraflar gibi veri kaynakları ile günümüzde bilgi teknolojilerinin sağladığı imkanlar dahilindeki bloglar, sosyal medya vb. alanların da araştırma sürecinde yararlanabilecek önemli veri kaynakları olarak değerlendirilmesidir. Anlaşılacağı üzere, toplumsal cinsiyetlenmiş gerçekliğin karmaşık yapısı ve farklı katmanlarının anlaşılabilmesi için feminist araştırmalarda sıklıkla buna uygun biçimde nitel araştırma teknikleri kullanılmaktadır. Nitel veri türlerinin ağırlıklı olarak kullanılmasının yanında, feminist araştırmalarda anket gibi nicel tekniklerin de bir arada kullanıldığını söylemek gerekmektedir (Öztan, 2015, s. 286-287).

Feminist kuramın ve feminist biliminin gelişimi noktasında, kadın ve toplumsal cinsiyet kökeni üzerinde oluşturulan kavramsallaştırmaların, bilhassa feminist yöntembilimin ve feminist epistemolojinin açılımları kapsamında eleştiriye tabi

tutulması, feminizm açısından bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Feminist yöntembilim ve epistemoloji tartışmalarının yalnızca feminist kuramın gelişimine katkı sağlamadığı, aynı zamanda sosyal bilim ve bilim felsefesinin gelişimi açısından da önemli bir yere sahip olduğu söylenebilmektedir. Feminist yöntembiliminde görülen yöntemsel boşlukların ve gözlenen çelişkilerin, ortaya konulan feminist epistemolojik tartışmalar ile önemli oranda kaybolduğu belirtilmelidir. Feminist epistemoloji alanında yaşanan gelişmeler sayesinde feminist yöntembilim ile feminist epistemoloji arasındaki tutarlılığın sağlandığı ve feminist kuramın çağdaş genel bir sosyal kuram haline geldiği ifade edilmelidir (M. Ecevit, 2011, s. 53-54).

3.7. Feminist Çalışmalarda Karşılaşılan Sorunlar/Engeller, Tartışmalar ve Çözüm Önerileri

Birkalan Gedik (2021), akademik tarihi bakımından henüz yeni sayılabilecek kadın araştırmaları alanının ilk dönem yayımlanan eserlerinde, bu alanın gerekliliğinin kadınların sesini duyurmak ve kadının ve kadın tarihinin yerinin önemini vurgulamak olduğunu dile getirmiştir. Ona göre, bu kapsamda, araştırmacılar, kadın araştırmaları alanını haritalandırmak için çabalamışlardır. Kadın çalışmaları alanındaki eserlerde kadın konusu ilk olarak, politik bağlamlar kapsamında analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra, eğitim sorunları, çalışma gibi konularda eserler ortaya çıkarılmıştır. Hem tarihsel perspektif hem de akademik aktivite biçiminde ele alındığında kadın araştırmaları yapmanın zorlu koşullar altında gerçekleştiği mutlaka vurgulanması gereken bir noktadır. Fakat Birkalan Gedik (2021)'e göre, "bu çerçevede içinde, 'feminist' etnografyanın ne olduğu, nasıl ve kimler tarafından uygulandığı ya da uygulanabilirliği, kadın araştırmalarının kurumsallaşmasının ve akademik bağlamda çalışmaların yapılmaya başladığı dönemlerden beri yeterince ortaya konmamış, altı çizilmemiş, tartışılmamıştır." Eş deyişle, "kadın" çalışmalarından "feminist" çalışmalara geçişin ne durumda olduğu, kesin biçimde böyle bir geçişten söz edilip edilemeyeceği çok az eserde ya da toplantıda bir tartışma konusu veyahut bir sorunsal olarak ele alınmıştır. Kadın çalışmaları alanında ortaya çıkarılan eserlerin araştırma yöntemleri, epistemoloji ve yazın üretimi hakkında "feminist" olarak yorumlanabilecek özelliklerinin neler olduğu sorusu cevapsız kalmıştır (Birkalan Gedik, 2021, s. 306-307).

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Kadın Çalışmaları bölümlerinin kurulmasının ardından bu bölümlerin ve ürettikleri feminist bilgi ve çözümlerin hangi kadınlara hitap

ettiği ve hangi kadınlara yardımcı olduğu sorgulanan durumlar arasında yer almaya başlamıştır. Bazı feminist araştırmacılar tarafından Kadın Çalışmaları bölümleri ve yaygın olan feminist teorilerin toplumda ayrıcalıklı bir konuma sahip olan orta ve üst sınıf beyaz kadınların sorunlarını ele aldığı, diğer kadın kimliklerini görmezden geldiği ileri sürülmüştür. Hatta buna ek olarak, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının diğer kimliklerden ve ayrımcılıklardan bağımsız olarak ele alınamayacağı ifade edilmeye başlanmıştır. Kabasakal Arat (2010), bilhassa 1990'lardan günümüze, Kadın Çalışmaları ve feminist tartışmalar içerisinde olanlar tarafından, “kadın” kimliğinin doğal bir dayanışma aracı, geçerli bir ortak payda olmadığı ve “kadın”ları “birleştiren” faktörlerin yanında aynı zamanda onları “bölen” faktörlerin de varlığının tartışmaya açıldığını söylemiştir. Kadın kimliğinin sınıf, ırk, etnisite, din, cinsel yönelim, milliyet, coğrafi konum, özürlü olup olmama gibi pek çok farklı toplumsal kimliğe göre değiştiği ve bu kimliklerin kesiştikleri noktalarda bulunan kadınların birden fazla toplumsal ayrımcılıkla savaşması gerektiğini belirtmiştir. Ona göre Kadın Çalışmaları, hem bilimsel açıdan ayrımcılığa neden olan “genel ve ortak” sebepleri bulmaya çalışmalı hem de sahip olduğu siyasi yön ile ayrımcılığı önlemek için geliştirdiği strateji ve projelerin sonuçlarını hesaba katmak durumundadır. Yani, Kadın Çalışmaları, “yumuşak bir bilim” ve “kolay” bir çalışma alanı olarak görülemez. Kadın Çalışmaları alanında çalışan bir araştırmacının, bilinçli hareket etmesi, sorumlu davranması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve ataerkil yapıyı tüm boyutlarıyla incelemesi, bunu yaparken de ürettiği bilgi ve bulduğu çözümün hangi hedefe yönelik olarak gerçekleştiğini, kimleri ne şekilde etkileyeceğini göz önünde bulundurması gerekmektedir (Kabasakal Arat, 2010, s. 47-48).

Berkday (2010) ise, feminist teori ve Kadın Çalışmaları metodolojisinin daha derinlikli ve kapsamlı bir görünüme kavuşmasını kadınların kimlik ve özneleşme taleplerinin büyümesi, çoğul kimliklerin çoğul söylemlere yol açması ve farklı özgürleşme yollarının önerilmesine paralellik gösterdiğini ve bunun son derece önemli bir gelişme olduğunu dile getirmiştir. Fakat bu gelişmenin yanında en önemli sorunun varlığını hala devam ettirdiğini de eklemiştir. Bu sorun, bütün bu farklılıklarla birlikte ve onlara rağmen nasıl birlikte hareket edileceği, nasıl dayanışma sağlanacağı ve nasıl birlikte mücadele edilerek dünyanın değiştirileceğidir. Berkday (2010), bu sorunun politika yapmakla, yani herkesin, herkesi ilgilendiren sorunlara dair kararlara etkin biçimde katılmasıyla çözüleceğini düşünmektedir. Bu doğrultuda herkesin kendini kamusal bir özneye dönüştürmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun da ancak diğer

kadınlarla etkileşim içinde kalarak gerçekleşeceğini söylemektedir. Örnek vermek gerekirse, feminist hareketin erken dönemlerinde uygulanan bilinç yükseltme toplantıları söylendiği şekilde dönüştürücü bir faaliyettir. Berktaş (2010)'a göre, "Kadınların ortak kamusal alanı, birlikte mücadele ve direnme platformudur. Dünyayı kurtaracak olan da tahakküm altındaki herkesin ortak politik mücadelesidir" (Berktaş, 2010, s. 379).

4. YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ

“İnsanoğlu tarihi serüveni içerisinde, dönem ve zamanın ihtiyacına uygun iletişim becerilerini geliştirmeyi ve üretmeyi her zaman başarmıştır. Sözüünü ettiğimiz bu gelişim ve üretim süreci kimi kez bir döngü içerisinde kendiliğinden oluşarak, kimi kez birbirine eklenererek ama çoğu kez de birbirini dönüştürerek bugün de devam etmektedir” (T. Kara, 2013, s. 7). Zamanın dinamik yapısı ve insanın ihtiyaçlarına paralel olarak yaşanan tüm değişim ve ilerlemeler, teknolojinin aracı olduğu yeni bir iletişim biçiminin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Değişen, dönüşen ve gelişen teknoloji sayesinde ilk olarak mektuptan telgraf ve faksa geçiş yapılmıştır. Sonrasında devam eden süreçte ise insanoğlu sırasıyla radyo, televizyon, sinema ve e-posta mesajları ile tanışmış ve bu araçları yaşamına dahil etmiştir. Teknolojide yaşanan tüm bu değişim ve dönüşümler “yeni iletişim teknolojileri” şeklinde tanımlanmaktadır. Bunun yanında iletişim teknolojilerini kısaca; “insanlar arası haberleşmeyi sağlayan, bireylere ve toplumlara hızlı ve etkili iletişim ortamı sunan teknolojik araçların tümü” biçiminde de tanımlamak mümkündür (Alanka, 2017, s. 244).

İletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelerin en çok elektronik teknolojisi alanını etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yeni teknolojilerin kitle iletişim araçlarına yönelik oluşturduğu çeşitli uygulamalar, insanın bilgiye ulaşmasını kolaylaştırdığı gibi gelişim silsilesinin de başlatıcısı olmuştur. 21. yüzyıl toplumu için “Bilgi Toplumu”, “Enformasyon Toplumu”, “Post Endüstriyel Toplum”, “Bilişim Toplumu” gibi tanımlamalar ortaya çıkarılmıştır. Bu tanımlamalar her ne kadar bazı anlaşmazlıklar yaratsa da günümüzün kişiler arası ilişki dinamikleri, yaşam şeklinde gözlenen değişimin somutluğu, tüm tanımlamaların kökenini oluşturmakta ve kesişiminde yer almaktadır (İrge, 2012, s. 65-66).

“Web 2.0”, “siber kültür”, “siber alan”, “internet odaklı iletişim”, “dijital yaşam tarzı” şeklindeki kelimeler yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ile iletişim sürecine dahil olan kelimeler olmuştur. Bu doğrultuda, yeni iletişim teknolojilerinin gelişim sürecinde ortaya çıkan internetin, bu teknolojilere yeni bir biçim vererek etkileşim kavramının iletişim sürecindeki rolüne ve konumuna önemli ölçüde katkı sağladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Etkileşim sayesinde iletişimdeki gönderici-mesaj-alıcı biçimindeki çizgisel sürecin yerini birçok noktadan birçok noktaya biçimindeki iletişim süreci almıştır (A. Kaya, 2017, s. 161).

“Teknolojik yakınsama” kavramı konu kapsamında değinilmesi gereken önemli bir kavramdır. Çünkü “teknolojik yakınsama”, kökeninde dijitalleşme olgusunun bulunduğu yeni iletişim teknolojilerinin fonksiyonelliğini de arttırmıştır. Örnek vermek gerekirse, günümüzde televizyon denildiğinde akla artık onunla vakit geçiren izleyicisine yalnızca çeşitli türlerde programlar sunan “tek yönlü bir kitle iletişim aracı” ya da başka bir deyişle “izleyicinin pasif konumda olduğu, sadece verileni almakla yetindiği bir araç” gelmemelidir. Televizyon bazen haber alınan ya da keyifli vakit geçirilmek için yararlanılan bir radyo, bazen bilgi sahibi olmak için araştırma yapılabilen bir internet, bazen kişiler arası iletişimi sağlayan bir kitle iletişim aracı, bazen de kolaylıkla alışveriş yapılabilen bir mecra olabilmektedir. Televizyon günümüzde, gelişen teknolojinin güçlü bir ürünü olan, kişilere etkileşim olanağı sağlayan bir kitle iletişim aracı konumundadır (İspir, 2013, s. 3).

Gelişimiyle iletişim süreçlerinde bu denli köklü değişimler yaratan iletişim teknolojilerinin, toplumun yaşayış şeklinde, bireyler arası ilişkilerde, sosyalleşme süreçlerinde değişiklik yaratmaması mümkün görünmemektedir. Bu değişimin temelini internetle beraber tablet, dizüstü bilgisayar, akıllı telefonlar gibi mobil iletişim araçları oluşturmaktadır. McLuhan’a göre internet, dünya üzerindeki insanların her geçen gün birbirinden biraz daha fazla haberdar olduğu bir dünya düzeni yaratmaktadır. Böyle bir dünyayı ise zamansal ve mekânsal sınırların ortadan kalktığı “Evrensel Köy” kavramsallaştırmasıyla açıklamaktadır. Ona göre, bu evrensel köy içindeki her insanın ortam ve zaman fark etmeksizin bilgiye ulaşımını sağlayan da mobil iletişim araçlarıdır. Bu durum neticesinde de iletişim teknolojilerinin toplumsal hayattaki rolü gün geçtikçe daha da önemli bir hale gelmektedir. İnternetin ve iletişim teknolojilerinin toplumsal etkileri ile ilgili iki farklı bakış açısı söz konusudur. Bunlardan ilki, kültürel yapı ve toplumsal örgütlenmenin iletişim teknolojilerindeki değişime paralel olduğunu savunan bakış açısıdır. “Teknolojik Determinizm” olarak adlandırılan bu yaklaşımın öncüleri Baudrillard ve yukarıda adı geçen McLuhan’dır. Teknolojik determinizm, teknolojik gelişmeler ile ilgili iyimser bir bakış açısı geliştirmiştir. İkinci bakış açısı ise Castells’in öncülerinden olduğu ve günümüzde özellikle bilgi teknolojilerinin gelişimine paralel olarak ortaya çıkan yeni bir toplumsal organizasyon türü ile ilgilidir. Castells ağlarla örülü bu organizasyonun adını “Ağ Toplumu” olarak ifade etmiştir. Ağ toplumu, ilk olarak zaman ve mekân kısıtını mobil iletişim araçları aracılığıyla bütünüyle ortadan kaldırması özelliğiyle tartışılmaktadır. Günümüzde, zaman ve mekân kısıtının ortadan tamamıyla

kalkması ile insanlar sosyal ağları kullanarak sanal ortamlarda örgütlenebilmekte, düşüncelerini diğer insanlarla paylaşabilmekte, her alanda yaşanan gelişmeleri an be an takip edebilmekte ve birbirleriyle iletişim kurabilmektedir. İnsanın aradığı her şeyi sosyal ortamlarda bulabilmesi, sosyal ortamları sosyalleşme aracı olarak görmesi de giderek mobil iletişim araçları ve sosyal medyaya bağımlılık geliştirmesine neden olmaktadır. Bu durum da insanların gerçek sosyalleşme ortamlarını terk etmesine, gerçek ilişkilerini gün geçtikçe azaltmasına, eş deyişle çevresine ve kendisine yabancılaşmasına yol açmaktadır. (Aktaş ve Çaycı, 2013, s. 631-632).

4.1. İnternetin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

T. Kara (2013) İnternet'i, sosyal bilimlere uyarladığı biçimiyle basitçe, "insanların ve toplumların her geçen gün gittikçe artan 'üretilen bilgiyi saklama/paylaşma ve ona kolayca ulaşma' istekleri sonrasında ortaya çıkmış bir teknolojidir" şeklinde tanımlamıştır (T. Kara, 2013, s. 28).

Fırat ve Özdamar Keskin (2015)'e göre İnternet, "Web ile aynı anlamda kullanılan, dünya üzerindeki bilgisayar ağlarının birbirleri ile bağlanması sonucu ortaya çıkmış olan, herhangi bir sınırlaması olmayan uluslararası bir bilgisayar ve bilgi iletişim ağıdır, diğer bir ifadeyle ağların ağı"dır (Fırat ve Özdamar Keskin, 2015, s. 92).

İnternet, bilişim teknolojileri içerisinde en hızlı gelişen teknolojilerin ilk sırasında yer almaktadır. Radyonun dünya çapında 50 milyon kullanıcıya ulaşması 38 yılda, televizyonun 13 yılda mümkün olmuştur. 1994-1995 yılları arasında kullanılmaya başlanan İnternet ise bu sayıya 9 ay gibi kısa bir sürede ulaşmıştır. Böylelikle de "tarihin en hızlı iletişim aracı" olmuştur. 20. yüzyılın sonlarında olağanüstü bir hız yakalayarak tüm dünyada yaygın hale gelen bilişim teknolojileri ve İnternet, tarihsel süreç içerisinde toplumsal yapıları etkileyerek toplumda köklü değişikliklere neden olan tarım ve sanayi devrimlerinden sonra yeni bir köklü dönüşüm sürecini başlatmıştır. Bugün İnternet, haberleşmeden ulaşma; eğitimden sanata, sağlıktan bilime; ekonomiden adalet ve güvenliğe kadar pek çok alanda sıklıkla kullanılan, hayatı kolaylaştıran ve vazgeçilmesi, yararlanılmaması mümkün olmayan teknolojiler arasında toplumu dönüştüren bir araç olarak yerini almış durumdadır (Fırat ve Özdamar Keskin, 2015, s. 91).

Bugün, bilişim teknolojilerinin devam eden dönüşüm sürecinin en son halkası olan İnternet, insanlar için bilgiye kolaylıkla ulaşmayı sağlamanın yanı sıra, tanıdıklarına geçici mesaj göndermek, sörf yapmak, eğlenceli vakit geçirmek vb. gibi farklı amaçlar

doğrultusunda kullanma olanakları sağlamaktadır. Ayrıca artık bilişim teknolojilerine her kesimden insanın ulaşabilmesi, internetin teknolojik bir demokrasi ortamı yaratmasını da sağlamaktadır. İnsanların dünyanın başka yerlerinde yaşayan insanlarla iletişim kurabilmesini, onların fikirlerini ve kültürlerini tecrübe etmesini sağlayan İnternet, bu anlamıyla küreselleşmenin de bir ifadesidir. Dünyanın her yerinde internet ve bilgisayara erişim sağlayabilen kullanıcıların her geçen gün artış göstermesi ve tüm anlatılanlar, yeni iletişim teknolojilerinin günümüzde kazandığı anlam ve önemin en net dışı vurumudur (Vural ve Bat, 2010, s. 3372).

Temeli bilgisayar ağlarına dayanan İnternet'in geçmişi günümüze oldukça yakındır. ARPANET yani Amerikan Gelişmiş Savunma Araştırmaları Dairesi Ağı, 1970 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde 15 bilgisayarın birbirine bağlanmasıyla kurulan ilk bilgisayar ağıdır. Bu ağın ortaya çıkmasının ardından İnternet'in en önemli öğelerinden biri olan elektronik posta (e-mail/e-posta) ortaya çıkmıştır. İlk elektronik posta sistemi ise Roy Tomlinson tarafından ARPANET için 1972'de geliştirilmiştir. İlk e-posta sisteminden sonra da 1973 yılında, dosya paylaşımlarını gerçekleştirmek için FTP protokolü geliştirilmiştir. Ardından 1 Ocak 1983'te ARPANET'te İletişim Kontrol Protokolü (TCP) ve IP kullanılmaya başlanmıştır. Devam eden süreçte ARPANET Amerikan hükümetinin müdahalesi sonucunda NSFNET olarak düzenlenmiş ve bu ağa 1994 yılının sonuna kadar 110 ülke, 10.000 bilgisayar ağı, 3.000.000'dan fazla bilgisayar ve 25 milyona yakın kullanıcı erişim sağlamıştır. Bu sayı, WWW ve HTML ile Web Sayfası kavramının kullanıma girdiği 1994-1995 yıllarında ciddi bir artış göstererek 60 milyon kullanıcıya ulaşmıştır. Tüm bu gelişmeleri takiben, bir fizik laboratuvarı olan CERN'de araştırmacıların bilgilerini ve belgelerini birbirleriyle paylaşabilmeleri için 1989 yılında Tim Berners Lee NeXT marka bir bilgisayar kullanarak html işaretleme dilini geliştirmiş ve bugün İnternet'in en yaygın kullanılan kısmı WWW'nun da temeli olan ilk web sunucusunu yaratmıştır. 30 Nisan 1993 tarihinde ise WWW teknolojisi, telifsiz biçimde isteyen herkesin kullanımına sunulmuştur. We Are Social ve Hootsuite'nin 2022 yılı verilerine göre dünyadaki internet kullanıcılarının sayısı 2022'nin başında yüzde 4 (192 milyon kişi) artışla 4,95 milyara ulaşmış durumdadır ve internet penetrasyonu bugün dünya toplam nüfusunun yüzde 62,5'ini oluşturmaktadır. Ancak yapılan araştırmada, COVID-19 sebebiyle araştırma ve raporlamaya yönelik devam eden kısıtlamaların gerçek büyüme eğilimlerinin bu rakamların gösterdiğinden çok daha yüksek olabileceği anlamına geldiği belirtilmektedir (http-6). İnternet'in Türkiye'deki

gelişim sürecini başlatan olay da 1986 yılında TÜVEKA (Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı)'nın geniş alan ağına bağlanması olmuştur. 12 Şubat 1987'de bu ağa EARN (European Academic and Research Network –Avrupa Akademik Araştırma Ağı) ve BITNET (Because It's Time Network) ağı katılmıştır. İnternet'ten ayrı biçimde yalnızca eğitim kurumlarına özel bir ağ teknolojisi olan BITNET, hat kapasitesinin yetersiz kalması ve gereksinimlere karşılık verememesi üzerine kapatılmıştır. Bunun sonucunda, ODTÜ ve Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'nın ortak çabaları ile İnternet bağlantısını ülke içinde sağlamak ve yaymak amacıyla 1991'de Türkiye İnternet Proje Grubu (TR-NET) kurulmuştur. Bunu takiben, 12 Nisan 1993'te PTT'den sağlanan 64 Kbps kapasiteli kiralık hat ile ODTÜ Bilgi İşlem Daire Başkanlığında yer alan yönlendiriciler üzerinden TCP/IP protokolü kullanılarak ABD Washington NSFNet (National Science Foundation Network-Ulusal Bilim Kurum Ağı) geniş alan ağına katılım gerçekleştirilmiştir. Böylece Türkiye'de ilk İnternet bağlantısı elde edilmiştir. Devamında, 1996'da TÜBİTAK, Askerî Okullar, Harp Akademileri, Polis Akademileri, Türk Tarih Kurumu, Millî Kütüphane, YÖK, ÖSYM, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Ar-Ge birimlerinden oluşan toplam 176 birime hizmet veren Ulusal Akademik Ağ (ULAKNET) oluşturulmuştur. Yine 1996 yılında Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ile TÜBİTAK arasında imzalanan protokol ile üniversitelerin İnternet bağlantılarına dair hizmetler bütünüyle TÜBİTAK'a devredilmiştir. Bundan dolayı da TÜBİTAK'a bağlı bir enstitü olarak ULAKBİM kurulmuştur. ULAKBİM, TÜVAKA'nın işlerini üzerine alarak ülke çapında üniversitelere ait İnternet altyapısını oluşturmak ve geliştirmek için görevlendirilmiştir. 14 Şubat 1997'de Ege Üniversitesi ile ilk ulusal bağlantısını gerçekleştiren ULAKNET, yine aynı yılın Ekim ayından itibaren 39 üniversiteyi bağlar hale gelmiştir (Fırat ve Özdamar Keskin, 2015, s. 95-96).

Doksanlı yıllara kadar herkesin rahat bir biçimde ulaşamadığı, sadece sınırlı sayıda bilgisayarın birbiriyle iletişiminden oluşan İnternet ile, o dönem çoğunlukla komutlar yoluyla işlem gerçekleştirilebilmektedir. İşletim sistemi ve yazılım çeşitliliğinden yoksun olmakla beraber günümüzün kullanım pratiklerinin epeyce uzağındadır ve kullanımında teknik bilgiye ihtiyaç duyulmuştur. Günümüzdeki şeklini alabilmesi, evlere taşınması ve internet altyapısının e-posta, internet sitesi, internet tarayıcısı gibi çeşitli gelişmelerle kullanıcı dostu bir hale bürünmesiyle mümkün olmuştur. İnternet kaynaklı ortaya çıkan köklü toplumsal değişikliklerin başlangıcı da

yine bu bağlamda doksanlı yıllara tekabül etmektedir. İnternete erişimin yalnızca bilgisayar aracılığıyla mümkün olduğu, bilgisayarın henüz her eve girmemesine bağlı olarak internet kafelerin popüler mekanlara dönüştüğü, MIRC ve ICQ yazılımlarından sohbet etmek amacıyla yararlanıldığı, insanların sahte kimliklerin arkasına gizlenerek rumuzlarla iletişime geçtiği doksanlı yıllar bu doğrultuda dijital kültürün de yakın geçmişi olma özelliğini taşımaktadır. Aynı zamanda bu dönem, günümüze nazaran bilginin çok daha ağır bir şekilde yayıldığı, mobil cihazların bugünün rolü ve önemime henüz kavuşmadığı, internet altyapı imkanlarının ihtiyaçları tam anlamıyla karşılamadığı, zaman ve mekân kısıtının yok olmadığı, sosyal medya platformlarının ilk temsilcilerinin ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. 2000’li yıllara gelindiğinde ise bu dönemin getirisi olan teknolojik gelişmelerin yarattığı etkiyle yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. İnternet ve bilgisayarın yanında, uzaktan eğitim, elektronik ticaret, sanal alem, dijital vatandaşlık gibi kavramlar gündelik hayatta sıkça kullanılır hale gelmiştir. Mobil cihazlar ve özellikle hayata yeni yeni dahil olmaya başlayan cep telefonları da yine bu dönemin popüler teknolojileri olarak varlık göstermiştir (Bostancı, 2019, s. 12-13).

İnternet teknolojileri, diğer adıyla Web teknolojileri, daha önce de ifade edildiği gibi iletişim teknolojileri arasındaki en önemli parça olarak görülmektedir. Bu açıdan bu başlık altında Web’in dönemlerine ve bu dönemlerin taşıdığı özelliklere yer verilmesi Web’in anlaşılması açısından son derece önemlidir. Bu doğrultuda, sırasıyla Web 1.0, Web 2.0 ve Web 3.0 dönemleri açıklanmaya çalışılacaktır.

4.1.1. Web 1.0

Web 1.0 kavramı, 1990-2000 yılları arasında Web ile ilgili teknolojileri kapsayan dönemi ifade etmek için kullanılmaktadır. Web 1.0 dönemini anlamak, WWW (World Wide Web)’in doğuşunu ve devam eden süreçteki gelişmeleri anlamaktan geçmektedir. Bilgisayarların birbirleriyle iletişim kurabilmesini sağlayan WWW (Dünya Çapında Ağ) sistemi, 1989 yılında bilgisayar mühendisi Tim Berners-Lee tarafından oluşturulmuştur. Bu sistemde bilgisayarlar arasındaki bilgi paylaşımı, Tim Berners-Lee’nin geliştirdiği HTML (Hyper Text Markup Language-Zengin Metin İşaret Dili) üzerinden sağlanmıştır. Bu doğrultuda Web 1.0, World Wide Web (WWW) teknolojisinin ilk dönemlerini tanımlamak ve bilgisayarlar arasında sadece okunabilir bilginin paylaşılabilirdiğini açıklamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu dönemde, sunucu olarak isimlendirilen bilgisayarlarda tasarımı yapılan web siteleri yayına açılır ve kullanıcılar da bu sunucuya

ulaşarak bilgiyi yalnızca okuyabilir konumdadır. Web 1.0'ın özelliklerini Okur (2013)'un ifade ediş biçimiyle genel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Web sitelerinde etkileşim tek yönlüdür.
- Kullanıcıların bilgiye erişimi sunucu tarafından verilen içerikle sınırlıdır.
- İçerik yalnızca okunabilir, yorum, katkı ve paylaşım yapılamaz.
- Kullanıcılar ziyaretçi rolündedir, katılımcı olamazlar.
- Bilgilere erişim bağlantılarla (link) sağlanır.
- Bilgiler dinamik değil statiktir (durağandır) (Okur, 2013, s. 130).

Web 1.0 dönemi, deneyimlerin internet aracılığıyla başka insanlarla paylaşıldığı ve bilgiye erişimin kolay olduğu bir dönem olmamıştır. Bu dönemde İnternet yalnızca kullanılabildiği sınırlı olanaklar çerçevesinde tarif edilebilmiştir. Yine bu dönem, MIRC odalarındaki genel oda kavramının ortadan kalkmaya başladığı ve kişiselleşmenin önemli olduğu yeni bir dönemin de başlatıcısı olmuştur. Messenger (MSN) bu dönemde ortaya çıkan ve insanların ciddi anlamda yöneldiği bir uygulama olmuştur. Metin dışında fotoğraf ve video gibi görsel ve hareketli içeriklerin paylaşılmasını sağlayan MSN 1999'da kullanıma sunulmuştur. Devam eden süreçte ise bugün hala varlığını sürdüren, içeriğini kullanıcılarının oluşturduğu internet ansiklopedisi olan Wikipedia, 2001 yılının Ocak ayında ilk vikisini ana sayfasında yayınlamıştır (Özutku vd., 2014, s. 55).

4.1.2. Web 2.0

Okur (2013)'a göre, halihazırdaki bilgilerin artık ihtiyaçları karşılamaması durumu, bilginin daha hızlı ve daha farklı türlerde üretilmesi düşüncesini doğurmuştur. Bunun ise kullanıcıların sistem içerisine dâhil olmasıyla sağlanacağı düşünülmüştür. Çünkü bilgi, sadece yayıncının elinde tuttuğu ve onu istediği gibi yönlendirdiği bir konumda olmamalıdır. Dünya üzerinde internet kullanıcı sayılarının her geçen gün yukarı yönlü hareketini devam ettirmesi ve internet altyapılarındaki iyilemeye bağlı olarak internet hızında yaşanan artış, içeriklerin oluşturulması sürecinde kullanıcıların daha aktif ve daha katılımcı olma fikrinin oluşmasına neden olmuştur. Oluşan bu düşünceye göre web sitelerini ziyaret edenler bilgiyi okumanın yanı sıra bilgiyi yönetebilen de olabilmelidir. Bilgiyi arayanların potansiyeli, kazanmış oldukları tecrübe ve bilgi birikimi, bilginin üretilmesinde görmezden gelinemeyecek bir öneme sahiptir. Bu yüzden kullanıcıların internet ortamında içerik üretimine dahil olmaları gerekmektedir. Böyle

olmaması halinde mevcut web ortamındaki bilgiler, çözümlü olmayan durumların tekrarlanmasına neden olacak ve teknolojik açıdan olumsuzluklar baş gösterecektir. Web 2.0 kavramı, bu bakış açısı neticesinde ortaya çıkmıştır (Okur, 2013, s. 132). Web 2.0 kavramı, 2004 yılında O'Reilly Media tarafından organize edilen ve teknoloji dünyasından önemli isimlerin ve kurumların katılım gösterdiği bir konferansta ortaya atılan fikirler üzerine doğmuştur. Bill O'Reilly, yeni nesil etkileşimli web sitelerini, online toplulukları ve içeriğini kullanıcıların oluşturduğu bu yeni ortamı Web 2.0 olarak isimlendirmiştir. Yani Web 2.0'ın isim babası Bill O'Reilly olmuştur. Herkes tarafından kabul görmeyen Web 2.0 kavramının geçerli kılınmasında bazı gerçekler söz konusudur. Kullanıcıların bilgiye ulaşma noktasında yaşadığı büyük değişimi sağlayan şey, Web 2.0 kavramının ortaya çıkmasını sağlayan teknolojik gelişmeler (Ajax, RSS, XML, CSS, vs.) olmuştur. Web 2.0'da kullanıcılar, sadece izleyici oldukları pasif konumdan hem izleyici hem de üretici oldukları aktif bir konuma yükselmişlerdir. Eş deyişle “yaratıcı tüketiciler” haline gelmişlerdir. Artık kullanıcılar Web 2.0'ın getirdiği olanaklar sayesinde bir web sitesindeki içeriğe dair yorum veyahut değerlendirme yapabilmekte, içeriği hızlı ve kolay bir şekilde diğer kullanıcılarla paylaşabilmekte, belirli düşünceler altında topluluklar oluşturup oluşturdukları topluluklar içerisine dahil olabilmekte, fikirlerini geniş kitlelere duyurabilmekte ya da ürettikleri içerik ile diğer kullanıcıların fikirlerine olumlu ya da olumsuz biçimde etki edebilmektedirler. WordPress ve Blogger gibi sistemlerin ortaya çıkması ile teknik kodlama bilgisine gereksinim duymadan kişisel siteler kurarak bilgi paylaşım sürecine dahil olup çift yönlü bilgi akışının oluşmasını sağlamaktadırlar. (Tuncer, 2013, s. 9).

Web 2.0 araçlarına, İnternet'in sosyal etkileşim olanakları kullanıldığından dolayı sosyal medya denmektedir. Bu doğrultuda sosyal medya, “elektronik ve İnternet araçlarının diğer insanların deneyimlerini, bilgilerini paylaşmak ve tartışmak amacıyla kullanılmasıdır”. Sosyal medya denildiğinde sosyal ağlar, bloglar (ağ günlükleri), wikiler (bilgi sayfaları), forumlar (tartışma panoları) anlaşılmaktadır. Facebook, Twitter, Flickr, Youtube gibi uygulamalar Web 2.0'ın örnek gösterilen ilk uygulamalarıdır. Web 2.0, “ikinci nesil toplumsal iletişim veya sosyal paylaşım siteleri, İnternet kullanıcılarının ortaklaşa ve paylaşarak oluşturdukları bir sistemdir”. İçeriklerin kullanıcılar tarafından oluşturulmasının yanında kullanıcıların ekledikleri etiketler, reytingler yoluyla metadata (veriye ilişkin veri) üretildiği de mutlaka belirtilmelidir (Toprak ve Uça Güneş, 2015, s. 140-141). İlerleyen başlıklarda detaylı olarak ele alınacak sosyal medya ve sosyal medya

dolayimli sosyal ağların iletişim ve etkileşimde olağanüstü dönüşümler yaratması, potansiyel bir güç haline gelmesine yol açmıştır. Bunun en önemli örneği olarak, Amerikan Başkanlık seçimlerinde Barrack Obama'nın sosyal ağları ve sosyal medyayı birlikte kullanarak yaptığı kampanya gösterilmektedir. Büyüksener (2009)'e göre ayrıca, şirketlerin sosyal ağları kullanarak maddi kazanç elde etmeyi başarması da sosyal medyanın gücünün en önemli göstergelerinden biridir. Bu durum ise sosyal medyanın yalnızca kişiler için değil kurumlar için de vazgeçilmez olduğunu vurgulamaktadır (Büyüksener, 2009, s. 19).

Web 2.0 teknolojilerinin gelişmesi, sanal toplulukların oluşmasıyla beraber kişilerin sanal ortamda bir kimlik yaratma çabasına girmesine de yol açmıştır. Bu kimlik kişinin gerçek kimliğini yansıtabileceği gibi bütünüyle farklı bir kimliği de yansıtabilmektedir. Fakat Aydın (2019)'ın burada vurguladığı şey, kişilerin sosyalleşme ve varlıklarını gösterme çabasına yönelik biçimde internet teknolojilerini kullanarak bir ağa dahil olması ve o ağ üzerinden amacına özgü sosyal bir yapıya bürünme isteğidir. Bu yapı sayesinde kişinin sanal çevresiyle (kişinin normal zamanda da yüz yüze görüşebileceği yakın çevresi veya hiçbir şekilde yüz yüze gelme olasılığının olmadığı kişiler) etkileşim ve iletişim halinde olması mümkün kılınmaktadır. Böylelikle, sosyal ağ platformları sayesinde erişilebilir kullanıcı sayısının artışına paralel olarak içerik de çeşitlenmekte ve zenginleşmektedir. Bu durum ise etkileşim sağlanan ağın genişlemesine neden olmaktadır. Anlatılanlar ışığında sosyal ağların, bugünün internet teknolojileri sayesinde bireylerin eşzamanlı veya eşzamansız olarak kullanabildikleri en önemli iletişim araçları arasında olduğunu ifade etmek doğru olacaktır (Aydın, 2019, s. 117).

4.1.3. Web 3.0

Cihazların ya da bilgisayarların iletişimini ve bu iletişim için gereksinim duyulan yöntem ve teknikleri kapsayan bir terim olan Web 3.0, esasen bir dönemi ifade etmek için kullanılmaktadır. Etkileşim, Web 2.0'da kullanıcılar ve bilgisayarlar arasındaki ana unsur olmuştur. Web 3.0'da ise etkileşim, kullanıcılar yerine bilgisayarlar veya makineler arasında gerçekleşecektir. Bunun için de web üzerinde bulunan veri kaynakları arasında bağlantıların oluşmasına ve bu verilerin bilgisayarlar tarafından okunarak anlaşılmasına ihtiyaç duyulacaktır. Bu sayede bilgisayarlar veri kaynaklarından ulaştıkları bilgiyi analiz ederek anlamlar çıkarmak suretiyle en uygun içeriği üretmiş olacaktır. Anlaşılacağı üzere üçüncü kuşak olan Web 3.0, kullanıcılara hayli farklı deneyimler yaşatacaktır. Web 3.0'ın

kullanıcıların kendilerine özgü bir internet yapısına kavuştukları bir dönem olacağı dile getirildiğinden dolayı daha fazla kişiselliğin oluşacağı beklenmektedir. Bu doğrultuda her kullanıcı ayrı ayrı değerlendirilecektir ve her bireyin ilgilendiği konulara ve yaşam biçimlerine göre özgün sonuçlar oluşturulacaktır. Özetlemek gerekirse Web 3.0 dönemi, kontrolün ve veriler arasında bağlantı kurmak yoluyla sonuçlar almanın bilgisayarlar aracılığıyla yapılacağı bir dönem olacaktır. Ayrıca bu dönem içerisinde anlamsal arama motorları, anlamsal veri tabanları ve farklı uygulamaları bir arada sunan akıllı nesnelere yer alacaktır. Son olarak, “Semantik Web” ya da diğer bir ifadeyle “Anlamsal Web”in bu dönem içerisinde ele alınması gereken önemli bir unsur olduğunu belirtmekte yarar vardır (Okur, 2013, s. 142-143).

4.2. Yeni Medya

1950’li yıllarda keşfedilmesi ile iletişim olgusunu farklı bir aşamaya taşıyan İnternet teknolojisi, 1990’lı yıllardan itibaren dünya genelinde yaygın bir kullanım kazanmıştır. İnternetin gelişimiyle beraber gazete, radyo, televizyon, sinema gibi yalnızca tek yönlü akış imkânı sunan, etkileşime olanak vermeyen iletişim araçları geleneksel kitle iletişim araçları olarak ifade edilmeye başlanmış; kullanıcıyı iletişim sürecine aktif bir biçimde dahil eden internet teknolojileri ise yeni medya olarak isimlendirilmiştir. Kısaca, “bilgisayarların işlem gücüyle oluşturulan ve kullanılan, izler kitlenin aktif olarak yer aldığı dijital ortamlara ‘yeni medya’ denmektedir” (Alanka, 2017, s. 252).

T. Kara (2013), gündelik hayatın neredeyse bütün alanlarında her geçen gün daha yaygın ve daha yoğun bir biçimde kullanılan, yaşam pratiklerini temelinden değiştirip dönüştüren, dönüşen yaşam pratikleri nedeniyle kullanımına gün geçtikçe daha fazla ihtiyaç duyulan ve artık vazgeçilmesi çok mümkün olmayan bir konumda bulunan akıllı cep telefonları, internet, bilgisayar, tablet bilgisayarlar, özetle sayısal teknolojilerin tamamını “yeni medya” olarak adlandırmıştır (T. Kara, 2013, s. 10).

Binark ve Löker (2011) yeni medyayı, “bilgisayar, bilgisayar ağları, bilgisayar dolayimli iletişim, İnternet, Web 2.0, çevrimiçi habercilik, çevrimiçi sohbet, laflama odaları, wiki, e-ticaret, e-imza, dijital medya, dijital oyun, dijital kültür, dijital imgeleme, avatar, siber uzam, sanal uzam, sanal gerçek gibi birçok kavram ile bu kavramları kapsayan ve birleştiren kavram” biçiminde tanımlamıştır (Binark ve Löker, 2011, s. 9).

Özutku vd., (2014, s. 78) ise yeni medya için, “Yeni medya, bütün bilinen farklı ortamları bir araya toplayabilen, “multi-medya” ya da çoklu ortam olarak da adlandırılan,

yakınsama (convergence) özelliğine sahip yeni iletişim mecralarına verilen genel bir isimdir” tanımlamasını ifade etmişlerdir (Özutku vd., 2014, s. 78).

Günümüzde pek çok çalışmada yeni iletişim ortamları ile aynı anlamda ele alınan yeni medya kavramı, 1970’li yıllarda bilgi ve iletişim tabanlı araştırmalarda, toplumsal, psikolojik, ekonomik, siyasal ve kültürel çalışmalar üzerine eğilen bilim insanları tarafından ortaya atılmıştır. Fakat 70’li yıllarda ele alınan anlam, 90’lı yıllarda olağanüstü bir hızla gelişen bilgisayar ve internet teknolojisi ile genişleyerek daha başka boyutlara taşınmıştır (T. Kara, 2013, s. 11).

Yeni medya genel olarak herkes için pek çok şeyi kolaylaştırmakla beraber özellikle karşıt görüşe sahip gruplar için de iletişim kurma, metinlerin dolaşımı, bir araya gelme, planlama ve organize olma gibi çok sayıda soruna çözüm getirmiştir. Her kesim yeni medyanın olanaklarından kolaylıkla yararlanabilmektedir. Geleneksel araçlarda zorluklar, kalıplar, gelenekler daima katılımı ve paylaşımı güçleştirmeye yönelik biçimde çalışırken; yeni iletişim araçlarının getirdiği imkanlar tüm bu kalıplardan, zorluklardan kurtulmak ve onları yok etmeye yönelik biçimde çalışmaktadır, yani katılım ve paylaşım giderek kolaylaşmaktadır. Bu durum ise eski sınırların anlamını her geçen gün kaybettiğini göstermektedir. Yeni medya, grupların toplanmasını, reaksiyon göstermelerini, görüşleri doğrultusunda savunma geliştirmelerini, paylaşımında bulunmalarını ve daha pek çok şeyi basit bir hale getirmektedir. Bu durumda grupların artışına paralel olarak her grubun baskı gücünde de artış gerçekleşecek demektir. Bu artış da pek çok değişim ve dönüşüme işaret etmektedir (M. Çakır, 2017, s. 25).

Binark ve Löker (2011) ile Binark ve Bayraktutan (2013) yeni medyayı geleneksel medyadan ayıran özellikleri, *dijitallik*, *etkileşimsellik*, *multimedya biçimselliği* ve *kullanıcı türevli içerik üretimi*, *hipermetinsellik*, *yayılım* ve *sanallık* şeklinde sıralamışlardır. *Dijitallik*, her şeyin 0-1 şeklindeki sayısal kodlardan oluşması demektir. Bu özellik ister üretici isterse de kullanıcıya bir arayüz üzerinde büyük bir depolama kapasitesi imkânı ve verilerin iletim hızını artırmayı sağlar. Böylelikle üretici ve kullanıcı arasındaki keskin ayrım ortadan kalkmış olur. *Etkileşimsellik*, kullanıcı-türevli içerik üretimine zemin hazırlar. Arayüzdeki farklı kullanıcılara birbirleriyle iletişime geçebilme imkânı verir. Örneğin, çevrimiçi haber sitesinde yer alan bir haber ile ilgili yapılan bir okur yorumu, başka bir kullanıcı veya okur tarafından yazılı yorum alabilir. Ya da bir sosyal paylaşım uygulamasında paylaşılan bir videoya veya görsele yorum yapılabilir. *Multimedya biçimselliği* ve *kullanıcı türevli içerik üretimi* özelliğinde ise; multimedya

biçimselliği, imge, ses, metin ve sayısal veri gibi farklı veri türlerini bir arada bulundurur. Bunun yanı sıra dijitallik özelliğinden yararlanır ve kullanıcı türevli içerik üretimine de destek verir. Yeni medya ortamlarında tüketiciler/kullanıcılar, yeni medya ortamlarının yukarıda sayılan özelliklerinden faydalanarak içerik üretebilir konuma ulaşmışlardır. Kullanıcıların ürettiği bu içerikler “kullanıcı türevli içerik” ya da “kullanıcı tarafından yaratılan içerik” adını alır. *Hipermetinsellik*, “ötesinde, üzerinde, dışında” anlamlarına gelen “hiper” sözcüğünün metin sözcüğü ile bir arada kullanılması sonucunda arayüzeydeki bir metnin başka metinlerle olan ilişkisini, eş deyişle bağımlı belirtir. Hipermetinsellik, ağ üzerinden farklı alternatif mecralara kolayca erişimin gerçekleşmesi anlamına gelir. Bu özellik, arayüzey üzerinde bir metinden diğer metne kolaylıkla geçiş ve metinler arasında ve içinde dolaşma imkânı verir. *Yayılm ve sanallıkta*; yayılım, hipermetinsellik özelliğinden destek alır ve arayüzeydeki bir metnin hızlı bir şekilde dağılmasını, bu metne farklı zamanlarda ve uzamlarda erişilebilirliği ifade eder. YouTube, Vimeo, Dailymotion gibi video paylaşım ağları ile Facebook, Orkut, Hi5, Myspace gibi sosyal paylaşım ağlarında dolaşıma katılan bazı metinler bağlantı verme veya kopyalama/yapıştırma yoluyla siber uzamda hızlıca yayılır. Sanallık ise, arayüzey ile kullanıcı arasında sağlanan iletişimin niteliğini gösterir. Sanallık, kullanıcıda orada olma hissini yaratır. Bu başlık altında bahsedilen tüm olumlu özelliklerin yanı sıra; tecimselleşme ve tekelleşme olgusu, dijital uçurum olgusu, elektronik gözetim ve dijital denetim ile kolektif eylemin zayıflaması olgusu gibi yeni medya ortamlarının bazı olumsuz özelliklerine yer vermek yanlış olmayacaktır (Binark ve Löker, 2011, s. 9-13; Binark ve Bayraktutan, 2013, s. 19-22).

Yeni medyanın toplumsal yaşamın her alanına nüfuz etmiş bulunması ve vazgeçilemez bir noktaya ulaşmasıyla beraber, sosyal bilimlerde çeşitli alanlarda ve özellikle iletişim bilimleri ile kültürel çalışmalar alanlarında “yeni medya çalışmaları” başlığı altında yapılan çalışmaların yukarı yönlü bir hareket kazanarak gittikçe çoğaldığını belirtmek gerekmektedir. Ayrıca, yeni medyanın; İnternet, siber uzam, siber kültür, dijital kültür vb. adlandırmalar altında çalışılması da söz konusudur. Son olarak, yeni medya olanaklarının kullanıcıyı hem bireyselleştirmesi hem de sanal uzamda yeni bir biçimde toplumsallaştırması ise yeni medya ile ilgili bu başlık altında dile getirilmesi gereken bir başka özelliktir (Binark, 2007, s. 5, 23).

4.2.1. Kavramsal ve Gelişimsel Açından Sosyal Medya

Sosyal medya, son birkaç yıldır süratle genişleyen bir eğilimi ifade etmekle beraber, temel olarak, bireylerin internetin sağladığı imkanları, daha çok haberleşme sağlamak veya eş deyişle iletişim kurmak amacıyla kullanmaları eylemini açıklayan bir kavramdır. Bugün sosyal medya, ‘alternatif medya’ olarak ya da küreselleşme ve tekelleşme karşısı bireylerin diğerleri ile paylaşmak istedikleri her türlü bilgiyi yazanın da yayımlayanın da kendileri olduğu bir kitle iletişim aracı, başka bir deyişle ifade biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Kendine ait kuralları ve iletişim biçimi olan, kendi gündemini kendisi yaratan sosyal medya, hareketlilik ve katılım açısından daha dinamik ve daha kapsayıcı, baskıdan özgürleşmiş bir medya türü olarak görüldüğünden, bütünüyle bir sivil toplum hareketi ve bir sosyal sorumlu olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Ek olarak; bilinç kazandırmak, olayları farklı boyutları ile görebilmeyi sağlamak, tek bir olay, durum ve olgu karşısında farklı tutum ve davranışları saptayabilmek sosyal medyanın bazı amaçlarından (Gündüz, 2017, s. 134,137).

Sosyal medya, kapsamlı bir kavram olduğundan dolayı onu tek bir şekilde tanımlamak olası değildir. Çetinöz (2013) sosyal medyayı; *iletişim yöntemi* olarak, *yaşam alanı* olarak, *araç* olarak, *yayın platformu* olarak ve *sektör* olarak beş bakış açısıyla tanımlamıştır. Bu bakış açılarına göre sosyal medya iletişim yöntemi olarak, mobil/web tabanlı ve birbirleriyle etkileşimli platformlar kullanılarak sürdürülen “sürekli” bir iletişim yöntemi; yaşam alanı olarak, insanların birbirleriyle etkileşimli iletişimlerini sürdürdükleri çevrimiçi platform ve araçların yarattığı evren; araç olarak, günümüzdeki en etkili pazarlama kanallarından birisi ve yaygın bir reklam kanalı; yayın platformu olarak, radyoyu çoktan geride bırakmış, televizyonu da (genel/kullanım oranı) geride bırakmak üzere olan, İnternetin kendisinden bile daha değerli olmaya başlamış çok çeşitli bir yayın platformu; sektör olarak ise, içinde çok çeşitli iş kolları ve “iş” barındıran (sosyal medya uzmanı, sosyal medya ajansları, blog yazarları, teknoloji şirketleri, start-uplar, stratejistler vb.) başlı başına bir sektördür (Çetinöz, 2013, s. 152).

Kaplan ve Haenlein (2010) “Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media” adlı çalışmalarında sosyal medyayı “... Web 2.0’ın ideolojik ve teknolojik temelleri üzerine inşa edilen ve içeriğin kullanıcı tarafından oluşturulmasına ve değış tokuşuna izin veren bir grup İnternet tabanlı uygulamadır” şeklinde tanımlamıştır (Kaplan ve Haenlein, 2010, s. 61).

Tuncer (2013)'e göre “Sosyal medya, temelleri Web 2.0 teknolojileri ve felsefesi üzerine kurulmuş olan, içeriğin tüketicilerce yaratılmasına ve paylaşılmasına olanak sağlayan İnternet tabanlı uygulamalar olarak tanımlanabilir” (Tuncer, 2013, s. 15).

“Sosyal medya, yeni nesil web teknolojilerinin getirdiği kullanıcı kolaylığı ve iletişim hızıyla yakalanan eş zamanlı bilgi paylaşımının takip edildiği sayısal platformlara verilen genel bir addır” (Özutku vd., 2014, s. 81).

“Sosyal medya, yeni medyanın kendi özellikleri çerçevesinde ortaya koyduğu en özgün, en güçlü ve en popüler iletişim mecraları olarak değerlendirilmektedir” (Göker, 2015, s. 400).

“Sosyal medya, Web 2.0’ın ideolojik ve teknolojik temellerine dayalı, kullanıcıların içerik yaratmasına ve değiştirmesine imkân veren İnternet tabanlı uygulama grubudur” (İrge, 2012, s. 78).

Sosyal medyaya dair yapılan tanımlamaların çoğu, Web 2.0’a dayanmaktadır. Kullanıcıları sadece tek taraflı bilgi paylaşımına olanak veren ortamlardan çift taraflı etkileşim ortamına taşıyan sosyal medya, Web 2.0 sonrası internet dünyasını anlatmaktadır. Sosyal medyanın eş zamanlı olması ve çok kullanıcılı bilgi paylaşımını mümkün hale getirmesi, aynı zamanda teknolojinin sağladığı olanaklarla kendisini sürekli güncelleyebilmesi, onun, toplumsal merkezli bir güce dönüşmesini sağlamıştır (Özutku vd., 2014, s. 29). Günümüzde neredeyse her alana nüfuz ederek toplumda çok büyük bir etki gücüne sahip hale gelen sosyal medya, insanlar üzerinde kontrol mekanizmaları oluşturmuş, kullanıcılar için yeni talepler, yeni kimlikler ve yeni yaşam tarzları gibi birçok oluşumlar sağlamıştır. Bugün, insan ve toplum yaşamını şekillendirme noktasında en etkili kurumlar olan aile, okul ve arkadaş çevresi, sosyal medya karşısında arka planda kalmış durumdadır (Çalışkan ve Mencik, 2015, s. 273).

Sedat Cereci (2019)'ye göre, insanların paylaşma ihtiyacını karşılayabilmesinin yanında kendilerini ortaya koyup savundukları düşüncelerini diğer insanlara aktarabilmelerini sağlayan ve kendilerini iyi hissetmelerine de yardımcı olan sosyal medya, modern çağın temel referanslarını yaratmaktadır. Her durumun, her olayın, her olgunun çok hızlı yaşandığı, her şeyin çok hızlı tüketildiği, pusulası popüler kültür olan modern dünyada bu hıza paralel şekilde paylaşım ve etkileşime de hız getiren sosyal medya, içinde bulunduğumuz modern çağın en etkin dinamiği haline gelmiştir. Ayrıca, küreselleşen dünyanın medyası haline gelen sosyal medyada paylaşılan mesajlar,

coğrafyalar ve insanlar arasındaki sınırları ortadan kaldırıp onları benzeştirerek ortak bir dil ve kültür de yaratmıştır (Cereci, 2019, s. 21-22).

Bireysellik ve kullanıcı destekli hizmetler, sosyal medyanın kullanıcılara sağladığı en temel kazanımlardandır. Sosyal medyada içerik denetimi, takibi ve kontrolünün aksine bütünüyle kullanıcı denetimindedir. Bilgi ve veri akışı bu denetim kapsamında sağlanmaktadır. Kullanıcılar rahatsız oldukları ve istemedikleri sayfa, uygulama, hesap, profil vb. engelleyebilme imkanına sahiptir. Dini, dili, ırkı ne olursa olsun her birey sosyal medya ortamlarında aktif bir biçimde bulunabilmektedir. Bunların yanında sosyal medya, yaratıcılık kavramının değişimine de yol açmıştır. Kullanıcılar daha çok tanınmak, bilinir olmak ve beğenilmek için yaratıcı mesaj ve içerikler yaratabilmektedir (Kırık, 2017, s. 75-76). Sosyal medyayı kullanmak, geleneksel medyada olduğu gibi bir maliyet gerektirmez. Erişimi hızlı ve kolaydır, kullanımı basittir. Hızlı geri bildirim imkânı verir. Tüm bu sayılanlar sosyal medyanın avantajlı özelliklerindedir. Bütün bunlara karşın sosyal medya bazı dezavantajlara da sahiptir. Çok hızlı yayılmasından dolayı takibinin ve kontrolünün zor oluşu, bu dezavantajlardan biridir (Vural ve Bat, 2010, s. 3372). Bu sebeple, sosyal medyaya dahil olmak için harcanan emek, çaba, ilgi, merak ile dahil olduktan sonra oluşan sonuçlar arasında büyük ve ciddi farklar oluşabilmektedir. Sosyal medyada, gönderiyi ilk yükleyen kişi bile bunun nereye, kime/kimlere, hangi gruplara, hangi kurumlara gideceğini hiçbir şekilde tahmin edememekte ve bu yüzden ortaya çıkacak olası sonuçlar için de fikir yürütülememektedir (M. Çakır, 2017, s. 25).

4.2.1.1. Sosyal Medya Platformları

Sosyal medya, sözü edildiğinde, insanlar tarafından ilk olarak Facebook, Twitter vb. ortamların anlaşıldığı bir kavramdır. Ancak forumlar, sözlükler, bloglar, mikrobloglar; özetle, bilgilerin ve düşüncelerin kullanıcılar tarafından dijital ortama aktarılıp diğer kullanıcılarla paylaşılabilirdiği, bireylerin yorumlar aracılığıyla fikir alışverişinde bulunabildiği, yani iletişim, paylaşım ve sosyalleşmeye imkân veren, yapısında iş birliğini, sosyalliği ve çift yönlü etkileşimi barındıran bütün ortamlar sosyal medya kavramı içerisinde yer almaktadır. Bulunulan çağda kullanıcıların iletişim, paylaşım ve sosyalleşme istek ve ihtiyaçları çeşitli sosyal medya platformları aracılığıyla karşılanabilmektedir. Kaplan ve Haenlein (2010, s. 62-64)'in işbirlikçi projeler, bloglar, içerik toplulukları, sosyal ağ siteleri ve sanal dünyalar olarak 5 başlık altında topladığı

sosyal medya platformları Tuncer (2013) ve Akar (2013) tarafından biraz daha detaylandırılarak 8 ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

- Bloglar,
- Mikrobloglar,
- İnternet forumları,
- İnceleme ve değerlendirme siteleri,
- Sosyal haber ve sosyal işaretleme siteleri,
- Sosyal ağ kurma siteleri,
- Medya paylaşım siteleri,
- Sanal dünyalar'dır (Tuncer, 2013, s. 15-16; Akar, 2013, s. 53).

Bloglar: Bloglar, Web 2.0'ın ilk platformları arasındadır. Bu platform, kullanıcılarına, kısa bir süre içerisinde sahibinin kendilerinin olduğu bir web sitesi oluşturup dolaşıma sokabilme imkânı tanımaktadır. Blogger.com ya da Wordpress.com, blog hizmeti veren sitelerdendir. Kullanıcılar bloglar aracılığıyla belli bir konuya dair düşüncelerini ya da günlük hayatlarından kesitleri paylaşabilmektedirler. Dolayısıyla insanlar görüşlerini geniş kesimlere duyurabilme olanağı elde etmiş olurlar. Esas büyümesi 2006-2008 yılları arasında gerçekleşen blogların artışına etki eden iki olay, 2004 yılındaki Amerikan başkanlık seçimleri ve yine 2004 yılında yaşanan ve Endonezya, Hindistan, Tayland gibi birçok ülkeyi etkileyen Asya depremidir. Bu olaylarda bloglar önemli roller üstlenmiş, böylelikle de insanların bloglara karşı olan merakı artmaya başlamıştır (Özata, 2013, s. 82).

Mikrobloglar (Twitter): Mikroblog, bir ağ grubunda bulunan kişilerin birbirlerine karşılıklı şekilde kısa mesajlar gönderebildiği uygulamalardır Twitter'dır (Orhon, 2013, s. 43). Blog yazmaktan çok daha az emeğe gereksinim duyulan mikrobloglar bugün gerek takibinin kolay olması gerekse de gün içerisinde pek çok kez güncellenebilme özelliğinin olması dolayısıyla insanların bilgiyi ve gündelik hareketlerini diğer insanlarla paylaşmak için kullandıkları popüler platformlara dönüşmüş durumdadır. Bu platformlardan en yaygın olanı, 140 karakter ile sınırlı olan, anlık kısa mesaj alma ve gönderme olanağı tanıyan bir mikrobloglama ve sosyal paylaşım sitesi olan Twitter'dır. Twitter mesajları kullanıcının tercihine bağlı olarak Twitter sayfası üzerinden ya da kullanıcının sahibi olduğu web sayfasında, bir uygulama üzerinde, akıllı

cep telefonu mesajı veya e-posta aracılığıyla dolaşıma sokulabilmekte, takipçileriyle paylaşılabilir (Özata, 2013, s. 85).

İnternet Forumları (Google Grupları): İnternet forumları, en eski İnternet tabanlı ağ kurma ve online iletişim araçlarından. Herhangi bir konu üzerinde etkileşimli bir biçimde süren karşılıklı konuşmalarla insanların bağlantı kurmasını sağlayan önemli platformlardır. İnternet forumları (online forumlar), herhangi bir konuyla ilgili bir tartışma başlatmak, öneri almak, fikir paylaşmak, anket yapmak veya ilgilenilen bir konuya dair konuşmaya dahil olmak için oluşturulan online tartışma siteleridir. Ayrıca İnternet forumları genellikle “Web forumları”, “mesaj panosu”, “tartışma paneli”, “(elektronik) tartışma grupları”, “tartışma forumları” veya “ilan tahtası” olarak da nitelendirilmektedir. Google Grupları ve Yahoo Gruplarını İnternet forumlarına örnek olarak göstermek mümkündür (Akar, 2013, s. 60).

İnceleme ve Değerlendirme Siteleri (Yelp): Bu platformlar ise “insanların, işletmelerle, ürünlerle, hizmetlerle, kitaplarla, müzikle, otellerle, restoranlarla vb. gibi her şeyle ilgili pozitif ve negatif düşüncelerini paylaşmasına, inceleme ve değerlendirme yapmasına izin vermektedir. Bu siteler, insanların bir ürün ya da hizmeti keşfetmesi veya araştırması için geldikleri yerlerdir” (Akar, 2013, s. 62).

Sosyal Haber ve Sosyal İşaretleme Siteleri (Digg, Stumpleupon, Pinterest): Sosyal haber siteleri, kullanıcıların tüm Web’den içerik yollamalarına ve oylama yapmalarına olanak sağlayan Web siteleridir. Sosyal haber siteleri temel olarak üç özelliğe sahiptir. Bu özellikler şu şekilde sıralanmaktadır;

- “Kullanıcılar blog gönderilerini, haber hikâyelerini, makaleleri, fotoğrafları, videoları ve diğer içerik linklerini gönderirler.”
- “Kullanıcılar, başka kullanıcılar tarafından gönderilen içeriği oylarlar.”
- “Sıralamada en yüksek dereceye sahip gönderiler, kaynak Web sitesine doğru trafiği yönlendirerek, sitenin ana sayfasını karakterize etmektedir” (Akar, 2013, s. 63).

Sosyal işaretleme siteleri ise bir kullanıcı tarafından beğenilen bir sayfanın öteki kullanıcılar ile paylaşılması için internet ortamında kaydedilmesini sağlayan sitelerdir. Bu anlamda en ilgi çekici uygulamalardan biri olarak del.icio.us örnek verilebilmektedir (Orhon, 2013, s. 43).

Sosyal Ağ Kurma Siteleri (Facebook, LinkedIn, Google+): Aydın (2019) sosyal ağları, “bireyler arasında bağlantı kurabilmeyi, ortak profesyonel amaçlarla bir araya gelebilmeyi ve kişisel tercihleri, hobileri doğrultusunda ortak konulara ulaşabilmeyi

sağlayan platformlardır” şeklinde tanımlamıştır (Aydın, 2019, s. 117). Büyüksener (2009)’e göre, “bireylerin sınırları belirlenmiş bir sistem içinde halka yarı/açık profil oluşturmasına, bağlantıda olduğu diğer kullanıcıların listesini açıkça vermesine, bu diğer kullanıcıların sistemdeki listelenmiş bağlantılarını görmesine ve aralarında gezmesine izin veren web tabanlı hizmetlerin tümüne Sosyal Ağlar denmektedir” (Büyüksener, 2009, s. 19). Akar (2013) ise, “kullanıcıların profil oluşturmasına, fotoğraflar, ilgiler, aktiviteler paylaşmasına ve başkalarının bilgi ve aktivitelerini gözden geçirmeye imkân tanıyan Web tabanlı hizmetler, “Online Sosyal Ağlar” ya da “Sosyal Ağ Kurma Siteleri” olarak adlandırılmaktadır” demiştir (Akar, 2013, s. 64).

Sosyal ağ siteleri esas olarak sosyalleşmek için kullanılmaktadır. Kullanıcıların bu sitelere üye olma amacı; yakın çevrelerine ve onların özel yaşamlarına dair bilgi elde etmek, yaşanan günlük olayları ve çıkan haberleri diğer kullanıcılarla paylaşmaktır (Toprak ve Uça Güneş, 2015, s. 143). Web 2.0’ın getirdiği en önemli yenilik, bireylerin aktif katılım gösterebildiği ortamların ortaya çıkmasını sağlamak olmuştur. Bu doğrultuda, kullanıcılar arası etkileşimlerin sağlanmasında ağ yapısı kendini göstermektedir. Bireylerin bilgiye erişimlerini, paylaşımlarını ve öteki kullanıcılarla etkileşime girmelerini sağlayan sosyal ağlar, bireylerin sürdürdüğü hayatlarını internet ortamına aktararak kendi istediği biçimde düzenleyebildiği ortamlar olarak öne çıkmaktadır. Bu ortamlarda kullanıcılar ilgi alanları, beğenileri gibi çeşitli boyutlarda kendilerine has bir profil yaratmaktadır. Bu profil doğrultusunda da sosyal ağlar kullanıcılarına etkileşim kurabilecekleri uygun bir yapı ortaya koymaktadır. Sosyal ağlar yoluyla sanal ortamda görünür hale gelen kullanıcılar bu sayede de görüşlerini ve beğenilerini öteki kullanıcılarla paylaşma imkânı bulmaktadır (Okur, 2013, s. 141). Ayrıca, dijital teknolojilerin getirdiği yeniliklerden ve sağladığı avantajlardan faydalanan kullanıcıların çeşitli şekillerde kendilerini ifade edebilmelerinin yanında katılımcı bir kültürün gelişmesine de önemli katkıları olduğunu belirtmek yerinde olacaktır (İrge, 2012, s. 80). 1997 yılında ilk sosyal ağ sitesi SixDegrees.com’un kuruluşunun ardından bugünün en popüler uygulamaları haline gelen Facebook, Twitter, LinkedIn, Youtube, Instagram, Tiktok gibi uygulamalar sosyal ağ siteleri arasındadır.

Medya Paylaşım Siteleri (Youtube, Flickr, Slideshare): Medya paylaşım siteleri ya da Kaplan ve Haenlein (2010)’in adlandırmasıyla içerik toplulukları birbirinden farklı pek çok türde içeriğin dolaşıma girmesine olanak sağlayan sitelerdir. Bugün pek çok içerik topluluğu sitesi günümüzün en popüler sosyal medya

platformlarından birini oluşturmaktadır. Bu platformlar metin (kullanıcıların sahip oldukları kitapları paylaştıkları BookCrossing sayfası gibi), fotoğraf (Flickr veya Pinterest gibi), video (YouTube gibi) veya PowerPoint sunumları (Slideshare gibi) biçiminde çeşitli türlerdeki içeriklerin paylaşımına imkân tanımalarına göre farklılık göstermektedirler. İçerik topluluklarında kullanıcıların sosyal ağlardaki gibi bir profil sayfaları yoktur ve çoğunlukla bu sitelere üye olurken kullanıcının çok fazla kişisel bilgisi istenmemektedir. İçerik toplulukları, içeriğe daha fazla odaklı olmaları ile kendileriyle içerik paylaşımına olanak vermesi açısından benzerlik gösteren pek çok sosyal ağ sitesinden ayrılmaktadır (Özata, 2013, s. 86).

Sanal Dünyalar (Second Life): Bilgisayarlar aracılığıyla kurgulanmış ortamlar olan sanal dünyalar, “kullanıcıların çevrimiçi olarak üç boyutlu modellenmiş bir dünyada, kişisel avaturları ile temsil edildikleri ve gerçek dünyada olduğu gibi diğer insanlarla iletişime girdikleri platformlardır”. Birbirinden farklı ilişki ağlarının kurulmasına izin veren bu platformlara genellikle çok sayıda kullanıcının katılımı mümkün olmaktadır. Son derece basit oyunlarla bile arkadaş grupları veya takımlar kurulabilmektedir (Özata, 2013, s. 88). Kısacası, sanal dünyalarda oluşturulan sanal gerçeklik siteleri, “farklı yaşam deneyimlerinin benzerlerinin üretildiği ve bir oyun-tekrar yaklaşımı içerisinde kullanıcılara aktarıldığı uygulamaları ifade etmektedir”. Bu sitelerin en ilgi çekici örneklerden biri Second Life uygulamasıdır. Bu uygulamada, araç ve insan arasındaki etkileşim yoluyla gerçek deneyimlerle benzeşen deneyimler yaratmak için uğraş verilmektedir (Orhon, 2013, s. 44).

Sosyal medya platformlarının yalnızca yukarıda değinilenlerle sınırlı olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Sosyal medya platformları arasında bulunan ve online işbirlikli yazma aracı olarak nitelendirilen Wiki’ler (en çok tanınan örneği Wikipedia gibi), ses ve/veya video dosyalarının taşınabilir biçimde dinlenebilmesine yahut izlenebilmesine olanak veren Podcasting (iPod ile ses dosyalarının dinlenmesi gibi) ve zengin site güncellemelerini bir araya getiren RSS gibi araçları da mutlaka belirtmek gerekmektedir. İnternet altyapısı her geçen gün değişmekte ve gelişmektedir. Bu sebeple yeni sosyal medya platformları ortaya çıkabilmekte ya da mevcut platformlara yeni siteler dahil olabilmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken, sosyal medya platformlarının belirlenen amaçlara uygun şekilde kullanılabilmesidir (Akar, 2013, s. 52).

Sosyal medya platformları 7 temel ögeden oluşmaktadır. Bunlar; *kimlik, sohbet, paylaşım, konum, ilişkiler, itibar ve gruplar* şeklinde sıralanabilmektedir. Bu öğelerin

bütün sosyal medya platformlarını kapsamaması gerekmektedir. Ayrıca, bazı öğelerin diğer platformlara nazaran daha baskın olduğu platformlar da vardır. Bu öğeler sayesinde bir sosyal medya platformunun hangi özelliklerinin daha baskın geldiği ve hangilerinin daha arka planda kaldığı daha rahat bir şekilde anlaşılabilen, böylesi bir durum da platformu değerlendirebilmek açısından büyük kolaylık sağlamaktadır. *Kimlik*; ad, cinsiyet, yaş, meslek, yaşanılan yer ve bunlara ek olarak kişinin düşünceleri, beğendikleri veya beğenmedikleri, ilgi alanları gibi bilgileri içermektedir. *Sohbet*; bir sosyal medya platformunda kullanıcıların birbirleriyle ne ölçüde iletişimde olduklarını ifade etmektedir. *Paylaşım*; bir sosyal medya platformu içerisinde kullanıcıların sahip oldukları veya erişim sağlayarak elde ettikleri bir içeriği ne ölçüde diğer kullanıcılarla paylaştıklarını veya dağıttıklarını ifade etmektedir. *Konum*; bir sosyal medya platformundaki kullanıcıların, diğerlerinin oldukları yerleri ne oranda gördüklerini veya bildiklerini ifade etmektedir. *İlişkiler*; bir sosyal medya platformunda bulunan kullanıcıların diğer kullanıcılarla hangi oranda ilişki içinde olduklarını ifade etmektedir. *İtibar*; bir sosyal medya platformundaki kullanıcıların, kendileri de dahil olmak üzere, diğer kullanıcıların itibarlarını hangi ölçüde değerlendirdiklerini ifade etmektedir. Son olarak, *gruplar* ise; bir sosyal medya platformundaki kullanıcıların, belirli gruplar veya alt gruplar kurabilme boyutunu ifade etmektedir (Tuncer, 2013, s. 16-18).

4.3. Dijital Aktivizm

Aktivizm, Türk Dil Kurumu [TDK] Türkçe Sözlükte “etkincilik” ve “toplumsal veya politik değişim meydana getirmek, belirli sorunlara dikkat çekmek için özel amaçlı etkinlik gerçekleştirme” şeklinde tanımlanmıştır (http-10)

Gürel ve Nazlı (2019) ise aktivizmi “toplumsal değişim arzusuyla kasıtlı olarak yapılan eylemdir. Daha geniş tanımıyla, kişilerin kurum ya da kuruluşlar üzerinde baskı yaratarak sorunlu gördükleri politika, uygulama ya da durumları değiştirmeye yönelik çabalarıdır” şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca araştırmacılar aktivizmin, ‘dünya görüşü’, ‘felsefi yönelim’, ‘eylem doktrini’ ve ‘toplumsal hareket biçimi’ şeklinde nitelendirilebileceğini belirtmişlerdir. Felsefi tarihi eskiye dayanan aktivizmin toplumsal bir nitelik kazanıp kitlesel bir eylem biçimi olarak tarih sahnesine çıkışı 19. yüzyılda ortaya çıkan toplumsal hareketler ile gerçekleşmiştir. Yapısal olarak aktivizm, toplumda yaşanan değişim ve dönüşümlere paralel olarak şekillenmektedir. Din, siyaset, ırk, kadın hakları, ekonomi, toplumsal cinsiyet ve çevre gibi geniş bir yelpazedeki konu ve alanlar

aktivizmin hareket noktasını oluşturmaktadır. Aktivist hareketlerin hayatın bütün katmanlarına nüfuz edecek kadar zengin ve kapsayıcı olması durumu bundan kaynaklanmaktadır (Gürel ve Nazlı, 2019, s. 188-189).

İnternetin ortaya çıkışı, bilgi ve iletişim teknolojilerinde ve dolayısıyla haberleşmede köklü dönüşümler yaşanmasına sebep olmuştur. İnternetin değişimine ve gelişimine paralel olarak yeni medya ortamlarının doğması ve popüler bir hale gelmesi insanların bu yeni ortamlarda hak, hukuk, eşitlik gibi kavramları dile getirmesine yol açmıştır. Yaşanan bu gelişmeler, 1960'lı yıllardaki toplumsal hareketlerin boyut değiştirmesine de sebep olmuştur. Dolayısıyla bu değişim sürecinde yeni toplumsal hareketlerin uzantısı olarak tarif edilen aktivizm kavramında da dönüşümler yaşanmıştır (İrak, 2022, s. 832).

Bilgi iletişim teknolojileri gücünü bugün birbirinden farklı ağları birleştirerek her yere ulaşabilmesinden almaktadır. Ağların etkileşime girmesiyle ortaya çıkan bu yeni nesil iletişim, dünyanın farklı yerlerinde yaşamını sürdüren fakat hedefleri ve yaşam felsefeleri birbiriyle örtüşen bireylerin bir araya geldiği grupların oluşmasını ve oluşan bu grupların amaçları doğrultusunda birlikte hareket etmelerini sağlamaktadır. Dolayısıyla dijital aktivizm ruhu, toplumsal amaçları için birleşen, bilgi ve iletişim teknolojilerini gözettikleri bu amaçlar için bir eylem platformu olarak kullananlar tarafından yaratılmıştır (Yeygel Çakır, 2017, s. 760).

Küreselleşmenin tüm dünyayı çevrelediği bir zamanda, siber bir kamusal alana dönüşen iletişimin bu yeni ortamı, kapitalleşen ve bir grup holding sahibinin elinde bulunan geleneksel medyaya alternatif olarak baş göstermiştir. Ortaya çıkışı pek çok tartışmaya kapı aralayan bu yeni iletişim ortamları, seslerini duyuramayan, sistemin içerisine dahil olamayan, görmezden gelinen muhalif toplulukların seslerini duyurma aracı haline gelmiştir. Dünya düzeninin baştan yapılandığı böylesi bir süreçte, içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu dünyanın pek çok yerinde mevcut düzeni eleştiren topluluklar seslerini yeni medya yoluyla duyurmaktadır. Bu topluluklar, eski toplumsal hareketlerde olduğunun aksine sosyal ağları kullanarak yeni medya ortamlarında aktivist eylemlerini etkin bir şekilde ve küresel düzeyde gerçekleştirmektedirler (K. Karagöz, 2013, s. 132).

“Yeni dünyanın aktivizm şekli olan *dijital aktivizm*, sorunlu bulunan politika, uygulama ve durumların değiştirilmesine yönelik internet ve sosyal ağlar kullanılarak gerçekleştirilen eylemler olarak tanımlanabilmektedir”. Bu dönem, ayrıca, ‘Aktivizm 2.0’ olarak da adlandırılmaktadır. Dönemin en ayırıcı özelliği, aktivist hareketlerin

internet ve sosyal medya yoluyla sergilenmesidir. Dijital aktivist hareketlerin temeli eski dönem aktivizm anlayışına dayanmakta ve yeni dönem aktivist hareketlerin çeşitliliğinden destek almaktadır. Gürel ve Nazlı (2019) dijital aktivizmin niteliklerini ise aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Dijital aktivizmde, eski aktivizm ve yeni aktivizm uygulamalarında olduğu üzere eylem ve protestolara fiziksel olarak katılmak söz konusu değildir. Dijital aktivistler herhangi bir konu ya da duruma ilişkin eylem ve protestolarını bilgisayar ekranında yorum yazarak; herhangi bir yazıyı beğenerek -like ederek-; yeniden göndererek -forward ya da retweet ederek-; imza kampanyaları düzenleyerek ya da imza kampanyalarına katılarak; haber, yazı, fotoğraf, video vb. paylaşarak göstermektedirler” (Gürel ve Nazlı, 2019, s. 190-191).

Dijital aktivizm, çeşitli mecralar ve ağlar yoluyla farklı yöntemler kullanılarak gerçekleştirilebilmektedir. Bu doğrultuda dijital aktivizmin çok sayıda türü olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca dijital kanal ve ağların gelişmesiyle birlikte yeni dijital aktivizm türlerinin oluştuğu da belirtilmelidir. Bu türler arasında *slaktivizm*, *kliktivizm*, *taraf olma/savunuculuk aktivizmi*, *hacktivizm*, *info-aktivizm*, *maktivizm* ve *aplikasyon aktivizmi* sayılabilmektedir (Gürel ve Nazlı, 2019, s. 191-192).

Altuntaş ve Yeniçeri Alemdar (2022), yeni iletişim teknolojileri ve internetin gelişimi ile beraber alan yazında üzerinde çalışılan dijital aktivizm kavramının temel olarak aktivizm ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin kesişiminde kendisine yer bulduğunu ifade etmişlerdir. Ağ toplumu, sosyal hareketler ve küreselleşme kavramlarıyla birlikte anılan dijital aktivizm, araştırmacılar tarafından yukarıda da değinildiği üzere web destekli aktivizm, siber aktivizm, çevrimiçi aktivizm, web tabanlı aktivizm, sosyal medya aktivizmi, slaktivizm gibi değişik biçimlerde tanımlanabilmektedir. Bu tanımlamalar ile araştırmacılar, bilgi ve iletişim teknolojileri ile aktivizm arasındaki ilişkinin farklı niteliklerdeki etkileşimine vurgu yapmaktadır. İnternet ve akıllı cep telefonları, dijital aktivizmde en fazla kullanılan araçlar olmuştur. Bu doğrultuda bu araçlar yoluyla gerçekleştirilen gösteri ve kampanyalar ise bugünün aktivist hareketlerinin özgün dayanağını oluşturmaktadır (Altuntaş ve Yeniçeri Alemdar, 2022, s. 865).

“Aktivizm ve Yeni Medya” (2007) adlı çalışmasında Morozov, aktivistlerin yeni medyayı kullanım amaçlarını sekiz ana başlık altında toplamıştır. Bunlar;

- 1) Ulaşılabilirlik ve doğru bilgi,
- 2) Belirli bir soruna karşı kamuoyu ilgisini çekmek,

- 3) Seçmenlere yardımcı olmak için verileri analiz etmek ve bir arada bulma kolaylığı sağlamak,
- 4) Politikacılar ve seçmenlerle doğrudan temas kurmak,
- 5) Yeni üyelere ulaşmak,
- 6) Eylemleri mobilize etmek ve lojistik destek sağlamaya yardımcı olmak,
- 7) Kolektif eylemler için yaratıcı yöntemler bulmak ve yenilikler üretmek,
- 8) Diğer sivil toplum örgütleri ve aktivistler arasında bilgi değişimi ve bunların basılmasını sağlamak (Morozov, 2007, s. 2-3).

Dijital aktivizmin farklı şekillerde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Ayrıca bu oluş biçimlerinin belirli sınıflara ayrılarak kavramsallaştırıldığını da eklemek gerekmektedir. İlk olarak, Türkçe'ye "Akıllı Ağ Çeteleri" olarak giren Smart Mobs kavramından bahsedilmelidir. Smart Mobs, belirli bir amaç için ortaya konulan eylemleri tanımlamaktadır. Diğer bir kavram olan Flash Mobs kavramı ise dijital aktivizmin eğlence amacıyla kullanımına örnek olarak verilebilir (Kırık ve Özcan, 2014, s. 67).

Kiraz ve Kestel (2017) dijital aktivizmin, internet üzerinden başlatılan bir eyleme destek verme gibi doğrudan internet ile sınırlı faaliyetler ve herhangi bir eylem için internet üzerinden örgütlenme şeklinde ikiye ayrılabilmesini ifade etmişlerdir. Örnek vermek gerekirse, bir protesto yürüyüşü gerçekleştirmek isteyen bireylerin, Facebook ve Twitter gibi çeşitli sosyal paylaşım ağlarında dolaşıma soktukları bir görsel, bilgi, davet ya da e-posta ile yapılan bir çağrı üzerinden örgütlenebilmeleri mümkündür. Bu yolla topluluklara hızlı ve kolay bir biçimde ulaşım sağlanmış ve dijital aktivizm süreci başlatılmış olur. Ayrıca dijital aktivizm pratiklerinin sahip olduğu gücü kullanarak toplumda söz sahibi kesimlere daha dikkatli davranmaları noktasında baskı kurabildiğini de belirtmekte yarar vardır (Kiraz ve Kestel, 2017, s. 148).

Dijital aktivizmin temel dayanağı olan ekonomik, kültürel, toplumsal ve teknolojik etmenler, aynı zamanda ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile de yakından ilişkilidir. Bu doğrultuda, ekonomik ve teknolojik açıdan düşük düzeye sahip bir ülkede, toplumsal hareketlerin dijitalleşme düzeyinin de kısıtlı olacağını ifade etmek mümkündür. Böyle bir durumda, dijital aktivizmin etkileme gücü de düşük oranda kalacaktır. Sanal ortam toplumsal hareketlerin büyük çaplı katılımlara dönüşmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla da söz konusu konuyla alakalı farkındalığın oluşması imkanını doğurmaktadır. Farkındalık yaratılması ise sorunların çözümünü kolaylaştırma noktasında kılavuzluk görevi üstlenmektedir. Ek olarak, belirtmek gerekir ki, sanal

platformlarda örgütlenen büyük çaplı katılımlar hem sokak eylemlerine temel oluşturmakta hem de bu eylemler içerisinde hareket edecek kişilerin sayısına da ciddi anlamda olumlu katkılar sağlamaktadır. Sanal ortamlar aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmak, aktivizmin dijitalleşmesinin başka bir boyutu olduğuna işaret etmektedir. Çünkü geniş ölçekli katılımın gerçekleştiği sanal örgütlenmeler, uluslararası düzeyde farkındalık oluşmasının yolunu açmaktadır. Böylelikle dikkat çekilmek ve düzeltilmek istenen sorunlara, uluslararası boyutta kamuoyu oluşturma imkânının yaratılabilmesinin olanaklı olabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Son olarak, toplumsal hareketlerin dijitalleşmesinin olumlu taraflarına değinildiği gibi olumsuz taraflarına da mutlaka değinmek gerekmektedir. Sanal platformlarda gerçek kimliğiyle ya da oluşturduğu sahte kimlikle varlık gösteren pek çok kişi, sanal örgütlenmenin sokak eylemlerine dönüştüğü durumda pasif kalmakta, gerçek sokak eylemlerine katılım göstermemektedir. Çünkü sanal platformlar kişilere, oturdukları yerden dijital teknolojilerin sağladığı kolaylıklar sayesinde eylemlere katılım konusunda rahatlık sağlamak ve gerçek eylemlerde karşı karşıya kaldıkları çekincelerini ortadan kaldırmaktadır. Böylesi bir durum da sanal ortamdaki örgütlenmelerin ağırlığını kaybetmesine yol açmaktadır. Ancak yine de belirtmek gerekir ki, sanal örgütlenmelerin sokak eylemlerine dönüşmeden bile sorunların çözümü noktasında çok büyük bir katkı sağladığı küresel ve ulusal ölçekte yaşanan örnekler doğrultusunda kabul edilir bir gerçektir (Koç, 2017, s. 1571).

4.3.1. Dijital Feminist Aktivizm

Dijital ortamların ortaya çıkışları itibariyle diğer tüm aktivizm biçimlerine ve bu aktivizm biçimleri içerisinde hareket eden aktivistlere ciddi katkılar sağlaması, feminist aktivist hareket ve feminist aktivistler için de geçerli olmuştur. Yeni medya, 2000'li yılların sonrasında aktivizm biçimlerinin tümüne getirdiği dinamizmi, feminist hareketlere de getirmiştir. Feminist aktivistler, ataerkil kültürden bağımsız yeni bir söylem alanı oluşturmuş ve bu durum ataerkil kültürün ve cinsiyetçiliğin eleştirilebilir bir hale gelmesini sağlamıştır. Buna ek olarak yeni medya, feminizm odaklı akademik çalışma konularının odağına yerleşmeye başlamıştır. Dijital feminizm üzerine yapılan çalışmaların, kadınların ve feministlerin teknolojinin getirdiği fırsatlardan yarar sağlama biçimi üzerinde durduğu ifade edilebilmektedir (Altuntaş ve Yeniçeri Alemdar, 2022, s. 866-869).

İnternet ve beraberinde getirdiği sosyal medya, kadınların gündemde yer alan konularla ilgili fikirlerini belirtip paylaşabilmesine, kendi gündemlerini kendilerinin yaratmasına, haklarını öğrenmelerine ve sahip oldukları haklar için talepte bulunabilmelerine, karar alıcılara seslerini ulaştırabilmelerine olanak sağlayan bir alan yaratmıştır. Feminist aktivistlerin, bugün, dünyanın her yerinde çevrimiçi aktivizm yöntemlerini yoğun bir şekilde kullandıklarını ifade etmek mümkündür. Hedef merkezinde kadınlar olan herhangi kötuleyici, küçümseyici bir ifade ya da durum, sosyal medya ortamlarında ilk gündem maddesi olabilmektedir. Böyle bir durumda, ortak bir tutum sergilenerek bir aktivizm ortamı oluşturmak mümkün hale gelebilmektedir (Şen ve Kök, 2017, s. 77-78).

İnternetin ve ardından sosyal medyanın yaygınlık kazanmasıyla beraber yeni ve farklı bir nitelik kazanan kadın hareketinde, önceleri gerçek sokak eylemleri ile gerçekleştirilen aktivizm, bugün sosyal medya platformları aracılığıyla, kadın ile ilgili bütün konularda bilinç yükseltmek amacıyla, sanal ortamlarda internet üzerinden yeni bir aktivizm biçimi olarak gerçekleştirilmektedir. Çevrimiçi feminist aktivizmin esas amacı; kadın sorunlarını gündeme taşımak, toplumda bilinç yaratmak ve topluluğu harekete geçirmek şeklindedir. Bu amaçlar doğrultusunda, sosyal medya yoluyla buluşan feminist aktivistler, sanal topluluklar kurmakta ve yeni iletişim teknolojilerini kullanarak toplumda tepki yaratmak ve bilgi akışını sağlamak için uğraşmaktadırlar. Yeni iletişim teknolojilerinin ve devamında sosyal medya ortamlarının iletişimin şeklini değiştirmesi ve iletişimde bireyler arası etkileşimi artırması, zaman ve mekân sınırını ortadan kaldırması, paylaşım kültürü yaratması, hızlı, anlık ve ucuz paylaşım olanağı tanıması sayesinde dünyanın herhangi bir noktasında yaşamını sürdüren bir kadının karşı karşıya kaldığı sorunlar veya karşılaştığı engeller kısa süre içerisinde diğer ülke kadınları tarafından öğrenilebilmektedir. Bu anlamda sosyal platformlar, “dijital kız kardeşlik” şeklinde tanımlanabilecek bir oluşumu sağlamaktadır. Böylelikle kadın hareketleri ile sosyal medya platformlarının kesiştiği noktada dijital feminizmden bahsedebilmek mümkündür. Bu sebeple de sosyal medyayı kullanarak örgütlenen ve dijital feminist aktivizm olarak nitelendirilebilecek aktivizm pratiğinin mücadele ettiği konular ve talepler önemli hale gelmektedir (Özüdoğru Erdoğan, 2021, s. 116, 118).

Altuntaş ve Yeniçeri Alemdar (2022), dijital feminist aktivizmi tanımlamak için; ağ feminizmi, siber feminizm, çevrimiçi feminizm, hashtag feminizm gibi çeşitli kavramlar kullanıldığını belirtmişlerdir. Ancak, kullanılan bu kavramların dijitalleşme ile

feminizm arasındaki ilişkiyi yalnızca tek taraflı ele aldığını, dijital feminizm kavramının ise, dijital teknolojiler ile ağ bağlantısını içinde barındıran bir kavram olarak çok daha eksiksiz bir tanımlı kapsadığını ifade etmişlerdir. Kapsayıcılığından ötürü de dijital feminist aktivizm kavramının, ulus ve ulusötesi çok sayıdaki araştırma için tercih sebebi olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca, Altuntaş ve Yeniçeri Alemdar (2022), dijital feminist aktivizmin iki yönüyle ele alınabileceğini söylemişlerdir. Bunlardan ilki, “tarihselliği içinde sokak eylemlerinin devamı olarak dijital feminist aktivizm”; ikincisi de “herhangi bir örgütsel hareketin iletişim ve örgütlenme alanı olarak yeni medyanın kullanımını biçiminde dijital feminist aktivizm”dir.

4.3.1.1. Dijital Platformlarda Feminist Aktivist Hareketler

Dünyada ses getiren dijital feminist aktivist hareketleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (http-11):

- 2012 yılında yazar ve medya uzmanı feminist Janet Mock tarafından başlatılan *#girlslikeus* (*bizim gibi kızlar*) hashtag’i, Instagram ve Twitter gibi popüler sosyal medya kanallarında dijital bir platform haline gelmiştir. Bu platform, 2012 yılından itibaren trans kadınların deneyimlerinin paylaşıldığı bir buluşma noktasıdır.
- *#solidarityisforwhitewomen* (*dayanışma beyaz kadınlar için*) hashtag’i, ABD’de 12 Ağustos 2013’te Mikki Kendal tarafından oluşturulan sosyal medya kampanyası içindir. Bu kampanya feminist politikada kesişimsellik tartışmaları ile sosyal medyada sınır tanımaksızın tüm bölgelerden siyah kadınların deneyimlerinin paylaşımı için bir platform oluşturmak amacıyla ortaya çıkarılmıştır.
- *#effyourbeautystandard* (*güzellik standardınızı...*) hashtag’i, büyük beden feminist model ve moda ikonu Tess Holliday tarafından Amerika’da başlatılmıştır. *#effyourbeautystandard* hashtag’inde amaçlanan, patriyarka tarafından oluşturulan ve beslenen beden ve güzellik imajının ortadan kaldırılması, kadınların patriyarkanın bedenleri üzerindeki kontrolünü kaldırabilmesi için güçlendirilmesi ve kendi bedenlerini sevmelerini sağlamak olmuştur. Instagram’da çok sayıda takipçisi olan bu hashtag, feminist hareket içinde kitlesel bir mobilizasyon oluşturmuştur.

- Lina Esco'nun yönetmenliğini yaptığı, Amerikan medyasında kadın bedenlerinin şiddetten daha çok sansürleniyor oluşuna ilişkin filmle 2014'te başlatılan ve bugün hala önemli bir mobilizasyon aracı olan *#freethenipple* (*meme uçlarına özgürlük*) hashtag'i, sosyal medyada toplumsal cinsiyet kalıplarına karşı dünyanın pek çok noktasından kadınların çocuklarını emzirdiği fotoğrafları bu hashtag altında paylaşmasını olanaklı kılmıştır.
- *#mydressmychoice* (*benim kıyafetim benim seçimim*) hashtag'i, Kenya'da Kasım 2014'te oluşturulmuştur. Bir kadın mini etek giydiği için bir grup erkeğin saldırısına uğramıştır. Kadına saldıran ve kıyafetlerini parçalayan erkekler yaptıkları savunmada kadının kendilerini “yoldan çıkarmaya çalıştığı”nı söylemişlerdir. Bunun sonucunda saldırıya uğrayan kadının görüntüleri sosyal medyaya yayılmış ve yaşanan olay kısa bir süre içerisinde tüm dünyada yankılanmaya başlamıştır. Dünya çapında gerçekleşen bu protesto Twitter'da da yer bulmuş ve erkeklerin cinsiyetçi savunmalarına karşı milyonlarca kadın isyanını *#mydressmychoice* hashtagi ile duyurmuştur.
- *#everydaysexism* (*gündelik cinsiyetçilik*) hashtag'i 2015 yılının Nisan ayında Laura Bates tarafından bir proje olarak başlatılmıştır. Projenin amacı, kadınların gündelik hayatta maruz kaldıkları cinsiyetçilik olaylarını internet üzerinden paylaşmalarına olanak tanıyan çevrimiçi bir platform kurmak olmuştur. Hashtag, çok sayıda kadının yaşadıkları olayları paylaşmasına ortam yaratmıştır.
- 2011 yılında katledilen aktivist Susana Chávez Castillo'nun “Bir tane daha az, bir tane daha ölü değil” sözlerine dayanan bir hashtag olan *#niunamenos* (*bir kişi daha eksilmeyeceğiz*) hashtag'i, Arjantin'de 3 Haziran 2015 tarihinde, 14 yaşında ve hamile olan Chiara Paz'in sevgilisi tarafından öldürülmesinden sonra başlayan olaylarla ortaya çıkmıştır. Olay sonrası başta Buenos Aires olmak üzere büyük kentlerde on binlerce insan sokaklara dökülmüştür. Sosyal medya üzerinden de *#niunamenos* etiketiyle ülkede 30 saatte bir işlenen kadın cinayetlerine “artık yeter” demek amacıyla harekete geçilmiştir. *#niunamenos*, sonraki süreçte gerek Arjantin gerekse de pek çok Latin Amerika ülkesinde örgütlü bir harekete

dönüşmüştür. Ayrıca İtalya’da da #nonunadimeno hareketinin oluşmasını tetiklemiştir.

- #happytoleed (*kanamaktan mutluyum*) hashtag’i, 2015 yılının Kasım ayında Hindistan’da bir tapınağa, tapınağın yöneticisinin “Kadınların buraya girebilmeleri ancak ‘temiz’ olduklarını kanıtlayan bir makinenin icadından sonra mümkün olabilir” söylemiyle, 10 ilâ 50 yaş arasındaki kadınların girişinin yasaklanması kararına tepki olarak bir sosyal medya kampanyası olarak başlatılmıştır.
- #czarnyprotest (*siyah protesto*) hashtag’i, Polonya’da 2016’da kürtaj ve kadınların üreme ve cinsellik haklarına yönelik müdahalelere karşı Facebook’ta başlayan tepkiler sonucunda başlatılmıştır. Kısa bir süre içerisinde Polonyalılar sosyal medya profillerini siyaha boyamaya, eylem etiketinin de bulunduğu ve tamamen siyah giyindikleri fotoğrafları paylaşmaya başlamışlardır. Yapılan çağrı sonucu 3 Ekim tarihinde 100.000 kişi grev yapmış ve böylelikle Polonya’da “Czarny Poniedziałek” (Siyah Pazartesi) gerçekleşmiştir.
- #metoo (*ben de*) hashtag’i, ABD’de Tarana Burke tarafından kadınlara karşı cinsel saldırı olaylarının artışına ve yaygınlaşmasına dikkat çekmek amacıyla bir kampanya olarak başlatılan #metoo, dünyada bilinirliği en yüksek olan hashtag’lerden biri olmuştur. Kadınlar yaşadıkları cinsel saldırıları, tacizleri ve şiddet deneyimlerini #metoo hashtag’iyle paylaşmışlardır. Instagram, Twitter ve diğer sosyal mecralarda hashtag yoğun ilgi görmüştür. Kadınlara karşı gerçekleştirilen cinsel taciz ve saldırıların dünyada aynı anda gündem olması ise, dünyaca ünlü pek çok aktris kadının, ünlü film yapımcısı Harvey Weinstein tarafından uğradıkları cinsel tacizleri ortaya çıkarmasıyla gerçekleşmiştir. Harvey Weinstein, yıllar boyu sahip olduğu konumu ve elde ettiği gücü kullanarak kadın aktrislerle taciz ve saldırılar uygulamış ve bu taciz ve saldırılar #metoo kampanyası ile açığa çıkmıştır. Angelina Jolie, Gwyneth Paltrow, Nicole Kidman gibi isimler kampanyaya dahil olan ünlü isimlerdendir. Hashtag zamanla kadınların maruz kaldığı cinsel tacizlerin ve yapılan saldırıların dile getirilmeye başlandığı, tecrübelerin paylaşıldığı, işlenen suçların ortak özellikleri ile bu suçları işleyenlere yönelik hukuki ve

toplumsal cezasızlık konularının açıkça tartışıldığı en yaygın hareketlerden birine dönüşmüştür. Öyle ki bugün bile cinsel taciz ve saldırılara karşı paylaşım, kamusal tartışma ve politikalar bu hashtag ile atıf almaktadır.

- *#timesup (zamanınız doldu)* hashtagi, kadınların özellikle işyerinde karşı karşıya bırakıldıkları ayrımcı politikalara, şiddete, cinsel tacize ve saldırılara karşı mobilizasyon kampanyası olarak başlatılmıştır. *#metoo* hareketi sürecinde Harvey Weinstein'in yaptığı cinsel saldırıları ortaya çıkaran ve pek çoğu aktris kadınlardan güç bulan oluşan 300 kadının imzaladığı bir bildiri ile kadınların işyerlerinde güvenli şekilde çalışma, ayrımcılığa uğramama haklarına yönelik bir hareket doğmuştur.
- *#whitewednesdays (beyaz çarşambalar)*, 2017 yılında İran'daki kadınların kendi istekleri olmaksızın başörtüsü takma zorunluluğuna karşı başlattığı sosyal medya hareketidir. Bu harekete *#whitewednesdays* etiketi altında Suudi Arabistan, Avrupa ve Amerika'nın da içinde bulunduğu dünyanın pek çok noktasından on binlerce kadın, beyaz başörtüsünü bir sopenin ucuna takarak çektikleri fotoğraf ve videolarla destek olmuşlardır.
- *#abortolegalya (legal kürtaj şimdi)* hashtag'i, 2018'de Arjantin'de kürtaj yasağına başkaldıran kadınların birleştiği hashtag olmuştur.
- *#lastesis, #unvioladorentucamino (yolundaki tecavüzcü)* hashtag'i, 2019 yılının Kasım ve Aralık aylarında *#lastesis* feminist kolektifince ilk kez Şili'de izleyiciyle buluşturulan *#unvioladorentucamino* performansının, dünyanın pek çok noktasında erkek-devlet şiddetine karşı duruşun dansı olarak sergilenmesi sonucunda *#lastesis* etiketiyle yaygın hale getirilmesidir.
- *#frauenstreik #womanstrike #hacialahuelgafeminista (kadın grevi)* hashtag'leri, 2016 yılının sonlarına doğru, Polonya ve Arjantinli kadınların sokaklara dökülmesi ile başlayan Uluslararası Kadın Grevi / Feminist Grev hareketinin, 8 Mart 2017 tarihinde hareketi başlatan kadınların çağrısıyla İtalya, İspanya, Brezilya, Peru ve ABD'ye yayılması sürecinde yaratılmıştır. 2018 ve 2019 yıllarında başta İspanya olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinde eşit ücret talebi gibi istemlerle çok sayıda feminist grev yapılmıştır.

- Son olarak *#8M* hashtag'i ise, kadın grevleri ile birlikte 8 Mart çağrılarının dünyanın her yerinden kadınların sosyal medya ortamlarında buluşmasını sağlaması ile milyonlarca kadının bu hashtag'le 8 Mart'a ilişkin söylemleri, fotoğrafları, videoları, 8 Mart sokak eylemlerinin canlı yayınlarını paylaştığı bir hashtag olmuştur.

Türkiye'de gerçekleşen dijital feminist aktivist hareketler ise şöyledir ([http-11](http://11)):

- *#benimbedenimbenimkararim*, *#kurtajyasaklanamaz* ve *#kurtajhaktirkararkadinlarin* hashtag'leri, 2012 yılının Haziran ayında dönemin Başbakan'ı Recep Tayyip Erdoğan'ın 25 Mayıs 2012'de Uluslararası Parlamenterler Konferansı'nda ve 26 Mayıs 2012'de AKP Kadın Kolları 3. Olağan Kongresi'nde yaptığı konuşmalarda kürtajı cinayet olarak nitelendirdiğini ifade etmesi ve kürtaj yasağının gündeme getirileceğini söylemesine sosyal medyadan gelen tepkilerin ifade aracı olmuştur.
- *#bacaklarinitopla* ve *#yerimiisgaletme* hashtag'leri, 2014'te erkeklerin toplu taşıma araçlarında "erkekçe alan işgali"ne karşı kadınların sosyal medyada paylaştığı görseller ile kısa bir süre içerisinde sosyal medya kampanyasına dönüşmüştür.
- *#direnkahkaha* hashtag'i, 2014 yılının Temmuz ayında Bülent Arınç'ın kadınların kahkaha atmasına karşı çıktığı konuşmasına, kadınların sosyal medyada kahkaha atarken çekilen fotoğraflarını altında paylaştığı *#kahkaha*, *#direnkahkaha* ve *#direnkadin* gibi hashtag'lerden biridir. Kampanya tüm dünyada ses getirmiş ve kadın dayanışmasının örneği olmuştur. Türkiye'deki kadınlara, *#ResistLaughter* ve *#ResistWoman* hashtag'leri ile pek çok ülke kadınından destek gelmiş ve hatta Birleşmiş Milletler Kadınlar İyi Niyet Elçisi ve *#HeforShe* kampanyasının yüzü olan Emma Watson da kahkaha atarken çektiği bir fotoğrafını paylaşarak kampanyaya desteğini göstermiştir.
- *#sendeanlat*, Özgecan Aslan'ın vahşice öldürülmesinin ardından kadınların bu hashtag altında maruz kaldıkları taciz olaylarını paylaştıkları hashtag olmuştur. Bu kampanya Twitter'da 1 milyonun üzerinde etkileşim almıştır. Kadın cinayetlerine karşı başlatılan imza kampanyası ile de

#ÖzgecanYasası hashtag'i gündem yaratmıştır. Bu kampanya ile yasaların kadın cinayetlerine karşı kadınları güvence altına alması ile ilgili harekete geçme çağrısı yapılmıştır.

- #handekaderesesver hashtag'i 2016 yılının Ağustos ayında yakılarak öldürülen Hande Kader cinayetine isyanın sesi olmuştur. Devam eden süreçte bu hashtag, trans cinayetlerine karşı duran kampanyaya evrilmiştir.
- #tecavüzmeşrulaştırılmaz hashtag'i, 2016'da 15 yaşın altındaki çocukların maruz kaldıkları cinsel istismarın evlilik adı altında meşrulaştırılmasına kapı aralayan yasa tasarısına milyonlarca kişinin karşı çıkması sürecinde oluşturulmuştur. Bu hashtag uzun günler boyunca gündemde ilk sırayı almıştır. Bu yasa tasarısına gelen tepkilerin ardından iktidar partisi tasarımı geri çekmek durumunda kalmıştır. Ayrıca kadınlar, teklif edilen yasa tasarısına karşı, Polonyalı kadınların başkaldırısı ile sembolikleşen siyah protestoyu organize etmişlerdir.
- #şuleçetiçinadalet hashtag'i, 28 Mayıs 2018 tarihinde cinsel saldırıya uğradıktan sonra katledilen Şule Çet'in, katilleri tarafından Şulenin intihar ettiğini öne sürmesi ve yargılama sürecinde de adli tıp ve mahkemenin Çet'in hayatı hakkında cinsiyetçi bir yaklaşımla kararlar alması ve tespitlerde bulunması üzerine oluşturulmuştur. Kadınlar #şuleçetiçinadalet hashtag'iyle mahkeme sürecini kamusalılaştırmıştır. Cinayete ilişkin #ÇağatayAksu ve #BerkAkand'ın yargılandığı davada, Çağatay Aksu 'kasten öldürmek', 'cinsel saldırı' ve 'kişiyi hürriyetinden yoksun kılma' suçlarından #müebbet ve 12 yıl 6 ay hapis cezası, Berk Akand ise 'cinayete yardım' suçundan 18 yıl 9 ay hapisle cezalandırılmıştır. İstanbul'da kadınlar, hayatlarını ve kararlarını tehdit eden erkek politikalara karşı birlikte direndikleri bir kampanya düzenlemişlerdir. Kampanyanın #kadınlabirliktegüçlü isimli ana sloganı, hashtag olarak da dolaşıma sokulmuştur.
- Son olarak, #ölmekistemiyorum hashtag'i ise, 23 Ağustos 2019 tarihinde eski kocası tarafından öldürülen Emine Bulut'un öldürülme anındaki video görüntüleri ve "ölmek istemiyorum" sözü üzerine kadın cinayetlerine karşı isyan edenlerin sesi olarak oluşmuştur.

5. YÖNTEM

Bu tez çalışmasında çalışmanın amaçlar kısmında belirtilen sorulara nitel araştırma yöntemlerinden biri olan Netnografi yöntemi kullanılarak yanıt aranacaktır. Araştırma için bu yöntemin seçilmesinin nedeni; söz konusu yöntemin gerek feminist metodolojiye dayanması gerekse de Netnografinin yapılan araştırmanın zeminine elverişli olduğunun düşünülmesidir. Bu doğrultuda ilk olarak Netnografiye temel oluşturan etnografiden bahsedilecek; sonrasında ise Netnografik yöntem detaylı şekilde açıklanacaktır. Çalışmada belirlenen evren ve örneklem kapsamında verilerin toplanması ve analizi sürecine de bu başlık altında yer verilecektir.

5.1. Araştırma Modeli

“Etnografya, insan topluluklarının ilişkilerini ve davranışlarını kendi ortamlarında gözleme, belgeleme ve yorumlamayı içeren bir yöntemdir” (Baş ve Akturan, 2017, s. 43). Toplumsal davranış ve kültürleri inceleme noktasında etnografinin nitel araştırma yöntemleri arasındaki en derinlemesine yöntem olduğu ifade edilmektedir (Büker Alyanak, 2021, s. 127). Etnografik araştırma yönteminde ele alınan sosyal yapıdaki insan davranışları, eksik ya da yanlış yorumlanmanın uzağında kalmaktadır. Etnografik araştırmalar bugün, temel dayanağı olan antropolojinin yanında sosyal bilimler içerisinde pek çok alanda çalışmalar yürüten araştırmacılar tarafından da tercih edilmektedir. Etnografik araştırmanın temelinde grup üyeleri ile doğrudan ilişki kurulması yatmaktadır. Bu sebeple etnografik araştırmaların nitel saha araştırmaları olduğu söylenebilmektedir (Baş ve Akturan, 2017, s. 44).

Etnografinin derinlemesine bilgi elde etmeye imkân vermesinin nedenleri; belirlenen kültürel ortamlarda katılıma ve gözleme dayanarak gerçekleşmesi, yerel ile ilgili olarak açık uçlu bilgi sağlanması ve araştırmacının düşünümselliğinin ortaya konması biçiminde sıralanmaktadır. Etnografik çalışma yürüten bir araştırmacı yürüttüğü çalışmadaki gözlemlerinde, insanları dinlemeli ve onlara içeriden bakmalıdır. Elde ettiği bilgileri alan notlarının yanı sıra ses kayıtları, fotoğraflar gibi kayıt araçları ile kaydetmelidir. Niteliksel içerik açısından zengin oluşu ve açık uçluluğu, etnografik araştırmayı değişik şartlara uyarlanabilirlik noktasında tercih edilen bir konuma taşımıştır. Sağladığı bu esneklik ise, aynı konu üzerinde çalışan iki farklı etnografin söz konusu konuyu aynı şekilde işlemesini imkânsız kılmaktadır. Buna ek olarak, etnografik araştırmalarda bulguların genellenmesinin zorluğu da belirtilmelidir. Ayrıca araştırmanın

güvenilir ve geçerli olduğunun kanıtlanması için niceliksel yöntemler de kullanılabilir. Son olarak etnografiyi diğer araştırma yöntemlerinden farklı kılan şeyin, etnografin gözlemlediği davranışla ilgilenmesinin yanında ortaya çıkan davranışın özgül sosyal bağlamlara göre ne ifade etmiş olabileceğinin de irdelenmesi olduğu belirtilmelidir (Büker Alyanak, 2021, s. 125-126).

Kaan Varnalı (2013)'ya göre "kadim bir araştırma yöntemi olan etnografi (etnografya da denmektedir), sosyal ortamlarda sergilenen insan davranışlarının altında yatan kültürel ve bağlamsal nedenleri çözümlenmeye yarayan nitel bir keşif tekniğidir". Kanadalı Profesör Robert Kozinets ise, etnografik yöntemin internet ortamına uyarlanabileceği fikrini ortaya atarak çalışmalar yürütmüş; bu minvalde 1995 yılında İnternet ya da başka bir adıyla ağ etnografisi, Kozinets'in isimlendirmesiyle de Netnografi yöntemi ortaya çıkmıştır (Varnalı, 2013, s. 13). Ortaya çıkan bu yeni yöntem ayrıca çoğunlukla sosyologlar ve diğer araştırmacılar tarafından "*siber etnografi*", "*siber antropoloji*", "*dijital etnografi*", "*online etnografi*", "*sanal etnografi*" biçiminde de adlandırılmaktadır. "Netnografi, etnografi yönteminin günümüz bilgisayara dayalı sosyal dünyasının karmaşıklığına adapte edilmiş halidir". Etnografide verileri toplamak için yüz yüze ve kültürel etkileşimlerden yararlanılırken, Netnografide veri toplama aşaması çevrimiçi iletişim yoluyla yapılmaktadır (Özbölük ve Dursun, 2015, s. 232). Dijitali, ürünleri, dijital araçları ve bu araçların ortaya çıkardığı yeni uzamları araştırmak amacıyla kullanılan dijital etnografi ya da yaratıcısının tabiriyle Netnografi; sosyoloji, psikoloji, reklam, pazarlama gibi pek çok alanda zengin veriler elde edilmesini sağlamaktadır (Özbaş Anbarlı, 2020, s. 106).

Özüdoğru (2014), etnografik yöntemin iletişim araştırmalarında da kültürlerin özgün yapısını anlama ve yorumlama noktasında önemli bir paya sahip olduğunu ifade etmiştir. Etnografik yöntem araştırmacı ve araştırılan arasında etkileşim sağlamanın yanı sıra bu iki taraf arasında yatay ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca etnografinin, tıpkı Netnografiye uyarlandığı gibi iletişim alanındaki teknolojik gelişmelere de uyarlanabildiğini ve iletişim teknolojileri nedeniyle iletişimde ortaya çıkan yapısal değişiklikleri açıklamada kullanılabileceğini dile getirmiştir (Özüdoğru, 2014, s. 269).

Şehirleşmenin yaşanmasıyla birlikte ilgi alanları benzer olan, online ortamlarda bir araya gelen ve "dijital kabileler" denilen yeni insan toplulukları ortaya çıkmıştır. Bireyin arayış içerisinde olduğu aidiyet ve kimlik olgularına cevap oluşturabilecek yeni

sosyal oluşumlar doğmuştur. Dijital ortamların çoklu etkileşim olanaklarının artış göstermesiyle beraber gerek fiziksel gerekse de zamansal açıdan özgürlüğü elinde bulunduran ve modernlikle birlikte hız kazanan şehir hayatında yaşamını sürdüren bu topluluklar önemli ölçüde işlevsel duruma gelmiştir (Varnalı, 2013, s. 20). Bu topluluklar içerisinde yer alan bireylerin, fiziksel koşullar ekseninde değil, benzer ilgi alanları, zevkler, hayaller, korkular veyahut çıkarlar temelinde buluşan bireyler olduğunu yinelemek gerekmektedir (Çomu ve Halaiqa, 2021, s. 73-74).

Netnografi, söz konusu kavrama pazar araştırması perspektifinden bakan yaratıcısı Robert V. Kozinets (1998) tarafından ise “sanal ortamda bulunan kültürlerin ve toplulukların tüketici davranışlarını araştırmak için tasarlanmış yorumlayıcı bir yöntem” olarak tanımlanmaktadır (Kozinets, 1998, s. 366). Günümüzde sosyal bilimler alanlarının pek çoğunda kullanılır hale gelen Netnografik yöntem için sınırları çizilmiş net bir şablonun varlığı söz konusu olmamakla birlikte araştırma aşamaları ana hatlarıyla tarif edilebilmektedir. Bu noktada, Netnografik yöntemin doğasında İnternet’teki Web 1.0 ya da Web 2.0 verilerini incelemek olmadığını, elde edilen veriler üzerinden kullanıcıların duygu ve düşüncelerine dair eğilimleri niceliksel olmayan bir şekilde açıklamaya yönelik bir araştırma yöntemi olduğu unutulmamalıdır (Çomu ve Halaiqa, 2021, s. 82). Netnografi, genel hatlarıyla 5 aşamadan oluşan bir araştırma yöntemidir. Kozinets (2002) bu aşamaları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. Kültürel giriş ve araştırmanın planlanması aşaması
2. Verilerin toplanması aşaması
3. Verilerin güvenilir analizi ve yorumlama aşaması
4. Araştırma etiğinin sağlanması
5. Üye kontrolleri.

Araştırmasında Netnografik yöntemi kullanan bir araştırmacı bu süreçte ilk olarak araştırma için incelenecek ortam ve topluluğu saptamalı, bunu yaparken de araştırmanın hedefleri ile örtüşebilecek birtakım ölçütlere göre bir topluluk belirlemelidir. Bu ölçütleri Çomu ve Halaiqa (2021, s. 75) aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Araştırma sorusuna en uygun olan ve konusuna en fazla yoğunlaşmış grup olması
- Yüksek miktarda trafik ve haberleşmenin olması
- Münferit, belirli mesajların fazlalığı

- Detaylı ve içeriği zengin verilerinin olması
- Araştırma sorusuna uygun olarak üyeler arasındaki etkileşimlerin fazlalığı (Çomu ve Halaiqa, 2021, s. 75).

Netnografik bir araştırmada araştırma verileri ele alınan çevrimiçi topluluğun yayınladığı her türlü metin, görüntü, ses ve video içeriği ile araştırmayı yürüten kişinin kendi gözlemleri ve deneyimlerine dayanarak yaptığı çevrimiçi görüşmelerin kayıtlarından elde edilmektedir (Çomu ve Halaiqa, 2021, s. 75). Netnografinin, veri toplama aşaması açısından, araştırması kapsamında bu yöntemi tercih eden araştırmacının bir katılımcı olarak topluluk üyeleriyle iletişime geçebilmesi özelliğinin onu içerik analizinden veyahut sosyal ağ analizinden ayıran en önemli özellik olduğu da ifade edilmelidir (Özbölük ve Dursun, 2015, s. 235). Geleneksel etnografi ile Netnografiyi birbirinden farklı kılan bir diğer özellik ise araştırma etiğinin sağlanması boyutu ile ilgilidir. Netnografik araştırmaların etik boyutuna dair hassas noktaların, çevrimiçi ortamların özel ortamlar olarak mı yoksa kamusal ortamlar olarak mı ele alınacağı sorusu ile siber uzamda "bilgilendirilmiş rıza"nın nasıl alınabileceği noktaları olduğu söylenebilir (Çomu ve Halaiqa, 2021, s. 76).

İletişim ortamlarını gözlemek bir topluluğun kültürünü anlamlandırmada, bu topluluk içerisindeki üyelerin davranışlarının temelinde yatan sebepleri saptamada, kimliklerini ve ortak bilinçlerini incelemede temel yapıtaşdır (Varnalı, 2013, s. 21). Netnografik bir araştırma için sosyal platformlar, web siteleri, forumlar, bloglar gibi siber ortamda yer alan tüm veriler netnografik araştırma yürüten bir araştırmacının yararlanacağı çok büyük bir veri kaynağıdır. Bunun yanında İnternet aracılığıyla çeşitli uygulamalar kullanılarak birebir veya odak grup görüşmeleri yapabilmek, kamuoyu yoklamaları gerçekleştirebilmek mümkündür. Ayrıca sosyal medya platformlarında kullanıcı sayısı, kullanım sıklığı ve mesaj gönderim sıklığı gibi istatistiksel verilere kolaylıkla ulaşabilmek de bir yöntem olarak Netnografinin önemli avantajlarından (Özüdoğru, 2014, s. 268-269). Kısaca özetlemek gerekirse, "bir yöntem olarak Netnografi, geleneksel etnografiden daha hızlı, daha basit ve çok daha ucuzdur" (Kozinets, 2006, s. 281).

Sosyal ortamların Netnografik yöntemi kullanarak araştırma yürütecek bir araştırmacıya sunduğu anlatım biçimleri, sembolik ifadeler, ikonlaşmış görüntüler, kısaltmalar, doğal tepkiler gibi çok sayıdaki veri sanal ortamlarda halihazırda bulunmaktadır ve tek tıkla ulaşılabilir uzaklıktadır. Eğer bu veriler araştırmacı

tarafından doğru bir şekilde saptanıp işlenebilirse bir etnografin fiziksel dünyada vaktini harcayarak elde edebileceği bilgiden çok daha fazlasına ulaşması mümkündür. Netnografi bunu sağlayan bir yöntemdir. Varnalı (2013)'ya göre "... online etkileşim verisi, bir etnografa hazır olarak sunulmuş bir not defterine benzer. Netnograf bu not defterinin tamamını okuyarak hızlıca topluluk kültürüne aşinalık geliştirebilir ve hatta topluluğun iletişimine yön veren baskın bireyleri tespit edebilir" (Varnalı, 2013, s. 27).

Özbaş Anbarlı (2020, s. 96-97) ise bir Netnografin nasıl olması gerektiği ile ilgili görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

"Dijital etnografiye yönelen araştırmacıların araştırma nesnelerinin kullanıcıları olduğu düşünüldüğünde aslında bir anlamda otoetnografik bir bakış üzerine temellenildiği görülmektedir. Bu yüzyılın insanının gündelik hayatının bir parçası olan dijital iletişimin araştırılması, ilk dönem etnografi çalışmalarından farklı olarak, sahaya dahil olma çabasını değil, otoetnografiden uzaklaşarak sahaya dışarıdan bakma çabasını gerektirmektedir" (Özbaş Anbarlı, 2020, s. 96-97).

5.2. Evren ve Örneklem

Evren, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünü olarak tanımlanabilir. Bu bütün, ortak özelliklere sahip canlı ya da cansız her türlü eleman grubunu içerebilmektedir. Araştırmacı, amacına uygun olarak geliştireceği birtakım ölçütlerle, evrenini tanımlayıp sınırlandırmaya uğraşır. Örneklem ise, belli bir evrenden belli kurallar doğrultusunda seçilmiş ve seçildiği evreni temsil edebilme özelliğine sahip küçük kümedir. Araştırmalar, büyük ölçüde örneklem üzerinde yapılır ve ortaya çıkan sonuçlar alındıkları evrene genellenir (Karasar, 2018, s. 147-148). Olasılıksız örnekleme yöntemlerinde, örneklemin evreni temsil etme şartı aranmamaktadır. Bu çalışma için evreni temsil etme koşulu aranmayan olasılıksız örnekleme yöntemlerinden amaçlı (yargısal) örneklem tekniği seçilmiştir. Amaçlı (yargısal) örneklem, araştırmacının kendi amacına uygun olarak evrenden seçim yapması ve örneklemini belirlemesidir. Örneklem belirlenirken araştırma sorununa en uygun öğeler seçilmeye çalışılır. Örneklem belirli bir hedefe uygun olacak şekilde belirlendiğinden evreni temsil etme gücü azalmaktadır. Bu durum sonucunda yalnızca araştırmanın amacı ve seçilen örnekleme göre sonuçların yorumlanması yerinde olacaktır. Özetle burada üzerinde durulması gereken husus, örnekleme alınan her verinin araştırmanın amaçları doğrultusunda özellikli olmasıdır (Şimşek, 2018, s. 121).

Bu kapsamda bu tez çalışmasında ilk olarak nitel bir araştırma yöntemi olan Netnografinin birinci aşamasına uygun şekilde araştırmanın yürütüleceği saha belirlenmiştir. Araştırma sahası olarak sosyal medya platformlarından biri olan Instagram tercih edilmiştir. Söz konusu platformun seçilmesinde We Are Social (2022)'ın verilerine göre (http-12), dünya genelinde 16-35 yaş arası kadınların en çok kullandığı platform olması ve %76,5 ile de Instagram'da en çok vakit harcayan ülkenin Türkiye olması gerekçe olarak gösterilebilir. Bu araştırmanın evreni Instagram'daki Türkçe paylaşım yapan feminizm odaklı tüm hesaplardır. Örnekleme ise bu hesaplar arasından araştırmanın amacına ve belirlenen kriterlere (takipçi sayısı, geri bildirim oranı, çalışmanın amacına uygunluk vb.) uygun olarak seçilen *kiz_basina* adlı hesaptır.

Çalışmada, belirlenen *kiz_basina* adlı hesaptaki 1 Ocak 2018- 1 Ocak 2023 tarihleri arasındaki beş yıllık süreçte paylaşılan 1.386 gönderi (fotoğraf ve video) ve bu gönderilere yapılan 92.004 kullanıcı yorumu analiz edilecektir. Çalışma için bu hesabın örneklem seçilmesinin nedeni benzer diğer hesaplarla kıyaslandığında söz konusu hesabın feminist bilinci yükseltmek ve cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklanan şiddete karşı toplumu bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için en nitelikli hesap olduğunun düşünülmesidir. Benzer diğer hesaplar (*toplumsal.cinsiyet.esitligi*, *feminizm_tr* vb.) öteki toplumsal sorunlarla ilgili de yoğun paylaşımlar yaparken bu hesabın üzerine yoğunlaştığı ve dışarısına çok fazla çıkmadığı konuların cinsiyet eşitsizliği ve cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan sorunlar olduğu dikkat çekmiştir.

5.3. Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Sosyal medya kullanıcılarının feminizm algılarının ne olduğu sorusuna Netnografik analiz yöntemi kullanılarak Kız Başına Instagram hesabı örneği üzerinden yanıt arayan bu çalışmada, Netnografik araştırma yönteminin birinci basamağı olan giriş ve araştırmanın planlanmasına yönelik olarak öncelikle feminist paylaşım odaklı hesapları bulabilmek hedeflenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın yürütüleceği platform Instagram olarak belirlendikten sonra Instagram'ın arama kısmına incelenecek içeriğe ulaşabilmek amacıyla konu ile ilgili anahtar kelimeler yazılmıştır. Bu anahtar kelimeler (hashtaglar); *#kadinhaklari*, *#kadinadestek*, *#toplumsalesitlik*, *#esitlik*, *#feminizm*, *#feminist*, *#toplumsal.cinsiyet*, *#toplumsal.cinsiyetesitligi*, *#feministhareket*, *#kadin*, *#feminizmhareketi*, *#woman*, *#women*, *#kadinarastirmalari*, *#kadincalismalari*, *#kadinhareketi*, *#kadindayanismasi*, *#cinsiyetcilik*, *#kadintoplulugu*, *#feminizmturkiye*,

#kadinsavunmasi, *#cinsiyetesitligi*, *#cinsiyetesitsizligi* şeklindedir. 19-24 Ocak 2023 tarihleri arasında yapılan arama sonucunda konuyla ilgili olarak yaklaşık 550 hesaba ulaşılmıştır. Bu hesaplardan takipçi sayısı ve gönderi sayısı “0” olan hesaplar ile gizlenmiş ve yeni oluşturulmuş olanlar araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu hesapların dışında elde edilen yaklaşık 510 hesaptan takipçi sayısı 10 binin üzerinde olan 33 hesap olduğu belirlenmiştir. Bunlardan çalışmanın amacına en uygun bulunan, takipçi sayısı ve etkileşim oranı yüksek olan *kiz_basina* seçilmiştir. Bu hesapta paylaşılan içeriklere yapılan yorumlar Netnografik yöntem ile analiz edilecektir. *kiz_basina* adlı hesabın toplamda 322 bin takipçisi ve belirlenen tarih aralığı için 1.386 gönderisi bulunmaktadır. Bu doğrultuda 1.386 gönderiye yapılan toplamda 92.004 kullanıcı yorumu analiz edilecektir.

Çalışmada katılımcı gözlem tekniği kullanılmıştır. Araştırma sahasını oluşturan *kiz_basina* adlı Instagram hesabı söz konusu platformun kullanıcısı olan ve isteyen herkesin takip edebileceği, takip etmese bile görüntüleyip etkileşim verebileceği açık bir hesaptır. Hesap, çalışmanın konusunun netleştiği tarihten itibaren araştırmacının kendisine ait hesabı ile takibe alınmıştır. Hesabın yaklaşık üç yıldır takipçisi olmak topluluk kültürüne aşina olmaya büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Hesabın paylaştığı gönderilere araştırmacı tarafından etkileşim verilip katılımcı gözlem sağlanmıştır. Gerek hesabın takip edildiği tarihten itibaren paylaşılan gönderilere gerekse de takipten önce paylaşılmış olan gönderilere gelen kullanıcı yorumları ve diğer etkileşimler titizlikle değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen yorumlar ve etkileşimler alan notlarını oluşturmuştur. Sanal ortamda veri toplayabilmek, istenildiği zaman veriye ulaşabilmek son derece kolaydır. Ancak buna karşılık kimi riskler de söz konusudur. Bunlardan biri paylaşılan içeriklerin kaldırılması olabilir. Bu sebeple toplanan tüm veriler araştırmacı tarafından paylaşıldıkları tarihleri de kapsayacak şekilde ekran görüntüsü alınarak kayıt altında tutulmuştur. Ayrıca Netnografik yöntemin aşamalarından biri olan araştırma etiğinin sağlanması aşaması için de çalışmada yorumda bulunan kullanıcıların adı-soyadı gibi profil bilgilerine yer verilmemiş, yalnızca kadın/erkek/anonim hesap olduğu bilgisi paylaşılmıştır.

5.4. Veri Analizi

Çalışmada alınan örneklem doğrultusunda hesap için toplamda 92.004 kullanıcı yorumu analiz edilmiştir. Yorumlar seçilirken toplumsal ve kültürel kodların var

olabileceği veya bu kodları üretme potansiyeli olduğu düşünülen yorumlar ele alınmaya çalışılmıştır.

Netnografik yöntem araştırmacıya verileri toplarken analiz yapabilme imkânı vermektedir. Bu doğrultuda, saptanan bulguların daha düzenli işlenebilmesi ve çıkan sonuçların daha bütüncül yorumlanabilmesi için veriler analiz edilirken çeşitli başlıklar altında kategorilere ayrılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular ve yapılan yorumlar, çalışmanın bir sonraki bölümü olan “Bulgular ve Yorum” başlığı altında okuyucuya sunulacaktır.

Ayrıca bu başlık altında araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği konusuna da yer verilmelidir. Nitel araştırmalar için nicel araştırmalardaki gibi geçerlik ve güvenilirlik analizi yapmak kolay değildir. Guba ve Lincoln 1982 yılında yaptıkları çalışmada nitel araştırmalar için geçerlik-güvenilirlikten çok inandırıcılık olması gerektiği noktasına dikkat çekmişler ve bu doğrultuda çeşitli kriterler ortaya koymuşlardır. Ortaya konulan bu kriterler literatürde önemli bir yere sahip olmuştur. Söz konusu kriterleri inanılabilirlik, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik olmak üzere dört ana başlık altında toplamışlardır (Guba ve Lincoln, 1982’den aktaran Başkale, 2016, s. 23).

Bu çalışmada inanılabilirlik ve güvenilebilirlik kriterinin sağlanması için örneklem olarak seçilen hesapla uzun süreli etkileşimde bulunulması örnek gösterilebilir. Tez konusu belirlendikten sonra örneklem seçilen hesap takibe alınmış ve gerek yorum gerekse de beğenilerle hesap kullanıcılarıyla etkileşim kurulmuştur. Bu durum seçilen grubun dili, kültürü ve görüşleri noktasında derinlemesine fikir sahibi olunmasını sağlamıştır. Ayrıca çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemleri hakkında uzmanlaşmış akademisyenlerden destek alınması da inanılabilirlik ve güvenilebilirlik kriterinin sağlanmasına önemli katkı sağlayan bir etkidir. Alan notları gibi ham verilerin olması, kullanıcı yorumlarından yapılan alıntılar onaylanabilirlik kriterinin sağlanmasına önemli katkıda bulunmaktadır. Son olarak aktarılabilirlik kriterinin sağlanması için de örneklem seçiminin nasıl yapıldığının açık ve net bir şekilde tanımlanması örnek gösterilebilir. Tüm bu sayılanlar bu araştırmanın geçerliği ve güvenilirliğini, Guba ve Lincoln (1982)’nin deyişiyle inandırıcılığını güçlendiren maddelerdir.

6. BULGULAR VE YORUM

6.1. *kiz_basina* Instagram Hesabının Netnografik Yöntem Çerçevesinde

Analizi

İsmi, “instant” adıyla bilinen ve fotoğraf çekmeye yarayan cihazlar ile çekilen fotoğrafları göndermeye yarayan ve “telegram” adıyla bilinen cihazların isimlerinin birleşiminden alan ve Insta-gram olarak hayatımıza giren (http-13) platformun kuruluşu 2010 yılına dayanmaktadır. Günümüzün en popüler platformları arasında gösterilen Instagram, dünyanın en iyi üniversitelerinden biri sayılan Stanford Üniversitesi’nden öğrenim görmüş Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından kurulmuştur. Fotoğrafları kolay bir biçimde düzenlemekle birlikte bunu kişinin kendi ağı üzerinden paylaşma imkânı sağlayan bir uygulama yaratma fikriyle yola çıkan mucitler, Instagram’ın kuruluşunun internet kullanıcılarından olumlu tepkiler alması sonucu bu fikri en iyi biçimde pratiğe dönüştürmüş ve bugün dünyada en çok kullanılan fotoğraf filtreleme ve paylaşım uygulamasını yaratılmış hale getirmişlerdir. Mobil bir uygulama olarak geliştirilen Instagram, kısa bir süre içerisinde kullanıcılar tarafından ciddi manada ilgi görmüştür. Bu başarısının sonucunda ise kısa sürede büyük yatırımlar almış ve güçlü bir altyapıya sahip olmuştur. Facebook’un 2012 yılında Instagram’ı 1 milyar dolara satın alması ise Instagram’ın tarihindeki en önemli kırılma noktası olmuş, platformun dünyanın en etkili sosyal platformları arasına girmesini ve kullanıcı sayısını en hızlı biçimde artıran uygulama haline gelmesini sağlamıştır (http-14).

Zamanla video ekleme, sponsorlu içerikler, işletme hesabı, hikâye özelliği ve kamera filtreleri gibi çeşitli özellikler alarak zenginleşen Instagram ayrıca başarılı bir sosyal medya platformu olmasına ek olarak pek çok insanın işini geliştirebileceği bir mecra olarak da fark yaratmıştır. İnsanlara işletme hesapları yoluyla kendi işletmelerini tanıtır ürünlerini satabilme olanağı tanımıştır. Bu duruma ek olarak “Influencer” şeklinde adlandırılan yeni bir kitlenin ortaya çıkmasını da sağlamıştır. “Alanında etki unsuru kişi” anlamına gelen Influencerlar, kendi alanları doğrultusunda reklam içerikleri hazırlayıp hazırladıkları bu içeriklerden gelir elde etmeye başlamışlardır. Özetle, sıradan bir platform olarak insan hayatına giren Instagram, bugün gelinen noktada birçok kişinin hayatına önemli ölçüde etki etmekte ve popülerliğini artırarak devam ettirmektedir (http-15).

Kurulduğu günden günümüze değin kendini sürekli yenileyen ve geliştiren Instagram’ın son yeniliklerini ise aşağıda görmek mümkündür (http-16):

- Fotoğrafları harita üzerinde görmeyi mümkün kılan "Fotoğraf Haritası" özelliği,
- Kullanıcı profillerini masaüstünden de takip edip yönetebilmeyi sağlayan Web özelliği,
- Web için zaman tüneli özelliği,
- Fotoğraflara "etiketleme" özelliği,
- Video paylaşımı özelliği,
- "Embed" (sponsorlu gönderi paylaşabilme) özelliği,
- "Instagram Direct" (kullanıcıların birbirlerine video, fotoğraf ya da mesaj gönderebilme) özelliği,
- Time-lapse videolar yaratmayı sağlayan Hyperlapse uygulaması,
- Fotoğrafların açıklamaları için düzenleme özelliği,
- Layout uygulaması,
- Apple Watch'lar için aktiflik özelliği,
- "Keşfet" ve "ara" özellikleri,
- Manzara ve portre modu özelliği,
- Boomerang uygulaması,
- Hesaplar arasında geçiş yapabilme özelliği,
- Hikayeler ve güvenli yorum özellikleri,
- Instagram hikayelerinin keşfet kısmına eklenebilmesi özelliği,
- Hikayelere "Boomerang", kişi etiketleme, "daha fazlasını gör" özellikleri,
- Canlı yayın özelliği,
- Instagram Direct içinde gönderilen videolar ve fotoğraflar için kaybolma özelliği,
- Güvenlik araçları ve yorumlar için kontrol özelliği,
- Fotoğrafları kaydedebilme ve hikayelere çıkartmalar ekleyebilme özellikleri,
- Çoklu video ve fotoğraf paylaşımı ile canlı yayınları kaydedebilme özelliği,
- Hikayeler için yüz filtreleri özelliği,
- Lokasyon ve hashtag özellikleri,
- Gönderiler için arşivleme özelliği,

- Canlı videoları yeniden oynatma, güvenlik ve spam mesajlar için filtre özelliği,
- Fotoğraf ve videolara cevap verebilme özelliği,
- İki kişinin aynı anda canlı yayın yapabilme özelliği,
- Çoklu fotoğraf paylaşımında boyut sınırlamasının kaldırılması,
- Canlı yayınlar için yüz filtreleri, hikayeler için oylama özellikleri,
- Hikayelere GIF ekleme özelliği ve yazı tipleri çeşitlendirilmesi,
- Reels özelliği.

Görsel 6.1. Kız Başına Instagram Profili

Kız Başına, resmi İnternet sitesinden elde edilen bilgilere göre “toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet başta olmak üzere, güncel toplumsal sorunlar ile olguları görünür kılmak ve bireylerin toplum içerisinde ekonomik, kültürel ve bilimsel olarak gelişmesine yönelik çalışmalar yürüten Çaplı Vakfı tarafından özellikle şiddete ve tacize uğrayan kadınlar ve kız çocuklarına yardım yollarını göstermek ve onları güçlü birer birey haline getirebilmek” amacıyla kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. Adını “Kız başına yapamazsın” nefret söylemini reddederek oluşturduğu karşıt “Yaparsan kız başına yaparsın” söyleminden aldığı ifade edilmektedir. Kız Başına gönüllü aktivistlerin bir araya gelmesi ile oluşturulmuş bir aktivist topluluğu ve sosyal girişimleri kapsamında kâr amacı gütmeyen bir kuruluş şeklinde tarif edilmektedir (http-17). Bu bilgilere hesabın kuruluş amacını, hedeflerini, misyonunu tanımak için genel bir çerçeve oluşturmak adına yer verilmiştir. Çalışmanın yürütüldüğü esas platform bu sivil toplum örgütünün oluşturmuş olduğu Instagram hesabıdır.

kiz_basina, yukarıdaki Görsel 6.1.'de de görüleceği üzere Instagram hesabında kendisini “Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet türlerini azaltma amacıyla çalışan bir sosyal sorumluluk platformu” olarak tanımlamıştır. Biyografi kısmında ayrıca diğer platformlardaki varlığını gösteren ve bu platformlara ulaşabilmeyi sağlayan bir link de mevcuttur. Hesabın 16 Mart 2023 tarihi itibarıyla bin 527 gönderisi, 322 bin takipçisi ve 452 takip edileni bulunmaktadır. Hesabın profil resminde beyaz arka plan üzerine siyah renkte küçük harflerin kullanıldığı bir yazı formatı ve kırmızı renkte, ikinci kelimenin ikinci harfi olan “a” harfi yerine kullanılmış ve kadını simgeleyen bir sembol olduğu görülmektedir. Bu sembolü ve kullanıcı adını ilk görüşte hesabın özellikle kadınlara yönelik feminen bir hesap olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma kapsamında saptanan bulgular feminist farkındalık ve eğitim, kadın hakları ve eşitlik, toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyet kimliği, kadınların güçlenmesi ve rol modelleri ile şiddet karşıtlığı olmak üzere beş kategori altında toplanmıştır. Feminist farkındalık ve eğitim başlığı altında Instagram paylaşımları yoluyla kullanıcıyı bilgilendirmek ve feminist farkındalık yaratmak için kullanılan içerikler incelenmiştir. Bu başlık altında feminizme, feminist tarihe, feminist olaylara ve hak mücadelesi veren öncü kadınlara, İstanbul Sözleşmesi’ne, genel olarak feminist hareketin temellerine dair bilgi veren paylaşımlara gelen yorumlardan kullanıcıların feminizm algıları ve bu içeriklerin kullanıcılar üzerindeki etkililiği araştırılmıştır. Kadın hakları ve eşitlik başlığı altında kadın haklarına yönelik paylaşımlar incelenmiştir. Bu paylaşımlar, kadınların yaşamlarını iyileştirmek için verilen mücadeleler, yani kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal haklarını savunan kadının iş hayatına kazandırılması, meslekte cinsiyetçilik, ev içi emek, dilde cinsiyetçilik, kitle iletişim araçlarında cinsiyetçilik, eğitim alanında cinsiyet eşitsizliği, kürtaj gibi içerikler olmuştur. Toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyet kimliği başlığı altında, toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyet kimliği konularına odaklanan paylaşımlar ele alınmıştır. Instagram paylaşımları aracılığıyla, cinsiyet rolleri, cinsiyetçilik, LGBTQ+ hakları ve toplumsal cinsiyetin diğer yönleri hakkında farkındalık yaratma ve eğitim verme amaçlı içerikler incelenmiştir. Erkeklik ve kadınlık kavramlarına dair stereotipik görüşler, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını destekleyen mesajlar, kadınların erkeklerin rolünü üstlenmesi gibi konulara dair paylaşımlara gelen kullanıcı yorumları analiz edilmiştir. Dayatılan güzellik standartları, giyim üzerinden dayatmalar, mükemmellik dayatması, kalıplaşmış cinsiyet normları, kadın ve erkeğe dayatılan toplumsal roller, annelik ve evlilik üzerinden dayatmalar, cinsellik üzerinden dayatmalar,

regl, babalık izni, LGBTQ+ ile ilgili paylaşımlar incelenenler arasındadır. Kadınların güçlenmesi ve rol modelleri başlığı altında ise, kadınların güçlenmesi, özgüveninin artması ve rol modelleri hakkındaki paylaşımlar ele alınmıştır. Kadınların güçlenmesi için örnekler ve kadın liderlerin, başarılı kadınların hikayeleri gibi içeriklere gelen kullanıcı yorumları incelenmiştir. Son olarak şiddet karşıtlığı başlığı altında ise şiddetin tanımı, türleri, şiddetten ve cinsel istismardan korunma yolları, şiddet ve cinsel istismar olaylarını yaşayanların paylaşıldığı gönderilere gelen yorumlar kullanıcıların söz konusu konulara bakış açılarını anlamak açısından analiz edilmiştir.

6.1.1. Feminist Farkındalık ve Eğitim

Hesap tarafından ele alınan temalardan biri feminizm kavramının ne olduğu ve ne olmadığına kullanıcıya anlatılmasıdır. Bu kapsamda paylaşılan gönderilerde feminizmin erkek düşmanlığı olmadığı, kadın ve erkeğin eşit şartlara sahip olması gerektiği, kadının yalnızca ev işi yapmak ve anne olmak gibi toplumun ona biçtiği kalıplar çerçevesinde yaşamayı sürdürmemesi gerektiğine dair paylaşımlar yapılmıştır. Bunun yanında feminizmin kadına yalnızca kusursuz bir kariyer yapmayı ya da mükemmel olmayı da şart koşmadığı, kısacası kadının toplumsal, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel her alanda erkekle eşit konumda olması gerektiği, toplumsal kalıp yargılardan kurtarılması ve kendi istediği doğrultuda yaşaması, kendi kararlarını verebilecek bir konumda olması, özgürleştiğinde, kısıtlanmadığında, ezilmeye çalışılmadığında başarıya ulaşabileceği savunulmaktadır. Ayrıca belirtilen rollerin hiçbirinin birbirinden üstün konumda olmadığı ve hiçbirinin birbirinden daha aşağı görülemeyeceği dile getirilmiştir. Ayrıca hesap tarafından feminizmin toplumsal eşitliği savunan bir ideoloji olduğu belirtilmiştir.

Bu paylaşımlar kimi kullanıcılar tarafından desteklenirken kimi kullanıcılar tarafından ise feminizmin yeteri kadar bilinmemesi, yanlış tanıtılması ve kavrama karşı oluşan önyargılar neticesinde tepkiyle karşılanmıştır. Bazı kullanıcılar ise kavramın yanlış bilindiğini belirterek toplumun bilinçlenmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Sayfanın paylaşımlarına gelen olumlu yorumlar daha çok “👏👏”, “❤️❤️❤️” gibi çeşitli ikonlar² ile ifade edilmiştir. Bu ikonlar daha çok kadınlar tarafından tercih edilmiştir. Desteğini bu tarz ikonlarla gösteren kadın kullanıcıların erkek kullanıcılara göre daha fazla olduğu ve kadın kullanıcıların erkek kullanıcılara göre bu paylaşımları

² İkon: Bu çalışmada “simge” anlamında kullanılmıştır.

daha çok desteklediği söylenebilmektedir. Ayrıca yapılan yorumlarda feminizmin erkek düşmanlığı olmadığını da çoğu kullanıcı tarafından altı çizilmiş ve paylaşımların faydalı olduğu dile getirilmiştir. Bu yorumlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

“Ne güzel oldu bu paylaşım ❤️umarım farkındalık olur herkes için 🌸🙏” (ANONİM HESAP)

“Teşekkürler 🙏” (KADIN)

“Kesinlikle faydalı bir post” (ERKEK)

“Bu paylaşım burda dursun.bundan sonra feminizm hakkında cahilce konuşanı buraya etiketlicem.” (KADIN)

“Feminizmi bildiğini sanan hem ‘sözde feministleri’ hem de ‘feminizm düşmanlarını’ etkileyeceğim post 🙏” (KADIN)

“Feminizme karşı olan erkekler aslında kendi ayaklarına siktiklerini er geç anlayacaklar. Feminizm, kadına hak ettiklerini kazandırmaya çalışmanın yanında, toplumsal baskıyla erkeğin sırtına yüklenen saçma "görev"leri de otomatik olarak sırtımızdan alıyor. Bu harekete teşekkür etmek yerine, destek vermek yerine karşı çıkmak aptallıktan öte bir şey değildir.” (ERKEK)

“Feminizim cinsiyetler arası saygıdır. Erkek düşmanlığı değildir.” (KADIN)

“Feminizmi düşmanlaştıran, itibarsızlaştıran ve beyhude bir çabaymış gibi gösteren eril akli çok iyi tanıyoruz. Her gün hayatımızda kendini her yerde gösteren erkek tahakkümü mücadelemizin de üstüne çökmeye çalışıyor. Cinsiyetsiz bakmak nihai hedefimiz olabilir, ama bu feminizmi değersizleştirmez.” (KADIN)

“Şahanesisiz! Hemen feminist etiketi yapıştırıyorlar çünkü bilgi eksik, okumuyoruz! Ben de paylaştım 🙏” (KADIN)

Paylaşımlara gelen olumsuz yorumlar ise kullanıcılar tarafından feminizmin erkek düşmanlığı olduğu algısı üzerinedir. Bu algıya özellikle erkek kullanıcıların sahip olduğu görülmektedir. Bazı kullanıcılar tarafından ise feminizm terörizmle bağlantılı bir ideoloji olarak ifade edilmiştir. Bazı yorumlarda ise dinle bağdaştırılmış ve dine aykırı bir kavram olduğu dile getirilmiştir. Feminizm ‘boş’, ‘gereksiz’ ve ‘önemsiz’ bir kavram olarak nitelendirilmiş ve ayrıca kültürü ve kültürün bir unsuru olan dini yozlaştıran bir kavram olarak görülmüştür. Aşağıda örnekleri görülmektedir:

“Boş” (ANONİM)

“Feminizm sınırsız imtiyaz sıfır sorumluluk demektir.” (ERKEK)

“Buna cevap ver admin ! Boşanan erkek ve kadın var bunlar bosanınca neden kadın nafaka alıyor ? Bu eşitlik mi ? Madem hu eşitlik ozaman kızlarda evliyek çalışsın” (ERKEK)

“Hehe aynen amk feministlerin açtığı pankartlarda ben yazdım zaten 'erkeklik nedir iğrenç bir şeydir' diye ya da 'kadının yoksa oarası amıdır kumbarası' diye feminizmin yaptığı bi sik yok kadınları savunmak için feministlerin tek derdi kadın cibayetleri üzerinden prim yapmak, hormon bozukluğundan kaynaklı ve yüzde 71 oranında tedavi başarısı olan bir şeyi meşrulaştırmaya çalışmak, din gelenek görenek örf ve adetleri güya kadın haklarına ters diye kaldırmak "şimdi oturup ya ne alakası var diye dersiniz feministlerün ezanı ıslıkladığı ve kız isteme gibi şeylere karşı çıktığını hatırlatırım" kaldığı feminizmin çıkış amacı zaten kadınlar içindir eşitlik dedipiniz şeyi sadece kadınları savunarak erkeklerle eşit hale getirmeyi amaçlar ancak bu günümüzde erkekleri aşağılamak kadınları yükseltmek üzerine kullanılmaktadır kanıtı da istanbul sözleşmesidir kadın beyanı esastır gibi akla matığa ve hukuka aykırı bir maddeyi koyup "ya sadece soruşturma açılıyo" diye savunacak kadar aptal bir ideoloji erkekleri savunmaz sizlerin kaçının erkek cinayetlerinden erkek sorunlarından haberiniz var acaba feministlerin savunduğu tek erkek hakkı erkekler de küpe takabilir aq aman ne büyük sorun [@erkeklerinsesiyyizbiz](#) sayfasına girin ve bakın bakalım erkeklerin ne kadar sorunları varmış Kısacası feminizm kadınları savunmak için ortaya çıkmış bunu eşitlik adı altında yapmış günümüzde de iki cinsiyeti birbirine kırdırmak istercesine erkekleri aşağılayıp kadınları üste çıkarmayı amaçlamış kadınların hiçbir gerçek sorununa çözüm bulmamış sadece prim yapmakla yetinmiş terörist hdp ye silahlarınızı en yakın kadınlar hamamına bırakın kadınlarımız size yardımcı olacaktır diyecek kadar terörist sevicisi yeryüzünde görüo görebileceğiniz en saçma ideolojidir” (ANONİM)

“ayrıca nafaka destekçileridir” (ERKEK)

“Egalitarianizm varken ne gerek var böyle şeylere” (ERKEK)

“İnsanlar aç ulan aç aç...” (ERKEK)

“Terörizmdir.” (ANONİM)

“Doğruyu söylemekten çekinmiyoruz ;Feminizmin dinde yeri yoktur.” (ANONİM),

“Feminizm erkek dusmanligidir (!)” (ERKEK)

“femiNAZİ” (ERKEK)

“bu hayatta ne olursanız olun feminist olmayın” (ERKEK)

“4. sayfada her cinsiyete hitap eder derken 3. sayfada erkekler hariç tüm canlıları saymanız bile iki yüzlülüğünüzün ve ne kadar yanlı olduğunuzun kanıtıdır aksini savunan arkadaşlarım benimle saygı çerçevesinde tartışabilir” (ERKEK)

“Yalnız bütün maddeler yine erkek düşmanlığını içermiyor mu ?” (ERKEK)

Bazı yorumlar ise yapılan paylaşımları eleştirir niteliktedir. Kullanıcılar paylaşımların bazı noktalarında bazı yanlışlıklar ve çeşitli tutarsızlıklar olduğunu iddia etmişlerdir. Bu doğrultuda bu yanlışlıkların ve tutarsızlıkların giderilmesi gerektiği önerisinde bulunmuşlardır. Bunu yaparken ise bazısı sert bir dil kullanmış, bazısı ise yumuşak bir üslup tercih etmiştir:

“Hiçbir feminist evde çocuk bakmayı secmez!! Bunu desteklemez.” (KADIN)

“Postta feminizmin ataerkil yapılara karşı olduğunu söyleyip açıklamasında "kadınların kadın oldukları için" cümlesiyle sanki ataerkil yapıların sadece kadına zararı varmış gibi yansıtılması saçma ataerkil yapılar birçok cinsiyete zararlıdır bunu unutmadan yazarsanız açıklamaları bence daha iyi olur” (ERKEK)

“Resmin yanlış olması dışında sıkıntı yok. Onun dışında bu uyarıları feminist sayfalara da yapsanız iyi olur. Açıkça nefret besleyen sözde feministleri ve feminist sayfaları bulmak zor değil.” (ANONİM)

“Açıklamada kadın-erkek ayrımcılığı yerine cinsiyet bazlı ayrımcılık gibi daha kapsayıcı bir terminoloji kullanırsanız tadımızdan yenmezsiniz. 😊” (KADIN)

Feminizmin insanlar tarafından yanlış algılandığı ve bilinçsizce savunulduğu da bazı kullanıcılar tarafından dile getirilen görüşlerdendir. Söz konusu kavramın doğru anlaşılmadığı takdirde bu ideolojiyi savunanları ideolojiden uzaklaştıracağı ve bu durumun önemli olumsuz sonuçları olacağı belirtilmiştir:

“Feminist bir erkek olarak belirtmek isterim ki, son yıllarda akıl yaşı küçük veya havalı olmak için feminizmin adeta holiganlığını yapan, herkese kin ile bu görüşü partizan seviyesinde aktaran arkadaşların sayısının aşırı artmasından dolayı feminizmin asıl amacını bildiğim halde savunduğum görüşten soğudum. O kinci holiganlara söylemek istediğim ; sayfa yöneticisi yukarıda ne güzel açıklamış işte. Okuyun ve bu işin öyle sandığımız gibi olmadığını anlayın sevgili arkadaşlar. Zira bunu yapmadığınızda sizlerle aynı görüşü benimsemiş kişiler sırf sizin savunma biçiminizin yanlış olmasından dolayı bu gemiyi terk edebilir. Sevgiyle..” (ERKEK)

“Feminizmin böyle sanılmasının sebebi bir çok kadının böyle olması bence kabullenin feminist olan herkes aynı düşünceye sahip değil” (ANONİM)

“Son zamanlarda değil feminizm kavramı ortaya çıktığından beri çoğunluğu erkekler olmak üzere birçok kişi hep erkek düşmanlığı olarak gördü, görmeye de devam ediyor.” (ANONİM)

“Bir çok feminist yürüyüşüne katılan insanları sırf erkek diye eleştiren feministler olduğu için feministliği kendi hayatımda uygulamayı tercih eder oldum :”(KADIN)

Aşağıdaki gibi bazı yorumların ise erkek düşmanlığı algısını meşrulaştırdığı söylenebilmektedir:

“Peki neden kadın haklarını savunanlar diye bilinirler?!Çunki bu dünyada en çok haksızlık gören canlılar hayvanlar ve kadınlardır” (KADIN)

“Velev ki erkek düşmanınız. Bizi öldüren cinse düşmanlık en doğal tepki?” (KADIN)

Kimi kullanıcılar ise insan hakları ve feminizmi kıyaslamışlardır. İnsanların eşit olması gerektiğinin zaten olması gereken şey olduğunu ve bu çerçevede feminizmin işlevinin ne olduğunu sorgulamaya girişmişlerdir:

“Feminizm bu ise insan hakları ne? İnsan hakları varsa feminizm niye var. İnsan hakları davasında ne eksik ki feminizm doğdu?” (ANONİM)

“İyi de bu düşünceye sahip olmak için feminizm veya herhangi başka bir isim gerek yok ki bunlar zaten olması gereken şeyler” (KADIN)

Türkiye’deki feminist hareketin ABD’ye ve Avrupa ülkelerine kıyasla farklı şekilde yürütüldüğü, yetersiz olduğu ve geriden geldiği, mücadele edilen konuların tekrür ettiği de yine savunulan görüşler arasındadır. Feministler bilinçsiz oldukları, rasyonel hareket etmedikleri ve kadın üstünlüğünü savundukları gerekçesiyle eleştirilmiştir:

“Evet bazı ataerkil zihinler de hala feminist misin diyip aşağılar gibi konuşuyor ya da bizim haklarımızı kim savunacak diyor. Beyin bedava.”, “Feminizmin bu kadar ilkel ele alındığı bir platform sadece Türkiye’dir sanırım. Deli saçması şu ifadeler. Bir partneri olduğunda değer görmesi gibi bir şey kimin aklına gelir de yazar anlamış değilim. Avrupa’da, özellikle feminizmin rasyonel akılcı olduğu Fransa ve İngiltere’de bu tür zıvalıklar konuşulmuyor. Amerika’da ise zaten feminizm Türkiye’deki gibi kadını erkeğe üstün kılmaya çalışın basit yargılardan çok uzak. İngilizce bilen 2 çift okursa anlar. Somut bir şey yok ifadelerde, hep aynı mevzu ısıtılıp ısıtılıp geliyor Türkiye’de. Üzücü bu tip kafaların feminizmden bahsetmeleri, haberleri bile yok ne olduğundan feminizmin batı dünyasında...” (ERKEK)

“Olması gereken feminizm bu ama bizdeki tamamıyla tam tersi (tik olanlar ve çarpı olanlar değişmesi lazım)” (ERKEK)

“Türkiye deki feministler biraz akıl yoksunu maalesef” (ERKEK)

Feminizmin ne anlama geldiğini bilmeyen kullanıcılardan kimi ise söz konusu ideolojinin tam olarak kapsamını merak etmiş ve bunu soru sorarak ifade etmiştir:

“Feminizm erkek haklarını da savunur mu?” (ERKEK)

Feminizmin Türkiye’deki gelişimi ve bugün bulunduğu nokta kimi kullanıcılar tarafından umutsuz bir durum olarak yansıtılmıştır. Yine yukarıdaki gibi feminizmi savunacak olan insanların yetersizliğine ve feminizmin Türkiye’de benimsetilmesi kolay olmayan bir kavram olduğuna değinilmiş, insanların söz konusu kavramı kendi amaçları doğrultusunda kullandığı savunulmuştur:

“Türkiyede durum farklı bütün kadınlarda bunun farkında türkiyede bu ideali savunacak kadın sayısı çok az gerçekler bunlar” (ERKEK)

“afedersiniz kendinizi yırtsanız da bu ülkenin ÇOĞU erkeğine bunları anlatamazsınız.” (KADIN)

“Feminizm günümüzde asıl amacı dışında her türlü kullanılıyor.” (ANONİM)

“Gereksiz bir post olmuş "feminizm erkek düşmanlığıdır" diyenler sanki gidip araştıramıyorlar mı bunu? İşlerine öyle geliyor da o yüzden yaftalamaya çalışıyorlar tek amaçları kadın mücadelesinin önüne taş koymak. Okumayacaklar bile postu.” (ANONİM)

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini çözülmesi gereken önemli bir problem olarak gören kullanıcılar bu problemin çözümü için çeşitli öneriler sunmuşlardır. Bu önerilerin örneklerini aşağıda görmek mümkündür:

“Bu eşitsizliği yaratanları da bir anne doğurdu ve yetiştirdi..Demekki kızlarımızı iyi eğitmek ve bilinçlendirmek zorundayız..” (ERKEK)

“Bu kadar yanlış bilinen bir kelime daha yoktur. Doğrusunu anlatmak için bir fikrim var ama imkanım yok! Buraya yazayım belki biri beğenip uygular. Feminizmin ne olduğu ve ne olmadığını anlatan tişört dizaynları yapılsa ve herkesin erişebileceği büyük bir tekstil firması (mavi jeans, koton, vs) ile hem kadınlar hem de erkekler için böyle bir kreasyon hazırlansa. Bir yaz insanlar bu tişörtleri giyseler en azından kentlerde farkındalık artar diye düşünüyorum” (ERKEK)

Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, daha çok bilinen adıyla *İstanbul Sözleşmesi*, İstanbul’da düzenlenen Avrupa Konseyi toplantısında imzaya açılmış olmasından dolayı bu isimle anılmaktadır. 2011 yılında İstanbul’da imzaya açıldığı günden bugüne dek kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet konusunu temel alan ve bölgesel düzeyde en

kapsamlı ve yol gösterici sözleşme şeklinde nitelendirilmektedir. Ayrıca kadına yönelik şiddet ile mücadelede en önemli araçlardan biri olarak görülmektedir. Türkiye, 2014 yılının Ağustos ayında yürürlüğe giren sözleşmenin ilk imzacısı ve onaylayan taraf devleti olmuştur. İstanbul Sözleşmesi, gerek kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet konusundaki kapsayıcı tanımlar gerekse de kadına yönelik şiddetle mücadelede tüm taraf devletler için ortaya koyduğu net ve kapsamlı yükümlülükler açısından ciddi anlamda önem taşımaktadır. Avrupa çapında hatta ötesinde etkileri bulunan ve GREVIO Komitesi gibi tüm taraf devletleri, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddeti ortadan kaldırmaya dair İstanbul Sözleşmesi'nden doğan taahhütlerini yerine getirip getirmediği konusunda denetleyen ve onlara tavsiyeler veren güçlü bir denetim mekanizmasına sahip olan, taraflar için bağlayıcı, bölgesel bir insan hakları sözleşmesidir (http-18). Türkiye, hazırlanmasında etkin rol aldığı, ilk imzacısı olduğu ve adını imzaya açıldığı şehir olan İstanbul'dan alan İstanbul Sözleşmesi'nden, 20 Mart 2021 tarihinde bir Cumhurbaşkanı Kararı ile çekildiğini resmi olarak bildirmiş ve böylelikle almış olduğu bu kararlar, imzalayıp onayladığı bir uluslararası insan hakları sözleşmesinden çekilen dünyada ilk ve tek ülke olmuştur (http-19).

İstanbul Sözleşmesi'nin ne olduğuna, içeriğine ve kaldırılmasına dair paylaşılan gönderilere gelen kullanıcı yorumlarının büyük çoğunluğunun söz konusu sözleşmeyi eleştiren, sözleşmenin kaldırılmasından memnuniyet duyulan yorumlar olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Kullanıcılar tarafından kadına ayrıcalık tanıyan, kadını erkekten üstün gören, pedofiliğe ve eşcinselliğe zemin hazırlayan ve hatta insanları ayırarak ülkeyi böleceğine inanılan bir sözleşme olduğu dile getirilmiştir. Dolayısıyla bazı kullanıcılar tarafından gelen en önemli eleştiri söz konusu sözleşmenin tıpkı LGBTQ+ ile ilgili paylaşılan gönderilere gelen yorumlarda görüldüğü gibi toplum ve aile yapısına zarar verdiği yönünde olmuştur. Bu sebeple kaldırılmasının yerinde ve doğru bir karar olduğu kullanıcılar tarafından ifade edilenler arasındadır:

“İstanbul sözleşmesi karşılıklı rıza var ise Pedofili'yi destekler. Çocuk Velilerinin izni olmadan sevgilisi ile kendi evinde cinsellik yaşayabilir. Velilerinin bu duruma müdahale etmesi suçtur. İstanbul sözleşmesi evli bir erkek veya kadının aynı zamanda başka bir kişi ile eşinin izni olmadan cinsellik yaşamasını destekler. Vb. Bir sürü toplumun temel yapısına zarar verecek eylemleri kanunlar ile toplum içerisinde yaygınlaştırmayı destekler...”
(ANONİM)

“Zaten kadınlara gereksiz yere ayrıcalık tanıyan bi sözleşmeydi. Onun yerine daha iyi ve kapsamlı şeyler gelmesi için uğraşın” (KADIN)

“Eşcinsel evlilikleri engellemek ve sosyal ortamın en temel taşı olan aileyi korumak adına engellenmiştir. Maalesef koparılan yaygara yine ayaklanma çıkarma adına ama bizim ve çocuklarımız için iyi olan budur” (KADIN)

“Bu sözleşme ile boşanmalar arttı aile yapısı bozuldu tabi sizin için bunlar önemsiz ama aile bir toplumun yapı taşıdır kaldırılması gerekiyor” (ANONİM)

“Eşitlik istiyorsanız, Ayrıcalık istemeyeceksiniz” (ANONİM)

“Çok şükür bu felaket derecesinde ki sözleşme IPTAL EDİLDİ ARTIK İSTANBUL SÖZLEŞMESİ DIYE ADLANDIRILAN AHLAKSIZ SÖZLEŞME ARTIK YOK ÇOK ŞÜKÜR” (ERKEK)

“İstanbul sözleşmesinde erkek erkeğe evlenmek olduğunu küçük çocuğuna bir tokat atmanın suç olduğunu ve hapse atıldığını aile kavramının tamamen bitirilmeye çalışıldığı batılı bir proje olduğunu da yazarsanız insanlar tam olarak ne olduğunu anlar İstanbul sözleşmesinin” (ANONİM)

“Kadını koruyoruz bahanesiyle eşcinselliğe hukuki zemin hazırladığı için kabul etmiyoruz. Merak etmeyin, bu kaldırıldığında yine kadın haklarını koruyan fakat içinde eşcinselliğe yer vermeyen bir antlaşma hazırlanıyor, o yerine konulacak. Tabii derdiniz kadın haklarıysa :)” (KADIN)

“[...] İstanbul sözleşmesinin gayesi kadına şiddetin engellenmesi veya toplumsal huzuru sağlamak değil. Kadın erkek rollerini ortadan kaldırıp, Ailesiz toplum düzenini inşa etmek. Bu yüzden İstanbul sözleşmesi pedofili ve eşcinsellik üzerine inşa edilmiştir.” (ANONİM)

“İstanbul sözleşmesi ailelerimizi yıkmaktan başka hiç bir işe yaramadı ki. asıl amacına hizmet etmedi. mağdur kadınların ölmesine engel olamadı malesef. Aksine art niyetli bayanlar yüzünden yuvaların yıkılmasına sebep olmuştur. Bence kalkması iyi oldu” (ERKEK)

“Ailenin temeline dinamit koyan hiçbir anlayış, hiçbir düzenleme, hiçbir ideoloji insani olmadığı gibi meşru da değildir [...]” (KADIN)

“Yazık ya vallahi türkiyeyiz bölmek için yok İstanbul sözleşmesi yok bu sözleşme ayağıyla bölmek insanları ayırmak düşman etmek derdindesiniz [...]” (KADIN)

Kullanıcılardan bazılarının diğer pek çok konuda olduğu gibi İstanbul Sözleşmesi konusunda da din unsuru üzerinden yorum yaptıkları, İstanbul Sözleşmesine karşılık İslam’ın koruyucu olduğunu ve bu sebeple İslam dinini savunduklarını belirtmişlerdir. Hatta bazısının şeriat yönetim şeklini benimsediğini ifade ettiği görülmektedir:

“Bende bir kadını ve İstanbul sözleşmesi ile korunmak istemiyorum! Şeriat ile korunmak istiyorum!” (KADIN)

“Allahın kanunu İslam bunları daha adaletli ve daha iyi bir şekilde karşılıyor [#islamyasatır](#)” (ERKEK)

“İstanbul sözleşmesi değil İslam yaşatır. Bu bir siyasi mesele değil kadınları aşağılamak ve dinimiz islami aşağılamak için bir oyundur . Aldanmayın yanılmayın. Kadınları bizim başımızın tacı Allahın bize emanetidir . Bunun şiddetle alakalı bir durumu yok bu aile bağlarını koparmaya yönelik bir harekettir. Çok geniş yaşamak isteyen varsa başka ülkelere gitsinler burası Türkiye Cumhuriyeti.” (ERKEK)

İstanbul Sözleşmesinin dezavantajlı sayılan grupları -en çok da kadınları- şiddetten, yaşama haklarının elinden alınması hususundan koruyamadığını yani işe yarar bir sözleşme olmadığını dile getiren, bu sebeple kaldırılmasının pek bir anlam ifade etmediğini savunan kullanıcılar da bulunmaktadır. Sözleşmenin korumadığına dair görüşlerini yaşadıkları deneyimlere yer vererek anlatanlar vardır. Bu kullanıcıların sayılarının bir hayli fazla olduğunu ifade etmek mümkündür:

“İstanbul sözleşmesi varken de kadınlar korunamıyordu koruyamıyorlardı.. Şimdi yokken düşünemiyorum” (KADIN)

“Görende bu zamana kadar korudu zannedecek başarısız şeylerin peşinde bu kadar koşmayın enerjinize yazık çok daha sağlıklı kanunlar çıkarılması için gayret edin” (KADIN)

“Zaten korumuyor.” (KADIN)

“Bugüne kadar korudu mu,biri net bir cevap versin?Son 10 yıldır " Allahtan İstanbul sözleşmesi var o sayede korundum,kurtuldum" diyen bir Allah in kulu var mi?Bunca yıl bu kadar katliam varken bu sözleşme neden durdurmadı?Neden erkekleri engellemedi?Ben bir faydasını görmedim,caydırıcılığını görmedim,koruduğunu görmedim.aksine korunmuyoruz bir ise yaramıyor demekki yetersiz.” (KADIN)

“Niye kalkmasın diyorsunuz. Kim kaldırmayı düşünüyor.. Ve şimdiye kadar vardı da ne oldu.. Kadın cinayetleri aldı başını gitti. Demek ki bir düzenleme yapılması gerekiyor. Birde 6 ay evli kaldığım bir kadına niye ömür boyu nafaka ödemem gerekiyor ona da bir el atın 6 ay evli kaldıysam 6 ay nafaka ödeyelim.. Kadın diyoruz da biz erkekler ne yapalım.. Bizde maddi şiddette maruz kalıyoruz. Her ay 3 bin nafaka nedir çocuk yok bişey yok yazık çok yazık” (ERKEK)

“Boş konuşmayın kopyala yapıştır yaparak bu sözleşme bir boka yaramıyor işte.” (ERKEK).

Yukarıda İstanbul Sözleşmesinin kadınları koruyamadığını savunan kullanıcı yorumlarına ek olarak kadına şiddete, kadın cinayetlerine İstanbul Sözleşmesi dışında çözüm sunabilecek görüşlerini dile getiren kullanıcı yorumlarına da yer vermek gerekmektedir. Bu yorumlarda şiddeti uygulayana idam gibi daha caydırıcı cezalar verilmesinin yanında şiddeti temelden bitirecek olanın toplumu eğitmek olduğunu ve bunun eğitim sistemine dahil edilecek ahlaki bir eğitim felsefesi ile sağlanacağını savunan kullanıcılar da vardır:

“Kanunda diğer devletlerin ilgili devlete yaptırımı olmadığı müddetçe varlığı yada yokluğu çok da fark etmez. Dürtüklenmeden bişi yapılmıyo burada maalesef. Koy her öldürülen kadın başına bi ambargo gör bak nası cezalar eğitimler kadınlar ölmesin reklamları geliyor” (KADIN)

“Sözleşme ile olmaz bu işler bence. Temelden ahlaklı edepli güzel bir şekilde eğitmek lazım. Eğitim sistemimiz kaliteli olmadığı sürece bu tür anlaşmalar vb. boş ☺️👉” (ERKEK)

“Kızlar idam gelsin diye ağız birliği yapsanıza. İnsanın canı tatlıdır. İki kişi asılır sonra bak size dokunan oluyor mu? Sözleşme takriben 8 senedir yönetmelikte fakat kadınlara hiç bir faydası olmadı. İdamı getirmeye ne dersiniz?” (ERKEK)

“Böyle 50 kanun olsa bişey değişmez. Önce ahlak aile ahlakı oluşturulması lazım. Bu sadece İslamiyet var gerisi hikaye” (KADIN)

“Aslı olan İstanbul sözleşmesi değil toplumdaki her bireyi koruyan kanunlar da değil öncelikle toplumun eğitimi ve kanunların uygulanması adlı kontrol diye birşey var suçlu işleyen ceza değil mükafat alır gibi çıkıp geziyor bence önce eğitimi toplum sonra ceza” (ERKEK)

İstanbul Sözleşmesine dair tüm bu olumsuz sayılabilecek ve eleştirel yorumların yanında İstanbul Sözleşmesini ve gönderileri paylaşan hesabı destekleyen, gönderilere fikirlerini belirterek katkıda bulunan, İstanbul Sözleşmesinin kaldırılmasına tepki gösteren, İstanbul Sözleşmesini eleştirenlere eleştiriler yönelten kullanıcıların bulunduğunu da belirtmek gerekmektedir:

“Kim bu sözleşmeyi hangi amaçla kaldırmaya çalışmakta akla mantığa zarar!” (KADIN)

“İSTANBUL SÖZLEŞMESİNİN İPTALİNE SEVİNEN POTANSİYEL KATİL VE TECAVÜZCÜDÜR” (KADIN)

“Sözleşme metninin tamamını tekrar okudum şimdi. Sözleşmede LGBT+ bireylerle ilgili açık bir madde yok. Sadece Madde 4ün 3. fıkrasında (böyle denir sanırım) “alınacak tedbirlerin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka bir görüş, ulusal

veya sosyal köken, mülk, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal gibi temellerle ayrımcılık yapılmaksızın uygulanması temin edilir” diyor. Burada Türk aile yapısına ve dine karşı olan durumu düşünüyorum düşünüyorum bulamıyorum. Hani yaratılanı Yaradan’dan ötürü seviyorduk? Ne oldu?” (KADIN)

“Yine ağzı olan konuşuyor Allah bilir bir kere bile okumadınız.” (ERKEK)

“Çoğu üniversite mezunu olan mallar bile bunun tersini savunuyor. Bu kadar gerzek insanlar varken işimiz gerçekten zor” (KADIN)

“İstanbul sözleşmesini desteklemeyen kadının kendisine saygısı yoktur” (KADIN)

Son olarak bu başlık altında 6284 sayılı Kanun’u ve cinsel suçlara affı öngören af paketi ile ilgili paylaşılan gönderilere yapılan yorumlara değinilmelidir. 6284 sayılı Kanun’un amacı, “şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenleme” olarak geçmektedir. 6284 sayılı Kanun’da şiddet olarak nitelendirilen tutum ve davranışları uygulayan ve uygulama tehlikesi bulunan kişiler şiddeti uygulayan kişiler olarak tanımlanırken, şiddetin kapsamı fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar veren, fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış şeklinde tanımlanmıştır. Kanun hükümlerinden yararlanabilmek için kişinin şiddete uğramasının yanında şiddete uğrama tehlikesinin bulunması dahi yeterli görülmektedir. Söz konusu kanuna göre şiddete maruz kalan kişinin cinsiyetinin, aile üyesi olup olmadığının, medeni halinin veya vatandaşlığının hiçbir önemi bulunmamaktadır. Kanun, kadına yönelik şiddete karşı önleyici ve koruyucu tedbirleri de kapsamaktadır. Şiddete uğrayan veya uğrama tehlikesi bulunan kadınlara uygun barınma yeri temin edilmesi, geçici maddi yardımda bulunulması, psikolojik, mesleki, hukuki ve sosyal açıdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi ve kreş imkânı sağlanması gibi koruyucu tedbirlerin polis, savcılık ve valilik tarafından alınabilmesi mümkündür (http-22).

Son zamanlarda çokça tartışılan 6284 sayılı Kanun’un kullanıcılar tarafından tıpkı İstanbul Sözleşmesi’ne gelen bazı yorumlarda olduğu gibi kadınları koruyamadığı ve “sözde” bir kanun olduğu dile getirilmiştir. Bunun yanında cinsel suçlara affı öngören af paketine gelen tepkilerin de oldukça sert olduğu görülmektedir. Ayrıca kullanıcıların yorumlarını çeşitli ikonlarla destekledikleri de görülmektedir. Bu tepkilerden kullanıcıların cinsel suçlar konusunda son derece hassas oldukları anlaşılmaktadır.

Kullanıcılardan bir kısmı bu af paketinin kabul edilmesi halinde insanların kendi adaletini kendileri sağlayacakları yönünde görüş bildirmişlerdir. Kimisi geçmişten örnek verirken kimisi de bu paketin taciz/tecavüzcülere cesaret vereceği ve bu vakaların artacağını öngördükleri fikirlerini paylaşmışlardır. Söz konusu gönderilere gelen bazı yorumlar aşağıdaki gibidir:

“Ya 6284 ne ki Allah aşkına. İçi boş bi yasa. Şönim dekiler bile tam olarak içeriğini bilmiyor. Göstermelik çıkarılmış kadınları anlık idare etmek için kullanılmış Bi yasa” (KADIN)

“Böyle bir karar çıkarsa devlet bitmiştir yok hükmündedir” (ERKEK)

“Her suçu bilmem ama cinsel suçların asla affı olmaz olmamalıdır 😞” (KADIN)

“Böyle birşey olamaz o zaman önüne gelen cinsel suç işlesin kimse hapse girmesin yok Öyle dünya devlet vermezse biz keseriz cezasını.” (ERKEK)

“O zaman kendi adaletini kendin sağlayacak sin ...yeter artık hem psikolojik hem beden hem ruhen mahvoluyor kadınlar kızlar ve çocuklar ve hayvanlar 🤢” (KADIN)

“Sapıklara af olmaz olmaz 😞 😞 😞” (ERKEK)

“2002 yılında çıkarılan affın sonuçlarındanda mı ders almadık. Çıkanların büyük bölümü aynı veya benzer suçları tekrar işlediler. Bu tür suçlar için af çözüm değil.” (KADIN)

“Yeniden kaldıkları yerden başlayacak Yeniden çocuklara saldırıp öldürecekler Bunu çıkarırlar yazık kendi çocuk ve kadınları kızlarını istismar eden bazı hastalıklı Mahluklar devam eder nasılsa serbest kalıyoruz diyerek başlarlar Bunların tedavi edilmesi lazım kaldıkları yerde içeriden çıkmaları sakıncalıdır” (KADIN)

6.1.2. Kadın Hakları ve Eşitlik

Kadının iş hayatına kazandırılması, iş hayatındaki istihdamı ve icra edeceği meslekler feminist ideolojinin ortaya çıktığı ilk yıllardan bu yana tartışılan bir konu olmuştur. Hatta ilk dalga feminizmin en önemli konularındandır. Erkek ve kadının eğitim, sağlık, hukuk sanat, siyaset, özel ve kamusal hayat gibi her alanda eşit olması liberal feminist kuramcılarının en önemli amaçları olmuştur. Ataerkil toplum düzenine göre kadın özel alanda kalmalıdır. Ancak feministlerin amaçladığı şekilde “Bu eşitlik öyle olacaktır ki erkeklerin okuyacağı tüm okullarda kadınlar da okuyacaktır, erkeklerin çalışacağı tüm işlerde kadınlar da çalışacaktır, kadınlar da oy verecektir, yani her türlü hakta kadınlar ve erkekler birbirlerine eşit olacaklardır” (Öztürk, 2011, s. 63-64).

Zamanla eşitlik konusunda ilerlemeler kaydedilmiş olsa da toplumun meslek seçimi konusunda kadına dayatmaları devam etmiştir. Meslekler erkek işi ve kadın işi olarak ayrıştırılmıştır. Ev işleri ile özdeşleştirilen meslekler (hemşirelik, öğretmenlik vb.) kadına uygun görülmüştür. Fiziksel ve mantıksal görülen meslekler ise erkeğe atfedilmiştir. Ancak kadına dayatılanlar gerçek hayatta büyük bir dirençle karşılaşmıştır. Kadınlar erkeklerin yapabileceği pek çok işte büyük başarılar elde etmişlerdir ve bu istatistiklerle de kanıtlanmıştır. İnceleme alanındaki kız_basına hesabı ise kadının her alanda başarılı olabileceğini gerçek hayattan da çeşitli örnekler ve istatistikler kullanarak takipçileriyle paylaşmıştır. Bunun yanında kadının iş yaşamında karşılaştığı güçlükler, haksızlıklar, önyargılar ve etiketler de hesabın yer verdiği konular arasındadır.

Kadının iş yaşamında maruz kaldığı önyargıların ve ayrımcılıkların kullanıcıyla paylaşıldığı gönderilerde kadın kullanıcılar gönderilerde ifade edilen söylemleri destekler yorumlar yapmışlar, gönderileri kendi yaşamlarından örneklerle doğrulamışlardır. Kadın kullanıcıların genellikle gönderileri desteklediği görülürken genel olarak erkek kullanıcılar ve sahte hesaplardan yorum yapanlar tıpkı feminizmin ne olduğunun anlatıldığı gönderilerde belirttikleri gibi paylaşımların boş ve gereksiz olduğunu, kadınların her olayı ataerkil kültüre bağladığını, gönderilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilgisi olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı kullanıcılar feminizmin sağlıklı bir ideoloji olmadığını savunmuşlardır. Bunun yanında kadınların çalışma hayatına girmesinin dine aykırı olduğuna dair yorum yapan kullanıcılar da bulunmaktadır. Kadınların konuya çok daha olumlu yaklaştığı söylenebilir. Aynı zamanda kadın kullanıcıların bazı yorumlarında mevcut toplumsal düzende iş hayatında varlık gösterebilmek için erkeklerden daha fazla çaba sarf etmeleri gerektiği ve buna ek olarak iş hayatında olsalar dahi ev içi rollerinin peşlerinden geldiği ve kendilerini seçim yapmaya zorladığı da dile getirilmiştir. Bu durumun kadın kullanıcılar ciddi bir tükenmişlik getirdiği de anlattıklarından anlaşılmaktadır. Bu yorumların örneklerini aşağıda görmek mümkündür:

“Kesinlikle durum böyle. Çok üzücü bu bi’şey. Elektrik elektronik kadın mühendisim, anlatabiliyorum değil mi?!” (KADIN)

“O kadar güzel bi post ki, teşekkürler 🍌🍌🌟” (KADIN)

“korkunç ama gerçek..” (KADIN)

“feminizm hastalıklı bir düşünce ve ırkçılıktır” (KADIN)

“Ya ne kadar aptal bir post bu ya” (ERKEK)

“Tezek post” (ERKEK)

“Birşeyinde bokunu çıkarmayın be” (ERKEK)

“tamamen sallamasyon yapmışsınız siz böyle her şeyi ataerkil toplumun baskısına bağladıkça, arzu edilen toplumsal cinsiyet eşitliğine de o kadar zor ulaşmaz.” (ERKEK)

“Alakasız. Kadını erkeği geçtim, şans ve azim ile bir şeylee başaran çok insan var. Kadınları yüceltsem diye saçma sapan postlar bunlar.” (ERKEK)

“Kadınlar calismamali gunah isliyorlar calisınca evlerine bakmıyorlar kocalariyla calistiklari için ilgilenmiyorlar ve hamile hamile disardada dolasmasınlar ekstra gunah isliyorlar benden soylemesi bunun cehennemi var ha 😊😊” (ERKEK)

“Birçok insani duygu kadınları tanımlamak için kullanılıyor ve kadınlara etiket olarak yapıştırılıyor. İş hayatında başarılı kabul edilebilmek için erkeklerin de işini yapıyor olmamız bekleniyor. Onlardan güçlü olduğumuzu ispat etmemiz bekleniyor. Her konuda kendimizi kanıtlamak için iki katı çaba sarf ediyoruz. Bu iş ortamı sağlıksız demek çok sonra aklımıza geliyor. O zamana kadar görebileceğimiz kadar zarar görüyoruz.” (KADIN)

“O kadar benimsemişiz ki çoğu yargıyı, okurken kendime de şaşırdım 🧐” (KADIN)

Kadın kullanıcılar, iş hayatında buldukları konunun erkeklerle eşitlenmesi için gereken şeyin kadınların erkeklere ihtiyaç duymadan kendi içlerinde ve tüm zarar veren duyguları bırakarak birlik ve beraberlik olduğunu ifade etmişlerdir. İş yaşamında kadının kadın üzerinde kurduğu tahakkümün daha yıpratıcı ve birlik olmayı engellediğini belirtmişlerdir. Bahsedilen yorumların örnekleri aşağıdaki gibidir:

“Üzülerek söylüyorum bu algılar bazı kadınlara da işlemiş :(“ (KADIN)

“İşyerimde erkek ve kadınlardan beklentiler çok farklı ve hatalara verilen tepkiler de çok adaletsiz geliyor bana. Üstelik bunu yapanlar üstlerimiz kadın 🧑” (ANONİM)

“Bunu genelde kadın kadına yapıyor maalesef ...” (KADIN)

“Kadınlar erkeklerden destek beklemeden önce birbirlerine destek olmayı öğrenmeliler. 👍👍👍” (KADIN)

“Kadını kadından nefret ettirmek de patriarkal düzenin bir ikiyüzlülüğüdür. Kadınların en büyük destekçisi kadın olması gerekirken, kıskançlık ve çekememezlik yerine birbirimizi destekleyerek aynı tarafta olmalıyız.” (KADIN)

Kimi erkek kullanıcılar kadının iş yaşamındaki mücadelesinin meşru olduğunu savunmaktadır. Bazısı toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yok sayarak, görmezden gelerek, önemsemeyerek, bazısı bu problemin önemli oranda geri bırakıldığını ifade ederek, bazısı da erkeğin karşılaştığı zorlukların tartışılmadığını belirterek kadınların karşılaştıkları zorluklarla “tıpkı erkekler gibi” baş etmesi gerektiğini söylemektedir. Kadınların erkeklerden daha aşağı konumda olmasını kadınların iş yapmaktan kaçınmasıyla, tembellik yapmasıyla ilişkili olduğunu dile getirerek suçu kadınların üzerine yıkmaktadır. Aynı zorluklarla kendi cinslerinin de karşı karşıya olduğunu belirterek, kendilerinin insan üstü bir çaba göstererek bir yerlere geldiğini açıklamaktadır. Hatta bazısı bu yorumların perspektifinden bağımsız bambaşka bir bakış açısıyla alenen erkek cinsinin kadın cinsinden daha üstün olduğunu söylemektedir. Örnek yorumlara aşağıda yer verilmiştir:

“Bence kadının önündeki erkek baskınlığı sorununu büyük oranda aştık. Herkes kadının üretimde daha büyük rol alması gerektiğinde hemfikir, bu durum hatta bir mecburiyet. Şu anki yavaşlamanın en büyük nedeni kadın kaynaklı bence. Kadınlarımızın önemli bir kısmı ayakları üzerinde durmaktan kaçıyor. Denemeden yapamam edemem havasına giriyor. Veya yüksek plazalarda grand takım kariyer peşinde. Dünyadaki o tarz tüm işleri kadınlar yapsa, %5 ine bile yetmez. Askerlikten ameleliğe her türlü erkekle bağdaşmış işi yapan kadınlarımız varken ve işlerini çok da iyi yaparken, kadınlarımızın önemli bir kısmı bu işlerden kaçıyor.” (ERKEK)

“Dünya bana göre dönsün kafasıyla hiç bir yere varamazsınız. Yapıcılık 0 anca şikayet. Seçmece olayları genellemekten başka bi vasıf yok. Her beğenmediğiniz şeye karşı bunu yapmayın diyorsunuz kötünün zayıfı dinlediği nerede görülmüş 🤔 tüm bu yazıyı silip bize acıyın deseniz de birşey değişmezmiş bazı şeyleri savaşmadan alamazsınız bunu inkar etmeyin artık.” (ERKEK)

“@kiz_basina ISINIZ GUCUNUZ AYRIMCILIK ALGI. BITMEDİNİZ.. BIEREKERE SIZ KENDİNİZLE ANLASIN HEMCİNSLERİNİZLE. Boyle yapa yapa esitli getirdinz! Bise yapamdinzmi hemen bahane arayın” (ERKEK)

“[...] Bi erkek yüzünden hakkınızımı yendi başbakan olucaktınız erkeklermi mani oldu, hiç erkeklerin ağır sanayilerde çalıştığını yada buna benzer cinsiyetçilik ayrımı yüzünden bu ülkeyi sırtında taşıdığını konuşan yok, erkek her konuda kadına karşı haddini saygısını bilmeli hatta eşitliğin dışında birçok konuda centilmenlik yapması gerektiğini bilmeli ama bunu sağlarken olayı çarptırmayın uç nokta fantazi lere gerek yok herkes insan herkes hayatını kazanmanın peşinde.” (ERKEK)

“Erkege kıyasla daha fazla engeli mi asiyor aynen sizsiniz :)” (ERKEK)

“Bu da erkeklerin üstün ırk olduğunun kanıtı” (ERKEK K.)

İş yaşamında eşit muamele görmediğini iddia edenler ezici çoğunlukla kadınlar olmuştur. Kadınlar için gönderilerin altına yaptıkları yorumlar bu konu için birer ifade aracına dönüşmüştür. Kadınlar iş yaşamında “kadın” olduklarından ötürü ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Aynı iş için yapılan hatanın erkekler söz konusu olduğunda daha tolere edilebilir olduğunu ancak mesele kadın olunca hatanın “kadın olmak”tan ileri geldiği gibi sorunlu bir algının olduğunu savundukları görülmektedir:

“Neredeyse bütün kadınlardan duyduğum “iş hayatında kalınlardan çok çektim” gibi bir cümle var mesela, biraz konuşunca bunun ezbere bir cümle olduğu ortaya çıkıyor. 10 tane erkekle sorun yaşadıysa bunu “iş hayatında erkekler çok zor” olarak kodlamıyor kişisel olarak Ahmet’le Mehmet’le çalışmak zor olarak alıyor ama iki kadınla sorun yaşadıysa bu “kadınlarla çalışmak zor” oluyor. Trafikte de aynı. Erkek hata yapınca herhangi bir aptal oluyor, kadın yapınca kadıncı olduğu için.” (KADIN)

“Mesela yeni evli bi' erkek için "işe ihtiyacı var çalışması gerek" diye bakılırken konu yeni evli bi' kadına gelince "2 gün sonra doğum iznine ayrılır işe alamayız" oluyor.” (KADIN)

“bu postu “iş hayatında erkekler hep pohpohlanıp kadınlar eziliyor” olarak yorumlayan erkekler; vermek istenilen mesaj özetle iş yerinde ahmet hata yaparsa ahmet böyle zaten derler ama ayşe hata yaparsa kadın işte denir. fark bu. yoksa siz hiç zorluklar çekmiyorsunuz diyen yok” (ERKEK)

“En sevmediğim söz kadın başına bu kadar yapabiliyorsun” (KADIN)

Yukarıda anlatılanlara ek olarak kadın kullanıcılar “kadın olma”nın işe alımlarda, gösterilen başarılarında bir şans unsuru olarak görüldüğünü dile getirmişlerdir. Bazıları tarafından desteklenmesine rağmen bu kabulün çoğu kadın için oldukça yaralayıcı olduğu anlaşılmaktadır. Kimi erkek kullanıcılar bu sorunlu kabul üzerinden iğneleyici ve aşağılayıcı yorumlar yapmıştır. Yapılan yorumlardan kadının bir seks objesi olarak görüldüğü ve seksüelliğini çalışma yaşamında işe girmek, yükselmek amacıyla kullandığı gibi küçük düşürücü, argo ve cinsiyetçi yorumların yapıldığı da görülmektedir. Buna ek olarak bazı kullanıcıların ise bu noktada tacizle karşılaştıkları örtülü söylemlerinden anlaşılmaktadır:

“Ne demek istediğinizi anlamak ve hak vermekle beraber aynı cümleyi gerçekten hakeden ve şansa buldukları yerde olanları da yadsıyamayız” (KADIN)

“Şans var evet ama şans erkekler için de var” (KADIN)

“Şeyma Subaşı çok çalıştı. Tebrik ederim kendisini bu kadar zengin olduğu için.” (ERKEK)

“Sadece şansa bağlansa iyi, daha neler...” (KADIN)

“Kadınlar toplumda açık ara erkeklere şans olarak fark atmış durumda. Ben şantiyede tırnakları çürüyene kadar harç taşıyan “çok çalışan” kadın görmedim. Nerede torpil ile iş yapılıyor ise kadının seksüel çekimi orada oluyor ne hikmetse. Dua edin feministik düşünce başa gelmesin, yoksa ağlarsınız biz kadınız bu işler bize fazla diye.” (ERKEK)

“Yada bir işi kadın yapınca hehehee kadınsın diye seni tercih ettiler, erkek yapınca aslansın kaplansın!!! Zihniyet çamur” (ANONİM)

“26 yıl boyunca sadece çalıştım ama hep torpilli olduğum şanslı olduğum düşünülüyor söylendi...önemsemem mi tabii ki çok önemsemem fakat üzülüyordum yaptığım işlerin görülmesini hakkının verilmesini çok isterdim içimde hep bunun yası hüznü vardır..” (KADIN)

“Yavvv tövbe tövbe.. Patronunun altına yatıp terfi alan kaç tane kadın var.. Sırf "güzel" diye işe alınan kaç tane kadın var. Açtırmayın benim ağzımı...” (ANONİM)

Yaşanan durumun dünyanın her tarafında benzer yapıda olduğu da bazı kullanıcılar tarafından ifade edilmektedir. Bu konuda bazı gelişmiş Avrupa ülkeleriyle kıyaslama yapıldığı da görülmektedir. Kadının ev içi işlerden veya annelik rolünden bir türlü sıyrılmadığının burada olduğu gibi pek çok kez dile getirilmesi dikkat çeken bir ayrıntıdır:

“Almanya da doğdum büyüdüm. Medeniyetin göbeği dedikleri Avrupa da dahi kadınlar aynı işi yapmasına rağmen yinede daha az maaş alıyor. Ve öyle sanıldığı gibi pespembe filmlerdeki gibi romantik değil hayat kadınlara öyle ev işi çocuk yetiştirmek eşlerle paylaşılmıyor ; kadın da adam gibi çalışıyorsa yinede eve gelip o ‘ev işlerini’ hallediyor! Çok nadir paylaşımcı aileler var... Dünyanın her yerinde aşağı yukarı bu aynı maalesef!” (KADIN)

Aşağıdaki gibi kimi kullanıcılar ise ele alınan konu kapsamında kullanıcıyla paylaşılan gönderilere ataerkil sosyokültürel yapının getirilerine ilişkin olarak genel bir yorum yapmayı ve birtakım önerilerde bulunmayı tercih etmiştir:

“Ataerkil kültür önce kendini söylemde dilde var eder ve hukukta sağlıkta siyasal organizasyonlarda korur. Bu tür komplike organizasyonlarda güçlenen erk, bir köle olarak tasvir ettiği kadını her yerde boğar. Akademiden sanata sağlıktan hukuka kadına yasam alanı tanımaz. Bu örgütlenme topyekûn mevcut olan her degerin yıkılması ile mümkündür. Bu anlamda kadının kendi dili ruhu bedeni söylemi davası ve pratiği olmalıdır. Güzel sözler

söyleyerek değil. Her yerde her daim dili düzelterek pratiği geliştirerek ve bunu hakim kültür yaparak ilerlemeli.” (ERKEK)

Meslekler toplumun şekillendirdiği haliyle “kadın işi” ve “erkek işi” gibi çeşitli tanımlamalarla birbirinden ayrıştırılmıştır. Erkek işi olarak görülen mesleklerde kadın istihdamı çok az olmakla birlikte istihdam olsa bile bu tip mesleklerde kadınlar önyargıyla karşılaşmışlardır. Genel olarak daha önce de bahsedildiği gibi fiziksel ve mantıksal güç gerektiren işler erkek işi olarak görülürken, daha çok ev işleriyle özdeşleştirilen öğretmenlik, hemşirelik gibi meslekler kadın işi olarak görülmektedir. Hesapta, erkek işi olarak görülen meslekleri başarıyla icra eden kadın örneklerine yer verilmiştir. Bu içerikteki gönderiler daha çok kadınlar tarafından olumlu etkileşimler almıştır. Bu etkileşimler özellikle ikonlar aracılığıyla yapılmıştır. Örnek yorumlar aşağıdaki gibidir:

“👏👏👏👏👏” (KADIN)

“Helal olsun kardeslerime👏👏👏👏👏👏👏” (KADIN)

“Biz kadınlar istedikden sonra yapamayacağımız hic birsey yok ya olacak ya olacak” (KADIN)

“👏👏👏👏” (KADIN)

Meslekte cinsiyetçilikle ilgili olumsuz etkileşimler ise daha çok erkekler tarafından alınmıştır. Erkekler gönderilerde yer alan bilgilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilgili olmamasına rağmen hesabın paylaştıkları gönderilerde sürekli bunu kullandığını dile getirmişlerdir. Bunun yanında kadın eşitliğinden taraf olan yorumlar da söz konusudur. Örneğin uluslararası bir sinema ödül töreninde kadın ve erkek diye kategorileştirmenin kaldırılması hesap tarafından olumlu bir gelişme olarak aktarılırken kullanıcılar tarafından ciddi şekilde eleştirilmiştir. Bunun nedeni olarak sinema sektöründe yeteri kadar kadın istihdamı olmaması, kadının sektörde cinsiyetçi muamelelere maruz kalmasına bağlı olarak bu uygulamanın gereksiz olduğu ve kadını daha da ezecek bir uygulama olduğunun düşünülmesidir. Ayrıca yeni bir cins yaratılmak istenmesine gelen karşı durma meselesidir. Burada gelen yorumlar yapılan yeni uygulamaya yöneliktir. Yorumlara örnekler aşağıdaki gibidir:

“Bravo bu konuyu da feminizme vurdunuz alkışlıyorum amk👏” (ERKEK)

“Sektörde cinsiyet eşitliği sağlanmadan, kadınlar zaten erkeklere göre daha az rol bulabiliyorken, yalnızca ödül dağıtımında bu yola gitmek bence çok yanlış olmuş.” (KADIN)

“Duyduğum en saçma şey” (ERKEK)

“Çok populist duyar kasan bir uygulama. Erkek ve kadın diye iki cins yok mu yani şimdi? Bence her ikisini de kaldıralım en iyi "oyuncu insan" ödülü olsun. Gerzekler... Ne yapacaklarını şaşırdılar. 😊” (ERKEK)

“Nasil bir mantıktır akıl tutulmasıdır anlamıyorum en iyi erkek veya kadın dendiğinde neden cinsiyetçilik yapılmış oluyor neden her şeyi flu yapmaya çalışıyorsunuz nedir bu ara cins escinsel tür yaratma merakınız. kadın kadındır, erkek de erkek neyse o şekilde tanımlanır. İki cins arasındaki eşitliği neden böyle absürt yaklaşımlarla sağlamaya çalışıyorsunuz. Hakikaten insanlığa ne katkısı var bu zihniyetin merak ediyorum toplumsal cinsiyet deyip biyolojik psikolojik, sosyal farklılıkları yok sayıp kadını kadınlığından erkeği erkekliğinden edince ne geçecek elinize merak ediyorum. Dilinize doladığınız Eril zihniyet yok olup tüm dünya anaerkilge mi geçecek cidden merak ediyorum 😞” (KADIN)

“Masrafları kısmak için yapılmıştır bana göre çok saçma birşey cinsiyet ayrımı yapılmaz derken neyi kast etmişler sonuçta cinsiyetlerimiz farklı değil mi kadınlara yapılan bir saldırı mı var haber çok basit ve çok saçma” (KADIN)

“Burada yapılan cinsiyet ayrımı "ayrımcılık"tan dolayı değil ki? Yani "kadınlar bizle aynı kategoride olmayı hak etmiyor aabiiii onları ayıralımm" şeklinde değildi ki zaten? Sinema sektöründe esas değinilmesi gereken pek çok cinsiyet tabanlı ayrımcı problemler varken, bir kategori olan kadın oyuncu kulvarını kaldırmak bence nedensiz ve tamamen masraf açısından kar amaçlı. Bir "kadın oyuncu" olarak kategorimin olmasından niye gocunayım?? Sanki sadece en iyi erkek oyuncu kategorisi varmış da kadınlar için 'diğer en iyiler' demişler gibi bir tribe girmek bu. Ben kadınlar içinde de erkekler içinde de çocuklar içinde de en iyileri görmek isterim. Fazla şovenist ve gereksiz bir tavır olmuş.” (KADIN)

“Pozitif ayrımcılık adına sürekli ödüller kadınlara verilerek birilerinin hakkı yenecektir.” (ERKEK)

“Sinemaci olarak mantıksız bir anlamsız bir uygulama olduğunu söyleyebilirim. İki cinsiyet olması daha çok oyuncunun kendini göstermesi anlamına geliyordu. Yardımcı oyuncularla beraber en az 4 ödül dağıtılırken ve oyuncular kendini gösterme fırsatı buluyorken 2 ye düştü ödül sayısı.” (ERKEK)

“Kadın - Erkek ve non binary olarak verilmeliyken tek ödüle çevrilmesi ödülün hakedene gitmesini sekteye uğratar.” (ANONİM)

“her sene erkek oyuncuların ödül alacağına o kadar eminim ki.. maalesef” (KADIN)

Kadın otobüs şoförlerinin çalışmaya başladığını haber veren bir gönderiye daha çok kadınlar tarafından etkileşim verilmiştir. Bu yorumlarda kullanıcılar daha çok kadın

şoför görmek istediklerini belirtmişler, diğer bazı iller ve ülkelerle kıyaslama yapmışlardır. Bunun örnekleri aşağıda görülebilmektedir:

“Avrupa’da neredeyse bütün taksi ve otobüs şoförleri kadın” (KADIN)

“İzmir biraz geç kaldı. Adana, Antalya, Eskişehir ve daha bir çok ilde kadın şoförlerimiz aktif görevde. Kadınları artık şehirlerarası şoför olarak da görmek istiyoruz mesela. Artık oradaki sınırları zorlamak ve algıları yıkmak lazım.” (KADIN)

Harbiye Cemil Topuzlu Açık Hava Tiyatrosu’nda ilk kez bir kadın komedyenin gösteri sergilediğini haber veren bir diğer gönderiye olumlu ve olumsuz pek çok etkileşim gelmiştir. Olumlu yorumların diğer gönderilerde olduğu gibi daha çok kadınlar tarafından geldiği görülmekte ve yine ikonların fazlalığı göze çarpmaktadır. Kadınlar kendileri de bir “kadın olarak” gururlarını ifade etmişler ve daha çok kadın komedyen görmeyi istediklerini dile getirmişlerdir. Ek olarak bu çağda bu olayın henüz yeni gerçekleşiyor oluşunu ülkenin toplumsal eşitlik konusunda geri kalmışlığına bağlamışlar ve şaşkınlıklarını gizleyememişlerdir. Yorumların bazılarında da komedinin “erkek işi” olarak görüldüğüne değinilmiştir:

“❤️❤️❤️❤️❤️ geleneksel erkek işi kabul edilen işlerde Türk kadını görmek ne kadar gurur verici bir gelişme. Kahramanlarımızı tebrik ederim.” (ERKEK)

“Çok güzel daha çok artmalı kadın komedyen” (ERKEK)

“[...] gururumuz, umudumuz 🤗🤗” (KADIN)

“Böyle haberleri okuyunca oha yokmuymuş zaten diyorum” (KADIN)

“Ve yıl 2021 🧑” (KADIN)

“100 yıl geriden gelioz aq” (ANONİM)

“2021 yılında hala böyle normal olayların ilkinin yaşıyoruz şaka gibi Yasemin hanımı yürekten kutlarım 🍀” (ERKEK)

“Nasıl ya, Demet Akbağ ,Yasemin Yalçın ,Ayşen Guruda hiç mi çıkmadı yani ? 🤔 benim aklıma gelmeyen ama emeği geçen bir çok kadın olmuştur bence haklarını vermek gerek” (KADIN)

Konuya gelen olumsuz yorumlarda ise kadınların cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmadığı, bu alanda yükselmek için çabalamaması, tercihlerinin başka alanlarda olması geri kalmalarının nedeni olarak gösterilmiştir. Konunun cinsiyet eşitliğine bağlı olmadığı

ve açıklanan nedenlerden kaynaklandığını belirtenler büyük çoğunlukla erkek kullanıcılar olmuştur. Hatta kimisi konuyla ilgili önerilerde bulunmuştur:

“Kadınların varlığı yok mu sayılmıştı?? Sanki bir kadın çıkıp kaliteli stand up gösterisi yaptı da biz beğenmedik mk 😊😊😊” (ERKEK)

“Kadın komedyenlerin az olması cinsiyetçilikten değil kadınların kendilerini bu konuda geliştirememesindedir. [...]” (KADIN)

“Her alanda olduğu gibi? Yok sayılmıştı? Sizin bu yarattığımız algılar genç kızlarda sanki her alanda erkekler tarafından baskı altındaymış gibi hissettirip “çabaların boşa” fikrini bilinçaltına sokuyor ve bu durum onların başarısız olmasına sebep olabilir. Başarı emek istiyor ve değerli bir ürün ortaya çıkartmak gerekiyor. [...]” (ERKEK)

“Arkadaşlar ben de bu duruma seçilecek bir "tür" olarak bakıyorum. Cinsiyetle bir bağlantı kuramadım. Ülkemizde çok değerli güldüren kadın oyuncularımız,yazarlarımız mevcut. Sadece stand-up yapmayı seçmemişler. [...] Genel açıdan kadın olarak yaşadığımız engellemeler,tacizler, geri bırakılmalar konuları ayrı. Bu konuda ise size katılmıyorum” (KADIN)

“Kadınlar mizah yapamaz, kadınlar mizahtan anlamaz demiyorum. Hatta çok da gülüyorum kadın komedyenlere. Ancak stand up tarzı komedi yapan kadınlar yeni çıkmaya başladı. Bazı küçük sahnelerde bolca kadın komedyen var, izlerken de keyif alıyorum. Ancak mesele kadının geri planda bırakılmasına nasıl geliyor tam anlayamadım. [...]” (ERKEK)

“Her alanda kadınlağğğğın varlığı yok sayılmıştı burda da yer vermediler!!! Yahu belki oraya çıkıp insanları güldürebilecek birisi yoktu. Cidden her şeyi de kadınlara izin vermediler o yüzden olmadı deyip suçu erkeklere atma psikolojisine kapılmayın. Birazcık da bazı şeylerde kadınların suçu olsun. Oraya çıkıp efsane bir performans gösterebileceğini düşünen kadın 20 sene önce de olsa 40 sene önce de olsa uğraşır didinir ve bir şeyler yapardı. [...]” (ERKEK)

Kadınların komedyen olamayacağı gibi önyargıya dayalı birtakım yorumlar ise bazı kadın kullanıcılar tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir:

“Hakkaten kadın dediğin şakadan ne anlar diyenler varmı?! 🙄🙄 bana bi denk gelmiyor ki anlar mı anlamaz mı göstersem” (KADIN)

“Kadınlar "şakadan anlamaz" "şaka yapamaz" diyenlerin ALLAH bellasını versin.... bak işte ne oldu yine kadın kazandı ve kazanmayada devam edecek” (KADIN)

“Biz hala bizi niye anlatıyoruz ki bu çok onur kırıcı.işimizi yapalım gerisi onların bileceği iş.” (KADIN)

“Canım daha fenası “kadınlar komik olmamalı” diye konuşan zevzekler var - vardı. Artık bunun kırıldığına çok mutluyum 🙏❤️👍” (KADIN)

““Kadın dediğin şakadan ne anlar” cümlemin iğrençliğine, şerefsizliğine bak !” (KADIN)

Futbol dünyanın birçok yerinde erkek işi olarak görülmenin yanında baskın erkekliğin oluşturulmasında da ciddi bir role sahiptir. Bu durum ise futbolda kadının ikincil konuma itilmesini, değersiz ve önemsiz görülmesini ve dolayısıyla kadının futbol üzerinden ötekileştirilmesi beraberinde getirmektedir (Nuhurat, 2020, s. 45). Futbol konusu Türkiye’de de hala yıkılması zor tabulardan bir tanesidir. Futbolda kadının başarısını temel alan gönderilere gelen yorumlar da çoğunlukla bu varsayımı doğrular niteliktedir. Olumlu yorumlar olmasına rağmen olumsuz yorumların fazlalığı dikkat çekicidir. Kimi kullanıcılar konuyla alakalı günlük hayatta karşılaştıkları olaylara değinmişlerdir. Yine diğer gönderilerde olduğu gibi konu cinsiyet eşitsizliğiyle ilgisiz olarak görülmektedir. Futbolun “erkek işi” olduğu kabulüne ve kadınların futbolunun erkeklerinki kadar fazla izlenmediğine yer verilmiştir. Bu konuya gelen bazı yorumları aşağıda görmek mümkündür:

“Sorun dünyanın her yerinde.Ne kadar acı.. Kıymetli kararlar konusunda katkınız için teşekkürler.” (ERKEK)

“Bu meslek kadının yapacağı değil biraz çalışıp rapor alıp başka göreve geçmek için üstlerine baskı yapacaklar.” (ERKEK)

“Saçma kadın futbolu erkeğe göre daha az izleniyor” (ANONİM)

“Erkek futbolcuların ve takımların hepsi aynı parayı kazanıyor olsa tamam diyicemde erkek futbolcular arasında da devasa gelir farkları var. Bu oynayış, yetenek ve şöhretle alakalı bi durum. Spor branşları arasında da devasa gelir farkları var. Cinsiyetçilikle alakasız.” (ERKEK)

“Erkeklerin daha fazla kazanıyor olması, erkeklerin daha çok izleniyor olmasından dolayı olabilir mi? Hani arz talepten dolayı.” (ERKEK)

“Bu ne kadar boş bir şey erkek futbolu daha çok izleniyor daha çok gelir elde ediyor haliylede daha çok maaş alıyor kadın futbolu daha az izleniyor daha az gelir elde ediyor her dizide oynayan oyuncu aynı maaşımı alıyor bunuda öyle düşünün” (ERKEK)

Kimi kullanıcılar ise futbol konusuna dair paylaşılan gönderilere gelen yorumları eleştirmişlerdir. Ataerkinin toplum tarafından ne kadar içselleştirildiğine ve futbolun kadın işi-erkek işi olarak ayrıştırılamayacağını anlatmaya çalışmış, bunu bazı

insanların anlamasının, bu algının değiştirilebilmesinin çok zor olduğunu ifade etmişlerdir:

“Şu ülkeye gel de anlat bunu.Hala erkek futbolu daha çok izlendiğinden daha çok para kazanıyorlar diyorsunuz.Söylenecek çok şey var ama sizin gibi dar görüşlü insanlarla savaşmaktan yorulduk artık.Bir düşünün bakalım kadın futbolcular nasıl zorluklarla karşılaşılıyor.Doğduğun andan beri sen kızsın futbol oynayamazsın deniliyor,futbola ilgi duyan kızları ciddiye almıyorlar,çocukken bile kızlara evcilik,bebek oynatılıyor.Böyle ataerkiyi kafamıza kazımışlar işte.Aynı şey toplum tarafından feminen görünen mesleklere ilgi duyan erkekler için de geçerli.Daha küçük yaşta giydiğimiz kıyafetin rengine kadar ayırıştırılıyor.Erkek adam şu rengi giyemez,şöyle yapmaz naraları atılıyor.Geçenlerde 13 yaşındaki bir kız spora başlamadan önce çevresindekilerin sen yapamazsın,orda şort giyorlar’ gibi saçma sapan laflarına maruz kaldığını ağlayarak anlatıyordu.Ayrıca ücret eşitliği bir kadının ekonomik özgürlüğü için çok önemlidir.Ama sizin gibi yobaz zihniyetler bunu da anlar mı bilmem.” (ANONİM)

“Bende futbolcuyum hemde kadının her kime söylesem erkek misin sen de futbol oynuyorsun diyorlardı, ne diyebilirim ki, cahillik tek kelimeyle :)” (KADIN)

Meslekte cinsiyetçiliğin bir diğer örneğine de dijital oyun tasarlamış olan kadınların tasarladıkları en iyi oyunların paylaşıldığı gönderilere kullanıcıların yapmış oldukları yorumların incelenmesiyle rastlanmıştır. Sahte bir hesaptan “hepsi de bok gibi pşedwnpıqdw” gibi bir yorum gelirken bir kadın kullanıcı “Oyun sektöründe çalışan bir kadın olarak, bu bariyerleri yıkmak için çabalayan çok kadın olduğunu söylemek isterim 🏽” yorumunda bulunmuştur.

Siyaset alanı ve yöneticilik konumu çok öncelerden beri kadının var olmak için büyük ölçüde çabaladığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar verdikleri mücadeleler sonucunda bu alanda kazanımlar elde etmesine rağmen bugün hem Türkiye’de hem de tüm dünyada kadın siyasetçi ve yönetici kadın oranı erkeklere göre oldukça azdır. Siyaset ve yöneticilik alanları yaşam deneyimleri ile ve aksi istatistiklerle kanıtlanmış olmasına rağmen kadınların başarılı olabileceği alanlar olarak görülmemektedir. Kadınlar gelişmiş toplumlar da dahil olmak üzere dünya üzerindeki pek çok toplumda duygusal, inisiyatif alamayacak, yöneticilik vasfı olmayan varlıklar olarak tanımlanmaktadır. İncelenmekte olan hesap bu konuyu gerçek hayattaki erkek siyasetçileri ve yöneticileri kadın yönetici ve siyasetçilerle birlikte olduğu fotoğraflardan çıkararak bir farkındalık çalışması yapmak amacıyla kullanıcılarıyla paylaşmıştır. Bu konuya yine kadınlar çoğunlukla daha yapıcı bir perspektiften yaklaşırken erkeklerin

tutumu daha cinsiyetçi olmuştur. Bazı kullanıcılar ise bu durumun gerçekleşmesi neticesinde siyasette olabileceklerle ilgili çeşitli çıkarımlarını dile getirmişlerdir. Kadının kadın olmaktan ileri gelen kimi sıkıntıları yine bu gönderi altında da belirtilmiştir. Kimi kullanıcılar bu konuda karşılaşılan eşitsizliğin toplumsal boyutuna ilişkin fikirlerini ifade ederken, kimi kullanıcılar da bu cinsiyet eşitsizliğinin başka nedenlerini sorgulamış, kendi gerekçelerini belirtmişlerdir. Bu konuya gelen kullanıcı yorumlarından bazıları aşağıdaki gibidir:

“Çok etkileyici olmuş 🍌🍌🍌” (KADIN)

“Nefis bir farkındalık çalışması...” (KADIN)

“Toplumun anlayacağı dilden bir çalışma olmuş 🤝🍌🍌” (ERKEK)

“Siyaset daha kolay olmuştur .” (ERKEK)

“Kadına evinde bile köle gibi hizmetçi gibi davranırsan o kadın nasıl kendine güvenip ülke yönetmeye kalksın? [...]” (KADIN)

“Maalesef kadınlarda çok tembellik var. [...] Başarılı kadın zaten bu tip kadın erkek eşitliği zırvalarıyla oyalanmıyor. , kendini geliştiriyor ve hemcinslerinden çok fazla kazanıyor. Başarının kadını erkeği yok. Kazanan kadın zaten isinde gücünde. Çok var tanıdığım iş kadını. Eşitlik vs gibi ezik söylemler geçen yüzyılın başarısız tiplerinin ninnileri. Herkes eşit. Hatta kadın için pozitif ayrımcılık yapıyoruz bizzat biz kendi şirketlerimizde [...]” (ERKEK)

“Biraz daha abartın amk” (ERKEK)

“Yalnız bu cinsiyetçiliktir” (ERKEK)

“Toplumumuzun bakış açısının etkisi büyük. Bir çalışma ortamında kadından her kurala harfiyen uyması hiç yanlış yapmaması fire vermemesi ilgisiz davranmaması beklenirken erkeğin yaptığı çoğu yanlış tolere edilebiliyor. [...] Kadının Herhangi bir kurumda idareci olmaya karar verebilmesi bunu isteyebilmesi için çok büyük cesareti olması lazım. Çünkü karşılaşılan zorluklar eşit değil.” (KADIN)

“Harcıyoruz resmen tek kelime ile harcanıyoruz erkeklerden üstünüz demiyorum ama gerçekten daha detaycıyız bu bir gerçek siyaset o kadar karışık karmaşık detaylarla dolu bir alan iken kadınlara yer verilmemesi ne diyelim kendi işlerini zorlaştırıyorlar sadece” (KADIN)

“Oranlar oldukça düşük, bu sistem kadını siyasetten depolitize ederek kadınların özgürleşebilmelerini engelliyor ve bu bilinçli yapılan bir şey oldukça da korkunç” (ANONİM)

Dil, kültürü oluşturan ve devamlılığını sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Dinamik, sosyal ve doğal bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Topluma ait bütün özgün söylemleri dil var eder. Kalıplaşmış cinsiyet yargıları da dil aracılığıyla oluşur. Yıllardan beri süregelen kalıpların toplumun hafızasından silinebilmesi uzun zamanlar olsa bile cinsiyetçi kalıpların ortadan kaldırılması ve daha eşitlikçi bir toplum yapısı yaratabilmek için bu kalıp yargıların normalleştirilmemesi ve insanlar tarafından kullanılmaması ilerleme yönünde atılacak önemli bir adım olacaktır.

Yukarıda anlatılanlardan hareketle incelenmiş olan hesap cinsiyetçi söylemleri yaratan dilin bu yargılardan kurtarılması, söz konusu yargıların kullanılmaması için bu konuda insanlar üzerinde farkındalık sağlayabilmek amacıyla örneklerle bazı gönderiler paylaşmıştır. Söz konusu paylaşımlar kullanıcılar tarafından farklı bakış açılarıyla yorumlanmıştır. Dildeki kalıplaşmış ifadeleri eleştirip paylaşımlara destek verenler olduğu gibi paylaşımları ciddiye yorumlamayıp paylaşımı yapanlara da hakaretler eden kullanıcılar da bulunmaktadır. Bu durumun örnekleri aşağıda okuyucuyla paylaşılmıştır:

“Erkek gibi kız, o ne demek ya, bir kıızı erkeğe benzeterek yüceltmeye çalışmak en aciz bulduğum benzetmelerden biri ve yılmadan bu dilin doğrulaması için bu da ne diyor diyen çevreye inat yıkıma devam [...]” (KADIN)

“Siz salaksınız amk bu sayfanın sahibi radikal bir feminist değilse ne olayım” (ERKEK)

“Duyar kasacak seyler aramayın bu kalıplarda cinsiyetçi hiçbirşey yok” (ERKEK)

“Aksiliğin anlamını biliyor musunuz? Bunlar cinsiyetçi kalıplar bile değil. Sanırım paylaşacak gönderiniz kalmamış, saçmalamaya başlamışsınız biraz.” (KADIN)

“Aslan gibi kadının neresi kötü ?” (KADIN)

“Bazen çok abartıyorsunuz” (KADIN)

Çağın vebası olarak adlandırılan COVID-19 hastalığına karşı aşı geliştirerek tüm insanlığın hizmetine sunan ve pek çok insanın hayatını kurtaran bilim insanları Özlem Türeci ve Uğur Şahin’in medyada cinsiyetçi kalıplarla haberleştirilmelerinin eleştirildiği ve hesabın cinsiyetçi paragrafı kendi eşitlikçi bakış açısına göre değiştirdiği bir gönderiye kullanıcılar tarafından değişik perspektiflerden farklı farklı yorumlar yapılmıştır. Olumlu olarak nitelendirilebilecek yorumlar şu şekildedir:

“Doğrusu budur .nokta eril dili istemiyoruz 🍌💜👉” (KADIN)

“Cinsiyetçi söylemlerden kurtuluyoruz 🍌” (KADIN)

“Yaa evet, ben de anlam verememiştim o başlığa. Böylesi daha doğru ve güzel oldu 😊”
(KADIN)

Olumsuz olarak adlandırılabilir yorumlarda ise dildeki bu cinsiyetçilik örneği önemsiz görülmüş, kullanıcılar tarafından “daha önemli” sorunlar olduğu gerekçesiyle geri plana atılmıştır. Bu yorumları yapanlar çoğunlukla erkek kullanıcılarıdır. Bunu yaparken küfürlü ifadeler ve hakaretler kullanılmıştır. Yine burada da gönderiyi paylaşan kişinin kadın üstünlüğünü savunduğu iddia edilmiştir:

“Aykut Elmasın bir sözü vardır " Derdini S k y m" (ERKEK)

“Keşke en büyük derdimiz bu olsa” (ERKEK)

“Yaw siz ne gerizekalısınız. Aşu bulunmuş bunun kadını erkeği derdindediniz. Sayfa admin de en az 5 manita sahibi olup gelmiş burada feminoş ayaklarına yatmaktadır.” (ERKEK)

“Çok da takılmamak lazım böyle ayrıntılara.Yazan kişilerin kimseyi incitme veya hor görme gibi bir amaçlarının olmadığını düşünüyorum.Ki kaldı ki takılacak daha önemli sorunlar var.” (ERKEK)

“Oha resmen önce erkek ismi yazılmış, hem de ünvanı daha yüksek olmasına rağmen (!)
😞😞😞” (ERKEK)

“Doktoru koskoca profesörden önce yazmanıza ne demeli? Yoksa kadını erkekten üstün görüyor olmayın? Klasik feminizm aksiyonu.” (ERKEK)

“Maden o kadar eşitlikçisiniz, o zaman koskoca profesörü sonra yazmamalıydınız. Neden kadın, sırf kadın olduğu için erkekten üstün mü?” (ERKEK)

“Bu kez de kadını öne almışsınız herifin ünvanı Prof olmasına rağmen” (ERKEK)

Söz konusu konuyla ilgili paylaşılan gönderide de belirtildiği üzere unvanlar kişinin cinsiyetinden dolayı adının önüne gelen sıfatlar değil, başarılarından kaynaklı olarak adlarının önüne koyulan sıfatlardır. Bu noktada mesleklerin önüne konulan “kadın” kelimesinin de kazanılan başarı ile hiçbir ilgisi olmadığı, son derece gereksiz olduğu paylaşılan gönderilerde belirtilmiştir. Kimi kullanıcılar “kadın” kelimesinin meslekler gibi kavramların önünden kaldırılmasına “👊”, “👊” gibi ikonlar aracılığıyla olumlu baksa da aşağıda belirtildiği gibi çoğu kullanıcı “kadın” kelimesinin kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Bunun gerekçesi olarak ise pek çok konuda dezavantajlı olan kadınların görünürlüklerinin artmasını göstermektedirler:

“Kadın ünvanı, ne zaman ki toplumun %80-90'ı kadının başarısını doğal ve hak edilmiş olduğu düşüncesini kabul ederse o zaman kullanılmaz. Kadına "yapamazsın" ve "yapamam" ön yargısı kaybolana kadar KADIN sözcüğünün kullanılmasının bence sakıncası yok.” (ERKEK)

“Sormak istediğim şey var. Cis erkek olan kişiler avantajları sayesinde patır patır kariyerlerinde yükseliyorlar, kadınlar ve diğer cinsiyetlerdeki insanlar dezavantajları sebebiyle geride kalıyorlar. Bu kadar zorlukla boğuşurken bişey başardığınızda "kadın olmanıza rağmen" başarmış olmuyor muyuz? Bunu aptal olduğumuzdan söylemiyorum elbette sömürdüğümüz için söylüyorum. Başındaki kadın yazısı bir övgü olabilir belki bu sebeple. Ben prestijli& saygıdeğer işlerde karınları görünce ekstra mutlu oluyorum ve görünürlüklerinin artmasını istiyorum.” (KADIN)

Bazı kullanıcılar ise bu konuyu içselleştirdiklerini ve bununla ilgili bir durumla, haberle, olayla vs. karşılaştıklarında akıllarına “kadın” kelimesinin direkt olarak geldiğini, herhangi bir söz öbeğini bu kelimeyle direkt olarak istemsizce tamamladıklarını belirtmişlerdir:

“İçimize işlemiş ki çoğumuzda otomatik oluşuyor düşünce” (KADIN)

“Çok ilginç... ben ki bu konularda bilinçli ve dikkatli olduğumu düşünürdüm. Bir kaç ay önce ateşten doğanlar diye bir yarışma izliyordum. Yarışmada sıfırdan kılıç, bıçak, balta vs yapıyordu ve sürekli erkekler yarışyordu. Bir bölümde bir kadın demirci ustası geldi, ben de sevindim ve ister istemez jüriden bir reaksiyon bekledim olumlu olarak tabii ki. Ama sıfır tepki. Çünkü esas onlar bunu normalleştirmişler biz değil. Sonra o reaksiyonu beklediğim için kendime de şaşırdım... insan savunduğu bir çok şeyin aslında temelde kendisinde bile olmadığını garip zamanlarda fark ediyor.” (KADIN).

TDK (Türk Dil Kurumu) Türkçe Sözlükte bazı kelimeler tanımlanırken kadınların öznesi olduğu cinsiyetçi ve ayrımcı ifadelerin kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin, kirli kelimesinin karşılığı olarak aybaşı durumundaki kadın ifadesi kullanılmıştır. Bunun gibi daha pek çok tanımlama yer almaktadır. Bu konuyu eleştirel bir yaklaşımla ele alan hesabın bu ifadelerin değiştirilmesine katkı sağlamak için kullanıcıları da yaptığı paylaşımlarla bu yönde bir tutuma davet ettiği söylenebilmektedir. Konuyla alakalı olarak yapılan yorumlarda birbirinden farklı görüşler bulunmaktadır. Görüş bildirenlerin çoğunluğunun erkek kullanıcılar olması dikkat çekicidir. Bu görüşlerin paylaşıldığı yorumlarda diğer ülkelerin sözlüklerinde de aynı durumun yaşandığına dair kıyaslamalar, sözlüklerin hazırlanışı hakkında bilgiler, konunun “boş/gereksiz duyar” olduğuna yönelik söylemler, sorunlu olan şeyin sözlük değil kültür olduğuna dair düşünceler ve tüm bunlara

rağmen sözlüğün tanımlamaları değiştirebileceği ancak bunu yapmamasının yanlış olduğunu belirten ifadeler yer almaktadır. Konuyla ilgili çok sayıda etkileşim alan gönderiye gelen yorumlara aşağıda yer verilmiştir:

“Toplumda nasıl kullanılıyorsa sözlüğe de öyle geçer. Tdk bu anlamları kendisi bulmuyor. Böyle kullanıldığını kayda geçiriyor sadece. Maalesef buradaki kullanımların çoğunu ben de duydum. Doğrusu bunları yine de sözlükten kaldırmak olurdu elbet.” (KADIN)

“Sözlük kadın düşmanı değil, ama halk öyle. Sözlük kelimelere ve kültüre ayna tutuyor yalnızca. Sözlüğe kızacak bir şey de yok. Kültürün kendisi kirli. Değişmesi gereken de kültür. Sözlük de zamanla ona ayak uydurur. Vurgunun sozluge çekilmesi hedef saptırmak gibi oluyor.” (ERKEK)

“dünyada onlarca dilde bu şekilde karşılıklar var, cambridge sözlük açsanız onlarca bulursunuz, ispanyolca, italyanca gibi akdeniz dillerinden bahsetmiyorum bile. çok boş ve gereksiz bir duyar. erkekler için olanları da var bir sürü” (ERKEK)

“TDK dilimizde yaşayan Türk zihniyetinden çıkma kelimeleri oraya yine “Türk zihniyetiyle” yazmakla yükümlüdür argo bir kelimeyi güzelleterek yazmak yerine onun yanına (Dikkat! Bu cinsiyetçi ve çirkin bir yaklaşımdır vb.) gibi bir açıklama yapması daha uygun olur böylece o kelimenin anlamını araştıran çocuk da bu kelimeyi zihninde normalleştirmez. Dilimizde var olan kelimenin anlamını saklamaya çalışmak bir şey kazandırmaz kimseye.” (ERKEK)

“Tdk, sözlük hazırlarken kendi kafasına göre sözcük ya da sözcük anlamı üretmez. Yıllardır süregelen kelime ve onların anlamına bakar. Tdk bunları çıkarmaz, hadi diyelim çıkardı; bütün bu kelimelerle konuşan Anadolu insanını, bu kelimelerle oluşturulan edebiyat metinlerini ne yapacaksınız. Türk Edebiyatının birçok yazarı bunları bu şekilde kullandı, kullanmayan çok az o da yazdığı metinde ihtiyaç duymadığından. Evet dilimizde şiddet ve cinsiyetçilik var fakat bunun için Tdk değil toplum sorundur. Tdk, dilin tarihsel ve bugünkü halinin fotoğrafını çeker sadece.” (ERKEK)

“TDK genel olarak halkın kullandığı anlamları da yazmak zorunda bunu TDK ile değil halkı eğiterek çözebiliriz” (ERKEK)

“Kirli kelimesini bugün toplumda en çok kullanan yine kadınların kendisi. Bence öncelikle biz kullanımını bırakmalıyız ki TDK 'de düzelsin. Bugün kırsal kesimler de hala regl olmaya kitlendim diyen kadınlar var çünkü” (KADIN)

Dilde cinsiyetçiliğe kullanıcılar tarafından sert tepkiler gelmiştir. Bu durumun eril yönetimden kaynaklandığını iddia edenler, eleştirilen konunun kültür yozlaşması olduğunu ifade edenler, sözlüğün değil toplumun kültürünün sorunlu olduğunu

söyleyenleri eleştiren kullanıcılar tüm bu görüşlerini yorumlar yoluyla diğer kullanıcılarla paylaşmışlardır:

“Her alanda, her kurumda eril yönetim olursa olacağı bu!” (KADIN)

“Nasıl bir kültür yozlaştırmasıdır bu?” (KADIN)

“Sözlük bunu yazmak zorunda” zırvalığına bi’ son verin rica ederim. Bu sözleri oluşturan, erkek cinsi. Sen sözlüksün; erkek cinsinin ağzından yazamazsın. Burada bariz cinsiyetçilik var. Artırıyorum; kadın düşmanlığı var bunun altında.” (KADIN)

“TDK argo sözlüğünün ayrı bir şey olduğunu da unutmuş galiba.” (KADIN)

Eleştirinin odağındaki konuya TDK’den başka örnekler veren kullanıcılar olduğu gibi, cinsiyetçiliği yeniden üretme potansiyeli taşıyan, ayrıma karşılık güden yorumlar yapan kullanıcılar da bulunmaktadır:

“Dahasi var. Esnaf: Kotu yola sapmış kadın. Hanım: kadınlığın bütün iyi özelliklerini taşıyan.” (ANONİM)

“Erkeklerde yapsınlar eşitlik olsun” (KADIN)

Her alanda eşitlikçi bir düzenden taraf olduğu anlaşılan bir kullanıcı mevcut düzenin değişmesi için eğitimi savunmuştur:

“Bunların değişmesini sağlayacak yine bizleriz...kızlarımızı ve erkeklerimizi daha modern ve eğitilmiş insanlar olarak yetiştirmeye çalışacağız👍” (KADIN)

Bunun yanında pek çok kullanıcı çeşitli öneriler sunmuştur. Bu öneriler şu şekildedir:

“Belki evet, bir yerden başlamak gerekiyor, ancak bunları TDK'dan kaldırmak değil, bence başlama yeri 😞... An itibarıyla 16bin+ kişi "like"lamış paylaşımı. Kişi başı 100'er ₺ versek 1.6 milyon+ ₺ eder. Bu parayı, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'ne aktarsak, Derneğin eğitim desteği vereceği onca genç kadın, böylesine cinsiyetçi negatif algıların "kökünden" silinmesini sağlar.” (ERKEK)

“Küfrü ve argoyu dilimizden / dizilerimizden / youtube'dan kaldırmadıktan sonra TDK'da kaldırmak yetmez 🗣️ dil yaşayan bir şeydir öncelikle..” (ERKEK)

“bence kaldırmak yerine “cinsiyetçi” diye bir uyarı koymak daha mantıklı. okuduğum kitapta “esnaf” kelimesi buradaki cinsiyetçi anlamıyla kullanılsaydı anlamazdım, bir yerden anlamını kontrol etmek lazım.” (KADIN)

“Bu ifadeleri insanlarımız maalesef hâlâ kullanıyor. Onlar kullandığı için de, yazılıyor hâliyle ancak hepsi kullanılsa bile yazılmaması gerektiğini düşünüyorum. Böylelikle kullananlara bu şekilde bir sıfatın, argonun olmadığını gösterip dillerinden tamamen atmalarını sağlayabiliriz. Dil canlıdır, biz konuştuğça şekil değiştirir. Bunun farkında olarak cinsiyetçi tabirlere yer vermemek ve hatta onların unutulmasını sağlamak TDK'nin görevidir. Görevini icra etmesini talep ediyorum, ediyoruz.” (KADIN)

TDK Türkçe Sözlükte “Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür” olarak tanımlanan masallar küçük yaşlardaki her çocuğa anlatılan ve üzerine çokça kitaplar yazılmış bir anlatı sanatıdır (http-20). Görünürde masum olmalarına karşın pek çok masalda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini besleyen yargılar olduğu konuyla ilgilenen araştırmacılar tarafından sıklıkla dile getirilmektedir (Örneğin; Sezer, 2012). Hesap, kullanıcıları konu hakkında bilinçlendirmek için bazı masallardaki cinsiyetçi söylemleri değiştirip masalı yeniden resmeden paylaşımlarda bulunmuştur.

Masalların anlatıldıkları gibi masum olmadığının bilincinde olan bazı kullanıcılar bunu gündelik hayatlarında deneyimledikleri bazı olaylarla yorumlara aktarmışlardır. Kimisi çocuğuna okurken masalın sonucunu değiştirdiğini söylemiş, kimisi gözlemlediği cinsiyetçi kalıpları ve dayatılan standartları paylaşmıştır. Ama nihayetinde kullanıcıların bulunduğu ortak düzlem masalların masumiyetlerinin yanlışlığı olmuştur. Bu yorumlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

“Büyüyünce kardeşimle evlenme hayalini duyunca, kızımın prenses masalları okumayı kestim. “Niye evlenmek zorundasın ki” dedim, hala düşünüyor. Yaş 6 bu arada. Yok leydiciğim, masum değilim.” (KADIN)

“Benim 4 yaşındaki kızımın anlattığı masallarda prensesler hep kendi başına kurtuluyor 😊” (KADIN)

“Ve gezip Tozan üvey kardeşler kötü karakter, evde evişi yemek temizlik yapıp hakkını aramayan külkedisi bize iyi karakter olarak gösterildi. Sonra da prensi haketti. Ne yapmak lazım sesini çıkarma dizini kır otur köle hizmetçi ol o zaman ödüllendirilirsin.” (ANONİM)

“Hiçbir zaman masum değildi. Bir kere prenste ayak fetişi var, koca şehirde aynı ayağa sahip kimsenin olmayışı kadar aptalca bir şey de olamaz. Madem sallıyorsunuz usturuplu sallayın shrug” (ERKEK)

“Bir de bu bilekten tutmayı “man handling”i romantikleştirmiyorlar mı 🤖 meşrulaştırıyor tacizi ve şiddeti romantizm örtüsüyle 😊” (KADIN)

“Adını kişiliğini karakterini bile bilmiyor onu bağlayan tek şey güzellik.” (ANONİM)

Masallardaki cinsiyetçi kalıpların paylaşıldığı gönderiler kimi kullanıcılar çoğunlukla erkek kullanıcılar tarafından ise ciddiye alınmış, desteklenmemiş ve bazen de alay konusu haline gelmiştir. Gönderiyi paylaşan kişinin erkek düşmanı olduğu çıkarımından, kadınların “memnuniyetsiz ve tripkar” olmasına kadar pek çok olumsuz yorum yapılmıştır:

“iyice abartınız sizde haaa aklıma şu replik geldi + sözlerine dikkat et ben bi bayanım - yav abla ne yapalım bayansın diye ağzımızamı s ..” (ERKEK)

“Puhahajajajahah şu masum çizgi diziyi bile femistliğinizi tatmin etmek için kendinize göre yorumluyorsunuz. Noldu paylaşacak içeriğiniz mi kalmadı 😊 Bu post’un yolda yürüyen bir adama “bu neden yürüyor kadınlara hakaret bu” demekten zerre farkı yok. Aşırı eğlendim böyle devammm 🍌🍌” (ERKEK)

“Ruh hastası bir çıkarım. Kutluyorum 😊😊😊 Feminizm yok içinde ayrıca.” (ERKEK)

“Çöp post. Masalda gitme sebebi de zorunluluktan, sırf baloya gidebilecek kadar güzel olmak için cadıyla pazarlık yapması da standartlara uygun olmaya çalışmasından kaynaklı o zaman. Saçma sapan sloganla aktivizm kasmak kolay nasılsa” (ERKEK)

“Kadınların ne kadar memnuniyetsiz ve tiripkar olduğunu anlatan bir gönderi” (ERKEK)

“Admin erkek düşmanı muhtemelen, çöp post fikrinize katılıyorum gencolar👍👍” (ERKEK)

“Siz kafayı yemişsiniz” (ERKEK)

Masallara dair cinsiyetçi algının yavaş yavaş olumluya doğru evrildiği yorumunu yapanların yanında masallar üzerinden yine alaycı bir üslupla ataerkilliği savunan yorumlarda bulunulduğu da görülmektedir. Bu durumların örneklerine aşağıda yer verilmiştir:

“Uyuyan güzelde tanımadığı bir erkek izni olmadan uyuyan bir kadını öpüyor ve uyandıktan sonra evleniyor -wtf ?! ama Disney bunları artık değiştiriyor kadınlar sadece kurtarılmayı beklemiyor ve farklı şeylere değiniliyor kardeşlik bağı gibi (Frozen)” (KADIN)

“Ataerkilligin başladığı yerde feminizm son bulur 😊 fazla zorlamayın kızlar sonra ağlıyorsunuz😊” (ERKEK)

Bir erkek kullanıcının ise gönderi üzerinden gönderiden çok genel olarak hesabın paylaşımlarını eleştirdiği yorumu dikkate değerdir. Hesabın feminizmi savunurken erkekleri olumsuz anlamda genellemesi kullanıcı tarafından etik olmaması sebebiyle eleştiriye tabi tutulmuştur:

“Bu sayfanın feminizmi desteklemesi gerektiğini düşünüyorum pop feminizm i değil, genel konuşarak tüm erkeklere bok atmak ne kadar etik sizce?” (ERKEK)

Televizyon, Türk toplumunun en çok vakit geçirdiği kitle iletişim araçlarından biridir. Yıllardan beri iletişim teknolojileri alanında büyük gelişmeler yaşanarak yeni iletişim araçları ortaya çıkmasına rağmen televizyon önemini hala büyük ölçüde korumaktadır. Yerli dizileri takip etmek toplumun bireyleri için bir kültüre dönüşmüştür. Ancak bireylerin pek çoğunun geçirdiği onca zamana rağmen televizyon dizilerindeki cinsiyetçi rollerin bilincinde olmadığı varsayılmakta ya da bilincinde olsa bile çoğu kullanıcının bu duruma tepki vermediği ve durumu kabullendiği iddia edilmektedir.

Televizyondaki cinsiyetçilik konusu incelenmekte olan hesap tarafından bilinç oluşturmak ve farkındalık yaratmak amacıyla çeşitli bilgiler ışığında kullanıcıyla paylaşılmıştır. İçeriklere yorumda bulunan kullanıcıların bir kısmı cinsiyetçi rolleri aktaran ve cinsiyetçi kültürün devamını sağlayan dizilerin neden hala izlendiğini açıklamaya çalışmıştır. Bu kullanıcı yorumlarından bazıları aşağıda okuyucuyla paylaşılmıştır:

“Bunun sebebi arz taleptir. Alıcısı varsa sistem aynen devam eder. Bu duruma tepki koyması gerekenler tepki koymadıklarında bu tablo korkunç boyutlara ulaşır. En nihayetinde durum kanıksanır hale gelir.” (ERKEK)

“Bilinçli bir şekilde erkek egemenliğini devam ettirmek adına yapılıyor. Kadın senaristlere, yönetmenlere daha çok ihtiyaç var.” (KADIN)

“Toplum bu şekilde sekillendiriliyor iste. Gözlerimizi ana akim medyaya kapattığımız anda özgürleşebiliriz ancak” (ANONİM)

Paylaşılan gönderiye destek veren ve mevcut duruma tepki gösteren kullanıcı yorumları aşağıdaki gibidir. Kimi kullanıcılar mevcut durumun düzelmesi yönünde temennisini bildirmiş, kimi insanlara dizileri izlememesini önermiş, kimi dizilerin toplumun kültürünü yansıttığını ifade etmiştir. Bu kısımdaki yorumların fazla olduğu ve düşünce bakımından oldukça çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Yine “👎👎👎👎”, 🤔 gibi ikonlar da yorumlarda kullanılan ifade biçimlerindedir:

“Senaryo yazarlarının çoğunun kadın olmasına ne demeli?” (ERKEK)

“Bur erkek olarak size haksızlık yapıldığını düşünüyorum ve sizi destekliyorum 🍌”
(ERKEK)

“Kadın (Türk dizilerinde): sekreter, ev kadını, işsiz kız” (KADIN)

“Bu yüzden türk dizisi izlemiyorum” (KADIN)

“Utaç verici” (KADIN)

“Tr Cumhuriyetine hoş geldiniz.” (ERKEK)

“Tek kelimeyle iğrenç!” (KADIN)

“Bu tablo değişecek elbet” (ERKEK)

“Diziler, toplumun aynası. Toplum neyse dizi o.” (KADIN)

“O kadar haklısınız ki erkekleri yüceltip niye kadınları alçaltmaya çalışıyorsunuz kadınlar olmasa siz bu Dünyada olur muydunuz bunun sebebini bir türlü anlayamıyorum bence kadınlar bir çok şeyi erkeklerden daha iyi yapabilir birde taciz tecavüz gibi iğrenç olayları filmlerde özellikle komedi ve dram filmlerinde ve dizilerinde normal komik bir şeymiş gibi göstermeye çalışıyorlar Yeter artık kadınların SİZDEN ÇEKTİĞİ!!!!” (KADIN)

Görece az olmasına rağmen olumsuz yorum yapan, umursamaz tavır sergileyen, alaycı üslupla yorum yapan kullanıcılar da bulunmaktadır:

“Bane” (ERKEK)

“Ama kpop zararlı kafamızı yıkıyor dimi;) ülkenin tek derdi bu” (ANONİM)

Dizilerdeki cinsiyetçi rollere pek çok kullanıcının yaptıkları yorumlarda örnekler aktardığı da gözlemlenenler arasındadır. Bu noktada kullanıcıların gönderinin vermek istediğı mesajı pekiştirdiğı yorumunu yapmak mümkündür. O yorumlar aşağıdaki gibidir:

“Yönetici kadın roller de işte sadece aşk üçgeni yapmak içindir başrolün sevdiği saf fakir kız vardır ona karşı sinsi plan yapmak içindir o "başarılı" kadın. Resmen kariyer falan önemli kalmıyor, o kadının tüm varlık o başrol erkeğe kendini sevdirmeye ve o kıza kovmakla bağlıdır” (ANONİM)

“Çalışan kadınlar dizinin kötü karakteridir olayı var tabii” (KADIN)

“En az iki kadının bir erkeğin peşinden koşma oranı ne acaba 😊😊” (KADIN)

“birde ciddi bi patron/sekreter takıntısı var bu dizilerde. ev hanımı olmayan %5'lik şanslı azınlıktaki başrol kadın karakterler de şirkette besin zincirinin en zayıf halkası olarak

konumlanıyor (eyşanlar hariç). sadece hayatının aşkıyla tanışabilsin diye zorla evden çıkarılıp işe alınmış. şirket patronu toksik birey/yanlışlıkla işe alınmış ceylan yavrusu 3 sezon parselliyor tv'de, ilginç.” (KADIN)

“Bir de erkek basrolun yakisikli zengin yönetici olup sakar, sürekli aptal gibi davranan kızlara aşık olması. Erkek her zaman güçlü fakat niyeysel güçsüz cit kirildim kızlara aşık oluyor. Güçlü kadın yok mu var tabi fakat onlar hep fettan ve kötülük prsinde kosan kadınlar olarak gösteriliyor.” (KADIN)

“Bir de zengin ve şatafatlı evlerde yaşayarak, incecik bir bedenle, mükemmel giyinerek yaşayanların gençleri etkileme oranına bakmak lazım. Zengin erkekle aşk yaşamaya çalışan kadın karakterler de bonus araştırma olsun. Nereden baksak elimizde kalır. Maalesef hala izleyici bulabiliyor bu içerikler👤” (KADIN)

Kimi kullanıcıların ise günümüz dizilerini eski dizilerle kıyasladığı ve o günlerden bugünlere kadar kadının dizilerdeki rollerinin olumsuz anlamda ilerlediği yorumunu yaptığı görülmüştür. O zamanlar kadının yine ev içinde gösterilmesine rağmen ailenin idaresini sağlayan asıl kişi olduğu ifade edilmiştir:

“Klasik ev kadını tiplemesi bile eskide kaldı,orda bile her ne kadar cahil ve bilgisiz olarak gösterilse de aileyi yöneten asıl kişi rolü alıyordu kadınlar,şimdi ise direkt modern hayat yaşayıp hiçbir iş yapmayan gold digger rolü veriliyor,ya da aşk ile 0dan holding patronu ile ilişki kovalayan ;(“ (ERKEK)

Son olarak bazı kullanıcıların ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yönünü olumlu anlamda değiştiren bazı yerli dizileri diğer kullanıcılara izlemeleri için önerdiğinden de bahsetmek gerekmektedir:

“#AdaMasalı @adamasalidizi gibi cinsiyet eşitliği olan diziler de yapıyorlar. senaryo, oyunculuk, sinematografi falan da harika. ama hala aynı bu söylediğin tip diziler “tutuyor” yanılıgısıyla onları çekmeye devam ediyorlar.” (KADIN)

“Türkiye’de kadın haklarına en güzel değinen dizi Avlu’dur. ❤️” (ANONİM)

“Son yaz bu eşitsizliği kaldırmaya çalışan bir dizi izlemediyseniz kesinlikle izleyin.” (ANONİM)

Kadınların pek çok alanda toplum tarafından yaratılmış cinsiyetçi kalıp yargılara maruz kaldığı kabul edilen bir gerçektir. O kalıp yargılardan biri de kadınların trafikte motorlu araç kullanım becerilerine sahip olmadığına yöneliktir. Eril zihniyet tarafından kadına bu konuda çok fazla eleştiri yöneltilmektedir. Oğlan çocukları çok küçük yaşlardan itibaren otomobil kullanmak konusunda yüreklendirilirken ve buna teşvik

“#nazançelik kaptanla İzmir Karabük yolculuğu yaptım. Gurur duydum... işine hakimiyeti harikaydı 🍌🍌🍌 ayrıca %93 ün aklını alır şöförlüğü 😊” (KADIN)

“Şehirler arası otobüs şoförü olarak o güzel kadına iş veren hangi firmaysa gönülden takdir ediyorum, fırsat sunan diğer belediyeleri ki ikisi İzmir’in ❤️ ve şirketleri de tabii ki...” (KADIN)

Çok sayıda kullanıcı kadınların sürücülüğüne yönelik çeşitli olumsuz yorumlarda bulunmuşlardır. Kadınları trafikte başarısız görmelerinin nedenlerini ise dikkatsiz oluşları, pasif davranışları, başka şeylerle uğraşmaları, ayrıntılara çok fazla takılmaları, yaradılışları gereği mantıksal zekalarının erkeklerin gerisinde olmaları şeklinde açıklamışlardır. Bu tarz yorumları yapanların çoğunlukla erkek kullanıcılar oldukları göze çarpmaktadır. Söz konusu bazı örnekler aşağıda okuyucuya sunulmuştur:

“Şerit takibi yok, frenleme mesafesini koruma yok, aynaları kullanma kabiliyeti vasatin altında, sinyalizasyon yok, park etme mevzusuna girmiyorum bile..%93 evet cogunlukla kadinlarin sebep oldugu ama farkina bile varmadan surmeye devam ettigi kazalar..” (ERKEK)

“Bu sayfayı gururla takip ediyorum ancak trafikte gerçekten prensesliğinden taviz vermeden direksiyon başında olan çok kadın sürücü var. Daha atik olursa mesela otoyolda sol şeritte 70’le gidilirse, aynalar sık sık kontrol edilse, höp diye tali yoldan ana yola girilirse ya da aracı sollayıp öne geçince aheste aheste gitmeye devam edilirse, yanındakiyle/telefondaikiyle muhabbetleyen trafikte seyrettiği unutulmasa vs. Tabii ki bi çok kadın genel olarak bir erkeğe göre daha ileri yaşta direksiyon basına geçiyor bu sebeple trafik tecrübesi daha az ancak yapıcı eleştirilere de kulak vermek lazım. Kadın olmak her zaman haklı olmak değil malesef.” (KADIN)

“Kadınların araba kullanması sıkıntı bir durum bunun sebebi ise ayrıntılara takılması. Kendisinin, önündekinin, arkasındakinin hızını gibi konuları bize göre daha ayrıntılı düşünüyorlar. [...]” (ERKEK)

“Bence hic kimse kusura bakmasin kadinlar araba kullaniminda erkekler kadar atik,sogukkanli,hizli karar verebilen canlilar degil.Erkek beyni o an araba suruyodur istesede ikinci bisey duusunemez 😊,ama bizim aklimizda 40 tilki var o nasil oldu o bana bunu dedi ,soyle olsaydi falan.ilkokul mezunu bi adam tir soforu olabilirken ,master yapip araba kullanmak istemeyen bir suru kadin var.kusura bakmayin bu konuda iyo degiliz kizlarrrr” (ANONİM)

“İlk cumleniz istatistiksel açıdan doğru değil diye biliyorum. Kadınların kötü araba kullanması mantığının yerleşmiş olmasının nedeni kadınların gerçekten daha kötü kullanması. Bir kadın

olarak uzucu buldugum ve hep gordugum bir konu ve sayilar da bunu gosteriyor. Kadınlar trafikte gecirdikleri sure basina cok daha fazla kaza yapıyorlar.” (KADIN)

“ben henuz fren yerine gaza basan bir erkek daha gormedim. kadınların tamamına yakını trafik entegrasyonu konusunda sorun yasiyor. kendinizi kandirmayin.” (ERKEK)

“[...] Abi iki taraf da farklı Erkeklerin mekanik zekası çoğu bayana göre daha iyi kadınlar da bazı alanlarda daha iyi biz evrimin bir parçası olarak farklılık ve benzerliklerimiz ile biz bir bütünüüz.” (ERKEK)

“buna katilamicam kusura bakmayın araba kullanan kadın oranı erkeklere kıyasla daha az dolayısıyla kaza yapan erkeklerin daha fazla olması normal. diğer ülkeleri bilemicem ama bizim ülkemizde kadınların büyük bir çoğunluğu leş gibi araba kullanıyor kendilerine güvenleri yok emin değiller korkak araba kullanıp abuk hatalar yapıyorlar.” (KADIN)

Bazı kullanıcılar “kadın” olduklarından ötürü trafikte cinsiyetçi tutumlarla karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. Aynı hatalar söz konusu olduğunda erkek sürücüye karşı hoşgörülü davranılırken, kadın sürücüye kadının yeteneksizliği, iş bilmezliği üzerinden hakaretler edildiğini dile getirmişlerdir. O yorumlardan bazı örnekler şu şekildedir:

“Trafikte bir hatayı erkek yapsa kimse ses çıkarmaz ama kadın yapsa ne bekliyorsun Kadın şöför işte ne anlar ...!!! Demeye başlıyorlar... Bu kadar rahatsızlar bizden biz gidelim ozman kendi kendilerine mağara adamları kalsın yaşasın pislikten ölmezlerse” (KADIN)

“Trafik kuralı ihlali yapmadığım halde sırf kadın sürücü olduğum için tacize uğruyorum .. Fakat trafikte makas atan, milletin üstüne üstüne süren canavarlara korna çalındığına hiç denk gelmedim .” (KADIN)

“Bir de en sinir olduğum şey de haberlerde kadın sürücü şeklinde üstüne bastıra bastıra söylemeleri, diğer kaza haberlerinde erkek sürücü diyen yok kadın oldu mu vurgula da vurgula çünkü suçlu belli 😞” (KADIN)

Kimi kullanıcıların gündelik hayatta karşılaştıkları cinsiyetçi kalıp yargılara dair örnekleri yaptıkları yorumlar aracılığıyla diğer kullanıcılarla paylaştıkları görülmektedir:

“Okulumdaki bir öğretmen dışarıda arabayla alakalı yanlış bir şey yapan birine 'kesin bayandır' demişti. Bir eğitimci böyleyse...” (KADIN)

“Otomotiv sektöründe çalışıyorum kadın ekip arkadaşarımla maalesef çok fazla cinsiyetçi söylemlere maruz kalıyoruz. Hepimiz alanımızda uzman kişiler olmamıza rağmen , erkeklerin daha çok bildiği yönde bir algı var. Bu tabuları da yıkacağız 🤝” (KADIN)

“Aklıma geldi bir akşam minibüsteydim biraz trafik vardı öndeki aracı bir kadın sürüyormuş şoför kadınlar akşam araç kullanmasın be diye bağırıyordu” (ANONİM)

Kullanıcılardan bir kısmı ise ataerkil zihniyeti eleştiren yorumlarda bulunurken bunu kadınların henüz küçük yaşlarda başlayan cinsiyetçi rollere maruz bırakılarak psikolojik açıdan yetersiz hissettirilmeleri ve bunun karşısında erkeklerin ise yine küçük yaşlardan itibaren araç kullanmaya teşvik edilmeleri ve bu yönde cesaretlendirilmeleri üzerinden gerçekleştirmişlerdir. O yorumlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

“Erkekler 18inde babadan araç kaçırırken kadınların da çok daha geç trafiğe katılma imkanı bulması da bir faktör. Sonra "bayan şoför". Aynı imkanı tanıdın mı acaba kızına? Çok yazık. Babam asla arabasını anneme veya bana vermedi, oysa ki arabayı ortak almışlardı.” (KADIN)

“Kadınlar erkeklere göre trafiğe ve seri araç kullanmaya adapte olmakta daha zorlanıyor-gecikiyor. Bir kadın şoför olarak en çok kadın şoförlerden şikayet ediyorum ancak bunu kendimce şöyle açıklıyorum. Maruz kalma miktarı. Erkek çocuklar daha çok küçükken babaları tarafından arabaya tanıştırılıyor, ön koltuğa oturtuluyor, araba kullanıyor. Kuralları, arabanın teknik aksamını biliyor oluyorlar ehliyet alana kadar. Kız çocukları ise ataerkil zihniyetle araçla haşır neşir olmaması gereken karakterler olarak görülüyor. Bu sebeple araç başına geçtikleri zaman acemilik süreleri daha uzun sürüyor. Acemiliğini geçmiş kadın şoförlerin erkek şoförlerden hiçbir eksigi yoktur bence.” (KADIN)

“Ayrıca aileler kız evlatlarını erkek evlatları gibi erkenden araba sürmeye yöreklendirmiyor. Kadınları her aşamada psikolojik bir ezikleme çabası var. Sonra da "Kadınlar araba kullanamıyor.” (KADIN)

“Erkekler daha 18’ine girmeden araba kullanmayı öğrettikleri için erkekler bu işi cahil cesaretiyle öğreniyor ama kadınlar genelde 30 yaşından sonra ve anne olduktan sonra öğreniyor. Cahil cesareti yok üstelik arabada bebek oluyor bir türlü rahat kullanamıyor arabayı. Erkek çocuklarının küçük yaşlardan itibaren arabalı oyunlar oynaması da etken.” (KADIN)

Kadınların şoförlüğüne yönelik olumsuz eleştirilerin yanı sıra erkeklerin şoförlüğüne yönelik de birtakım olumsuz yorumların yapıldığı görülmektedir. Erkeklere karşı yapılan olumsuz eleştirilerin ise çoğunlukla kadın kullanıcılar tarafından yapıldığı dikkati çekmektedir. Yani daha çok erkekler kadınları, kadınlar da erkekleri eleştirmiştir. Eleştiri yapan kullanıcılar tarafından erkeklerin trafikte hoyratça hareket ettikleri, trafik kurallarına uymadıkları belirtilmiştir. Söz konusu yorumların aşağıda örnekleri bulunmaktadır:

“Sen kadın şöförlerden korkuyorsan trafiğe çıkma evinde otur çayını iç; Senin nasıl araba kullanmaya hakkın varsa biz kadınların araba kullanmaya hakkı var şöförlüyümüzü begenmiyorsa” (KADIN)

“kendileri kurallara uymadığı için biz kurallara uygun gidiyoruz diye iyi kullanamıyor oluyoruz.” (KADIN)

“bende ehliyetimi üç ay önce aldım bütün trafi kurallarına uyan yayalara yol verenin sadece kadınlar olduğuna şahit oldum erkekler ehliyeti kasaptan almış gibiler”.

“Erkeklerin berbat araba kullandığını bilmeyen var mıydı ki? 😊 Daha bugün Çeşmeden İstanbula dönerken kıronun biri içinde EDS bulunan 90 km hız sınırlı tünelde enseme binip kornalar selektörlerle taciz etti, zerre kılımı kıpırdatmadım! Arabada tek, hastası filan yok, sadece canı kurallara uymak istemiyo ibişin! Umarım iyi bir ceza yemiştir.” (TOPLULUK H).

Kadınların trafikte cinsiyetçi kalıp yargılarla karşı karşıya kalmaları gibi toplumda pek çok açıdan bu tutumlarla mücadele eden kadınlara bir kadın kullanıcı da bu tutumları yine kadınların değiştirebileceği yönünde bir görüş bildirmiştir. Kadınların çocuklarına cinsiyetçi kalıplardan uzak şekilde hem kız hem oğlan çocuğuna aynı eğitimi vermesi, ayırt etmeden aynı işleri öğretmesi neticesinde bu sorunların çözülebileceğine dair öneride bulunmuştur.

“Bu işi kadınlar tersine çevirebilir, erkek çocuklarınıza yemek ütü temizlik, kız çocuklarına tamir bakım vb işleri çapraz olarak da öğretin. Ne karşı cinse ne de başkasına muhtaç olmasınlar” (KADIN)

Dünya üzerindeki bütün bireylerin eşit şekilde eğitim alamadıkları bilinen bir gerçektir. Özer, Gençoğlu ve Suna (2020, s. 295) bu eşitsizliği şöyle tarif etmiştir:

“Eğitimde eşitsizlikler temel eğitim öncesinden başlamaktadır. Sosyoekonomik ve kültürel seviye açısından avantajlı ailelerin çocukları okul öncesi eğitime başlamadan önce öğrenme sürecinde mesafe almakta ve okul öncesi eğitime de daha yüksek oranda katılarak temel eğitime başlarken dezavantajlı akranlarına göre okula hazır bulunuşlukları çok daha yüksek olmaktadır. Sosyoekonomik olarak dezavantajlı ailelerin okul öncesi eğitime erişimleri kısıtlı olduğunda farklı sosyoekonomik düzeylerdeki öğrenciler arasında başlangıç farkı da yükselmektedir. Dolayısıyla temel eğitimin başlangıç noktasında sosyoekonomik ve kültürel seviyelere göre öğrenciler avantajlı veya dezavantajlı bir şekilde eğitime başlamaktadır. Temel eğitimde bu farklar yeterince telafi edilmediğinde başarı farkı giderek açılmaya devam etmektedir” (Özer, Gençoğlu ve Suna, 2020, s. 295).

Eğitimde ortaya çıkan eşitsizliğin başka önemli bir nedeni olarak ise toplumsal cinsiyet eşitsizliği gösterilebilir. Türkiye de dahil pek çok ataerkil toplum düzenine, ataerkil kültüre sahip ülkelerin bazı yörelerinde kız çocuklarının belli bir yaşa kadar eğitim almalarına izin verilmektedir. Daha sonra ise kız çocukları okuldan alınarak ataerkil düzene hizmet edecek şekilde ev içi işler öğretilerek yetiştirilmektedir. Bu durum ise ileriki dönemlerde kadının bilim dahil pek çok alanda erkeklerin gerisinde kalmasına yol açmaktadır. Kadının ve erkeğin her alanda fırsat eşitliğine sahip olması gerektiğini savunan hesap da bu yönde yaptığı paylaşımlarla kullanıcılar üzerinde farkındalık yaratmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda Nobel Ödüllerine dair istatistiklere de yer verildiği gönderileri kullanıcılar tarafından farklı yorumlar almıştır. O yorumlardan biri kadının eğitim yerine cinsel bir obje olmayı kendisi seçtiğine dair kadını aşağılayıcı bir yorumdur. O yorum şu şekildedir:

“Genelde kadınlar bi billboard yada bi tanıtımda malın önünde duran şehvet tahrik edici unsurları tercih ediyolar. Bunu erkek yapmıyor. Lastik firması tekerini tanıtıyor ama önünde bikinili bir kadın. Kendinin kendisine saygısı yok. Kadın parayı sever. Para erkeği. Erkekke kadını. Bu bu şekilde akaaaar gider.” (ERKEK)

Konuyla ilgili gönderiyi ve hatta gönderi üzerinden hesabı eleştiren yorumlar da yapılmıştır:

“Hayır demeyeceğim. Çünkü arkası boş ithal feminizm teorilerinin en ufak kanıt gösteremediği gerçekleri cinsiyetçilik altında reklame eden iğrenç zihniyete destek olmayacağım 🙄” (ERKEK)

“1895ten itibaren veri alıp son 20 yilin durumuna isik tutmaya mi calisiyorsunuz. Sosyolog olarak size soyleyecek laf kalmadi. 🤔🤔🤔” (ERKEK)

“Bu tablo kadınların eğitimsizliğinden değil, nobelin cinsiyetçi tutumundan.”

Bazı kullanıcılar -çoğunlukla erkek kullanıcılar- başarı için kadınların erkekler kadar çaba göstermediğini, erkeklerin çabaları ve hırsları nedeniyle önde olduğunu savunan yorumlarda bulunmuşlardır. Kadınların eğitimde ayrımcılığa uğramadığı, gönderilerde paylaşılanların mantıksız olduğu da yine kimi kullanıcılar tarafından ifade edilenler arasındadır. Ayrıca bir kullanıcının kadınları kapasite açısından yetersiz gördüğü yorumunu yaptığı da görülmektedir:

“Siz de erkekler kadar çabalayın siz de bu ödülün sahibi olun kardeşim, burada ağlamayın :p” (ERKEK)

“Çalışan kazanıyor, boşuna mızızlanmaya gerek yok” (ERKEK)

“Cinsiyet eşitsizliği mi yoksa erkeklerin kadınlardan daha çalışkan ve hırslı olmasından mı acaba? Bir alan veya iş kolunda erkeklerin kadınlardan daha etkin ve fazla olması eşitsizlik öyle mi? Sizdeki mantığı kuşa taksak kuş ters uçar. Madem eşitliğe bu kadar önem veriyorsunuz, madenlere ve şantiyelere de bekleriz sizleri” (ERKEK)

“Demekki kadınlarda o kadar kapasite yok” (ERKEK)

“Hangi kadın eğitimde negatif ayrımcılığa uğramış?” (ANONİM)

Ev işleri, yetişkin bir erkek ve kadının yaşamını sürdürebilmek amacıyla sahip olması gereken daha doğrusu öğrenmesi ve uygulaması gereken becerilerdir. Ancak günümüzde yemek yapmak, çamaşır yıkamak, evi temizlemek, çocukların bakımıyla ilgilenmek gibi ev içi işler büyük çoğunlukla kadınlar tarafından üstlenilmektedir. Daha doğru bir deyişle bu tür işler kadının üzerine yıkılmakta ve kadının yapması zorunlu bir görev olarak görülmektedir. Bunun temelinde yatan neden ise toplumsal cinsiyet kalıplarıdır. Erkek egemen kültüre göre kadın özel alanda yani ev içi alanda kalmalıdır ve tüm bu “görev”leri yerine getirmelidir. Daha çocukken kadınlar ataerkil zihniyete göre yetiştirilmeye, bu zihniyet doğrultusunda kadınlara daha çocuk yaşta ev içi işler öğretilmeye başlanır. Erkeklere ise küçük yaşta anneleri, kız kardeşleri ve diğer kadın akrabaları ev içi işleri yaparken oturmaları ve onlardan hizmet beklmeleri öğretilir. Bunun sonucunda ise toplumda kadının ezilmesine yol açan cinsiyet eşitsizliği ortaya çıkar. Ev içi işlerin kadın ve erkek tarafından eşit bir şekilde paylaşılması gerektiği yönünde paylaşımlar yapan hesapta, konuyla ilgili kullanıcıları etkileşime çağıran kampanyalar da uygulanmıştır. Bunun yanında ev işlerinin cinsler tarafından yapılma oranlarını veren istatistikler de paylaşılmıştır. Bu konu incelenen konular arasında en çok yorum alan konuların başında gelmektedir. Hem kadın hem de erkek kullanıcılar konu hakkında olumlu, olumsuz çok sayıda etkileşimde bulunmuştur.

Kimi kadın kullanıcılar gündelik ev içi yaşantılarından örnekleri diğer kullanıcılarla paylaşmışlardır. Burada doğal olarak ev işlerini paylaşmaları gereken eşlerinin ara sıra da olsa ev işlerine yardımcı olmalarının onlar için büyük bir olay olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların bunu gülen ikonlarla ifade etmeleri de dikkate değerdir. Bunun yanında eşlerinin kendilerinden daha fazla ev işi üstlendiğini ve eşlerinin ev işlerini kadınların görevi gibi görmediğini söyleyen kadın kullanıcılar da bulunmaktadır:

“Bulaşık makinasını boşaltmak, balkon yıkamak eşimde. 😊 Bu sıra evde diye haftalık temizliğede yardım eder. Ben süpürürüm, o siler. Çamaşır astığıda olur arada. 😊” (KADIN)

“Evet benim yerime bilgisayar da eşim oyun oynuyor onun yerine ben de tv izliyorum şaka şaka 😊😊 ekmek yaptırdım kocam beye senin elinden tutuyor benim elimden olmuyor dedim 3 keredir o yapıyor görüşe göre daha da yapacak sabahta omlet yapsın yeterli benim elimden tutmuyor çünkü omlette 😊😊” (KADIN)

“3gündür yemekleri eşim yapıyor daha ne olsun 😊😊😊, kızlar şimdi yonttunuz sonra bu fırsat elinize geçmez 😊😊😊” (KADIN)

“Bizim evde eşim benden daha fazla ev işlerini üstlenir. Benden daha rahat bir çalışma programı var ve ev işlerini benim görevim olarak görmüyor. Tek beceremediği çamaşır makinesini programlamak, onu da yapıyorum artık :) Çocuğumuzun bakımı konusunda da sorumluluğumuz eşit. Yaşasın iyi yetiştirilmiş erkekler 🤖” (KADIN)

“Bizde işler kesinlikle eşit değil, eşim benden daha fazla sorumluluğa sahip ev işlerinde ” (KADIN)

Ev içerisindeki tüm sorumlulukların kendisine ait olduğunu söyleyen ve bu konuyla ilgili olarak eşlerinden şikayetçi olan kadın kullanıcılar da yorumlarda bulunmuştur. Eşlerinin hiçbir işi paylaşmamasını alaycı bir dille anlatan kadın kullanıcılar olduğu gibi bu durumun kendilerini ne kadar yorduğundan bahseden kadın kullanıcılar da bulunmaktadır:

“Bütün Evi ben temizliyorum (hergün).ütüyü ben yapıyorum (haftada2).yemeği ben yapıyorum (hergün).senden de sadece yemekten sonra ellerine sağlık diyip 2 tabağı bulaşık makinesine yerleştirmeni istiyorum...bunu bile yapmıyorsun.kendime vakit ayırmak istiyorum ben yoruluyorum kendime bakamıyorum eve bakmaktan...” (KADIN)

“Erkek sadece kanepe de prize takılı Yaşar 🤖🤖🤖” (KADIN)

“ne yapıyor bunlar 21 dk ben bir görseydim ya” (KADIN)

“Ayda 25 dakika bile ayırsa oda yetecek 😊” (KADIN)

“21 dakika harcayan erkege helal olsun.benim çevremdekiler 21 sn dahi harcamıyor dakikası surda dursunda..” (KADIN)

“Benim için hiçbir zaman öyle olmadı .3tane erkek var ama herşey benim elinden geçiyor .Onlar hallarından çok mutlu her zamanki gibi .Ben çok yoruldum yoruluyorum .” (KADIN)

Yukarıda bahsedilen kadın kullanıcıların yorumlarının tam tersi yorumlarda bulunan erkek kullanıcılar da vardır. Örneğin aşağıdaki kullanıcı tüm işlerin erkeğin üzerine yıkılmak istendiğini iddia etmiştir:

“Nedir bu herşeyi erkeğe yükleme eşi olma hevesi anlamadım.” (ERKEK)

Bazı kadın kullanıcıların ise eşlerinin ev işlerini kendileriyle paylaştığını anlatan kadın kullanıcılara imrendikleri anlaşılmaktadır:

“Ne kadar şanslı kadınlar var 🍷” (KADIN)

“Birileri çok şanslı değerini bilin 🙏” (KADIN)

Gönderiye olumlu yorumlar yapan, eşitliğe destek veren bazı kullanıcı yorumlarını da belirtmek gerekmektedir. Kimi kullanıcılar bu konuda paylaşılan gönderilerin kitleler için farkındalık yarattığını ifade etmişlerdir. Ancak eski kuşak ebeveynlerin konu hakkında fikirlerinin değişmediğini dile getiren kullanıcılar da bulunmaktadır. Örneklerini aşağıda görmek mümkündür:

“Şahane 👍 İleride bir kamu spotunu bile götür gibi oldum. [#BizdeEşlerdeEşitlerde](#) fikrinize sağlık 🍷” (KADIN)

“Kesinlikle kodlanmış erkek üstünlüğünün en çirkin taraflarından biridir bu. İyi ki bahsettiniz ve iyi ki farkındalık oldunuz bu konuya. 🙏” (KADIN)

“Seviyorum böyle şeyleri 😊” (KADIN)

“Harika bir projeniz var bayılıyorum size ❤️” (KADIN)

“Olması gereken şey yapılmalı hepimiz bireyiz 🍷; Kesinlikle katılıyorum 🍷” (KADIN)

“Çok doğru ama eski kafadan olan ailelerimiz bir türlü anlamıyorlar işte . 🍷🍷🍷🍷🍷🍷🍷🍷🍷” (KADIN)

Toplumda dayatılan cinsiyetçi rollerin bilincinde olan, bu rollere eleştiride bulunan ve aynı zamanda buna en büyük tepkiyi de üstlendikleri işleri yaptıkları yorumlarda dile getirerek veren, bu anlamda diğer kullanıcılara örnek teşkil eden kullanıcı yorumları ise aşağıda okuyucuya sunulmuştur:

“Çok doğru küçüklüğümde beri annemden böyle öğrendim yapılabilir her iş ortak yapılmalıdır iş ayrımı bir yanlış, bu iş ayrımındaki cinsiyet ayrımı ayrı bir yanlış. 😊” (ERKEK)

“Ben 13 yaşında oğluma arada ütü bile yaptırıyorum. Küçük havluları veriyorum. Sofrayı kurduruyorum. Yap benim için öğren kendin için 😊” (KADIN)

“5 senedir yalnız yaşıyorum. Evimin her köşesine özeniyorum. 😊” (ERKEK)

“Ne erkeğin görevi çalışıp eve para getirmektir ne de kadının görevi yemek yapıp temizlik yapmaktır yeri gelir kadın çalışır eve para getirir yeri gelir erkek yemek temizlik yapar bunların kadını erkeği yoktur önemli olan bi bütün olmaya çalışmaktır,ve Kadının görevi çocuk bakmak, yemek pişirmek, temizlik yapmak değil. Bir kadın kendisi isterse bu öğeleri hayatına entegre eder.Kadın eğitim alırsa, çalışırsa, "bilinçlenirse" eşinin kulu köpeği olmaz, çocuğunu da "bilinçli" yetiştirir korkusu bu.” (ERKEK)

“Yemek yapamıyorum sadece, çocuğuma bakıyorum, evin her işini yapıyorum, iyi ki de yapıyorum :)” (ERKEK)

“Yuvayı dişi kuş yapar diye diye uyuttular asırlardır!!” (KADIN)

“Annem de babam da çalışmasına rağmen tüm ev işlerini annem yapardı maalesef. Ülkede çoğu ailede böyle” (KADIN)

Çoğunluğu erkek olan kimi kullanıcıların kadınların yaptığı işlerle kendi yaptıkları işleri kıyasladıkları ve kadınların yaptığı işleri kendi yaptıkları işlerden daha aşağı gördüğü görülmektedir. Aynı zamanda bu kullanıcıların kendi yaptıkları işleri yapmaları için kadınları çağırdıkları da gözlemlenmiştir. Yine çoğunluğu erkek olan kullanıcıların hakaret etmek yoluyla cinsiyetçi rolleri savunup, pekiştirip, yeniden ürettikleri anlaşılmaktadır:

“ulan madem eşitiz gelin madenlerde inşaatlarda birlikte çalışalım amq” (ERKEK)

“Erkekler kadın işi dediklerimizi yapıyor güzel ama kadınlarda erkeklerin yaptığını yapabilecek mi o zaman eşit olabiliriz” (ANONİM)

“Ozmn eve para getirmek ailenin geçimini sağlamakta cinsiyet rolü olmamalı ama ne yazık ki bu eşitlikçi tavrınız böyle durumlar için geçerli değil.” (ERKEK)

“Yemekte yapmayın temizlikte yapmayın ne boka yarayacaksınız peki ???” (ERKEK)

“Aynen, 3000 rakımlı dağlarda PKK'lı avlayan biziz. Ülkenin geleceğini değiştiren üst düzey kadrolar olarak biz varız. Yetmedi, ağır sanayide çalışan biziz. Yetmedi, günlerce tir sürerek sizin o kokoş kozmetik ürünlerinizi ce diğer ürünlerinizi taşıyan da biziz. Yetmedi, siz bu postları hazırlayasınız diye Meta da erkekler gece gündüz çalışıyor. Yetmedi, nakliyecilik yapan hamallar da biziz. Son olarak, yetmez ama, Otobüs firmalarında milletin şımarıklığında çeken biziz. YAPIN ULAN EV ISLERINI SIZDE BAZI ŞEYLERDE SIZE KALSIN!!!!” (ERKEK)

“Aynı şekilde, çalışıp para kazanmak temel hayatın görevidir erkeğin değil.” (KADIN)

Erkeklerin yaptıkları işlerin zorluklarını, kadınlar kadar görülmediklerini, yaptıkları işlerin kadının yaptığı işler kadar gündeme gelmediğini iddia etmelerini ve

bunu paylaşımlarını rahatsız edici bulan bazı kadın kullanıcıların da bu yönde yorumlar yaptığı görülmektedir:

“Yeminle bıktım erkeklerin de çocuk gibi bizim de işe gitmek görevimiz değil mağdur edebiyatlarından.” (KADIN)

Çocukların toplumsal cinsiyet eşitliğini benimseyerek yetiştirilmelerini sağlayacak olan ebeveynin anne olduğunu savunan bazı kullanıcılara göre ise günümüz erkeklerinin büyük çoğunluğunun cinsiyetçi rollere göre yetişmiş olmasının ana nedenlerinden biri anneleri olarak görülmektedir. Bu sebeple de çoğu kullanıcı gelecek nesillerin eşitlikçi büyümeleri adına bugün ev içinde daha fazla vakit geçiren ve çocuğun yetiştirilmesinde hala en büyük pay sahibi olan annelerin önemini vurguladıkları gözlemlenenler arasındadır:

“Bu tarz şeylerde annelerin veya çocuğu büyütenin payı çok fazla. 3 yaşındaki kardeşime 1 yıldır ben bakıyorum. O 3 yaşındaki çocuk içtiği suyun bardağını makineye koyuyor, oyuncaklarını topluyor, kıyafetlerini çekmecedine koyuyor. Anneannem o daha bebek ne anlar dese de anlıyor. Sofrayı kursarken bir kaşık verip onu koymasını istemek, sofrayı toplarken hadi bu tabağı da sen götür mutfağa demek sizin için önemsiz olabilir ama çocuk için çok önemli. Bu tarz şeylerin sadece kadının görevi olmadığını anlıyor.” (ANONİM)

“Ne yazık ki Türk erkeklerinin Yüzde Doksanı bu becerileri sağlayabilecek bir kadınla evlenmeye şartlanarak yetiştiriliyorlar anneleri tarafından 😞” (KADIN)

“Ülkemizde hala bu işler kadının yapması gereken işler olarak gözüktüyor ve kadın dışarda da çalışsa maalesef durumda bir değişiklik olmuyor. Annelerde bitiyor iş yine daha çocukken kız erkek demeden ev işinin ortak yapılması gereken bir iş olduğu çocuklara benimsetilmeli. Yoksa belli bir yaştan sonra erkeklere bu işi istefiğin kadar anlat. Rahatlarını bozmak istemiyorlar. En anlayışlısı bile arada sırada, canı isterse eğer yardım etmekten ileri gitmiyorlar.” (KADIN)

Kimi erkek kullanıcılar ise ev işlerini evdeki kadın figür (eş, anne, kız kardeş gibi) ile paylaşmamalarının nedeni olarak kadın figürün yaptıkları işlerden memnuniyet duymamasını göstermiştir. Aşağıdaki örnek yorum ‘erkek ev işlerini kadın kadar iyi yapamaz’ dayatmasının bir sonucu olarak görülebilir. Bu yorum konunun farklı bir çerçevesini sunması açısından, dikkat çekici olduğunun düşünülmesi dolayısıyla paylaşılmıştır:

“Çünkü güvenmiyorlar. Annem annesini görmeye memlekete gidip uzun süre kaldıktan sonra dönerken evi temizliyoruz babam ve erkek kardeşimle. Temizlik derken, bildiğiniz bahar

temizliği gibi. Dip köşe, bal dök yala. Banyo giderinden armatürlere, perdelerden halılara kadar. Ama kadın geliyor, bir gün dinleniyor, ettesi gün temizliğe girişiyor... Kendimizi salak gibi hissediyoruz her seferinde” (ERKEK)

Ev işlerinin yaşamı idame ettirmek yolunda temel bir beceri olduğunu ve evdeki kadın figürü ile bu işleri paylaşmayan erkeklerin henüz yetişkin bir birey olgunluğuna erişemediğini savunan kullanıcılar da bulunmaktadır. Buna ek olarak bazı kullanıcılar bireylerin günümüz şartlarında bu becerilere sahip olmak zorunda olmadığını ve imkânı varsa hizmet olarak satın alabileceğini öneren yorumlar da yapmışlardır. Bu bakış açısındaki örnek yorumlar aşağıda görülebilir:

“kendi kendinize yetebilen yetiskin bir bireyseniz ev isi yapiyosunuzdur zaten aksi takdirde temel hayat becerilerinizi gelistirememissiniz demektir” (KADIN)

“Valla, kimse bu becerilere sahip olmak zorunda falan da değil. Nasıl ki geçmişte kendi kıyafetlerini dikmeyi de “temel hayatta kalma becerisi” olarak değerlendirebilecekler varken bugün bundan bahsedilemeyecek ise, yemek ve temizlik ihtiyaçlarımız da aynı şekilde kolaylıkla satın alınabilen birer hizmet durumunda bugün. Dolayısıyla, evet, yapmak istiyorsak-yapabiliyorsak ne ala, ama ne erkek ne de kadın için becerilmesi zorunlu olan, becerilemediği için kınanmayı gerektiren özellikler değil artık bunlar. [...]” (KADIN)

“Eş olmakla, köle olmayı birbirine karıştıriyorsunuz ... Kadın köle değildir. Ev işi yapmak, kahvenizi önünüze getirmek, yemeğinizi yapmak, çanaşırlarınızı yıkamak vs. Kadının görevi değildir. Bunlar ortak görevlerdir.Sen eşşşeeek gibi uzancan, ver yemeğimi, ver kahvem, ver meyvem, sabah beni uyandır, gömleğimi ütüle, akşama şu yemeği yap, annem hastaymış e git onada yardım et ... Noldunuz lan siz!!!... ne güzel lan, bass nikahı ömür boyu ücretsiz kölelik, sınırsız hizmet Ev işleri, çocuğun bakımı kadının işi değildir. Evde iş bölümü yapılıyorsa erkek kendine düşen görevi yapmış olur. Çocuğun bakımı hakkında yapabileceği her şeyi yapan erkek de eşine yardım etmiş değil babalık yapmış olur.Çünkü bunlar yalnızca kadının görevi değil.Ev işi, çocuk bakımı yalnızca kadının görevi değildir. Tüm bunları kadının görevi olarak gören zihniyet hastalıklıdır. Kadın/erkek eşittir. Benim eşim yumurta bile kıramaz diye gülenler, eşinizin eli kolu tutuyor mu? Akıl sağlığı yerinde mi? Yanıt evetse tüm bunları yapabilir.” (ERKEK)

Son olarak kimi kullanıcılar ise ev işlerinin kadın ve erkek tarafından paylaşılması noktasında çeşitli ama'lara yer vermiştir:

“linç yiyeceğim gereksiz yere ama söyleyeyim eğer sadece erkek çalışıyorsa ev işleri ağırlık olarak kadınıdır özellikle madenci gibi ağır yorucu işlerde çalışıyorsa ona iş yüklenmemeye dikkat edilir kadın çalışıyorsa ağırlıklı olarak bu sefer erkeğindir ikisi de çalışıyorsa eşit paylaşılmalıdır bir de kadına şiddete değil şiddete karşı olmamız lazım bir erkek kadın

tarafından dövülünce önemsenmiyor veya kadının gücü deyip 🍑🍑🍑 yorumları alıyorsa kusura bakmayın ama bu feministlik değildir feminaziliktir” (ANONİM)

“Eğer Erkek çalışıyor kadın evde oturuyorsa kadın evin her işini yapmakla yükümlüdür yok kadında çalışıyorsa o zaman beraber yapabilirler” (ERKEK)

“Eşit şartlar altında tabi ki ev işleri de ortak yapılmalı fakat evde bulunan ve işe gitmeyen bir kadının ev işlerini yapmayı eşinden yardım istemesi doğru bir şey değildir.” (ERKEK).

“Türkiye’de genel olarak kadınların hakkı üzerine yoğunlaşıyor yanlış anlamayın bunu sindiremediğimden veya başka karşıtıktan değil.Benim savunduğum fikir şu eşitlik olacak ise herkese eşitlik olması gerek.Bu konuda evet elinden geldiğince herkes özellikle iki tarafta çalışıyorsa beraber yapmalı onun dışında temizlik (ortak) yapılır.Fakat akşama bir yemek yapmak istemeyen bile insanlar var.Ayrı bir konu eşinden ayrılıp çalıştığı halde nafaka için bin takla atan karşı cinslerimde var..Ülkede hayat şartları zor birde bu tarz yemek üstünde sinek misali şeyler dahada tatsız hâle getiriyor olayları.HERKES İÇİN EŞİTLİK.” (ERKEK)

Kadınların kendi doğurganlıkları üzerinde söz sahibi olması günümüzde kürtaj konusu üzerinden hala tartışılmaktadır. Kürtajın Türkiye’de yasal açıdan herhangi bir kısıtı olmamasına rağmen birçok kadın toplumsal baskılar sonucu yasal yollardan hastane ortamında kürtaj olmaktan kaçınmakta, sağlıklı ve yasal olmayan kürtaj ortamlarından ve yollarından yararlanmaya çalışmaktadır. Bu da kadınların hem fizyolojik hem de psikolojik sağlıkları açısından ciddi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Kürtajın kadınlar için temel bir hak olduğu ve kendi doğurganlığı üzerinde tek söz sahibinin kadın olduğuna dair paylaşımlarda bulunan sayfada konuya dair çeşitli ve çok sayıda kullanıcı yorumu yer almaktadır. Kullanıcılar ahlaki, dini, toplumsal açılardan konu hakkında çeşitli yorumlar paylaşmışlardır.

Bir grup kullanıcı kürtajın hak olmadığı, cinayet olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Korunma yolları tercih edilerek meselenin kürtaja kadar varmaması gerektiğini sert bir dille ifade etmişlerdir. Kürtaj yaptıranlar bu kullanıcılar tarafından kesin bir dille “katil” olarak nitelendirilmiştir:

“Haktan hukuktan bahsediyorsunuzda doğacak çocuğun hakkı nolacak peki? Madem öyle korunsunlar yemesinler o boku.... Kürtaj hak değil cinayettir!!!” (ERKEK)

“Kürtaj hak değil cinayettir. Sen her ne olursa olsun, gelecek bir canı, canice katlediyorsun. Ya yemeyeceksin o haltları, ya da yediysen babasını bulacaksın. Can almak sizin hakkınız değil. O canı ona sen vermedin ki sen alasın veya almaya hakkın olsun. Yada en başından bağlat kurtul. Allah'tan korkun, zira sapıklığınız aşıkara hale geldi! Bu işin sonunda cennet ve cehennem olduğunu unutanlara bir hatırlatmadır..” (ERKEK)

“Baska bir canlının hayatına el uzatmak doğru, gerekli tedbirleri almayı sorumsuzluğun dibini görmüş bir kadından kürtaj hakkını almak yanlış. Savunduğunuz kadın varlığı da bir zamanlar anne karnında bulunuyordu. En azından dürüst olun ve bebek katletmek bir kadının hakkıdır diyin.” (KADIN)

“Sktr lan Kürtaj yapanlar katildir.” (ERKEK)

“Katil bu kurtajı yapanlar. Hemde vahşi katil. Aman Allah bu tip zihniyeti sokagimizdan geçirmesin; Ya utanmadan birde bebek resimleri paylaşıyorsun.. kurtajı savunan yani katliami cinayeti savunan.. anayasamızda kurtaj yasaktır. Zaten kızları evlendirmemek için sacam sapan felsefeler urettiniz beyinlerjni yıkadiniz simdide onune gelenle yatin bebek olursa hemen katledin doyursun” (ERKEK)

Yukarıdaki görüşlere paralel olarak ama görece daha yumuşak bir üslupla kürtajın yapılmaması gerektiğini savunan kullanıcılar da bulunmaktadır. Bu kullanıcılar yukarıda özne olarak anneyi gösteren kullanıcıların aksine daha çok anne karnındaki çocuğu konunun öznesi olarak görmüş ve onun yaşam hakkı üzerinden yorum paylaşmışlardır. Yine burada da doğum kontrol yöntemlerine vurgu yapılmıştır. Çocuğun yaşam hakkının savunulduğu yorumların konu hakkındaki diğer yorumlara oranla oldukça fazla olduğu görülmektedir:

“Ama burda kadın sadece kendi bedeni üzerinde ki hakkını kullanmıyor ki başka bir beden üzerinde de haksız yere hak kullanıyor.” (ERKEK)

“Peki bebeğin yaşam hakkı ne oluyor bu durumda. Ses çıkaramıyor beni öldürme diyemiyor diye onu bu konuda yok mu sayacağız.” (KADIN)

“Kurtaj asamasına gelindiğinde artık sadece kadın kendi bedeni değil başka bir varlık hakkında da söz hakkına sahip olmuş oluyor ama... hayatını sonlandırmaya karar veren kişi oluyor... [...]” (KADIN)

“O canın yaşama hakkını da sorgulamalısınız! Bu kadar bencil olmayınız. O kalp orada atmaya başladıysa o canın da yaşama hakkı vardır. Ama o kalbi atarken durdurmak.. bilmiyorum çok korkunç” (KADIN)

“Bedeni üzerine karar alabilecek tek kişi o bedenin sahibidir fikrine sonuna kadar katılıyorum ama bu fikri savunan anlayışın kürtajı hak bulmasını anlayamıyorum. Cenin bir kadının bedeni değildir, bedeninin içinde büyüyen başka bir canlı, başka bir bedendir. Benim bedenim benim kararım denilebilecek bir durum değildir. Elbette kadının hayatını tehlikeye sokabilecek durumlar, istisnalar bunun dışındadır. Benim bedenim benim kararım diye hamile kalmamayı her kadın seçebilir, hakkıdır. Ama kazara oldu, hazır değilim vb. bir canlının yaşam hakkını elinden alma gerekçesi olamaz. Baştan, olmadan, olmaması için

çözümler, eğitimler olmalı. Kürtaj bir hak ya da çözüm gibi yanlısı ya da karşıtı olmayı bile anlayamıyorum. Gereklı durumda yapılan tıbbi bir müdahale olabilir. Bunu da tartışmaya gerek olmaz.” (ERKEK)

“Kadının sadece kendi bedeni değil, asıl olan içinde yaşayan canlının bedeni. Onun hayatının son verilmesinde kimin hakkı olabilir.” (KADIN)

“66 tane korunmak için yol varken sen (hem erkek, hem kadın) sorumsuzluk yapıp önlem almadıysan bunun suçunu başka bir beden çekmek zorunda mı? Bebeği karnında taşımak onun yaşama ve ölme kararını sen verebilirsin anlamına gelmiyor. [...]” (ERKEK).

Bazı kullanıcıların kürtaj konusundaki yorumlarını din üzerinden yaptıkları görülmektedir. Kürtajın yapılması kullanıcılar tarafından “günah” ve “vicdan” kavramları üzerinden dini unsurlarla bağdaştırılarak eleştirilmiştir. Kimi kullanıcılar ise kürtaj konusunu din ile ilişkilendirenleri eleştiren yorumlarda bulunmuşlardır:

“Ne büyük çelişki "her insanın yaşam hakkı vardır "yazmışsınız o bebeğin yaşam hakkı? Sağlık la ilgili bir durum olmadığı sürece kürtaj günahtır ilk bebek kontrolünde daha bebeğin kalp atışlarını duyuyorsunuz bilmiyorum nasıl bir vicdan” (KADIN)

“Büyüyüp gelişen şeyler canlıdır. rahme düştüğü andan itibaren bir can taşırsın. İslam yasaklamış daha neyin hakkından bahsediyorsunuz. ha anne ve bebek sağlığı tehlikede ise ayrıca tecavüz sonucu olmuşsa buna birşey diyemem. ama hamile kalma ihtimalini biliyorsan kürtaj hak diyemezsin. hangi çağda yaşıyoruz her türlü korunma imkanı var. artık sağlık ocakları bile ücretsiz ilaç veriyor. birazcık bilinçli olacaksınız ya da nefsinize hakim olmayı bileceksiniz” (KADIN)

“Her konuda olduğu gibi yine aynı faktör devreye giriyor "hErKes mÜsLüMaN" "mÜsLüMaN bİr üLkE" “(ERKEK)

“Din ne alaka” (ERKEK)

Çok büyük bir kullanıcı grubu tarafından kürtajın kendi doğurganlığı üzerinde söz sahibi olan kadının en temel insan haklarından biri olduğu savunulmuştur. İstenmeyen gebelik sonucunda doğacak çocuğun dünyaya geldiğinde gerek fiziksel gerek psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının yetersiz olacağı düşüncesi, bu sebeple kürtaja saygı duyulması gerektiği, kürtajın doğum kontrol yöntemlerini dikkate almayıp ya da kullanmayıp hamile kalanlar hariç bir hak olduğu çoğu kullanıcının ortak düşüncesidir. Hatta kimisi bu durum hakkında kendisinden ve yaşamında karşılaştığı olaylardan örnekler vererek bahsetmiştir:

“Ben bir erkek olarak bu konuda kürtaj kadın için en doğal hakkıdır bı kadının zorla anne olacak diye bı kanun koymak o kadının psikolojisini bozar bı kadının zorla hamile kalsa ve o çocuğu doğurdu o bebek içinde anne içinde hayat çok kotu yerlere gidecek” (ERKEK)

“Eskiden bende böyle düşünürdüm çünkü yeterince bilgim yoktu ve yaşım küçüktü taa ki bir yakınım kürtaj olmaya karar verene kadar ilk başta üzülp kızmıştım fakat yıllar geçti ve şimdi onu anlayabiliyorum. Nedeni ne olursa olsun saygı gösterilmesi gereken bir konu beden kadının,hak kadının nokta.” (KADIN)

“Kadın ister kürtaj yaptırır ister doğurur.Kendi bedeni kendi kararıdır nokta.” (ERKEK)

“[...] Ayrıca rutin doğum kontrol yöntemlerinden (prezervatif, hap, rahim içi araç vb) hiç birisi %100 etkili değildir ve doğum kontrole rağmen istenmeyen gebelik oluştuğunda kürtaj yaptırmak haktır. Milleti hazır olmadan çocuk sahibi olmaya zorlamayın boş bir argüman uğruna.” (KADIN)

“Bir bilgi vermek istedim. Almanya’da kürtaj da babanın onayı gerekmiyor ve maddi geliri olmayanlar için ücretsiz. Yani kendi vücudu üzerinde kararı yine kadın kendisi veriyor. Örnek alınması gerekir diye düşünüyorum 🍌🍌🍌” (ANONİM)

“Anne babası boşanmış bir insan olarak söylüyorum anne baba sevgisinin yerini kimse veremez. Sosyal hizmet devlet yalan. Anne babasıyla mutlu mesut büyüyen insanlar burada salları sadece.” (ANONİM)

“Evet ama keyfi yapıp aldırması da desteklenemez bence” (KADIN)

Bir grup kullanıcı ise kürtaj ile ilgili cevabını bulamadıkları soruları diğer kullanıcılara yönelterek kafa karışıklıklarına çözüm bulmaya çalışmışlardır:

“Bu konu hakkında neyin doğru olduğunu henüz kafasında netleyememiş bir insan olarak soruyorum, sadece hak ihlali olarak görüldüğü için (ki bu sizin adlandırmanız, ben bir şeyde hak ihlal edilen kişi nasıl desteklenmiş oluyor acaba?” (KADIN)

“Kürtajın tıpkı diğer birçok konu gibi tartışmaya açık olduğunu halen savunuyorum. Verilecek her hak ile suistimal ihtimalleri de hesaplanmalı sentezlenmeli. Kürtaj bir doğum kontrol yöntemi değildir altına imzayı atarım. Lakin korunmayı bilmeyen (çocuk istemeden sevişen biri bunu mutlak suretle bilmeli bu bahane olamaz) ya da bildiği halde korunmayan birinin yaptığı şeyin (hata yada aptallık adı her ne ise) bütün cefası neden bir fetüsün yaşamsal faaliyetlerine son vererek halledilsin? Bu da saçma değil mi? Bilgi sahibi insanlar aydınlatsın lütfen.” (ERKEK)

“meraktan soruyorum, herkes kadının bileceği iştir demiş. yardımcı oyuncu(?) erkeğin bu konu üzerinde sizce 1. söz söylemeye hakkı var mı? 2. varsa çocuğumun doğmasını istiyorum diyerek kürtajı reddedebilir/reddedebilmeli mi?” (ANONİM)

Erkek kullanıcıların kendi bedenleri üzerinde söz sahibi olan kadınları ilgilendiren bir konu hakkında en az kadınlar kadar yorum yaptıklarını ifade eden kimi kullanıcılar da bunu rahatsız edici bulmuş ve eleştirel yorumlarda bulunmuşlardır:

“Şu konuda bile erkekler her şeyi kadınlardan daha iyi biliyormuş gibi konuşuyorlar ya. Sanki keyfinden aldırıyor kadın. Hiçbir bilgi sahibi olmadan her boka burunlarını sokup fikirlerini dayatmaya çalışmaları iğrenç gerçektir” (KADIN)

“Kürtaja da nedense hep erkekler/vulvası olmayan insanlar karşı çıkıyor.” (KADIN)

Kürtaj konusu hakkında yaşadığı bir deneyimi diğer kullanıcılarla paylaşan bir kadın kullanıcının yaptığı yorum toplumun kürtaj hakkındaki düşüncelerini anlamlandırabilmek açısından dikkate değerdir:

“Bu postu hikayemde paylaştım ancak annem bana bunu paylaştığım için kızdı. Kürtajlık bir durumum yoksa bu paylaşımımın "saçma salak" olduğunu söyledi. Ben daha çok kişi bilinçlensin diye uğraşırken aslında en çok uğraşmam gereken kişiler benim en yakınlarımda, bununla uğraşması bazen çok yoruyor...” (KADIN)

Aşağıdaki gibi kimi kullanıcılar da kürtaja erişimin maddiyat ve ulaşılabilirlik açısından da zor olduğu ve bunun kadınları sağlıklı olmayan farklı yollara ittiği, bunun sonucunda da ağır sonuçlarla karşılaşabildiğini belirtmiştir. Bu sebeple kürtaj konusuna devletin çözüm bulması gerektiği savunulmuştur. Yoruma, konuya başka bir boyuttan bakıldığı için yer verilmiştir:

“Kürtaj erişimi okadar kısıtlılık ya da okadar yüksek ücretler karşılığında yaptırılabilir, sonra karşılaştığımız manzara canlı canlı gömülmeye çalışılan, çöpe atılan ya da zorla düşük yapmaya çalışılırken canından olan insanlar oluyor. Evli olsanız dahi kocanızın izni olmadan kürtaj olamazsınız tabiki eşinde bu konuda söz hakkı olmalı fakat bu eşin uzaklaştırma kararı var mı şiddetten suç kaydı bulunuyor mu bunlara bakılmaksızın eş rızası isteniyor. Bu kadınlar şiddet gördükleri adama ben çocuğu aldırma istiyorumu nasıl derler. Tecavüz olaylarına hiç girmiyorum bile ülkenin bu konuya el atması ve çözüm bulması gerek.” (KADIN)

6.1.3. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Cinsiyet Kimliği

Toplumun sosyokültürel yapısı, içselleştirilmiş cinsiyetçi kalıplar pek çok alanda olduğu gibi kadınları dış görünüşleri, fiziksel yapıları ile de gerçek dışı birtakım standartlar ve önyargılı tutumlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu önyargılı tutum ve söylemler gerek geleneksel gerekse de sosyal medyada dayatılan gerçek dışı güzellik

kalıplarıyla pekiştirilmektedir. Hesap, bu konuda çeşitli farkındalık çalışmaları oluşturarak ve kullanıcıları etkileşime davet ederek bilinç sağlamayı hedeflemektedir. Kimi kullanıcılar bu gönderileri okuyarak motive olduklarını, gönderilerin duygu durumlarına iyi geldiğini ifade etmişlerdir. Burada da yine olumlu yaklaşım sergileyenler daha çok kadınlar olmuştur. Kimi kullanıcılar yaşadıkları toplumsal baskılara nasıl direndiklerini anlatmışlar ve bunu diğer kullanıcıları motive edici bir unsur olarak kullanmışlardır. Kimileri kadınları rencide edici şekilde maddi güçlerini estetik yerine kültürel, bilişsel gelişimlerine katkı sağlayacak şeylere aktarmalarını tavsiye etmiştir. Kimi kullanıcılar sorunlu ataerkil zihniyeti sağlıklı bir üslupla yeniden üretirken; kimi kullanıcılar toplum baskısı yüzünden yaşadıkları duygu durum bozukluklarını yaptıkları yorumlarla ifade etmişlerdir. Kimi kullanıcılar diğer kullanıcılara alaycı bir üslupla söylemlerde bulunurken; kimileri gönderilerin insanları obez, hijyenden uzak olmaya teşvik ettiğini savunmuştur. Kimisi de dinle bağlantı kurarak yorumlar yapmıştır. Beden konusundaki gönderilerin altına gelen kullanıcı yorumları bu şekilde geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Gelen olumlu yorumlardan birkaçı aşağıdaki şekildedir:

“Seri üretim güzellik standartlarına karşı şahane birlik 🤗👏” (KADIN)

“Keyfim yerine geldi be” (KADIN)

“👍🌸👏” (KADIN)

“[#benimbedenimbenimkararım](#) 🗣️👏” (KADIN)

“sosyal medyada bu "kusursuz vücut" dayatmaları biraz biraz kırılıyor bence. göbeğimle, çatlaklarımla vs. kusurlarımla (!) sude alkış, berraque, cansu dengey vs. sayesinde barıştım diyebilirim. "hiçbir şey kusursuz değildir. her şey 'kusursuz'dur.' 🗣️” (KADIN)

“Tombulum mutluyum” (KADIN)

“Göbeğim ve ben yaza hazırız! 🗣️❤️” (KADIN)

“Ya bunu okumak o kadar iyi geldi ki. Yaklaşık bir sene önce başladığım ilaçla birlikte kilo da almaya başladım 13 14 kadar ve deniz kenarında yaşıyorum. Bu görseli ve diğer görsellerinizi sık sık hatırlatmam gerek kendime. Teşekkür ederim 🌸🌸” (ANONİM)

Toplumsal baskılarla karşılaşan bazı kullanıcıların bu baskılara karşı verdikleri mücadeleler, mücadeleleri yoluyla diğer kullanıcılara verdikleri tavsiyeler ve motivasyon ile ilgili bazı örnekler ise şu şekildedir:

“Zayıftımm yatarken kemiklerim batardı bana sormadığım halde "- 5 kilo daha versen süper olur" diyenleri gördüm ,kilo aldım ağladım,hep ya eksik ya fazlaydım..Hamileyken kilo aldım ,doğumda sağlıklı bir bebeğim oldu..Eve geldik vücuduma baktım ,kollarım kalçalarım iğne izlerinden morarmıştı,vücudum sanki benim değildi..Sonra kızıma baktım..Ben güçlüydüm,ben mükemmeldim.En kusurlu anımda aslında kusursuz olduğumuzu anladım..Bizi toplum yaratmadı,10 dk bakınca kendimizi sorguladığımız KADIN DERGİLERİni kenara bırakın.Kendinizi sevin zaten mükemmelsiniz! ❤️👩”
(KADIN)

“Kendimi o şekilde giyerek çok daha iyi hissettiğim İspanyol paça pantolonun içinde gören arkadaşım ; kendini böyle güzel mi sanıyorsun dedi.. evet mükemmel hissediyorum çünkü standart bedenlere sığdırdığınız fizik anlayışına göre değil keyfim ve kahyasına göre yaşıyorum. Sen diyetlerin ve başkaları güzel görsün diye uğraştığın bedenle yaşamaya devam edebilirsin.” (KADIN)

“başkası için değil aynaya bakınca mutlu hissetmek için zayıflayacaksa zayıflamalı insan.. eskiden bacaklarım kalın diye etek elbise giymiyodum kötü görünür diye sonra dedim amaan istemeyen bakmasın ben istediğimi giyerim” (KADIN)

Kullanıcılara ve özellikle kadın kullanıcılara rencide edici biçimde tavsiye veren bazı yorumlar aşağıdaki gibidir:

“Sosyal medyada estetikten kediye dönmüş kadınlara söylüyorum, iğrenç görünüyorsunuz! Doğal olun, her yaşın güzelliği ayrıdır, kabullenin! Saçma sapan estetik ameliyatlarına dünya para vereceğinize, o para ile evinize kütüphane kurun, karakterinize yatırım yapın!!”
(ERKEK)

Ataerkil zihniyete ait bazı sağlıksız, küfürlü söylemlerin örnekleri şu şekildedir:

“[#seninbedeninolsadabugözbenimamk](#)” (ERKEK)

“Birde sakal bırakıp sik ekletelim sizde kurtulun bizde” (ERKEK)

Toplum baskısı yüzünden oluşan duygu durumsal sıkıntılarını anlatan bazı kullanıcılar ise yaşadıklarını şu şekilde dile getirmiştir:

“Eleştirilmek ayrı, taciz edilmek zorbalığa uğramak ayrı yoruyor.” (ERKEK)

“Bazı insanlar dış görünüşümüz, yüzümüz veya vücudumuz güzel değilse, ya da genel olarak kusurlu parçalar varsa ve genel toplum algısına uymuyorsa sevimliyi hak etmiyormuşuz gibi davranıyorlar. Senelerce bu durumdan dolayı hasta oldum. İnsanların düşüncelerinin umursanmaması gerektiğini bilsem veya bilsek bile takıntılar insanın kafasını hasta ediyor. Sadece işkence” (KADIN)

“Bu sene değil ama 23 yaşımıdayken bir kadın, havuz başında kızına beni göstererek "bak o da incecik ama selulitleri var işte" demişti. Zaten takıntılıydım, takıntım katlanarak artırmıştı sağolsun. Kızına da yazık, kim bilir ona neler diyorur...” (KADIN)

“Sadece bikiniyle ilgili değil ama annem bacaklarım ve kollarım kalın olduğu için oraları hep kapatmam gerektiğini söyleyip durdu. Bu yüzden yazın bile ceket giymeden dışarı çıkamıyordum ve şort, etek,tayt giyemiyordum. 21 yaşındayım ve çocukluğumu saymazsak daha yeni yeni bu durumu aşıyorum :)” (KADIN)

“Ergenlik döneminde olduğum için akrabalarım sürekli bir cildiye git kilo almışsın az ye o baklavayı annenle bolus sivilcelerin çıkar gibi konuşup duruyorlar bıktım artık gerçekten” (KADIN)

Ataerkil zihniyete dair beden dayatmalarını kinayeli bir üslupla, alay eder biçimde ve hatta hakaretle ifade eden kullanıcı yorumlarından bazısını ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

“Arkadaşlar hepsini boşverin düzenli spor yapın hiç derdiniz kalmaz her giydiğiniz de yakışır nokta” (ERKEK)

“Yemeyin len, az tu tutun boğazınızı...” (ANONİM)

“bi oturmaya bi bucuk ekmek ye sonra yazı hazırım de” (ERKEK)

“Yo sadece kokuşuk bi obezsin” (ANONİM)

“Koca ayak gibide dolaşmamak lazım ama” (ERKEK)

“Kıllı olunca güçlü mü oluyorsun?” (ERKEK)

“Kadının yüzüne veya vucut sekline bisey demiyorum ama kılları almak duşa girmek zor deildir be” (ERKEK),

“kesin sesinizi amk yağ tulumları insanların göz zevkini bozamazsınız (erkek şişkolar için de geçerli bu)” (ANONİM)

“Koltuk altındaki kılları da keseydin iyiydi daha az koku yapardı 😊” (ERKEK)

“160 Kg feminist sudenin kendini avutma şekli” (ERKEK)

Farkındalığı, bilinci diğer kullanıcılara göre görece daha yüksek olan, ataerkil zihniyetin dayatmalarının daha farkında olan ve bunu sağlıklı bir üslupla dile getirebilen bazı kullanıcılar da düşüncelerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Hiç bir zaman olması gerektiği gibi değilsinizdir. Ya eksğiniz yada vermeniz gereken fazlanız vardır. Kimse size şükür bütün uzuvların tam ve sağlıklı demez. Sanki birilerinin

gözlerine bedenimizle hizmetkar doğmuşuz, estetik anlayışlarına uymak zorundaymışız gibi!” (KADIN)

“Bedeniyle mutlu olan insanlara dahi dışarıdan sürekli bir eleştiri oluyor. İnce insanlara zayıf diyerek dalga geçilmesi onlarda yeme bozukluğu yapıyor, kıvrımlı insanlarla sürekli kilo sohbeti yapılması onları ötekileştiriyor ve inanın kalıcı hasar veriyor. Bırakın karşınızdaki insanın görüntüsünü de önce onunla iyi olup olmadığını, mutlu olup olmadığını konuşun. Hayatın her dönemi kendi özellikleriyle geliyor ve aktivite süremize göre kilo alıp vermek çok normal. Ama bu anormalleştiren ve evde kaldığımız sürede dahi günde 2-3 saat spor yapmak zorunda hissettiren, yediklerinizden dolayı suçluluk hissettiren birçok baskı unsuru var. Özellikle bu güzellik dayatması kadınlara yönelik, kadını evirip çevirip her dönem istedikleri sınırlara sokmaya çalışıyorlar. Photoshoplu bedenlere inanmayın, gerçek olan doğada ki her şeyin kusurlarıyla güzel olduğu! Herkesin görmeyi hayal ettiği kuzey ışıkları atmosferin Dünya'nın şeklinden dolayı bazı yerlerde incilmesiyle oluşan bir anormallik; siz de kendi farklılıklarınızla parlayın. Doğada kusursuz diye bir şey yoktur, doğaüstü olmayı aramayın. 🌸” (KADIN)

Kimi kullanıcılar ise paylaşılan gönderileri eleştirir yorumlar yapmışlardır. Gönderilerin insanları beden dayatmasından kurtarmak adına sağlıksız ürünler tüketerek sağlıksız olmaya, hijyensiz duruma getirmeye yönelik paylaşımlarda bulunduğunu iddia etmişlerdir. İnsanların güzel bir bedene sahip olmaktan çok sağlıklı olmak için spor yapmaları ve sağlıklı beslenmeleri gerektiğini savunmuşlar ve bunun beden dayatmasıyla ilgili olmadığını dile getirmişlerdir. Bununla alakalı yorumlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

“Sağlıklı yaşam için de ideal kilo söylemi vardır sadece güzel görünmek için değil. Abartmayın komiklesmeyin.” (ERKEK)

“Kavramları karıştırıyorsunuz. Mükemmeliyetçilik psikolojik bir hastalıktır. Aynı zamanda da normalleştirilim dediğiniz vücutlar da sağlıklı olmayan vücutlardır. Yapmanız gereken şey özentilikten ve mükemmeliyetçilikten muzdarip insanlara bunu yapmamalarını, sağlıksız vücuda sahip insanlara da spor yapmalarını söylemek. Güzellik algılarını kapital yaratmadı. Kapital sadece güzellik algılarıyla mükemmeliyetçilik ve özentilik yaşayan insanları kullandı. Bu isime sahip bir sayfanın içeriklerinde daha geniş perspektifden bahs” (ERKEK)

“Kendimizle barışık olmalıyız fakat diyet ve sporu da ihmal etmemeliyiz bunlar da sağlığımız için gerekli şeylerdir. Sırf toplum bana güzel vücut dayatamaz deyip de yiyip içip yatmak, özgüvenli bir yağ tulumu olmaktır ve akıl işi değildir. Sağlığımıza özen gösterelim.” (KADIN)

“İyi de kol altını bile almamış görseldeki bu artık temizliğe giriyor güzellik algısından önce: d ayrıca kıldan nefret ederim kadında da erkekte de insanın kendine bakması kendisini daha çok sevmesine neden olacak güzel bir şeydir bunu toplum algısı vsye indirgemek saçma. (not: sağlık sorununa neden olmayacak aşırı zayıflık ve obezite hariç herkes kendi için güzel olmalı buna karışmıyorum zaten linç atmayın saçma bir şekilde)” (KADIN)

“Lütfen bu postu düzeltin, body pozitif hareketi çok haklı ve buna değinmeniz çok yerinde. Hakim estetik algıları için kimse kendine eziyet etmesin evet. Fakat çok yemek istediğin kadar yemek de meşrulaştırılmamalı böyle. Psikolojik sosyolojik fizyolojik bir sürü neden var altında. Size yakışmıyor bu post.” (KADIN)

Kimi kullanıcılar da aşağıdaki gibi kendi bedeniyle barışık oluşunu bedenine ait olumsuzluklara komik anlamlar yükleyen yorumlarla ifade etmiştir:

“Ben bedenimi bikiniye sıkıştırıyorum zaten her yerden pörtlüyor😓😓 oldukça özgür” (KADIN)

Toplum bireylere tüyleri üzerinden de dayatmalarda bulunmaktadır. Toplumun öngördüğüne göre kadınlar tüysüz olmalıdır. Bu dayatmaları kabul etmeyip tüylerini almayan kadınlar toplum tarafından ayıplanmaktadır. Hesabın bu konuyu eleştirdiği ve bir farkındalık yaratmayı amaçladığı paylaşımlara kullanıcılar tarafından çeşitli yorumlar gelmiştir. Bu yorumlarda kullanıcılar kadınları tüy konusu üzerinden çoğu kez alaycı bir üslupla sert bir şekilde eleştirmiştir:

“Çok haklı katılıyorum kıllarınızı falan almayın kişisel bakım falan ne gerek var canım anamızın karnından öyle mi çıktık sanki(!)” (ANONİM)

“İsterseniz sakal bıyık bile bırakabilirsiniz hiç sorun değil. Hatta 200kg da olabilirsiniz bu sizin tercihiniz. Ama sonra kimse tarafından begenilmeyip ilgi görmeyince abi yaaa bu erkekler de hep dış görünüşe bakıyor demeyeceksiniz. Madem bir şey söylüyorsunuz bunun gerçekten arkasında durun, ve yapmayın. Fakat hiç te böyle bir durum yok:))” (ERKEK)

“Tamam yapmayın.. Özellikle kılları almayın.. Zaten bu kadar süslenen kızlar da erkekler beğensin diye yapmıyor..” (ERKEK)

“Bi zahmet de al kılımı kimse kokunu çekmek zorunda değil ne saçma ya, Ee napak millete kanıtlama ihtiyacınız mı var” (ERKEK)

“Killarını almak zorunda efendim. Sadece kadın değil erkek de alacak killarını. Temizlik diye birsey var yahu !” (KADIN)

Son olarak kullanıcıların bazıları da kişinin bedenine yönelik algısını din ile bağdaştırarak birtakım yorumlarda bulunmuştur. Bedenin kutsallığı düşüncesi üzerinden diğer kullanıcılara çeşitli önerilerde bulunulmuştur:

“Allah bizi özene bezene yaratıyor biz ise isyankarlık ediyoruz eminim ki yüz yıllar önce bu saçma güzellik algısı olmayacaktı biz böyle güzeliz hem kusurlar Allah'ın bizi yaratırken ne kadar uğraştığını gösterir” (KADIN)

“İnsanın dışarda sır arayışına girmesi gerekmiyor sadece kendi içine dönmesi yeterli.Bedeni lanetleme.Onu lantlersen Allah lanetlemiş oluyorsun,çünkü Allah bedeninin en derin yerinde yaşıyor. Allah kendine ev olarak bu bedeni seçti.Bedenine saygı duy,bedenini sev,bedenine iyi bak, sadece eğer kilo hastalık ilgili oluyorsa doktora git ki sağlık için yoksa ilerde sorunlar çıkar , ve herkes aynı fizikte değil elbet onun için her hâliyle güzelsiniz kadınlar önce kendinizi sevin .” (ERKEK)

Gerçek dışı güzellik standartlarından sonra kadınlara bedenleri üzerinden dayatılan bir diğer konu da giyim konusudur. Ataerkil toplum yapısında kadın, toplumun uygun gördüğü biçimde giyinmelidir. Dekoltesi, eteğinin uzunluğu gibi giyimle ilgili şeyler toplumun dayattığı şekilde olmalıdır. Bu sebeple, incelenmekte olan hesap bu konuya dikkat çekerek çeşitli paylaşımlarda bulunmuştur. Kadının ne giymek istediğine kendisinin karar vermesi ve giyim kadına yakıştırılan hiçbir sıfatın gerekçesi olmaması gerektiği yönünde gönderiler paylaşmıştır. Bu noktada bu gönderilere bazı kullanıcılar yine ikonlarla olumlu yaklaşırken bazı kullanıcılar eleştirel yorumlar yapmıştır. Kimisi gönderileri gerçek amacından uzak, kısıktıcı bulduğunu ifade etmiştir. Kimi kullanıcılar din ile ilişkilendirmiş, kimi din ile ilişkilendirenleri eleştirmiş ve herkesin giyim konusunda özgür olduğunu ifade etmiştir. Bazı kullanıcılar gönderiler üzerinden cinsel içerikli yorumlar yapmış, buna karşılık bazı kullanıcılar cinsel içerikli yorum yapanları sert bir dille eleştirmiştir. Kimi kullanıcılar giyim ile ahlak arasında bağlantı kurarken, kimisi konunun sorun haline getirilmesinin insani bir problem olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında hiçbir söylemi umursamadığını ifade eden, giyim konusunda doğru kabul edilen görüşleri insanların anlamayacağını düşünen ve bu konuyu geri kalmışlığa bağlayan kullanıcı yorumları da bulunmaktadır.

Giyim konusundaki paylaşımlara gelen destekleyici yorumlar yine daha çok kadınlar tarafından yapılmış ve yine çoğunlukla “👏”, “👏👏👏” gibi ikonlarla ifade edilmiştir.

Kullanıcılardan bazıları paylaşılan gönderilere yönelik eleştirilerde bulunmuşlardır. Kadının giyim konusundaki özgürlüğünü kısıtlayan yorumlar yapmışlardır. Özgürlüğün ve güçlü kadın tanımlamasının giyimle ilişkilendirilemeyeceğini ifade etmişler ve gönderiyi hazırlayarak paylaşımına sunan kişiye hakarete bulunmuşlardır. Buna ek olarak bazı kullanıcılar da paylaşılan gönderiyi cinsiyetler arasındaki ayrımı ve şiddeti besleyen, etkileşimi artırmaya yönelik bir içerik olarak değerlendirmiştir:

“Bu özgürlük değildir.; Bu mu güçlü kadın ? 😊 ” (KADIN)

“Yazan beyinsiz.” (KADIN)

“Su postu defalarca okudum neden bana prove edici geliyor? Zerrem umrumda değil kimin be giydiği ictigi ama etkileşim kokan su post ; yuzunden benim gibi art niyeti olmayanlar yarin birgun haksiz yere bir kadinin aniden bagirmasindan bizim hayatimizin kayacagina endiseleniyorum. Bunun gibi ayristirici ve asagilayici cumleler ve de fasizanligi arsa cikarmakla elinize ne gelecek? Bazen gece sokakta yürürken aman kadın bağırmasın ya da benden şüphelenip polisi aramasın diye aklım çıkacak diye önden yürüyorum.” (ERKEK)

Giyim konusu bazı kullanıcılar tarafından dinle ilişkilendirilmiştir. Kutsal kitabın kapalılığı öğütlediğini, kapalı olmayanların ise karşılaşabilecekleri istismar olaylarının kapanmadıklarından dolayı meşru olduğunu savunmuşlardır. Bazısının ise bu konu için dini yönetim şeklini önerecek yorumlar yapması da dikkat çekicidir:

“Tek yol şeriat 🙏” (ERKEK)

“Sadece olanlar için diyorum amk öyle kızlar var ki şu dünyada kendisine bakılsın diye götüne başına dekolte yapıyor sonra bakınca sapık oluyor bana göre kapalı olmalılar. Kurani Kerim de yazdığı gibi.” (ANONİM)

Giyim konusunu dinle ilişkilendirenlere eleştiriler oldukça sert olmuştur. Konunun zihniyetle alakalı olduğu birçok kullanıcı tarafından çok kez vurgulanmıştır. Dinin her konuya alet edildiği dile getirilmiştir. İsteyen herkesin istediğini giyebileceği ifade edilmiştir:

“konu kapalılıkta açıklıkta değil de zihniyette bitiyor işte. Öyle olmasa Avrupada da hergün taciz tecavüz olurdu. Yobaz; insanlar sizin gibi pis kirli zihniyetliler, akılları ancak o yöne çalışanlar yüzünden kapanmak zorunda değil” (KADIN)

“ülkemizdeki herkesin dini islam değil ve kimse de kapanmak zorunda değil” (KADIN)

“Bu konularda nasıl aynı düşüncede olamıyorsunuz anlamadım gitti. Avrupa ulkesine gitseniz hergun birine tecavüz mü ediliyor Düşünsenize siz boyle konularda birlik olmazsaniz o insan gorunumlu caniler gene tecavuz taciz edecektir. He birde Atatürk konusunda peygamber vs. Her konuda dini mesevese yapıyorsunuz ger şeyde dininizi de kullanmayın....” (ERKEK)

Kimi kullanıcıların taciz olarak nitelendirilebilecek yorumlar yaptığı görülmektedir. Ayrıca kadınların açık giyinmelerini erkeklerin onlara bakması için yaptığı iddiasında bulunanlar da vardır:

“Kadın fena .d” (ERKEK)

“Zaten erkekler baksin diye giyiyorsunuz özgüven patlamasi yasiyorsunuz” (ERKEK)

Bu konuda kullanıcılar tarafından yapılan en sert yorumlar ise sağlıksız bulunan zihniyetleri eleştirmek için yapılanlar olmuştur. Herhangi bir istismar durumunda sorunun kadının giyimi olduğunu düşünenlere ağır eleştiriler yöneltilmiş ve bu zihniyetin probleminin büyük olduğunu altı çoğu kullanıcı tarafından çizilmiştir. Örnekler aşağıdaki gibidir:

“Keşke kadınların giyiminden tahrik olacak kadar iğrençleşmeden önce bakmamayı öğrenseniz. Kişi istediğini giyer eğer senin açından bir sorun varsa bakmazsın. İşin dini kısmı kimseyi ilgilendirmez” (KADIN)

“Burada kadın giyimine suç atanlar potansiyel sapıktır,sapkın bir zihniyete sahiptir” (KADIN)

“Bazı kendini bilmez dengesizler açık giyinip erkekleri tahrik ediyorsunuz gibi saçma sapan şeyler yazmış bazıları 1 numarayı 4 numarayı kıyaslamış bu ülkede kapalıyada açığada hatta hayvana bile tecavüz ediliyor hadi kadınları geçtim nasıl oluyorsa Bir yol bulup tahrik oluyorlar hayvanın neresinden tahrik oluyorsunuz tecavüzün veya tecavüze teşebbüsün sonucu kadınların tahrik etmesi değil erkeklerin nefsine hakim olmamasıdır konu açık ve net” (ERKEK)

“Geçenlerde şöyle bir üslupla karşılaştım; o açarsa bende bakarım kardeşim! Üzerine deriiiiin deriini düşünüleşi. Sahi nasıl bir zihniyet bu?” (ANONİM)

“Giyinmiş de olabilir erkek bakmadıktan sonra ne olabilir ki!!!” (ERKEK)

Yukarıda sayılanlar dışında kimi kullanıcı da giyim konusunda kadınların ahlak kurallarına göre hareket etmediğini iddia etmiş; giyimi problem olarak gören kimi kullanıcı da bunun insani bir problem olduğunu ifade etmiştir:

“ ve genel ahlak kuralları, zekası az çalışanlar çok çalışanlar orta seviyeler diye ayrılmaz toplumdaki herkes “zihinsel engeli” olmadığı sürece ahlak kuramlarını giyerine getirmek ZORUNDADIR” (KADIN)

“Bu kadın erkek değil insani problemdir” (ERKEK)

“Kaldı ki insanların söylediklerine boyun eğmediğinden, özgür olduğundan böyle giyinmek değil de insan olarak yaratıldığından kendini sakınması gerekmez mi ? Yüce insan Mehmet Akif’in de dediği gibi: “Medeniyet açıp saçmaksa bedeni, desenize hayvanlar bizden daha medeni.” (KADIN)

Çoğu kullanıcı ise giyimın ahlaki, dini, insani ve cinsiyetçi bir problem olmadığını hatta bir problem olmaması gerektiğinin insanlara anlatılmasının çok zor olduğunu belirtmişlerdir. Bunun bu kullanıcılar için beyhude bir çaba anlamına geldiği anlaşılmaktadır:

“İşte anlat bunu cahillere 🙄🙄” (KADIN)

“cahiller işte. anlamıyorlar ki” (KADIN)

“Bu tipler 1 hafta karşı cins olup sizin yaşadıklarınızı yaşamadan anlayamazlar. Çünkü arkalarında ne yaparlarsa yapsınlar helal olsun koçum diyen bi kitle var. Boşuna çenenizi yormayın dostlar...” (ERKEK)

Son olarak giyimlerinden ötürü gündelik hayatta zorbalığa maruz kalan kullanıcıların yorumlarında yer verdiği deneyimleri de bulunmaktadır. Bir kullanıcı yaşadığı zorbalıktan günümüze kadar çok zaman geçmesine rağmen bu konuyla alakalı herhangi bir ilerleme kaydedilmediğini üzülenle aktarmıştır. Bu kullanıcıların vurguladıkları ortak nokta herkesin istediği her şeyi özgürce giyebilmesidir. Bazı kullanıcı yorumlarına aşağıda yer verilmiştir:

“Bugün yalnız yemek yediğim restorantta garsonun yılışıklığına maruz kaldım. Rahatsız olduğumu dile getirdim.Bunu dile getirmeye gerek var mı? yalnız yemek yemek için bi restoranta oturamam mı? bunlar iyi günlerimiz gibi... her geçen gün dışarda özgürlüğüm biraz daha kısıtlanıyor gibi bu sağlın kesim yüzünden!” (KADIN)

“Daha dün istanbul maltepe metrosunda çalışan güvenlik görevlisi tarafından bu şekilde taciz edildim. "Güvenlik" kelimesinin bu denli ikiliğe uğraması gerçekten inanılmaz..” (KADIN)

“Sene 2021 hâlâ şort giyene laf ediliyo anneme de sene 94 bağırmışlardı başı örtülü olduğu için beşiktaş ışıklarda pis yobaz türkiye senin yüzünden böyle diye küçüktüm çok korkmuştum annem ne yapmış olabilirdi ki kötü işte o zihniyetle bu zihniyet aynı 🙄🙄 hiç mi değişmez bi şeyler” (KADIN)

Birey, dünyaya geldiği andan hatta anne karnından itibaren sahip olduğu biyolojik cinsiyete göre toplumun ona biçtiği roller tarafından hayatını şekillendirir. Örneğin bir kız çocuğuna oyuncak bebek alınırken oğlan çocuğuna oyuncak araba alınır. Pembe giyen erkeklere önyargılı ya da yargılayıcı bakılırken anne olmayı istemeyen bir kadın toplumsal baskıya maruz kalır. Bunlar ve bunlar gibi pek çok cinsiyetçi kalıpların her toplumun kültüründe bireylere dayatılmış ve bireyler arası eşitsizliklere, haksızlıklara, baskılara neden olan ve değiştirilmesi gereken yargılar olduğu açıktır. İncelenmekte olan hesabın ele aldığı konulardan birisi de işte bu toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olmuştur. Bireyin küçüklüğünden itibaren karşılaştığı pek çok dayatma değiştirilmesi gereken unsurlar olarak hesap tarafından farkındalık yaratmak suretiyle kullanıcılarla paylaşılmıştır.

Oyuncakların toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerindeki etkisi üzerine yapılan bir paylaşımda toplumun içselleştirdiği bu konu bazı kullanıcıların yorumlarında açıkça görülmektedir:

“Erkekler zaten bir bebekle oynamaz, niye oynasın yani çocuk o yaşta anca araba oynar.”
(ANONİM)

Bazı kullanıcılar oyuncaklar üzerinden gelen dayatmaların eleştirilmesini eleştirmiştir. Örneğin bir kullanıcı konuya bambaşka bir açıdan bakmış ve oyuncakların toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaratmadaki etkisini ciddiye almamıştır. Bazı kullanıcılar gönderiler üzerinden kadınlara yönelik eleştirilerde bulunmuştur:

“Çocukların hayal dünyası barbie bebeklerle mi gelişecek. Makyaj takı parfüm secimi mi çocukların hayal dünyasını buyutecek. Erkeklerin de kolye takabileceğini bilmek mi çocuğun zihin dünyasını zenginleştirecek” (KADIN)

“Kadınların zorunda olduğu şeyler: Böyle postlar atmak” (ERKEK)

“Kadın dediğin yerini bilecek” cümlesi ataerkil bir toplum olan toplumumuzda kadınlar için yaygın olarak kullanılan cinsiyetçi söylemlerden biridir. Bu gibi cümleler kullanılarak ataerkil zihniyetin kadın üzerindeki tahakkümü pekiştirilmektedir. İncelenmekte olan hesap toplum tarafından sıkça kurulan bu cümleye bir karşı tepki oluşturmak amacıyla #erkekyerinibilsin etiketiyle bir akım başlatmış ve kullanıcıların akıma dahil olarak gündelik hayatta bunun gibi karşılaştıkları cinsiyetçi söylemleri paylaşmalarını istemiştir. Akıma pek çok kullanıcı katılmış, çok sayıda yorum yapılmıştır. Kullanıcılardan bazıları akımı desteklerken, bazı kullanıcılar da -özellikle

erkek kullanıcılar- paylaşılan gönderileri feminizm düşmanlığı olarak görmüş, saçma ve gereksiz gönderiler olarak nitelendirmişlerdir.

Akıma dahil olan kullanıcıların bazılarının yorumları aşağıdaki gibidir:

“Bi kız evlat veremedi” (KADIN)

“Çocuğa bakmak ev işlerini yapmak erkeğin görevidir. E bi zahmet işten gelince hepsini erkek yapiversin. Zaten erkek aklıyla ne kadar iş yapabilir ki....[#erkekyerinibilsin](#)” (KADIN)

“Erkeğini dövmezen dizini döver [#erkekyerinibilsin](#)” (KADIN)

“kadınlar nefislerine hakim olamaz bu yüzden erkekler dikkat etmeli açık saçık giyinmemeli” (ERKEK)

“İki çocuklu bir erkek erkek arkadaşlarıyla dışarıda gezemez. Erkek başına. Elalem ne der? Ama karısı gezer kadın kendini korur o KADIN çünkü.” (KADIN)

“Ben oğluma değil çevreye güvenmiyorum” (KADIN)

“Aynı şeyleri Abine , Babana yapsalar hoşuna gidermi 😊” (ERKEK)

Olumlu, destekleyici yorumların bazıları şu şekildedir:

“Yılların en iyi akımı oldu. Ne isi var erkegin o saatte orada?” (KADIN)

“Cok guzelll olmusss bayildimmm gercektenn eekekler yerini haddini bilsinnn” (KADIN)

“Harikaaaa ayakta alkışlıyorum 🍌🍌🍌” (KADIN)

“Çok iyi 😊🌟 ancak işin en trajik yanı bu lafların hepsine ama hepsine aşına olmamız... 😞” (KADIN)

“Çok güzel, çok eğlenceli oldu 😊 Durmak yok kızlar, mutlaka hakkımız olanı alacağız 😊👊” (KADIN)

“🍌🍌🍌 Yıllarca kadınlar için söylendi şimdi empati zamanı” (KADIN)

Olumsuz yorum örnekleri ise aşağıdaki gibidir:

“[#ERkEkYeRiNiBiLsIn](#): Kadınların sinirini sosyal medyadaki erkeklerden çıkarması olayı boş tag” (ERKEK)

“Kadınların hakkını mı savunuyoruz yoksa erkeğimi yerin dibine sokuyunuz” (ERKEK)

“Her şey gibi bunun da boku çıkıyor gereksiz ironiler ve gereksiz bir tag” (ERKEK)

“Boş” (ERKEK)

“Feminizm = erkek düşmanlığı” (ERKEK)

“Aşırı saçmalama görüyorum” (ERKEK)

Kimi kullanıcılar gönderilere erkek üstünlüğünü savunan yorumlarda bulunmuşlardır. Ataerkil toplum yapısının dayattığı biçimde söylemler ifade etmişlerdir. Erkek ve kadının fiziksel ve zihinsel açıdan farklı olduğunu savunmuşlardır. Bu tip yorumlara örnekler aşağıdaki gibidir:

“İş gücü sahibi olmayana erkek vermezler. Evinin direği olacak, sabah akşam eşek gibi çalışacaksın! Ayrıca siz kadınlar da yerinizi bilin, çünkü erkek beyanı esastır! Bir cümlemize, bir iftiramıza bakar tüm itibarınız! Haddinizi bilin, erkeğiz biz!!!” (ERKEK)

“KADIN VE ERKEK EŞİT DEĞİLDİR ! Bunu bir anlayın artık kadınlar "ZİHİNSEL" olarak, erkeklerde "FİZİKSEL" olarak farklıdır. Eğer tersini düşünüyorsanız bizim Mehmet ustaya sıvacı lazım.” (ANONİM)

“Erkekler fevri ve zayıf varlıklar mı 😊😊” (ERKEK)

Paylaşılan gönderilerin kullanıcılara kin ve nefret aşıladığını, ayrımcı söylemlerde bulunulduğunu iddia eden kullanıcılar da bulunmaktadır:

“Yaptığınız empati falan oluşturmuyor ki, aksine karşı tarafta nefret oluşturunuz. Bu tür şeyler böyle çözülmez eğitimle halledilir bu yaptığınız taraflar arasındaki kin ve nefret ateşini harlamaktan başka bir şey değil.” (ANONİM)

“Anlamadım beklenen eşitlik mi yoksa kaos mu” (ERKEK)

“Erkeklerle kadınları düşman etmekten başka hiç bir şey değil bu yaptığınız!” (KADIN)

Konuyu önceki gönderilere benzer şekilde din ile ilişkilendiren kullanıcılar da bulunmaktadır. Cinsiyetçi söylemlere yapılan eleştirileri dine saygısızlık olarak gören bir kullanıcının yorumu aşağıdaki gibidir:

“Konu ayet ve hadis değil ama kadınlarla ilgili Bilerek veya bilmeyerek ayet ve hadislerle dalga geçiliyor,burada İslam'a laf geliyor lütfen herkes yerini bilsin ve saygı duysun,Ayet ve hadislerle dalga geçemeyiniz haddinizi bilin,kendinize gelin eğer bu yazanlar inançlı ise tevbe etmesi gerekir haberiniz olsun...” (ERKEK)

Kimi erkek kullanıcılar ise cinsiyetçi söylemlerin eleştirildiği gönderilerde ve bu gönderilerin altına yazılan kullanıcı yorumlarında eşitliği savunan erkeklerin de ataerkil zihniyete sahip erkeklerle aynı düşünce yapısına sahipmiş gibi görüldüğünü, yani genelleme yapıldığını ve bu sebeple haksızlığa uğradıklarını söylemişlerdir. Hesaba ve

kullanıcıların yorumlarına tepkisi bu yönde olan kullanıcılar daha dikkatli davranılması yönünde serzenişte bulunmuştur:

“Biz niye yaşıyoruz cidden? Biz geberelim daha iyi. Erkekler diye genelleme yaparak, kadınları; Annesini, kız kardeşini, ablasını, sevgilisini el üstünde tutan erkekleri neden zan altında bırakıyorsunuz. Bazı kadınlara kalsa erkek dediğinin dünya da yeri yok, geberip gitmeliyiz. Kadına şiddet yapan orospu çocuklarına her şey demebilir ona eyvallah” (ERKEK)

Toplumda evlenecek ve eğlenecek kız şeklinde bir ayrıştırma söz konusudur. Eğlenecek kız evlilikte toplumun, ailenin, erkeğin evlilikte tasvip etmeyeceği kadınları tanımlamak için kullanılırken; evlenecek kız ise evlilikte her erkeğin, ailenin ve toplumun yaşadığı çevreye ve kendisine, gelenek ve göreneklerine, yaşayış şekline uygun kadınları tanımlamak için kullanılmaktadır. Evlenecek kız nitelendirmesi toplumda pek çok kesim tarafından iltifat olarak kabul edilmektedir. Eğlenecek kız tanımlaması ise hafifmeşrepliği tasvir etmek, toplumun değerlerine aykırı kadın ve eş modeli olarak, hakaret olarak kabul edilmektedir. Hesap, bu ayrımı gönderilerinde eleştirerek kullanıcılara sunmuştur. Gönderilere oldukça çeşitli yorumlar gelmiştir. Konuyla alay edenler, konuyu Batı özentisi bir tartışma olarak görenler, konuyu tartışmanın bu kalıp yargıları beslediğini söyleyenler, bu kalıp yargıyı içselleştirenler/kabul edenler, eleştirenler gibi geniş bir yelpazedeki yorumlar kullanıcılar tarafından paylaşılmıştır.

Bu ve bunun gibi cinsiyetçi, kadını aşağılayan söylemlerden sıkıldığını belirten, önemli olanın insanlık olduğunu ifade eden, bu söylemleri ve ayrımları eleştiren bazı kullanıcıların yorumları aşağıdaki gibidir:

“Her fırsatta evlenecek kız - eğlenecek kız ayrımı yapan, evlenene kadar kendi her haltı yiyen fakat illa eline erkek eli değmemiş kız diye tutturun yurdum abazaları Evlenecek kadın ve eğlenecek kadın ayrımı yapıyorsanız eğer! Adamlığımızı insanlığınızı sorgulayın derim!!!!” (ERKEK)

“Hanım hanımcık lafından da nefret ediyorum çok saçma şeyler” (KADIN)

“İnsanın evleneceği ve eğleneceği kadın aynı kişi olursa bir sorun kalmaz bırakın kadınları bu şekilde kategorize etmeyi aşağılamayı her insan istediği gibi hür iradesiyle seçimler yaparak yaşar. Genel anlamda erkekler tanıştığı her kadını ilk bakışta bir kutucuğa yerleştiriyor ve bu tanımlamalardan sıkıldık artık. Kendilerini seven sayan değer veren kadına bile bu tarz yakistirmaları yapıyorlar önyargıları yüzünden. Eğlenin sevin sevin hayat bu toksik düşünceler için çok kısa.” (KADIN)

Bazı kullanıcıların yorum yaparken konuyu ciddiye almadıkları, alaycı ifadeler kullandıkları görülmüştür:

“Ya he he tamam 😊” (ERKEK)

“O halde eğlenilecek kadın gibi gezme ortalıkta.. 😊” (ERKEK)

“Batının dertlerini entegre etmeye devam :) Ardımla gülüyorum” (ERKEK)

Kimi kullanıcılar ise tartışılan bu kalıp yargıyı besleyen yorumlarda bulunmuşlardır. Bu kelime grubunun abartılı bir tartışma konusu olduğunu dile getirmişlerdir. Bazısı bu ayrımın erkekler için de geçerli olduğunu belirtip bu toplumsal kalıp yargıyı meşru hale getirmişlerdir:

“Evlenilecek erkek vs gibi sozlerde gecerli erkekler icin. herseyide abartmayalım yaa 😊” (KADIN)

“Abi ne alaka bu bir iltifattır tabi ya erkek için de iltifattır kadın içinde. Biriyle evlenmeye karar vermek öyle basit bir şey değil ki... Evlenilecek kişi olarak görülmek de oldukça güzeldir bence” (ERKEK)

“İyi o zaman. Vajinası hastalıklarla dolu , ilişki geçmişi 20 yıllık işletmenin muhasebe defteri kadar dolmuş , gençliğinde çoğunluğu elde edebildiği için genelde eğlencesine takıldığı adamları bırakıp yaşlı geçince “ Ben aşk istiyorum” diyip kariyerli çocuklarına bakabilecek bir keriz arıyorsa. Kusura bakmayın hanımlar evlenilecek kadın tabii ki vardır. Herkeste anne olmaya , evlilik gibi toplumun bireylerini oluşturan statüye erişmemeli. Zaten şu kadının yaptıklarını saydıklarım da feminizime uygun değil. Özgürlük iyi ki var zaten serbest bırakılınca ne gibi bi karakter dışı vurumu olduğu belli oluyor çoğu hanımefendinin :)” (ERKEK)

Kadınların bugün sadece cinsiyetlerinden ötürü maruz kaldığı birtakım dayatmalar söz konusudur. Kadınlar sadece kadın oldukları için anne olmak, evlenmeden cinsellik yaşayamamak gibi toplum tarafından örf, adet, gelenek-görenek adı altında dayatılan pek çok norm çerçevesinde hayatlarını yaşamak zorunda bırakılmaktadırlar. Hesap, kullanıcılarında farkındalık yaratabilmek için konuyla ilgili çeşitli paylaşımlar yapmıştır. Bu paylaşımlardan biri kadının yapması gerekenler olarak sıralanan normların doğru olmadığıyla ilgilidir. Tüm bu gönderilere olumlu ve olumsuz birçok açıdan yorum gelmiştir.

Olumlu yorumlar yine daha çok kullanıcıların düşüncelerini “👏👏👏👏”, ❤️ gibi ikonlarla ifade ettiği yorumlar olmuştur.

Kullanıcıların bir kısmı kadınlara dayatılan normlara karşı gelen, eleştiren yorumlarda bulunmuşlardır. Bazı kullanıcılar toplumun dayattığı kalıplardan hem erkeğin hem kadının olumsuz yönde etkilendiğini ifade etmiştir. Günlük hayatın her anında bu kalıplarla karşı karşıya kalmaktan duyduğu memnuniyetsizliği, bıkkınlığı dile getiren kullanıcılar da bulunmaktadır. Bir kullanıcı erkekler için de benzer postların yapılması gerektiğini belirtmiştir. Kimi kullanıcılar ise yaşanan çağda hala bu tür konularla uğraşıyor olmanın hissettirdiği üzüntüden bahsetmiştir. Bu yorumların bazı örnekleri aşağıdaki gibidir:

“Genel olarak nb'lerin/kadınların/agenderların/bigenderların/erkeklerin/multigenderların/genderfluidlerin vs. herhangi bir şey yapma zorunluluğu yoktur. Yoktur ya. İnsanların cinsiyetlerinden dolayı olarak bir şeyleri yapmak zorunda olması ne demek.” (ERKEK)

“Doğru. Erkekler için de aynı postu yap bence. Toplumsal normlardan belirli kalıplardan bıktık” (ERKEK)

“Yemek yapmak temizlik yapmak çocuk bakmak ve büyütme namusuna sahip çıkmak sadece kadınların işi değil aynı şekilde ev geçindirmek evi ev üyelerini koruma altına almak vesairede sadece erkeğin işi değil.sorumluluklar eşittir.bi çocuğa laf anlatmak koca koca cahillere laf atmaktan kolay.” (ANONİM)

“Çok özel konularda yorum yapmak o kadar kanıksanmış ki sadece ayaküstü sohbet ederken bile bir dizi sınır ihlaline maruz kalıyoruz. Talep edilmeyen tavsiye ya da düşünce tacizdir ve bu konuda çok ciddi sorunlarımız var. Lütfen günlük hayatın içine gizlenmiş bu yargılara uyanık olalım artık. Size ne ayol!!!!!!” (KADIN)

“Hala bunlar için mücadele etmek zorunda olmamız çok üzücü” (ANONİM)

Kimi kadın kullanıcılar kadınlara yönelik dayatmaları önemsemeyerek hayatlarına devam ettiklerini ifade etmişlerdir:

“kim ne derse desin umrumda degi, bane” (KADIN)

“Hiçbirini de yapmıyorum gerek de duymuyorum” (KADIN)

Yorumda bulunan bazı kullanıcılar ise toplumda ataerki devam ettiği müddetçe hiçbir şeyin değişmeyeceğini savunmuşlardır. Dayatılan rollerin kültürle ilişkilendirilmemesi gerektiğini, bunun tahakküm olduğunu, tahakküm altında olanın fazlasıyla ezildiğini ifade etmişlerdir:

“Fakat bu pek mümkün olmuyor ataerkil toplum var olduğu sürece bu devam edecek. [...]”
(KADIN)

“Bu listedekileri yapmak zorunda olsak sadece haftanın iki günü falan kadın sayılacaktım herhalde 😊 Daraltılan roller örfe adete, kültüre değil sömürüye hizmet eder.” (KADIN)

Yine bu başlık altında da kimi kullanıcı konuyu başka ülkelerle kıyaslayarak ele almıştır. Kadınlara dayatılan normların başka ülkelerde de ciddi bir sorun oluşturduğunu ileri sürmüştür:

“28 yıldır yurtdışıdayım, medya ve çevre baskısı aynı daima bakımlı ve güzel görünmek (burada norm Hollywood tarafından belirleniyor dikkat!), kadınlara gülümse deniyor (normal yüzümü görenler neyin var ne oluyor diyor), sürekli olarak kilo baskısı var, epilasyon, Botox, cool sculpting....vb önerileri seçim kadın bireyelerine kalmıştır. Dönen oyunun farkında olup dur demek bizim elimizde.; Tüm cinsiyete dayanan (konumuz kadın cinsiyeti) baskılar sadece Türkiye'de değil.” (KADIN)

Meslekte cinsiyetçilik konusunda olduğu gibi yine bu konuda da bazı kullanıcılar kadının kadın üzerindeki baskısı üzerinden yorum yapmışlardır. Bu konuda karşılaştıkları dayatmaları daha çok hemcinslerinden gördüklerini söylemişlerdir:

“Bunları yapmadığımız da en çok eleştiriyide yine kadınlar yani hemcinslerimiz yapıyor. İyi anne iyi eş olmanın yanlış bir tarafı yok.” (KADIN)

“Ya kadınların kadınlara uyguladığı baskı? Sütyen giymedin mi? Sana ne!” (KADIN)

Gönderide paylaşılan dayatmalar kimi kullanıcılar tarafından ise karşı karşıya kaldıkları diğer dayatmaların da yorumlara eklenmesiyle gönderi desteklenmiştir. Hem de dayatmalara maruz kalan kadınlar için bir çeşit ifade hatta belki düşüncelerini dile getirdikleri için rahatlama aracına dönüşmüştür:

“Ebeveyn tüm sorumluluğunu almak onu da ekleyelim” (KADIN)

“Ya da tam tersi. Neden makyaj yapmıyorsun? Neden bu kadar salas giyiniyorsun? Anne olunca iyice saldin. Doğum kilolarini vermeyi dusunmuyor musun? Bunlarla bas etmek cok kolay her birine aninda sanane deyin. Onlarin sorduklari sorular ne kadar hadsizse bu cevap da o kadar yerindedir. Siz hakettikleri cevabi vermezseniz tum gun kendi kendinizi yiyip bitiriceksiniz. Ama cevabi verirsiniz onlar hadlerini bilecek.” (KADIN)

“Bi de şu cümle var "Bi 5 kilo versen aslında çok güzel kızsın." Peki ya vermezsem ?”
(KADIN)

Bir erkek kullanıcı ise dayatılan normların kadın-erkek toplumun her kesimini olumsuz manada etkilediğini dile getirmiştir. Kadın kadar erkeğin de cinsiyetçi söylemlerden ciddi oranda baskı altında kaldığını söylemiştir. Bu cinsiyet normlarının sonucunun kimseye bir fayda sağlamayacağını belirtmiştir:

“Kadin olduğunuz için değil turkiyede olduğunuz için gordugunuz sorunlar. Aynı sorunların birebir benzerleri erkekler için de var. Orneğin ekonomik olarak güçlü olmak zorunda olmak. Kadından daha çok para kazanmak. Ya da pembe giydiğin için tüm toplum tarafından linç yemek gibi. Kisacasi olayı cinsiyet olarak bolup kutuplasma yaratmanın kimseye faydası yok ne yazık ki 🙄” (ERKEK)

Annelik ve evlilik dayatması kadınların kadın olduklarından kaynaklanan baskılardandır. Erkek egemen toplumlarda kadın küçüklüğünden itibaren iyi bir eş ve iyi bir anne, iyi bir aile kurmak üzere eğitilir. Evlenen, iyi bir aile kuran, anne olan kadınlar toplum tarafından “başarılı” olarak görülür. Evlilik ve annelik dayatmasına tepki gösteren gönderilerde bu tepkiye destek verenler olduğu gibi tepkiye tepkiyle karşılık veren kullanıcılar da olmuştur.

Evlenmenin ve ebeveyn olmanın dayatılmasına ve bunun başarı sayılmasına karşı olan bazı kullanıcı yorumlarına aşağıda yer verilmiştir. Bu yorumlarda kullanıcılar ebeveyn olmanın zorunluluk değil bir tercih olması gerektiğini savunmuşlardır:

“Anne olmak bir tercihtir zorunluluk değil baba olmakta öyle.ama bu dediklerimizi ve bunu okuyan cahil ve beyinsizler anlayacak.” (ANONİM)

“Bunların başarı olmadığını önce kadınların anlaması gerekiyor.” (KADIN)

“Kadınlar için başarı sayılıyorsa erkekler için de evlilik ve babalık başarı sayılmalı ama hiç böyle söylemlerle karşılaşmıyoruz. Yine kadına yüklenen ek sorumluluklar...Annelik başarıdır diyen insanlar bunu da bi düşünsün lütfen.” (KADIN)

Yalnızca anne olmanın başarı olmadığını söyleyen bir gönderiye çoğunlukla kullanıcılar tarafından verilen tepkiler sert olmuştur. Çoğu kullanıcı “iyi bir anne” olmanın büyük bir başarı olduğunu savunmuşlardır. Kullanıcıların bazıları ise konuyla ilgili olarak kadının özel alanda kalması gerektiğini savunan cinsiyetçi zihniyeti pekiştiren yorumlarda bulunmuşlardır:

“Üç çocukla başa cikiyorum ki bı tanesi var ki 9 çocuğa bedel ve ben bunu başarı olarak görüyorum” (KADIN)

“İyi bir anne olmak gayette bir başarıdır, iyi bir insan yetişmek çoğu şeyden daha faydalıdır bu dünya için.” (KADIN)

“Böyle denilmesin lütfen! Ben 3 üniversite bitirdim, şuan kendi çocuğuma bakıyorum bebek henüz ve çalışmıyorum [...] Evet tek başına başarı değildir ama topluma merhametli, faydalı evlat yetiştirmek ona zaman ayırmak başlı başına büyük bir başarıdır.” (KADIN)

“Bence enbuyuk başarı cocuklarına kocasına bağlı bir anne kadar başarılı kimse olamaz” (ERKEK)

“Bence bu da büyük bir başarı herkes düzgün kişiyle evlenemez ve düzgün biri büyütemez annelik de önemli evlilikte herşey kariyer değil amk bi bitmediniz amk ne ezdiniz hayatını normal yaşamak adında yaşıyanları herkes sizin gibi işçi sınıfımı olmak zorunda mantığa bak amk 😊” (ERKEK)

“Sacmalıyorsunuz huzurun kaynağı aile altyapıya zarar verdiğinizin farkında mısınız?” (ERKEK)

Bazı kullanıcılar tarafından başarı kavramına sınır çizilmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Çünkü kullanıcılar başarı kavramının herkese göre farklılaşabileceğini dile getirmişlerdir. Yorum yapan kimi kullanıcılara göre başarının ne olduğuna dair sınırlar çizmek ‘kadını bir kalıptan alıp başka bir kalıba koymak’ anlamına gelmektedir:

“Kim koyuyor bu kuralları ? Taş yerinde ağırdır , kendinize sınırlar koymayın.” (KADIN)

“Aile olmak , sevdiğin insanla bir yuva kurmak ve iyi bir ebevyn olmak bir başarı niteliği taşınmalı kestirip atılması bana çok keskin sınırlı kural olarak geliyor.” (KADIN)

“Bence kimse başarıyı kafasına göre belirlemesin” (KADIN)

“bence her insan için başarının ve mutluluğun tanımı farklıdır” (KADIN)

“Sürekli kadınları belirli kalıplardan kurtarmaya çalışırken de yine bir kalıba sokuyorlar. Herkes her şeydir. Her şey olabilir. Her şeyle de mutlu olabilir. Yeter ki bunu kendi istiyor olsun. Kendi yaşam idealimizi sürekli başkaları üzerinden bir tahakküm aracı olarak kullanmaktan vazgeçmeliyiz.” (ERKEK)

“Kadının insan hakları alanında çalışan bir hukukçu olarak ve bir anne olarak kesinlikle katılmıyorum. Aynı şeyi yapıyorsunuz bu sefer de siz kadını kariyer eksenine hapsediyorsunuz. Annelik de başarıdır sağlıklı bir evlilik sürdürmek de başarıdır bilim üretmek de başarıdır ilim üretmek de başarıdır sanat üretmek de başarıdır güzel yemek yapmak da başarıdır. 👍👍” (KADIN)

Kullanıcılardan bazıları ise evlilik ve annelik dayatmasını konu alan gönderilerde paylaşılan söylemin eksik ve/veya yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Bu eksiklik ve/veya

yanlışlık üzerinden doğrudan sayfaya yönelik, dolaylı olarak da annelik ve evlilik dayatmasının eleştirilmesine yönelik tepki gösterdikleri anlaşılmaktadır:

“başarıdan sonra sadece kelimesi eklenmeli diye düşünüyorum” (KADIN)

“@kiz_basina kadının kadına düşmanlığının en net görseli kesinlikle bu fotoğraftır. Bir kadın için başarı SADECE evlilik ve annelik değildir olsaydı bunu kabul edebilirdim tek kelimeyle anlam o kadar çok değişiyor ki. Bir kadını ve anneyim ama bu görsel beni ötekileştirmekten öteye gitmiyor ötekileşiyorum ve öteleniyorum. Bu arada anneler kutsaldır da demiyorum hayır kutsal değiliz ama bu saygısızlığı ve küçümsemeyi de hakkettiğimizi düşünmüyorum. Doğurmakta bir tercihtir! Anne olmamayı istemek hak ise anne olmayı da istemek ya da evlenmek istemek senin istememen kadar doğal ve tabii. [...]” (KADIN)

“Yanlış ve eksik bir cümle . "Kadınlar için başarı sadece evlilik ve annelik değildir " olmalıydı. Bir kadın sırf anne olmadığı için veya evlenmediği için başarısız olmaz. Aynı zamanda anne olduğu için veya evlendiği içinde başarısız sayılmaz. Herkese göre kişisel başarı düşüncesi farklıdır . Bana göre anne olunca bir başarı yakalayacaksam başkasına göre kariyer yapınca başarı yakalayacaktır. Kısacası anlatılmak istenen şey bence çok güzel ve doğru bir nokta ama eksik bir şekilde :)” (ANONİM)

Bazı yorumlarda cinsiyetçi rollerin kullanıcılar tarafından içselleştirildiği, yeniden üretildiği açıkça görülmektedir. Ayrıca kimi kullanıcılar için annelik yalnız kalmamak için dünyaya çocuk getirmek gibi bir söylemle tanımlanmıştır. Kullanıcılar kadının en önemli başarısının annelik olduğunu ifade etmişlerdir:

“Allah sana akıl vermemiş☹️.. çocuklarım kapıma açıyor evime geliyor sohbet ediyoruz keşke 2 değil de 4 tane çocuğum olsaydı.amac bakmak değil ki.. yalnız kalmamak” (ANONİM)

“Toplumunu eğiten annelerimizdir.eğitim aileden baslar annelik kadar kutsal bir görev varmi? Sizin yazınızda haklisiniz kadının önünü kapatıyorlar güven sorunu var kadına değil topluma guven sorunu var ve haklilar.kadın rahat rahat çalışamıyor ne okursa okusun bir adi kişilik illaki rahatsızlık verir.ailede bu durumdan rahatsız olur.gondermez toplum guvenilir olacak en başta” (ERKEK)

“Erkekler için başarı ne kadar evlilik ve babalıkta kadınlar için de o kadar evlilik ve anneliktir de denebilir.” (ERKEK)

Yukarıdaki yorumlara karşılık kadınların bilinçlendiğini ve ataerkil toplumları dönüştüreceğini düşünen kullanıcılar da bulunmaktadır:

“Kadın rol modeller değişti ve değişecek erkek egemen toplumların gözü yaşlı 😞😞” (ANONİM)

Ayrıca yine bu konuda da kadına uygulanan baskıların tartışılması bazı kullanıcılar tarafından dine aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Kadının dayatılan cinsiyetçi roller burada da yeniden üretilmiştir:

“Bu tarz bir konuşma Allah’ın emir ve yasaklarına isyan etmektir eş olmak anne olmak bir ödül mükafattır köle olup günah dairesi içinde çalışmak yaşamak nasıl özgürlükle ifade edilebilir ki Toplumun genleri ile oynayıp gençlerin zihinlerini bulandırılıyorsunuz bu rezilliğe son verin” (ERKEK)

“Allaha şıktır bu söz hiç hoşuma gitmedi kadınların asıl başarısı anne olmak eş olmaktır böyle böyle kandırıyorsunuz kadınları kadın yuvasının içinde gerçek başarıya ulaşır!!!!” (ERKEK)

Son olarak bu cinsiyetçi dayatmaların nedenini kadınlara bağlayan, kadınları eleştiren kullanıcılar olduğunu da belirtmek gerekmektedir:

“Evlilik ve doğurmayı başarı olarak görenler zaten erkeklerden ziyade kadınların kendisi, kanaatindiyim. Hiçbir erkekten kendisi ya da kadınlar hakkında bunu söylediğini duymadım, ancak bir kısım kadınlar tek gayesi evlenmekmiş gibi yaşıyorlar. Defalarca şahit oldum [...]” (ANONİM)

“Valla bunu önce biz kadınlar anlarsa daha iyi olur.” (ANONİM)

Annelik, feministler tarafından erkek egemen toplumların kadına dayattığı cinsiyetçi bir rol, bir zorunluluk olarak görülmektedir. Bu cinsiyetçi tutumla mücadele etmek amacı taşıyan hesap anneliğin kutsal olmadığı konusu üzerine kullanıcıları da gönderiye yorum yapmaya teşvik eden bir paylaşım hazırlamıştır. Kullanıcılar bu paylaşıma yine çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır.

Kullanıcıların gönderiye yorum olarak verdiği etkileşimlerden bazıları aşağıdaki gibidir. Bu yorumlar kullanıcıların gündelik hayatta bu konuya dair karşılaştıkları cinsiyetçi tutumlar hakkında da bilgi vermektedir:

“Annelik ‘hamilelik izni dönüşü işten çıkarıldığında’ kutsal mıdır?” (KADIN)

“Çalışmak istediğinde, arkadaşlarına zaman ayırmak istediğinde “2 çocuk annesi olduğunu unutmam” dediklerinde de “kutsal” olduğumuzdan mı?!!” (KADIN)

“+Cinselliğini yok sayması beklenen yalnız bir anne kutsal mıdır?” (KADIN)

“Annelik; birini kutsal annelik motivasyonu ile yanlış giden evliliğine daha da zincirlemek pahasına da olsa hamile kalmaya teşvik edildiğinde de kutsal mıdır □ □” (ANONİM)

“Şeyi unutmuşsunuz çocuk doğduktan sonra kilo alan eşlerinizi boşadıktan ya da aldattıktan sonra da kutsal mıdır?” (KADIN)

Kimi kullanıcılar hesabın “annelik kutsaldır” cümlesinin üzerini çizmiş bir biçimde geçirip paylaştığı gönderiyi aşağıdaki gibi yorumlamışlardır. Söz konusu gönderi kullanıcılar tarafından çok sayıda benzer yorum almıştır. Kullanıcılara göre doğurganlık özelliğinin tek bir cinse verilmesi o cinsin bu eylemi gerçekleştirmesini meşru kılmamalıdır, annelik tercihe bağlıdır. Bu rolü kadına neslin devamlılığını sağlamak adına toplum dayatmaktadır:

“ANNELİK KADININ AYAKLARINA VURULMUŞ KOSKOCAMAN VE AĞIRRRR BİR PRANGADIR... KUTSALLIĞI TOPLUM ÖYLE İSTEDİĞİ İÇİNDİR... YOKSA DÜNYA NÜFUSUNUN YARISI KADIN VE DİĞER YARISI DOĞRURUYORSA AÇIKCASI ÇOK DA SIRADAN BİRŞEYDİR...” (KADIN)

“Sırf vajinamız var diye doğurmak zorundaymısız gibi bir algı oluşturuluyor beynimize ta kucukten basılıyor bu empozeler..kadiniz diye kız çocuğu doğduk diye cinsiyetçi oğelerle donatılıyor..buyuyunca daha artıyor evlenmiyoruz orneğin evde kalınmış deniyor evleniyoruz hemen bi doğurma bekleniyor..dogurmayınca olmuyor mu diye yaftalanıyoruz..her vajinasi olan doğurmak zorunda değil..annelik kutsal değil...dogurmadan da anne olunabilir anne olmak tercihtir” (KADIN)

“Anneliği kutsamak aynı zamanda kadını sadece doğurganlığı üzerinden değer vermektir. Peki ya anne olmayan kadınlar? Aslında kadına ataerkil yapı içinde 'erkeğin' neslini devam ettirme ve aynı zamanda kapitalist sisteme yeni köleler yaratma görevi verilmiş oluyor. Bunu yaptığım sürece -ki orada da erkek çocuk makbul, kız işe yaramaz- varlığı anlam kazanmış oluyor. Kadın kendi başına değerli değil.” (KADIN)

Gönderiye olumsuz eleştiriler yapan kullanıcılar da bulunmaktadır. Bu kullanıcılara göre annelik toplum için korunması gereken bir değer olarak görülmektedir ve bu değer önemsizleştirilmeye çalışılmamalıdır:

“Annelik değerlidir, emektir. Bunu da göz ardı etmeyin lütfen. Şimdiki çocuklar doğurdun görevini yapıyorsun durumunda davranıyor annelerine artık bu öğretilerin sayesinde. Hiç bir şeyin, hiç bir emeğin değerini bilmeyen insanlar yetişiyor robot gibi. Değer atfedilen kavramların içi boşaltılıyor. . Kolay değil dokuz ay, karnında taşımak, doğurmak, özveri ile büyütme. Evet annelik kutsaldır. Annelik kavramını önemsizleştirmek de emeğin sömürülmesidir, değersizleştirmedir. [...]” (KADIN)

“Ya Bi sus biz annemize olan saygıdan sevgiden bize harcadığı çabadan gece gündüz bizi yetiştirmek için yaptıklarından dolayı kutsal diyoruz sen kendi annene demiyosan ozaman tamam” (ERKEK)

“Annelik daima kutsaldır ve toplumun bir kesim insanlıktan yoksun kişilerin kalıp ve kurallarına uymak uydurulmak zorunda DEĞİLDİR!” (ERKEK)

“Cennet annelerin ayakları altındadır... ♥” (ERKEK)

“Ben bu fikre kesinlikle katılmıyorum. Yaradılış var biyolojik saat var annelik içgüdüğü doğuştan kodlanmış bir olgu. Bunları inkar etmek Yaradana isyan gibi geliyor bana. Benim inancıma göre bu böyle. Bir diğer noktada şu ki: Annelik duygusunun üstüne hiçbir duygu geçemez. Bunuda anne olmayan bilemez zaten.” (KADIN)

Yukarıda anlatılanlara ek olarak hesabın paylaştığı gönderilerde kullandığı üslubu ayrıştırıcı bulan kullanıcılar da yer almaktadır. Örneğin aşağıda yorumuna yer verilen kullanıcı, hesabın üslup konusunda kendisini geliştirmesi gerektiğini önermektedir:

“Bu sert ve indirgemeci üslupları ayrıştırıcı buluyorum. Kadınlık haklarını savunmak gerekir. Kadını insan ve anne olarak algılamak gerekir. Şu yaklaşımlarınız bana gelişemez ve demode geliyor. Daha kapsayıcı olsanız hepimize daha çok yol açarsınız. Sevgiler” (KADIN)

Kimi kullanıcılar ise yaptıkları yorumlarla kutsallık tanımının kişiden kişiye farklılaştığını göstermektedir. Bu duruma aşağıdaki yorumlar örnek olarak gösterilebilir:

“Annelik değil anneliğin sevgisi kutsaldır” (ERKEK)

“Kutsal olan ebeveyn kuramlarıdır çünkü annelik doğurmak değildir ♥” (KADIN)

“Vicdani olan insan için emegi geçen herkes kutsaldır” (KADIN)

“yalnızca sevgi ve emek kutsaldır ♥” (KADIN)

“Hep karşı çıkarım bunu söyleyenlere, çocuğu tecavüze uğrayınca abin o, dayın o ailemizin namusu vesaire diyip göz yuman bir anne asla sadece anne olduğu için kutsal değildir... [...]” (KADIN)

“[...] Doğurgan olabilmek biyolojik bir yetiyle alakalı. Sağlık sorunu olmayan her kadın bir sperm hücresiyle bunu sağlayabilir. Peki doğurduktan sonra sağlamadıkları ne olacak veya sağlayanlardan farkı ne olacak? Anne kutsal bir merteye ama bunu hakkıyla yapanın kutsallığıdır o. Doğurdun diye anne olmazsın Sadece üremiş olursun. Mesele doğurduktan sonra gösterdiğin emek. [...]” (KADIN)

Bazı kullanıcılar ise konu ile alakalı olarak deneyimlerini, karşılaştıkları zorlukları ve haksızlıkları aktarmışlardır:

“Mühendislik mi annelik mi sorgusunda işimi bırakmak zorunda bırakıldım. İşe girerken herkese özel hayatımı ne zaman evlenip çocuk yapacağımı anlatıp, daha sonra hamile olduğumu söyleyince aaa ama sözleşmeli çalışıyoruz senin yüzünden firmayı kaybedeceğiz

diyerek suçladılar. Daha sonraki başvuruları aaa çocuğunuz var, aslında iyi kriz yönetirsiniz de sahada zorlanırsınız cümleleriyle kaybettim.Kısacasi annelik kutsal olabilir ama bazılarına göre işine gelince kutsal mesela işyerlerinde değil.” (KADIN)

“Öğretmenlik için koleje başvurduğumda üç kere ayrı kişiler tarafından mülakata alındım. Üçünde de evli olup olmadığım, dört yıl içerisinde çocuk düşünüp düşünmediğim sorulmuştu. Veliler ile ayrı ayrı tanışırken de ikisi sormuştu. Yüzsüzce sebebinin kendi çocukları, kendi öğrencilerini düşünmek olduğunu söylemişlerdi.” (KADIN)

Kadınlar üzerinde baskı kurulan en önemli konulardan biri de cinsellikleridir. Toplumda bir kadının evlenmeden cinsel birliktelik yaşayamayacağına dair katı bir inanç söz konusudur. Evlenmeden cinsellik yaşayan kadın toplum tarafından dışlanmakla tehdit edilmekte, bu şekilde cinselliği bastırılmaktadır. “Kızlık zarı” da toplumda kadının bekaretinin sembolüdür. Kimi yörelerde gelin olacak genç kadınlar bekaret kontrolüne götürülür ya da bekaret kontrolü evliliğin ilk gecesinin sabahı aile yakınları tarafından yapılır. Toplumun bu inancına karşılık kızlık zarının asıl görevi kız çocuğu büyüyene kadar rahmini mikroplardan korumaktır. Esasen bekaretle hiçbir ilgisi yoktur. Kızlık zarının kontrolü tamamen cinsiyetçi bir gelenektir. Bu konuda kullanıcıyı bilinçlendirmek isteyen gönderilere gelen yorumlarda çoğunlukla kadın kullanıcılar kızlık zarının ‘saçmalık’ olduğu yönünde görüşte bulunmuştur. Kimi kullanıcılar konuyla ilgili yaşadıkları deneyimleri aktarmışlardır. Bu yorumlara örnekler aşağıdaki gibidir:

“Kızlık zarı gibi saçna bi adı olursa böyle olur 🍌” (ANONİM)

“Küçükken zarımız patlar diye zıplamazdık bile ne kadar boş bişeymiş lanet olsun böyle adete de bunu önemli kılan insanlara da!” (KADIN)

“Tek fonksiyonu vajinayı dışarıdaki mikrop ve olası tehlikeli virüslerden korumak olan bir tabakayı da namus göstergesi haline getirip yüzyıllarca bize zulmettiler ya... Ne diyeyim...” (KADIN)

“Türkiye'de de olsa böyle bir şey içimin yağları erirdi.Cahillik bitmiyor ki tabii sıra bunlara gelene kadar..Erkekler kendi bedenine istediği şekilde dokunup orgazm olurken kadınlarda bunun için bile"siz bir erkeğe muhtaçsınız sizin vulvanıza ,vajinanıza eşiniz dışında kimse dokunamaz ,kendi kendinize de orgazm olamazsınız çünkü kızlık zarınız bozulur "gibi iğrenç boktan şeylerin dayatılması saçmalığı olduğu sürece ohooo... [...]” (KADIN)

Bazı kullanıcılar konu üzerinde ciddi bir üsluptan uzak bir tavır benimsemişlerdir:

“Erkenden bozducakmı bunumu diyonuz” (ERKEK)

“Ben buraya nasıl geldim lan” (ERKEK)

Kimi kullanıcılar diğer pek çok konuda olduğu gibi konuyu din unsuru ile bağdaştırmışlardır:

“Üzgünüm..lakin bu feministlik değil..veyahut kadın hakları göstergesi değil..herşeyden önce adına İslamiyet denen kusursuz bir dinimiz var..kuralları gerekçeleri ve mecburiyetleri var..ha şimdi şey diyebilirsin..BELKİ BEN ATEİSTİM DEİSTİM HRİSTİYANİM vsvs..lakin toplum biçimi olarak müslüman bir toplumuz..bu yüzden gerekçelerin getirdiği bazı sorumluluklar var.. [...]” (ERKEK)

Bazı kullanıcıların diğer kullanıcıları konuyla ilgili bilgilendirmek için içerikler önerdiği görülmektedir. Örnekleri aşağıdaki şekildedir:

“Sevgili [@dr.banuciftci](#) hocamızın bu konuda harika anlatımının izlenmesini tavsiye ederim! <https://youtu.be/U4PNal-Zog> #erkeklerde bekaret kontrolü yapılınsın ne dersiniz? Bakir mi değil mi önemli bir konu zira bakir değilse ahlaksız sayılması gerekmez mi? Aaa pardon unuttum elinin kiriydi erkeklerin 😊” (KADIN)

“Emre Kongar "kizlarima mektuplar" isimli kitabimda cok guzel anlatiyor bekaret kavraminin tarihsel koekenini ve asla ahlakla degil, aksine kadınlr uzerinde hak iddia etmekle ilgili oldugunh” (KADIN)

Aşağıdaki gibi bazı kullanıcılar kızlık zarı ile ilgili insanlar tarafından bazı yanlış ve/veya bilinen bilgiler hakkında yorum yaparak gönderiye etkileşim vermişlerdir:

“Bu konu hakkında bazı kafa karışıklıkları var. Hymen asla yırtılmaz gerilip esneyebilir ama cinsel ilişkide, tampon kullanımında yırtılmaz (yani tampon kullanma, kızlık zarını zedeler bakiretini kaybetmiş sayılırsın tarzı bişey yok). Hymen at binme, bisiklet binme gibi etkinliklerde kişi farkında bile olmadan esneyebilir. Ve bir kadının cinsel ilişkiye girip girmediğinin tıbbi yollarla anlaşılması mümkün değildir. Doğrusu böyle diye biliyorum, yanlışsam düzeltin lütfen 😊” (ANONİM)

“Aslında sadece bir deri parçasından ibaret değil onun da bir görevi var yumurtalıklarımızı mikropardan vb.den korumak” (KADIN)

“Bekaret testi özellikle adli tıpta yer alan bir uygulama cinsel suçları belirlemede kullanılıyor. Yani sadece örf adet gelenek için yapılmıyor. Kaldı ki bunu sırf gelenek için yapan kimseyi de tanımıyorum. Bizde etik değil zaten. İçiniz rahat olsun. Bu konuda öndeyiz.” (ERKEK)

Konuyla ilgi kullanıcılardan gelen bazı yorumlar ise toplumun, özellikle anne olan kadınların eğitilmesi gerektiğine yöneliktir. İlk yorumda geçen bir cümle ise dikkat çekicidir. “... iyice feministliğe doğru gidiyorum.” cümlesi feministliğin kötü bir kavram olduğunu kullanıcıya düşündürmesi açısından önemlidir:

“Bence bu zardan ziyade erkeklere adam gibi olmayı öğretmek lazım... Kendileri pis pis şeyler yaşayıp kadının namuslu olmasını beklerler. Sahip çıkmaz ya da öldürürler iyice feministliğe doğru gidiyorum.” (KADIN)

“Anneler bu düzeni en fazla 20 senede değiştirebilir. Her kadın bunun stresini yaşamıştır. Bana annem kimseyi ilgilendirmez dese idi bir sürü korku yaşamazdım en güzel yıllarımda. Oysa annem daha 10 yaşındayken beni aldı karşısına beni nasıl öldüreceklerini anlattı. Kanımın donduğunu hatırlıyorum. Bu travmadan kurtulduktan sonra annemle görüşmek istemedim. Annemi görmek bana acı veriyor. Beni öldürebilecek bir anne anne değildir. Kızım bu konudaki fikrimi sorduğunda ben dahil kimseyi ilgilendirmez dedim. Annelerin tek yapacağı oğullarını ve kızlarını topluma ve erkeklere rağmen düzgün yetiştirmektir.” (KADIN)

Kimi kullanıcılar kızluk zarının ismi üzerinde durmuşlar ve bu yönde yorumlar yapmışlardır. İsme yönelik tepkilerini belirtmişlerdir. İsmi sorunlu olduğunu dile getirmişler ve öncelikli yapılacak şeyin ismin değişmesi olduğunu savunmuşlardır:

“Her şeyden önce kızluk zarı değil zardır.” (KADIN)

“İlk nasıl keşfedilip bu isim verildi 🧑🏻 🧑🏻 kesin bir erkeğin isim ve konumlandırması ve ne çok kişinin canını yaktı bu durum” (KADIN)

“İlk önce adını değiştirmek lazım; “Kızluk zarı” zaten çok şey anlatıyor” (KADIN)

Bazı kullanıcılar ise yorumlarında kadına dayatılan cinsellik ve buna bağlı olarak kızluk zarı baskısının hiçbir zaman hiçbir gerekçeyle düzeltilemeyeceğini ifade etmiştir. İnsanların inançlarının değiştirilemeyeceği yönünde görüş bildirmişlerdir:

“Kızluk zarına doktorlar bakmasa evleneceğiniz zaman damat tarafının annesi veya bir güvendiği mutlaka kızluk zarının kanayıp kanamadığına dair kanıt isteyeceklerdir bizde böyle bir şeyin olabileceğini düşünmüyorum ben olsa güzel olur ama insanları alışılmış şeylerin önüne geçiremezsiniz” (ANONİM)

“Bizde böyle bir şeyin olması hayal. Kadın öldüğünde bile yapışan ilk şey bekaret kontrolü oluyor. Bizden daha çok söz sahibi olduğunu zanneden erkeklerin dünyasında yaşıyoruz ne yazık ki!” (KADIN)

Ataerkil toplum, cinsiyetçi rolleri yalnızca kadına dayatmamaktadır. Erkekler de toplumun onlara biçtiği cinsiyetçi rollerden ciddi manada olumsuz etkilenmektedir. Toplumun dayattığı cinsiyetçi rollere göre erkekler her zaman güçlü olmalıdır, ağlamamalıdır. Hatta “Erkekler ağlamaz” diye kalıplaşmış bir kelime grubu bile bulunmaktadır. Erkeklerin yaşadığı duyguları çevrelerine açması da toplumun uygun

görmediği bir tutumdur. Bütün bu dayatmalardan dolayı erkekler önemli psikolojik sorunlar dahi yaşayabilmektedir. Hesap, feminizmin erkeklerin de haklarını savunduğunu belirten, erkeğe destek veren paylaşımlar da yapmıştır. Hesap tarafından eşitliğin toplumdaki tüm cinsler üzerindeki baskının ortadan kalkmasıyla sağlanacağı vurgulanmıştır. Bu konuda yapılan paylaşımlar aşağıdaki gibi çeşitli yorumlar almıştır.

Ataerkil toplum düzeninin, ataerkil kültürün kadınları olduğu kadar erkekleri de olumsuz şekilde etkilediği ve baskı altına aldığı aşağıdaki bazı kullanıcı yorumlarından anlaşılmaktadır. Kullanıcılar erkeklerin de ataerkil zihniyetin mağduru olduğunu vurgulamışlardır:

“Toplumda "feminen" (topluma göre feminen) olan her hareketten çok nefret ediliyor ağlamak, aciz olmak hep feminen şeylermiş gibi algılandığından erkeklere bu konuda çok baskı uyguluyorlar” (ANONİM)

“Erkeklerde ama insan onlara bi insan gözü ile bakmak gerek 😞😞” (KADIN)

“Erkeklerin de sırtında o kadar çok yük var ki gereksiz 😞” (KADIN)

“Her erkek güçlüdür diye bir kural yok” (ERKEK)

“KEŞKE FEMİNİSTLER FİİLİ OLARAK BUNLARI DA SAVUNSA. toplumda en çok erkekler eziliyor kimsenin umrunda değil. İş bulmadan insan yerine konulmaz , hep maaşına göre değer görür, her türlü yükün ağırlığını taşımak zorundadır falan falan” (ERKEK)

Kullanıcılardan pek çoğu -çoğunlukla erkek kullanıcılar- paylaşılan gönderiler hakkında destekleyici ve gönderileri olumlu yorumlar yapmışlardır. Bu yorumları yaparken ikonlardan da yararlanmışlardır. Kadının ve erkeğin üzerindeki baskıdan kurtarılmayı istediklerini belirtmişlerdir. Kadının yanında erkeğin haklarının da savunulması gerektiği, üzerinden baskının kaldırılması gerektiğini belirten paylaşımları yapan kişilere teşekkürlerini sunmuşlardır:

“Erkeklerin üstündeki baskılar da değişmeli” (KADIN)

“👊👊” (ERKEK)

“Haydi hep beraber el ele; Kesinlikle” (KADIN)

“Merhaba. Ben erkeğim ve ağlarım. :) gülerim de. :) hatta inanmazsınız korkuyorum bile :)” (ERKEK)

“Erkekler ağlamazsa neden her gece ağlıyorum :)” (ERKEK)

“Madalyonun bu tarafına da bakmanız.. 🍌” (ERKEK)

“erkeğim ağlıyorum, evi geçindiremiyorum, depresyodayım, güçsüzüm... :”)” (ERKEK)

“Bayanların bizleri düşünmesi çok güzel, duygulandım.. 🌈” (ERKEK)

“Teşekkürler” (ERKEK)

“Gerçek Feminizm budur, herkes feminizmi erkek düşmanlığı zannediyor, feminizm eşitliktir” (KADIN)

Kimi kullanıcılar tarafından gönderiler çeşitli eleştiriler almıştır. Gönderideki görüşe katılmadığını ifade eden kullanıcılar olduğu gibi feminist paylaşım yapan hesabın paylaştığı bir gönderinin öznesinin yalnızca kadın olması gerektiğini savunan kullanıcılar da yer almaktadır:

“İnanılmaz yanlış ve erkek onayı kokan bir düşünce. Feminizm erkekler için mücadele falan etmez. Bırakın dünyada tek bir şey de kadınlarla ilgili olsun. Feminizmin öznesi kadındır. Kadınlı ilgilendir. Ve evet ataerki de erkeklerin tamamen lehinedir. Emin olun lehine olmasa bu düzeni devam ettiren, bu düzeni yaratan erkekler bu düzeni yıkmamasını da bilirdi. Ataerki dünyada "erkekler için de mücadele eden feminizm" erkeğe verilen tonla ayrıcalığın yanında onları bu ayrıcalığın getirdiği sorumluluktan da kurtarıp kadının daha da ezildiği bir dünya yaratır” (KADIN)

“Gorseldeki fikre katılmıyorum bugün çalışan kadınlar erkeklerden daha çok emek sömürsüne uğruyor. İşte çalış, evde çalış yemek bulaşık çamaşır temizlik. Günümüzde çalışmayan kadınla evlenmek o erkeğin seçimi kimse kusura bakmasın. İkisi de çalışıyorsa durumlar eşit.” (KADIN)

“Size ne benim erkeklik anlayışım ve yaşam tarzımdan az ötede oynayın” (ERKEK)

Bazı kullanıcılar erkeğe yönelik çeşitli söylemlerin baskı uyguladığı cins erkek gibi görünse bile bu söylemlerin esas olarak kadını ezdiğini iddia etmişlerdir:

“Ataerki sistemin sonucu bunlar erkeğe baskı gibi görünsede temelde kadını aşağılıyor” (ANONİM)

“Bütün bunlar erkeğe baskı uyguladığı gibi temelinde kadını ezen söylemler. Lütfen dikkat edelim.” (KADIN)

Bir kullanıcının yorumundan paylaşılan gönderiyi okuyan ataerki zihniyete sahip birinin bu gönderiden etkilenmeyeceğini düşündüğü anlaşılmaktadır. Bu dikkat çeken bir yorumdur:

“Ve bir keko bu gönderiyi görüp normal insan olmaya karar verir.” (ERKEK)

Kullanıcılardan bazıları erkeklerin bugün içinde buldukları durumdan, karşı karşıya kaldıkları baskılardan kendilerinin sorumlu olduklarını ifade etmişlerdir:

“Aslında bu durumu biraz da kendileri yapıyorlar sanırım kendilerini buna zorluyorlar.erkek kardeşimden biliyorum sosyal bir çocuk değil ama erkek adam ağlamaz der nerden vardı bu kaniya bilmiyorum. Ağlamanın onun erkek olmasıyla alakalı olmadığını söylüyorum ama sanırım toplumsal kalıplaşmış yargılar nedeniyle kendilerini buna mecbur hissediyorlar ya da ağlamadıkları için daha güçlü olabildiklerini düşünüyorlar.” (KADIN)

“Evet ataerkil sistem erkekleri de baskılıyor, ama bunun suçlusu kadınlar değil SİZSİNİZ ERKEKLER GİDİN BAŞKA YERDE AĞLAYIN” (ERKEK)

Göze çarpan yorumlardan birisi ise bir kadın kullanıcının paylaştığı bir yorumdur. Kadın kullanıcının yorumunda kendisine ve hemcinslerine bir öz eleştiri yönelttiği görülmektedir:

“Sistemin erkekler üzerinde yarattığı baskıyı hiç konuşmuyoruz gerçekten.” (KADIN)

Konu hakkında bir diğer kullanıcı konunun net bir şekilde anlaşılmasının sağlanması amacıyla hem erkeğin hem de kadının toplumdaki rollerinin eleştiri konusu olduğu bir kitap önerdiği görülmektedir:

““Kadının Hiç mi Suçu Yok” kitabında hwm erkeklerin hem kadınların aile ve toplum içindeki davranışları çok güzel eleştiriliyor. Hatta birçok kadının erkeklerin hem değişmesini isteyip hem de duygularını ifade etmeyen sağlıklı bir insan rolündeki beklentilerini de eleştiriyor.” (KADIN)

Kimi kullanıcılar gönderiden yola çıkarak feminizm ve maskülizmi kıyaslamışlardır. Erkeğin haklarını savunanın feminizm değil maskülizm olduğunu ifade etmişlerdir:

“Feminizm erkek haklarını savunmaz erkek haklarını savunan hareket maskülizmdir.” (ERKEK)

“Mansilunmu ne vardı bizim hakları arayan unuttun neydi” (ERKEK)

“Zaten feminizm erkekler için harika birşey kadınları mahvediyor kızlar...” (ERKEK)

“hocam yanlıştınız var feminizm erkek baskısına ve şiddetine karşı kadının özgürlük hareketidir.” (KADIN)

Yapılan bazı yorumlardan ataerkil zihniyetin kullanıcılar tarafından içselleştirilmiş olduğu, pekiştirildiği, erkek üzerindeki cinsiyetçi rollerin kullanıcılar tarafından yeniden üretildiği görülmektedir:

“Duygusal erkekler bile erkek kelimesinden soğumaya yeter bitkilerin müzik dinlediğinin farkına vardığımız bi çağda” (KADIN)

“Ve sonuç hiç bir kadın evini geçindiremeyen,depresyona giren zayıf sürekli ağlayan edilgen bir erkekle beraber olmak istemez bu kadınların saçma sapan muhalefet olsun diye savundukları bir.şey güçsüz bir erkeği kaç kadın ister?” (ERKEK)

“kendi problemlerine cozum bulamayan surekli yaninizda aglayan siz bi sikintinizden bahsetmek istediginizde kendi dertleri yuzunden sizle ilgilenemeyen parasi olmayan siska bi erkegi bu sayfadaki hicbir kadın umursamaz sorry :(“ (ERKEK)

“Sonuncusu dogru erkek dedigin guclu olmak zorunda ve 300 kg deadlift atmak zorunda” (ERKEK)

“Hepside doğru erkek demek güç ve liderlik demek TC anayasası bile diyor erkek ailenin reisidir diye” (ERKEK)

Erkeklerin de ataerkil zihniyetin baskısına maruz kaldığını açıklayan, onların da haklarının savunulması gerektiğinin belirtildiği gönderilere bir kadın kullanıcının yaptığı yorum dikkate değerdir. Yorumun çözüm sağlamayı amaçlayan bir yaklaşımdan uzak bir yorum olduğu görülmektedir:

“Üfffff erkeklerin ağlayamaması da ne kadar önemli bi hak ihlali bi kerdeşim” (KADIN)

Son olarak kimi kullanıcıların ise ataerkil düzeni devam ettirenin, ataerkil kültür yapısının devamını sağlayan tarafın kadınlar olduğunu savduklarını belirtmek gerekmektedir. Bu doğrultuda bu kullanıcılara göre yapılması gereken ilk şeyin kadınların yaptıkları eylemlerin eleştirilmesi olduğu belirtilmektedir:

“Bu sadece en vasat insanın bile görebildiği kısım. Bir de en eğitimlinizin bile görmenin işine gelmediği daha ciddi durumlar var. Ve feminizm esasen ataerkil düzenle uğraşiyor ise aslında kadından çok erkeğe eğilmek zorundadır. Bunlar için de her şeyden önce kadınların kendilerini daha fazla tanıyıp frontal lobunu geliştirmeyi bir erkek işi olarak görmeyip güdüleri üzerinde daha çok hakimiyet kurmak zorundadır. Lafta güzel, medeni, demokrat tavırları destekleyip arka planda tam tersi maskülen tavırlarla fingirdeşip uysal tipleri makyevelist tarzda kullanılacak obje olarak görecekt kadar narsisistik davranırlarsa her şey çok daha kötü olacaktır. Kaç yıllık radikal feministim ilk defa feminizmin tehlikeli olduğunu

düşünmeye başladım. Artık eleştiri oklarını biraz da kadınlara çevirmemiz gerekiyor.”
(ERKEK)

“Aslında belki farkında değiliz ama en büyük sorumluluğu erkeklere yüklüyoruz ve onlar hep güçlü olmak zorundaymış gibi davranıyoruz... Buda egoştlık ve mükemmelliyetçiliği beraberinde getiriyor bi tık... Böylelikle de toplumsal sorun olan kadının alt düzeyde görülmesi baskı emir altında kalması gibi sonuçlar doğuruyor... Ve ne yazıkki biraz daha derine inince bu eskilerden sure gelen bir gelenek görenek olarak toplumumuzun kadınları yapıyor malasef... Acı ama gerçek... :)” (KADIN)

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların her ay düzenli şekilde oldukları, sağlıklı bedenlerinin göstergesi olan, yani son derece doğal bir döngü olan regl, Türkiye’de ve diğer pek çok ülkede hala önemli bir tabu olarak görülmektedir. Bu durum kadınların regl dönemlerinde hijyenik ürünlere erişimini zorlaştırması nedeniyle hem ciddi sağlık problemlerine neden olmakta hem de kadınları sosyal olarak geri plana itmektedir. Regl olmanın ayıp veyahut kirli bir şey olmadığı konusuna dikkat çekmek isteyen hesap bunu çeşitli istatistiksel verilerle de destekleyerek kullanıcılarla paylaşmıştır. Gönderilere gelen yorumlar dikkate değerdir.

Regl bazı kullanıcılar tarafından toplumu ahlaksızlaştırdığına inanılan bir olgu şeklinde ifade edilmiştir. Regl döngüsü kadın için mahrem, saklanması gereken bir şey olarak görülmüştür. Bu döngüden sadece kadının eşinin haberdar olması gerektiği şeklinde yorumlar yapılmıştır. Bu kullanıcılar tarafından regl olmayı saklamak bir ahlak göstergesi olarak nitelendirilmiştir:

“Böyle diye diye toplumu edepsiz hâle getirdiniz zaten. Kadın dediğin kocasına özeldir onun regl olduğunu sokaktaki adam bilmesi kadar abesss bişey yok. Kadına özel bişey tabiki herkes bilecek ama bunu "ben regl oldum" diye herkese bildirmeye gerek yokk.” (KADIN)

“bu yazıyı yazan kişinin kafa yapısını anlayamadım bir insanın kişisel temizliğini, ihtiyaçlarını saklaması gayet normal, edepli ve nazik bir davranış. örneğin kişinin insanlar içinde tuvaletini yaptığını saklaması gibi aynını burada da yapabilir. kişinin tercihine bağlı tabii fakat dedim gibi bu kişinin nezaketini edebini gösteriyor bence. şahsen bu davranışınız bana çok kaba, medeniyetten uzak geliyor. büyükler tuvalete gideceği zaman sıçmaya gidiyorum yerine ayak yoluna gidiyorum dermis misal” (ERKEK)

“Arkadaşlar regl iğrenç ya da ayıp günah birşey değildir çok doğal ve sağlıklı olduğumuzu gösteren bir şeydir evet ama bu bizim mahremimiz elimizde pedi sallaya sallaya gezmemeliyiz ya da herhangi bir erkekle bunu açık seçik bir şekilde tartışmamalıyız tekrar söylüyorum kötü bir şey değil ama mahrem bir konu bu yüzden biraz daha dikkatli olunmalı”
(KADIN)

Yukarıdaki yorumlara karşılık bir grup kullanıcı da regl olmanın gayet doğal bir döngü olduğunu belirtmiş ve bunu saklamanın, bundan utanmanın yanlış bir şey olduğunu dile getirmişlerdir. Kendileri bu durumdan utanmadıklarını günlük hayatta karşılaştıkları olaylardan örnekler de vererek açıkça ifade etmişlerdir:

“Regli döneminde kendimi rahatsız hissettiğimde hastayım vs demiyorum açık açık regli nedeniyle keyifsizim gelemeyeceğim diyorum. Market alışverişinde pedi alışveriş sepetine rastgele atıyorum neresinde kalırsa artık kasadan geçerken hiç strese girmiyorum diğer temizlik malzemeleri ile birlikte poşete koyuyorum. Çantamda sadece diğer nesnelere temas edip kirlenmesin hijyenik dursun diye poşete koyuyorum ama poşet elime ne geçerse bazen şeffaf bazen market bazen eczane poşeti ne bulursam” (KADIN)

“Okula öğretmenlerin bile kendilerinden ped isteyen kızlara gizli saklı, yanında yönünde erkek öğretmen veya erkek öğrenci olmadığına emin olduğu bir yerde verdiği bir okulda büyüyen ben, şu an ısrarla siyah poşete koyalım diyen market sahibine ne münasebet bu ne terbiyesizlik diyerek çıkmıştım marketten. Reglin utanılacak/ayıplanacak bir şey olmadığınin farkında ortaokulda varmıştım. Ne yazık ki hala bunu ayıplanacak bir durum sanan "ogretmenler" var bu ülkede. Yazık!”(KADIN)

“Ne regl olmak ne de bunu konuşmak ayıp değildir, regl olmak kadın doğasıdır, doğaldır, doğurganlıktır. Asıl ayıp olan;böyle birşeyde dahi aklını ve kalbini kirlilikle doldurmaktır. Dünyaya gelmeden önce o utandığın rahimde olduğunu ve bunun o kanamanın sayesinde olduğunu unutma insan oğlu ,Kızlar pedlerinizi alırken ayıp bir şeymiş gibi saklamayın ekstra poşet ya da sarmak için gazete, kağıt bir şey istemeyin, utanmayın. Regl utanılacak bir şey değildir, [...]” (ERKEK)

Kimi kullanıcı görüşlerinde ise reglin tabulaştırılmasının sosyokültürel yapıya zarar vereceği, toplumun temelini altını oyacağına değinilmiştir. Bu yorumlardan kullanıcıların bu tabuları yıkamayan toplumların ilerlemelerinin mümkün olamayacağını düşündükleri anlaşılmaktadır:

“Tabular temelden çalınmış malzemeye benzer sürekli toplumun temelini zedeler ve bir çıkmaza sürükler” (KADIN)

“Önündeki bir kaç santimlik aletin daha ne işe yaradığını bile anlayamayan erkek çocuklarına ulu orta sünnet düğün törenleri yapılırken, kız çocuklarının, kadınların her ay elinde bile olmayan, doğal olarak yaşadıkları regl durumunun hâla utanacak bir olay olarak görülmesi ve konuşulmaması cehaletin ülkemizde ne kadar büyük bir boyutta olduğunu kanıtı. Varın siz düşünün gerisini.” (KADIN)

Kullanıcılardan bir kısmı ise gönderileri bilimsel ve bilgilendirici olmamakla eleştirmiş ve paylaşılan gönderileri “gereksiz” ve “afişe edici” olarak nitelendirmiştir. Yine kadınların regl olduklarını saklamaları buradaki bazı yorumlarda da ahlaklı olmakla ilişkilendirilmiştir. Ahlaklı olan kadınların yaşadıkları bu döngüyü sakladıkları ifade edilmiştir:

“Bende gerçekten bilimsel bişi var gibi okuyorum,bu saçmalıklara hala inanan varsa bırakın inansınlar zaten” (ERKEK)

“Ben de bilgilendirici post sanmıştım, üzdü.” (ANONİM)

“Bu ne salak saçma bir post ya bunlarla ilgili bilgilenmeye ihtiyacı olan kaldı mı gerçekten ?” (KADIN)

“Çok gereksiz bir manipülasyon paylaşımı olmuş , Kimse toplumda hayız gören hanımlara , pis veya hasta gözü ile bakmıyor , Fakat hanımlarda pireye kızıp yorgan yakmak misali , Hayız dönemlerini bayrak etmiyor ... Bunu neden bayrak etmediklerini anlayacak Hayâ ve Edebe sahip olablirseniz , orta halli ve İstikametli davranmayı öğrenebilirsiniz ... Topluma arka planda vermek istediğiniz ve asıl vurguladığınız " bunu bayrak edin" manipülasyonu nu Hanımlar da anlıyor , Hanımlar size alet olmaz ...” (ERKEK)

Yukarıda yer verilenlerin yanında reglin kirli bir şey olduğu da kimi kullanıcılar tarafından ifade edilenler arasındadır. Örneğin aşağıdaki kullanıcının reglin kirli olduğu kabulünü şiddetle savunduğu ve toplumun kültürüne ait olan bambaşka bir gelenekle bağdaştırarak yorum paylaştığı görülmektedir. Bu kullanıcının reglin utanılacak bir şey olmadığını ifade etmesine rağmen regli kirli bir şey olarak görmesi ve bunu abartılı bir biçimde anlatması dikkate değerdir:

“Bok da temiz o zaman biyolojik doğal süreç değil mi sonuçta abicim sırf savunmak için saçmalamayın madem kir değil bırakın üzerinizde dursun ped falan kullanmayın üstünde kalmasını bile istemediğiniz şeyi nasıl hijyenik diye adlandırabilirsiniz ya kanın her türlü pistir regl olup gurur duyanla kurban kanını alnına süren aynı derecede zeka gerilemesine sahiptir regl utanılacak bir şey olmadığı gibi övünülecek bir şey de değildir” (ANONİM)

Erkek bir kullanıcının kendisi ve hemcinsleri için öz eleştiri yaptığı bir yorum göze çarpmıştır. Bunun sağduyulu bir hareket olduğunu ifade etmenin yanında bu kullanıcının yalnızca hemcinslerini uyarmasının yeterli olmadığını, tabulara, kalıplaşmış yargılara sahip pek çok kadının var olduğunu da belirtmek gerekmektedir:

“Hâlâ açıkladığımız şeylere bakın, nasıl mal bir cins olduğumuz, kıt beyinli hasta ruhlu özürüldüğümüz için bu açıklamaları yapıyorlar, az akıllı olalım” (ERKEK)

Kimi kullanıcılar toplumun regl döngüsüne dair yarattığı kalıp yargıları, oluşturduğu tabuları içselleştirdiklerinin farkında olduklarını belirtmişlerdir. Bunu değiştirmek için çabaladıklarını ancak içselleştirilmeleri dolayısıyla kimi zaman bu kalıpları yeniden ürettiklerini dile getirmişlerdir. Bu kullanıcıların görece daha bilinçli oldukları söylenebilir. Bu gönderilerde verilen mesajlar gibi mesajların artacağı ve toplumun bu sayede bilinç kazanacağı da yine kimi kullanıcılar tarafından ifade edilenler arasındadır. Örnekleri aşağıda görmek mümkündür:

“Küçüklüğümden beri bunu 'hastayım' şeklinde ifade etmeye alıştırdım. Bazen hâlâ ağzımdan çıkıyor. Aksine regl olmak hastalık değil, olmamak hastalıktır. Umarım bilinçli bir nesil olarak gelecekte çocuklarımıza doğru bir şekilde öğretebiliriz.” (KADIN)

“Kadın olmak başlı başına saklanması gerektiği düşünülen bir canlı ataeril sistemde, regli konusunu yutuyor. Ama bu mesajlar arttıkça toplumda bilinçlenecek. Bir ara reglinin bir bebeğin doğmu için gerekli olduğunu ve kızlık zarının bebekken mikroplardan korunması için var olduğunu da paylaşır mısınız lütfen.” (KADIN)

Kullanıcıların bir kısmı ise toplumda regle yönelik oluşmuş kalıp yargılardan dolayı gündelik hayatta karşılaştıkları zorlukları deneyimledikleri bazı olayları örnek vererek anlatmışlardır. Hatta bir kullanıcı yaşadığı bir olayda eğitim seviyesi yüksek olan birinin bu kalıp yargıları desteklediğini gördüğünde yaşadığı şaşkınlığı dile getirmiştir:

“Ben marketten ped almıştım o sırada da sirtimde sirt cantası vardı. Pedi cantaya koymayı unutmusum annem bana diyo ki "kızım cantana koysana sunu? Ayıp bisey ya hani" anne sen de mi...” (KADIN)

“Bizim okulda bi kızın elinde sırf ped görmüşler diye bizim sınıfı şikayet ettiler kızın ağlamaktan gözü kurudu gerçekten iğrenç bi milletiz.; Erkek çocukları sünnet ederken sırf çocuğun cinsel organını kestiler diye altın takıyolar ama bı kız çocuğu regl oldumu piskolojik hatta cinsel şiddete uğruyor kadın veya kız olmak gerçekten çok zor birşey.” (KADIN)

“Bu ülkede okumuş, sağlık sektöründen eczacı “kadın” ların bile “regl ve ped kelimesini ayıp açıkça telaffuz edilemeyecek şey” olarak gördüklerine bilakis şahit oldum. Kadın değişirse herşey değişir” (KADIN)

Toplumdaki annelik ve babalık rollerine bakıldığında, anne, çocuğunun her zaman yanında olması gereken, her türlü bakımını ve bunun yanında evin tüm işlerini üstlenen, hayatından ve kariyerinden her daim fedakârlık etmesi gereken taraf olarak görülürken; baba, çocuğunun maddi ihtiyaçlarını karşılayan, eve para getirmek gibi “çok önemli” bir işi üstlenen taraf olarak görülmektedir. Ancak babanın çocuğun yetiştirilmesinde, en

azından dünyaya geldiği ilk aylarda bebeğinin yanında olmasının bebeğin gelişimi açısından oldukça önemli olduğu bilimsel olarak kanıtlanmış durumdadır. Bugün bu doğrultuda Türkiye dışındaki çeşitli ülkelerde babalık izni veren devletlerin ve şirketlerin sayılarının arttığı bilinmektedir.

Babalık izni konusunu paylaşımlarına taşıyan hesabın paylaşımında bulunduğu gönderilere kullanıcılardan bazıları eleştiride bulunmuşlardır. Eleştirinin nedeni ise babalık izninin yalnızca kadının faydasına olduğunun, erkeğin geri plana itilerek kadının yararının gözetildiğinin düşünülmesidir:

“Amaç erkeğin baba iznini desteklemek olsaydı şaşardım” (ERKEK)

Yukarıdaki duruma karşılık babalık izninin bazı ülkeler ve kurumlarca uygulandığını paylaşan gönderilere kullanıcılar tarafından büyük çoğunlukla olumlu, destekleyici yorumlar yapıldığı görülmektedir. Bu olumlu ve destekleyici yorumların çeşitli ikonlar aracılığıyla da ifade edildiği göze çarpmaktadır:

“Budur ! 🍌” (KADIN)

“Çok güzelli 🍌 🍌” (KADIN)

“Çok tebrik ediyorum bu uygulamayı 🍌” (KADIN)

“🍌 🍌 mükemmel” (ERKEK)

“Örnek bir uygulama olacak. 🍌” (KADIN)

Babalık izninin gerekliliğine ve önemine değinen kullanıcı yorumlarına bir örnek aşağıdaki gibidir:

“Bize 10 gün yetmemişti şuan 2 aylık bebeğimiz. Ameliyat olmuştu. E hastaneye git gör gel sonra eve geldi kızımız bunsefer ben süt sağdım eşim verdi ikimiz ten tene temas derken . anne babayı ayırıyorlar resmen. 10 gün babalık izni bitti 2 hafta yıllık izim sonra aile hekimine yalvardık 1 hafta rapor öylr en azından ilk zamanlar eşim benle kendisi kızıyla birlikte olmuştu. Çok gerekli cidden” (ANONİM)

Kimi kullanıcılar ise babalık izni konusunu Avrupa ülkeleriyle kıyaslamıştır. Avrupa'nın bu konuda ileri olduğu ve konunun Türkiye için uzak bir konu olduğu savunulmuştur:

“Avrupada hep olan bir insani hak. Turkiyede ise hayali malesef.” (ANONİM)

Babalık izni hakkının Türkiye’de uygulanmaya başlanması halinde kimi kullanıcılar bu uygulamanın olumsuzluklara ve suistimallere neden olacağını iddia etmişlerdir. Kullanıcıların iddia ettiği ortaya çıkabilecek o olumsuzluklar aşağıdaki gibidir:

“O izinde babalar tatil yapar,keşke çocuk baksalar...Anneye iki kat daha sıkıntı babanın evde olması” (KADIN)

“Türk erkeğine babalık izni verilse yüzde 80 i bu izni arkadaşlarıyla mangal partisi yaparak geçirir bence..” (KADIN)

“Adam olan zaten eşine yardımcı olur da gel de bunu adamım diye gezenlere anlat. O izne çıkar tatil yaparlar çoğu. Tabi aralarında iyileri de vardır babalığın bilincinde olan bisey diyemem” (KADIN)

“Yapmazlar yapmazlar kadına ayrı bir ek iş çıkarmayın” (KADIN)

Yukarıdaki kimi kullanıcının babalık izni tanınması durumunda ortaya çeşitli olumsuzluklar çıkabileceği tezinin aksini savunan ve bu kullanıcılara eleştirel yorumlarda bulunan kullanıcılar da bulunmaktadır:

“Ya yapmayın Allah aşkına yeni baba olmuş biri niye bebeğiyle vakit geçirmek istemesin. İnsan işte duramaz bir an önce eve gelmek ister. Babalık isteği yoksa zaten zorla çocuk yapmayın.” (KADIN)

“Hatta olmaması kadının iş hayatındaki yerini bile etkiliyor, hep çocuk bakımı kadının göreviymiş gibi düşünülüyor oysa ki eğer bu izin olsa toplumumuzda çocuklarına bakmak isteyen babalar olacaktır.👶👶👶” (KADIN)

Babalık izni uygulamasından memnuniyet duyan ancak uygulamanın daha sağlıklı işleyebilmesi adına birtakım önerilerde bulunan kullanıcılar da söz konusudur:

“Bu çok iyi bir uygulama,ama ben biraz daha modifiye edilmesinden yanayım.Cunki bakıyoruz her kes catir catir çocuk doguruyor.Ailelerin psikolojisi yerinde olmuyor ortaya da sorunlu hastalıklı çocuklar çıkıyor.Genel olarak bir ebeveynlik izni uygulaması baslatılmalı her ülkede.Cocuk funyaya getirmeden önce psikolojik testlerden geçinmeli,gerekiliyorsa tedavi olunmalı,gerekmiyorsa da ebeveynlik eğitimine alınmalılar.Cocukla ne yapip yapmaması gerektiğini bilmesi lazım.” (ANONİM)

“Bir de ebeveyn olma kursu lazım o babalara. Annenin yükünü hafifletmesi için ama 12 hafta öncesi olmalı” (KADIN)

Farklı cinsel yönelimleri ya da toplumsal cinsiyet kimliklerini kapsayan şemsiye bir kavram olan ve bir topluluğu ifade etmek için kullanılan LGBT, bugünkü kullanımıyla LGBTİQ+ içerisinde yer alan bireyler, günümüzde, yaşama hakkı da dahil olmak üzere çok sayıda insan hakları ihlali ile karşı karşıya kalmaktadır. LGBTİQ+ içerisinde yer almak ya da eş deyişle eşcinsel olmak toplum tarafından “hastalık, sapkınlık, suç, günah, anormallik” olarak görülmekte ve bu bireyler bu kavramlarla nitelendirilmektedir. Bu doğrultuda LGBTİQ+ topluluğu içerisinde bulunan bireylere yöneltilen negatif söylemlerin; kutsal olarak kabul edilen dini unsurlar, örf, adet ve geleneklerin meydana getirdiği toplum yapısının sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu sebeple eşcinsel bireylere gösterilen tepkilerin ve eşcinsel bireylerin kabul edilemez görülmesinin, toplumun dini ve kültürel yapısının doğurduğu ideolojik bir problem olduğunu ifade etmek mümkündür (Mumcu, 2023, s. 320-321).

LGBTİQ+ konusu ile ilgili paylaşımlara çok fazla etkileşim gelmiştir. Kullanıcıların çok büyük bir kısmının LGBTİQ+ ile ilgili paylaşılan gönderilere olumsuz yorumlarda buldukları görülmektedir. Kullanıcılar LGBTİQ+’ı desteklemediklerini ifade etmiş, LGBTİQ+’lı bireyleri ahlaksız, sapkın, sapık, saygı duyulması mümkün olmayan, ülkeyi terk etmesi gereken, dünyanın dengesini bozan kişiler olarak nitelendirmişler ve yorumlarını aşağılayıcı, hakaret içeren bir üslupla yapmışlardır. Hatta bu bireylerin öldürülmesi gerektiği şeklinde uç ve tehlikeli bir boyutta yorum yapan bazı kullanıcılar da bulunmaktadır. LGBTİQ+’lı bireylere dair de paylaşımlar yapan sayfayı sırf bu sebeple takip etmeyi bırakacağını belirten kullanıcılar da vardır. Yapılan bu yorumların örneklerini aşağıda görmek mümkündür:

“Desteklemiyorum saygıda duymaya ihtiyaç yok” (ERKEK)

“Yönelim değil hastalık lpg değil sapkınlık” (ANONİM)

“Cinsiyet eşitsizliği platformunda bu LGBT nin savunulması ne alaka insanların beynine böyle düşünceler sokarak hastalık olmayan bir iğrençliği sokamazsınız cinsiyet eşitsizliği demek erkek kadın eşitliği aynı olması için yapılan mücadele de bu tür şey savunulmaz” (ERKEK)

“Kardesim burasi turkiye burda yasiyorsan bu ulkenin kurallarina uyacaksınız sevmeyen varsa sgitsin kapi arda topitop topitop yasarsiniz orda” (ERKEK)

“saygi falan duymuyorum i.neliğe saygi duyulmaz ne b.k yerseniz yeyin evinizde bize ne siz i.neliginiz yayginlassin istiyorsunuz seytanlar” (KADIN)

“Lgbti destekçileri, umarım erkek çocuğunuzu başka bir erkeğin önünde domalmışken yakalarsınız” (ERKEK)

“İyi yapmışlar. Hepsini öldürmek gerekir zaten. Nerden geldi bu amk lpgsi ÷lkemize.” (KADIN)

“Allahın yasakladığı şeyleri hoşmuş gibi gösterenler insanları renklerden soğuttunuz,çekin o pisellerinizi çocuklarımızın üstünden cinsiyet eşitliği adı altında pisliklerinizi aklamaya çalışmayın.Takip etmekle hata ettiğim bir sayfaymissiniz sizde yazık,ama şunu bilin basaramayacaksınız!” (KADIN)

“Ahlaki rölativizmin batı insanına ne yaptığını gördük, şimdi sıra doğu insanında desenize.” (ERKEK)

Kimi kullanıcılar ise eşcinselliği ve eşcinsel bireyleri eleştirirken yaptıkları yorumlarda bazı bilimsel çalışmalara atıfta bulunmuşlardır. Söz konusu bilimsel çalışmalarda eşcinselliğin doğuştan gelmediği, eşcinsellikten bir hastalık olarak bahsedildiği, bunun ise tedaviyle normalleştirilebileceği tezi öne sür÷lmüş ve kullanıcılar yorumlarında bu ifadelere önemli oranda yer vermiştir:

“hâla eşcinselliğin normal olduğunu savunanlar varsa lütfen [@fitrathareketi](#) sayfasına bir göz atsın.bu sayfada doktor ,psikolog,psikiyatr,öğretmen, vs..gibi mesleklerde olan kişiler yönetici.onların bilimsel anlamda da tarihteki bu tarz vakalar hakkında da bilgilendirmeleri mevcut; Kolombiya Üniversitesi’inde Psikiyatri Profesörlüğü yapmış olan ve geçtiğimiz yıllarda ölen Robert Spitzer’in 200 eşcinsel denek üzerinde yaptığı araştırmalar, eşcinselliğin bir hastalık olduğunu kanıtladı. [...]” (ANONİM)

“Eşcinsellik normal birşey değildir bilim adamları araştırdı ve eşcinsellik mümkün olmadığını kanıtladılar. Çomarlar kudur diye boş yorum yapmasın ben sadece araştırıp yazdım buraya.” (ERKEK)

“Genetiği ve psikolojisi fitratına uygun tutan hiçbir insan bu güruha dahil değil. Bilimsel olarak Dna da böyle bir şey yok. Psikolojik açıdan incelendiğinde ise bu yönelim cinsel kimliğin oluştuğu çocukluk çağı ve sonrasında yaşanan olaylar/durumlar/aile/ve pek çok sebeple anlaşılabilir. Tabi bu yönelimi Psikolojik olarak aynı rahatsızlığı taşıyan psikologlar değerlendirmesiği zaman. [...]” (KADIN)

Bir kısım kullanıcı ise yaptıkları yorumlarda eleştirilerini kadın ve erkek olmak üzere yalnızca iki cins olduğunu belirten ifadelerle dile getirmişlerdir:

“ne kadar aglasanızda hala 2 cinsiyet var 😊” (ANONİM)

“2 cinsiyet vardır dostum” (KADIN)

“sadece kadın ve erkek var olduğu içindir. gerisi kabul edilemez.” (KADIN)

Yukarıdaki yorumlara ek olarak bazı kullanıcıların da LGBTİQ+’ın kadın hakları, kadın-erkek eşitliği ile ilgili olmadığını ve bu doğrultuda sayfanın amacı dışında hareket ettiğini belirten yorumlarda bulunduğunu ifade etmek gerekmektedir:

“LGBT'ye saygım var ama feminizm ve LGBT'nin ne alakası var hala onu kavrayamadım.” (ERKEK)

“Lgbt nin kadın hareketi olduğunu idda edenleri kınıyorum ve Cinsiyetlere yapılmış en büyük saygısızlık olduğunu belirtmek istiyorum 🤔” (ERKEK)

“Ben bu hesabın "kadın hakları" çerçevesinde takip ve destekçisiyim sanıyordum birden lgbtq'ya da destek edilirken buldum kendimi. Amacım bu değildi, rota şaşmış ben burada ineyim geminizden. Zira artık benim gemim değil.” (ANONİM)

“Sayfanın hedefi LGBT.. adınızı niye KIZ kelimesinin arkasına saklıyorsunuz(burada korkunuz kimden)” (KADIN)

Aile, Türk kültüründe oldukça önemli bir kurumdur. Toplum tarafından kutsal olduğuna inanılır. LGBTİQ+ konusunda paylaşımlarda bulunan sayfaya gelen olumsuz yorumlardan bir kısmı da LGBTİQ’ın ve LGBTİQ+’lı bireylerin aile ve toplum yapısını bozan, toplumu cinsiyetsiz olmaya sürükleyen, aile ve toplum kavramlarını zedeleyen, bu kavramlara zarar veren, içini boşaltan ve yok etmeye çalışan bir olgu olduğu yönündedir:

“Yakında nötr insana doğru gidiyorlar.ne erkek ne kadın.burada amac aile birliğini yok etmek gecmisi unutturmak kültür ve gecmisle bağlarımızı koparmak.” (KADIN)

“Aile yapısı da bozuldu ne güzel haber gerçekten” (KADIN)

“TOPLUM CİNSİYETSİZLEŞECEK YAPMAYIN 😞😞 (!)” (KADIN)

“Toplum yapısını bozacak durumlar kabul edilmemeli.” (KADIN)

“Lpg ye karşıyım bu tür tüm oluşumada toplumlari yipratmaktan başka bir şey değil” (ERKEK)

Konuyla ilgili eleştirel yorumların önemli bir bölümü de kullanıcıların LGBTİQ+ konusunu din ile ilişkilendirmesi, yorumlarını din unsuru üzerinden paylaşmasına yöneliktir. LGBTİQ+, kullanıcılar tarafından ‘haram’ olarak nitelendirilmiş ve dine aykırı bir kavram olarak görülmüştür. Kimi kullanıcılar bunu yorumlarında dini ayetlere yer vererek ifade etmiştir. LGBTİQ+’lı olmak ve ona destek vermek bazı kullanıcılar tarafından İlahi Yaratıcıya karşı gelmek şeklinde de anlamlandırılmıştır. Bu konunun

memleketin sizler gini cehalet yoksunu ipnelere bu vatanda devlete hakaret etsin polise askere küfür edecekseniz Fatih Istanbulu 23 yaşında aldı siz ve sizin gibiler 23 ünde 20 sinde ipne oldu vay bee sonrada eşitlik ve saygıdan bahsedeceksiniz” (ANONİM)

LGBTİQ+ ile ilgili paylaşılan gönderilere yazılan yorumlardan bir kısmında ise kullanıcıların LGBTİQ+’tan çocukların etkilendiğini ve kavramın çocukları eşcinsel olmaya özendirildiğini dile getirdiği görülmektedir. Bu sebeple kullanıcılar çocukların olumsuz etkilenmesi üzerinden LGBTİQ+’a ciddi anlamda tepki göstermişlerdir:

“Yavaş!!! LGBT... Olayını oyuncaklara kadar indirgedilerse demek ki gözlerini çocuklarımıza diktiler!” (KADIN)

“Demek ki Dünya’dan haberiniz yok sizin. Neler dönüyor farkında değil misiniz? Yurt dışında 8-9 yaşında çocuklar cinsiyet değiştiriyor, bu özendiriliyor! Bazı ebeveynler çocuklara 2-3 yaşından itibaren cinsiyet değişimi için hormon verdiriyorlar. Sizin bunlardan haberiniz yok mu? Nerede yaşıyorsunuz? Bugün orada yarın burada! İnsanlar tabi ki buna karşı çıkacak. Her şeyden haberiniz varmış gibi davranıp bu kadar at gözlüğü takmış olmanız da ayrı bir şey.” (KADIN)

“Gençleri zehirlemeye devam edin...iğrençsiniz!! bir çocuğun evde anne ve babasını görmek yerine babasının cinsel tercihim deyip eşini boşamasıyla o çocuğun evde iki baba görmesi ne kadar iğrençse o kadar iğrençsiniz!!!” (KADIN)

“Bu kişilerin seçimidir elbette ama bu ülkede Lgbt normalleşemez çocuklarımıza bunu empoze edemezsiniz tutuklanmaları yerinde bir karar” (KADIN)

LGBTİQ+ ile ilgili gönderilere eleştirel ve olumsuz yorumlarda bulunan kullanıcılar olduğu kadar LGBTİQ+’a ve LGBTİQ+’lı bireylere destek veren yorumlar paylaşan, eşcinselliğin doğuştan geldiğini, sonradan kazanılan bir şey olmadığını, önemli sayılacak şeyin ‘insan’ olmak olduğunu belirten kullanıcılar da bulunmaktadır. Bu kullanıcıların LGBTİQ+’a yönelik nefreti anlamlandıramadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca tecavüz konusu gibi bu konudan daha önemli ve daha tartışılabilir konular olduğu da ifade edilenler arasındadır. Konuyla ilgili eşcinsel bireylerin kazandığı haklara dair paylaşılan gönderilerde sevincini paylaşan kullanıcılar olduğu görülmektedir. Olumsuz yorumlara nazaran görece daha az olan bu yorumlardan bir kısmı aşağıdaki gibidir:

“Şu an şurda hiç bir işe yaramayacak paragraflarca yazılan yotum var hepsi de iğrenç nefretlerini kusmak için , onlar size zarar vermiyor , 1999 da dünya sağlık örgütü eş cinselliğin de hastalık olmadığını kabul etmiş . Nedir bu nefret ya?” (ANONİM)

“Vay canına! Bu çok güzel bir haber! ☺” (KADIN)

“🚩🚩🚩🚩❤️❤️❤️” (ERKEK)

“Öyle derin bi bilgim yok ama insanlar bana zarar vermiyor yani yeterince adil” (KADIN)

“Lgbtq+ hakları insan haklarıdır. ❤️” (KADIN)

“Tecavüzcülere şu kadar kafa yormadınız” (KADIN)

“Ülkenin tek derdi de buydu zaten, ekonomiyi, adaleti bıraktık gökkuşağı ile ilgileniyoruz, bırakın isteyen istediği gibi yaşasın mk” (ERKEK)

“Çocuklarımızı olumsuz etkileyen bunlar değil. Cahilliğinizdir.” (KADIN)

“bir insanın hisleri, yönelimi sadece onu ilgilendiren şeylerdir. dinde yasak olduğunu savunup, lgbti+ üyelerine şiddet uygulayan, hakaret eden, yok sayan, küfür eden, aşağılayan, öldüren, intihara sürükleyen insanlara soruyorum: bir insana şiddet uygulamak, rencide etmek, öldürmek dinde yasak değil mi? günahsa onun günahı, sevapsa onun sevabı. işiniz olmayan yerlere burnunuzu sokup okumadan etmeden bunun bir hastalık, sapkınlık olduğunu savunmayın. desteklemek zorunda değilsiniz, ancak saygı duymak zorundasınız.” (KADIN)

6.1.4. Kadınların Güçlenmesi ve Rol Modelleri

Kadınların güçlenmesi ve rol modelleri adlı bu başlıkta, kadınların güçlenmesini, özgüvenlerinin artmasını, motivasyonlarını sağlamayı amaçlayan gönderilere gelen kullanıcı yorumlarının yanında rol model olarak gösterilen ve gerek tarihsel süreçte gerekse de bugün her alanda iz bırakmış kadınların hikayelerinin paylaşıldığı gönderilere gelen kullanıcı yorumları ve feminist bilinci yükseltmek adına feminizmi, kadınların var olma ile eşitlik mücadelesini konu alan kitapların ve filmlerin önerildiği gönderilere gelen kullanıcı yorumları incelenmiştir. Bunun yanında hesap tarafından podcast yayınları, sinema yayınları yapılmış; kullanıcıları da harekete çağıran, farkındalık oluşturmayı amaçlayan online eğitimler, kampanyalar, yarışmalar, çekilişler, etkinlikler, projeler düzenlenmiş, yine farkındalık amacıyla kullanıcıların kendileri üzerinde uygulayabilecekleri testler hazırlanmıştır. Bu konular ile ilgili gönderilere gelen yorumlar da yine çalışma doğrultusunda incelenenler arasındadır. Ana konuyla ilgili gönderilere gelen yorumların çok büyük çoğunlukla olumlu olduğu ve geri dönüşlerden anlaşıldığı üzere kullanıcılar üzerinde pozitif etkiler yarattığı gözlemlenmiştir.

Başarılı olmuş, tarihte iz bırakmış olan kadınların hikayelerinin paylaşıldığı gönderiler kullanıcıların ve özellikle kadın kullanıcıların büyük çoğunlukla desteklediği, gururlandığı, örnek gösterilmesi gereken başarılar olarak görülmüştür. Kadın kullanıcılar

genel olarak “kadının gücü, istendiği takdirde her şeyi yapabilme potansiyeline sahiplikleri” üzerinden yorumlarda bulunmuşlardır. Örnekler aşağıdaki gibidir:

“helal olsun böyle insanlar lazım işte bu ülkeye , daha bugün haberlerde boşandığı karısını döverek öldüren adamın iyi halden ceza indirimi aldığını duydum. değişimi, bilinçlenmeyi çekirdekten yeniden başlatıp değiştirecez bu düzeni kız çocuklarımıza kendini korumayı boyun eğmemeyi ,erkek çocuklarımıza adam olmayı kadının değerini bilmeyi öğretecez bu ülkede hala umut var..” (KADIN)

“Kadınların azmi... Erkeklerin dahi yapamayacağı şeyi, tek başına herşeyi yapabilendir kadın....Tebrik ederim” (KADIN)

👏👏 ya canı gönülden tebrik ediyorum gerçekten bizler mükemmel varlıklarız böyle kadınlar var oldukça güzel nesillere sahip olacağız inanıyorum ben ❤️” (KADIN)

“Negüzel böyle başarmış hayat hikayeleri okumak insana umut vadediyor👏👏👏👏👏” (KADIN)

“Kadının gücünün sınır tanıyamayacağını çok güzel bir örneği. 👏👏👏” (KADIN)

Kullanıcıları bilgilendirmek, bilinçlendirmek amacıyla paylaşılan kitap ve film önerilerinin yer aldığı gönderiler yine özellikle kadın kullanıcılar tarafından büyük oranda olumlu karşılanmıştır. Kullanıcılar önerilen kitap ve filmleri okuyup izleyeceklerini belirtmiştir. Ayrıca kullanıcıların söz konusu kitap ve filmleri yakın çevrelerine tavsiye ettikleri dikkati çekmekte, bu içerikten yararlananların ise bunu yorumlar yoluyla belirttikleri de görülmektedir. Bunun yanında söz konusu içeriklere katkıda bulunan, başka filmler ve kitaplar öneren kullanıcılar da göze çarpmaktadır:

“Ben de Demir Çeneli Melekleri öneririm. Çok daha güzel bir film.” (KADIN)

“[...] izleyelim mi? 😊” (KADIN)

“Muhteşemdir kaç defa izlediysen aynı heyecan 🙏” (KADIN)

“Bu seriyi çok güzel düşünmüşsünüz” (KADIN)

“İzlemek için sabırsızlanıyorum! Tavsiye için teşekkür ederiz! ❤️” (KADIN)

“Çoğunu bildiğim bazılarını okuduğum için gurur duydum 😊 keşke herkese okutabilsek bir farkındalık yaratmak için paylaşmalıyız 🙏” (KADIN)

“Fatma Aliye'nin Refet kitabını da tavsiye ederim. Refet'in herkese karşı mücadelesi bilinmesi gerek. Fatma Aliye'de kendini yetiştirmiş mükemmel bir kadın.” (KADIN)

Motivasyon sağlamayı ve kadınların özgüvenini, cesaretini artırmayı amaçlayan paylaşımlar ise en çok “👉👉”, “👉👉👉👉” şeklindeki ikonların kullanıldığı yorumlar almıştır. Ek olarak kullanıcılar bu gönderilerin kendileri üzerinde yarattığı pozitif etkiden bahsetmişler, bunun için ise hesap yöneticisine teşekkürlerini iletmişlerdir. Ancak gerçek hayatta karşılaşılan durumlarla hesabın paylaşımlarının uyummadığını düşünen, bu durumun düzelmeyeceğini savunan, bunu kabul edip benimseyen kullanıcılar olduğu da gözlemlenmiştir. O paylaşımlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

“Neden bilmiyorum ama bu sayfa beni mutlu ediyor” (KADIN)

“Tam da ihtiyacım olan günde❤️” (KADIN)

“Bu iyi geldi💜” (KADIN)

“Duygularımıza tercüman oldunuz teşekkürler👉😊” (KADIN)

“Tam da doğru zamanda çıktı karşıma...❤️🌸Teşekkür ederim [@kiz_basina](#)” (KADIN)

“Kusura bakmayın ama asla böyle olmuyor oldurmuyorlar etek boyundan gezdiğim saatlere arkadaşlarıma ve makyajıma kadar müdahale edilen bir coğrafyada yaşıyorum. Kötü bir kaderim var sanıyordum ama Türkiye de kadın olduğum için bunları yaşadığımı fark ettim. Sen ben bilinçliyiz tamam gel de bunu annene kabullendir annenin dıdısının dıdısına kabullendir pantolon giyersen akşamüstü gezebilirsin ama etek giyersen hava kararmadan evde ol diyen iş görüşmesine giderken ooo etek giymişsin kesin seni alırlar diyen insanlarla aynı ortamda yaşıyoruz . Coğrafya kaderdir” (KADIN)

6.1.5. Şiddet Karşıtlığı

Kadına şiddet olayları ve kadın cinayetleri son yıllarda dünyada ve Türkiye’de önemli ölçüde artış göstermiştir. İstatistikler her 10 kadından 4’ünün şiddet mağduru olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Buna paralel olarak, bugün Türkiye’de 2010 yılından bu yana kadın cinayetlerinde son on iki yılın en yüksek rakamlarına ulaşıldığı, 3 binden fazla kadının erkek şiddetine maruz kalarak yaşamını yitirdiği belirlenmiştir (http-21).

Şiddet karşıtlığına dayalı gönderilerin hesap tarafından en çok paylaşılan ve kullanıcılar tarafından en fazla yorum alan paylaşımlar olduğu göze çarpmaktadır. Kadın cinayetleri, bu başlık altında diğer konulara oranla etkileşimin en yüksek olduğu konudur. Kadın cinayetleri ile ilgili paylaşılan gönderilerde yaşama hakkı elinden alınan kadınlar hesap tarafından gerek istatistiklerle gerekse de katillerinin yargılama süreçlerinin adaletsizliğinden yakını olarak kullanıcıyla paylaşılmıştır. Bu noktada yorumda bulunan

kullanıcıların da hesabın söylemlerine paralel yorumlarda buldukları görülmektedir. Kullanıcıların büyük bir kısmı katili ve mevcut yasaları kınayıp lanetleyen yorumlarda bulunurken, bir kısmı da öldürülen kadınları suçlu gören ve şiddet dilini meşrulaştıran yorumlarda bulunmuşlardır. Kimi kullanıcılar da Türkiye ile Batı ülkeleri arasında kıyaslamaya girişmişlerdir. Bunu yaparken ülkenin başarısız olduğunu iddia edenler ile Batı'nın ve konu hakkında başarı gösteren diğer başka ülkelerin yasal düzenlemelerinin, konuya bakışının örnek alınması gerektiğini savunan kullanıcılar olduğu gibi bu ciddi sorunun çözüme kavuşturulması için idamın getirilmesi gerektiğini savunan kullanıcıların sayısının da yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bazı kullanıcılar ise konunun çözüme kavuşturulması için kadının sesini çıkarması, susmaması gerektiği yönünde yorum yapmıştır. Ayrıca küçüklükten başlayarak hem kadına hem erkeğe konuyla ilgili eğitim verilmesi, hiçbir sebeple kadının giyimi, yaşantısı üzerinden kendisini suçlayan ve cinayeti meşrulaştıran söylemlerde bulunulmaması gerektiği de yine kullanıcılar tarafından ifade edilen görüşlerdendir:

“[...] “Ben ne yapabilirim ki?” demeyin. Sesinizi çıkarın. Sosyal medyada gördüğünüz, okuduğunuz her türlü kadını şiddeti paylaşın. Susmayın! Bilgilenin, bilgilendirin. İtiraz edin! Aslında en basiti kendinizden ve çevrenizden başlayın. Kadın kadının kurdu olmasın artık. Kendi cinsinizi tehdit olarak görmekten vazgeçin mesela. Yanınızda hiçbir kadın için kötü konuşmayın. Hiçbir kadını ‘hafif’ olarak sıfatlandırmayın. “Ama o da hak etti canım” demeyin! Kılığın kıyafetini, saçının rengini, kahkahasını, ilişkilerini, namusunu, kilosunu, bekarlığını eleştirmeyin. Kadınlara destek olmayı görev edinin. Çevrenize bakın, kullandığınız lisana dikkat kesilin. Sadece sevdiğiniz kadınları değil her kadını önce siz koruyun. Eğitimlerine katkıda bulunun. Haklarını öğrenmesini sağlayın. İş verin. Yüreklendirin. Anlayın. Yalnız olmadıklarını hissettirin. İlle de bir derneğe üye olmanız, paralar bağışlamanız, avukatlık yapmanız gerekmez bunun için. Kendinizi, bakış açınızı değiştirin. Erkek çocuklarınızı her kadına saygı göstermesi gerektiğini aşılayarak yetiştirin. Kız çocuklarınıza özgüven verin, korkmamalarını, susmamalarını söyleyin. Bu hepimizin meselesidir. Bu bugünümüzün ve geleceğimizin meselesidir” (ERKEK)

“Yasa çıkmadığı sürece patlasak bişey yapamayız.. ya idam yada halkın eline verilecek bu iblisler..” (KADIN)

“İdam gelsin kadın cinayetine bak bakalım elleri kalkıyor mu inşallah gelsin cana can” (KADIN)

“Dünya daha ne kadar kötü olabilecek? Bu gözler en fazla ne görecektir? Nutkum tutuluyor. Yüreğim kaldırmıyor. Sizi nasıl anne babalar yetiştirdi? Siz hiç insanlık nedir bilmediniz mi?” (KADIN)

“ne alaka aq. salak saçma paylaşımlar yapmayın olm. gidin bakın bakalım başka ülkelerde kadına nasılda psikolojik şiddet var. intihar eden edene. mal mal yorum yapıyorlar anca” (ERKEK)

“Helede bazı hemeinslerimizin Allah bilir ne yaptıda adam öldürdü denildiği bir dünyada söylenecek söz yok 😞😞😞” (KADIN)

“Bugün haberler de gördüm içim acıdı ya insan değiller kadına şiddet gösteriler allah ellerini ayaklarını felç etsin” (ERKEK)

“Reddetti diye olduğunu kim diyor?” (ERKEK)

Bazı kadın kullanıcılar kendi deneyimlerini paylaşmışlar, kendi deneyimleri üzerinden katillere ve mevcut düzene tepki göstermişlerdir:

“Ben ayrıldım eşimden ve bana şu duayı ettirmeye kimsemin HAKKI yok diyorum neyseki öldürmedi,teşebbüs etmedi.arkş ayrılıyor evinden kovuldu oda eşyayı alıp çıktı,eşi dava açabiliyor eşya kaçırdı diye neymiş sadece giysilerini alıp çocuğunda bırakıp çıkıcakmış,bu gücü bu hadsizliği Nasıl nereden buluyorlar?kadınlar kimsenin el kiri,namusu,malı değildir.kadını korumayan yasa da yasa değildir.” (KADIN)

Kimi kullanıcılar kadınların kendini korumak için yakın dövüş sporları ve silah kullanmayı öğrenmesi gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. Bunun yanında kadın cinayetlerinin kökeninde ailenin kutsallığı inancının toplum tarafından fazla önemsenmesi durumunun yattığını söyleyen kullanıcı yorumları dikkat çekmektedir:

“Kizlarınıza büyütürken yakın dövüş ogretin Silah kullanmayı Kendini korumayı Susmamayı kabullenmemeyi Laftan anlamayana kaba kuvvet kullanmayı öğretin Yoksa kaniyla yardım yazisi yazar yazdirmayin Ben artik eğitim ogretim olayindan vazgeçtim Dövüş sporlarına yazdirin kizlarinizi!” (KADIN)

“[...] Bakın bu ülkenin "aile kutsallığına zeval gelmesin" düşüncesi, tüm şiddetin ve öldürmelerin üstünde. Bu kutsallarla, ölüm çılgılığı atılıyor. [...]” (KADIN)

Sayısı azımsanamayacak bazı erkek kullanıcılar ise öldürülen kadınlar kadar hatta daha bile fazla erkeğin de öldürüldüğünü ve hesabın paylaşma konusunda ayrımcılık yaparak öldürülen erkekleri paylaşmadığını, paylaşması gerektiğini belirtmişlerdir:

“Peki son 48 saatteki erkek cinayetleri onlar soz konusu bile olmuyor ne olmus 81 milyon nufuslu ulkede 7 bayan öldü diye belki 100 tane erkek ölmüştür 48 saatte” (ERKEK)

“aynen bro erkekler sadece siddet yapar siddete ugramaz veya olay yasamaz cunku erkektir 😊” (ERKEK)

“çok üzücü olayların, umarım herkes hak ettiği cezayı alır fakat unutmamakta fayda var, türkiyede 1 kadın cinayete kurban gidiyorsa 4 tane de erkek cinayet kurbanı oluyor. her ismini duyduğunuz bir kadın kurban için ismini hayatınızda herhangi bir platformda duyamayacağımız 4 tane daha kurban var.” (ERKEK)

“2020de cinayete kurban giden erkeklerin sayısı nerede? Pozitif ayrımcılık ile hiçbir yere varamazsınız. Öldürülen erkeklerin sayısı her zaman daha fazla oldu ve öyle olmaya devam edecek, tabii kimse ses çıkarmadıkça.” (ERKEK)

“Toplumda sadece kadını incelemekte ayrı bi beyin eksikliği öldürülen erkekleri de yazın mağdem çok duyarlısınız?” (ERKEK)

Yukarıdaki yorumlara karşılık kullanıcılardan bazıları ise erkeklerin “erkekler de öldürülüyor”, “kadın cinayetlerini işleyen erkeklerin suçları tüm erkeklere mal edilemez” şeklinde yorum yaptıklarını ifade ederek bu yorumlara tepki gösteren açıklamalarda buldukları görülmektedir:

“Şimdi başlayacaklar "Bir yaptığı tüm lere mâl edilemez"çiler...” (ERKEK)

Kullanıcılardan bazıları ise gönderilerde öldürülen kadın yerine öldüren katilin fotoğrafının paylaşılması gerektiğini savunmuşlardır:

“Kızın değil katilin resmini koyun” (KADIN)

“Yapanın da yüzünü paylaşsanız keşke” (KADIN)

Bir katil tarafından yaşama hakkı elinden alınan kadınları cinsiyetçi bir dil kullanarak suçlayan, cinayeti meşrulaştıran kullanıcılar da bulunmaktadır. Bu kullanıcı yorumlarının fazlalığı dikkate değerdir:

“BİR İNSAN SUÇ MAKINASININ EVİNDE NEDEN KALIR? [...] Bu intiharın farklı bir versiyonu. O şahıs belli ki aile terbiyesi almamış insanlıktan bir haber vicdansız adı birisi kaç kişinin canını yakti neden onunla konuşma gereği bile duyarsın ki? Evine gidip kalmak ayrı bir konu. Hepimiz ona lanet okuyup ölmesini bile isterken hangimiz suan cikip ben onun evinde kalacağım der kim bile bile gider allah askına?” (KADIN)

“Yolda görsen selam vermemen gereken biriyle hangi akılla mantıkla sevgili olursun” (ERKEK)

“Kızlar dada hiç akıl yok. Böyle bir adamın yanında ne işin var. Daha çok duyarız böyle şeyler.” (KADIN)

“acıyı bilen herkes bunu duydu 1 defasında peki 2 kez kızlarımız neyine güvenerek bununla yatıyor 🤔🤔 bence burda suçlu bu kız ona neden bişey demiyoruz 🤔🤔 bile bile neden koynuna giriyor zaten suçlu” (ERKEK)

“Gerçekten kötü bir durum ölmeyi hak etmiyordu:(kız bile bile lades demiş erkek olsam şu lanetle arkadaş bile olmam nasıl sevgili olduysa kendi sonunu hazırlamış kız [...]” (KADIN)

“Abi göze almış kız sanırım. Gücü var diye bu tarz erkeklere tapmaya devam aga :D” (ERKEK)

“bir daha salınırsa bakalım bu sefer hangi 3 iq kız gidip kendini öldürtecek” (ERKEK)

“feministler ağlayabilir ay ben hafif keko maço erkek seviyorum demenin sonucu bu” (ERKEK)

Yukarıdakinin aksine cinayet sonucu yaşam hakkı elinden alınan kadını suçlu görenleri eleştiren kullanıcılar da aşağıdaki gibi yorumlar yapmışlardır:

“[#kadınaşiddettedurde](#) [#kadıncinayetlerineson](#) [#hertürlüşiddetehayır](#) desek de örtülü ya da açık erkek egemen mukteditler bu iğrenç eylemleri korudukça sonu gelmez ne yazık! Tabi bir de erkeğin yaptığını normalleştiren “Canım o da tahrik etmeseymiş!” (KADIN)

"Kadın kısmı bir erkeğin evine gider mi? Yok arkadaşımışta şuymuş buymuş"(🤔) "Dışarıda arkadaşlarıyla yemekten dönüyormuş, içki de içmiş🤔" ... gibi karanlık zihniyetlerden doğan karanlık yorumlardan kurtulmadıkça daha çok kadın cinayetine içimiz yanacak. Ama biz evde oturmayı kabullenmeyeceğiz, siz sapıklıktan kurtulmayı öğreneceksiniz! (" Siz"in muhatabı sadece erkekler olmuyor ne yazık ki) [#istanbulsözleşmesiyaşatır](#)” (KADIN)

“Hâlâ diyorlar ki "Herkes bu adamın katil olduğunu biliyor bu kız niye evine gitmiş niye beraber olmuş vs vs" ya Allah aşkına gece beraber kaldılar diyorsunuz ya yanında mıydınız? Belki tehtit etti? Belki kız evine gitmeyecekti zorladı? Belki kıza uyuşturucu kullandırıp akli yerinde olmadan evine götürdü? Neden bu tarafını düşünmüyorsunuz da katil olduğunu biliyor buna rağmen niye beraber olmuş diyorsunuz. Önceliğiniz bu katilin serbest bırakılması hâlâ elini kolunu sallayıp istediğine istediğini yapması olmalı. Kadının geceyi niye onunla geçirdiği değil.” (KADIN)

Yine burada da konuyu din ile bağdaştıran kullanıcılar bulunmaktadır:

“Cok aci uzucu bir olay artik insan oldurmek o kadar kolay olduki bu tamamen imam zayıfligidan geliyor mekanni cennet olsun rabbim ailesine sabir versin O polislerden biride sizmiydiniz polisin gözü önünde derken polisleri suçlarcasına sanki polislerin kalp gözleri açık kimin ne yapacağını bilecek” (KADIN)

“Neden bitmiyor ??? Neden mi ?çünkü Allah'ın kanunları izşenmiyor herkes nefsinin hevasına uymuş.haralar normalleştiriliyor” (KADIN)

“batıda daha çok sıkıntılar var.. ama kimse göstermiyor.. aslında herkes islama göre yaşarsa kadın durumu daha iyi olacak çünkü kadınlara saygı, değer ve hak veren sadece ve sadece islamdır” (ERKEK)

Kadın cinayetlerini toplumsal ve ahlaki yapının bozulmasıyla ilişkilendiren, bu bozulmaya neden olan şeyin de kitle iletişim araçları ve sosyal medya uygulamaları olduğunu savunan kullanıcıların yorumları ise aşağıdaki gibidir:

“Kadın sözleşmeyle korunmaz. Son 60 senede bilerek bozulmuş bir sosyal yapının sonucudur bu ve benzeri olaylar. İnsani ve ahlaki değerlerimize sahip çıkmalı, çocuklarımızı sağlıklı bir sistemle, sevgi içinde yetiştirmeliyiz. Çocukların youtube videosu izletilerek, tiktokla vs ile büyütülmesi ileriki yıllarda yıkımın daha da büyük olacağını sinyallerini veriyor. Bir an önce uyanmak lazım.” (KADIN)

“İlk başta normalmiş gibi TV dizilerinde kadına olan şiddete dur desek toplum olarak hergün yeni bir dizi ve hepsinin içinde ya kadına şiddet yada çocuğa şiddet tecavüz öldürmek millet olarak resmen bu acizlikten pirim kasıyor olmamız bunu normalleştirmek yerine bi dur desek bi kadın öldürüldü hop herkez bi paylaşım bi yazı akşama kadına şiddet olan dizi filim belki çocuğa darp tecavüz oyuncular güzel oynadı 🤔🤔 Bu kafalar bu senaryoları değişmedi sürece daha çok...” (KADIN)

Kimi kullanıcıların ise yaşanan kadın cinayetlerinin son bulmayacağını ifade ettikleri, konu hakkında umutsuz oldukları anlaşılmaktadır:

“Böyle post fln attınca ne olcak sanoyunuz hiç birşey degismiyo sadece duyar kasiyorsunuz.” (ERKEK)

“Ceza yok, toksik erkeklik övülüyor. Tv şiddet dolu, eğitim berbat. Siyasi söylemler argo. Avukat dâhi hem de karakolun dibinde cinayete kurban gidiyor, koruma tedbirleri yetersiz kalıyor. Ucu o kadar derine gidiyor ki.. Aile yapısı, ekonomi, eğitim, zihniyet her şey sorunlu.” (KADIN)

“emin olun sonunda da ceza almayacak ataerkil olan bu dünyada kadın için adalet yoktur olaylar evrilir çevrilir kadın hatili bulunur bu hep böyle oldu ve böyle olacaktır” (KADIN)

“Çomaristan eğitilmez” (KADIN)

Kadınların öldürülmesi ile ilgili tüm erkekler adına suçluluk duyan ve onlar adına tüm kadınlardan özür dileyen erkek kullanıcılar da dikkat çekmektedir:

“Ben bir erkeğim hatta gelişim çağındayım ve bana örnek olması gereken insanların yaptıkları kadınları öldürmek biliyorum ettiğim özür onları geri getirmez ama onlar adına özür dilerim ve bunu söylemekten çekinmiyorum etrafımda ki hiçbir kızı veya kadını incitmediğim için kendimle gurur duyuyorum...” (ERKEK)

“Her öldürülen, taciz edilen bir kadın bir çocuk veya kişi için çok özür dilerim umarım bizi affedebilirler çünkü devam etmesin de bizlerinde payı var bizim hep bu yolda beraber yurumemiz lazım 🙏🙏” (ERKEK)

“Yemin ederim ki erkek olduğuma o kadar utanıyorum ki kadınlar artık erkeklerden korkuyor ne yaparsan yap her zaman aklında ölmek oluyor bi kadının bu çok kötü bişey farkıma varın artık. Bir Kadına kendimi nasıl güvendiricem diye düşünmeyin zaten adam olun her şey anlaşılır Kadınlara kendi kızınız anneniz ve kardeşiniz gibi davranın durum gerçekfen çok ciddi umarım herkes en kısa sürede her şeyi anlar.” (ERKEK)

Yorumlardan kimisi ise hesaba yönelik eleştirilerdir. Gönderilerin bazısının dilinin hatalı ve ayrıştırıcı olduğu, şiddeti meşrulaştırmaya katkı sağladığı ve değiştirilmesi gerektiği, değişimin dilden başlayacağı savunusu bahsedilen yorumlardandır:

“Kardeşinin tedavi masrafları için diye özellikle belirtmeye gerek yok ki. herhangi bir sebep için sadece para kazanmak için de bir mekanda şarkı söylemekle uğraşabilir bir insan. Bu tarz vurgulu ifadelerin kadın hakları mücadelesinden uzak olduğunu hatta ket vurduğunu düşünüyorum. Sanki suçluymuş da kardeşinin tedavi masrafını karşıladığı için daha az suçluymuş gibi. Hiç gerek yok. Sanki namussuzmuş da kardeşinin tedavi masraflarını karşıladığı için daha az namussuzmuş gibi. İkiyüzlüce, böyle bir sayfanın bu gerekçeyi kullanması yakışmıyor.” (KADIN)

““Gece birlikte kaldıktan sonra...” Önce dil değişecek!” (KADIN)

Hesabın kullanıcıyı bilgilendirmek ve bilinçlendirmek üzere kullanıcılarla en çok paylaştığı şiddet türü flört şiddeti olmuştur. Çünkü hesap flört şiddetini diğer bütün şiddet türlerinin temeli olarak görmüştür. Kadın cinayetlerinde olduğu gibi flört şiddetine de çok farklı bakış açısı getiren kullanıcılar bulunmaktadır. Kullanıcılardan bazıları kendi hayatlarında yaşadıkları şiddeti aktararak diğer kullanıcılara uyarılarda bulunmuştur. Kadının şiddet karşısında boyun eğmemesi gerektiğini belirtmişlerdir:

“Bin katını yaşadım maalesef. Gittiğim yerlere adam göndermeler toplum içinde arayıp da seni seviyorum diye bağır demeler makyaj yapmayı kısıtlamalar saç rengine karışmalar arkadaş grubuma müdahaleler ayrılınca kız arkadaşlarıma tehditler çok şükür geçti bitti taviz

tavizi doğurur kimseye merkezmiş gibi yöneteninizmiş gibi davranmayın hayatınızın bütünü değil parçalarından biri olsun ki eğer yanlış parçaysa kurtulabilin.” (KADIN)

“ilacımı sakladı, aradım, bulamadım ertesi gün aynı yere koydu ve bana sağlam bir psikiyatriste gitmen lazım dedi” (KADIN)

“Yaklaşık 10 yıl önce bu sözleri söyleyen birisiyle bir süre nişanlı kaldım. Belki ilk zamanlar bu sözlerin iyilikten olduğunu düşünebilirsiniz. Fakat zaman geçtikçe büyük bir probleme yol açıyor. İlişkide ki tüm bağlar zedeleniyor ve kopuypr” (KADIN)

Pek çok kullanıcı -çok sayıda erkek kullanıcı- flört şiddeti mağdurlarının yalnızca kadınlar olmadığını, kadınların bu konuda üstün görüldüğünü, erkeklerin de bu durumdan ciddi manada etkilendiklerini ve onların karşılaştıkları şiddetin de hesap tarafından paylaşılması gerektiğini savunmuşlardır. Kimisinin bu doğrultuda deneyimlerini aktardıkları görülmüştür:

“Erkeklerle yapılan baskiyıda biraz ön plana taşıyın” (ERKEK)

“İstedğiniz güzel bir şey ama bu yolla bu kafayla kadınları üstün görmeye başlıyorsunuz feministin kökünü araştıran ne demeye çalıştığımı anlar zaten” (ANONİM)

“sadece kadınlara mı oluyor sanki ya” (ERKEK)

“Yalnız sadece flört şiddetine maruz kalan kadınlar değil. Flört şiddetine uğrayan bir çok erkekte var. Buna da dikkat çekmek istedim☺” (ERKEK)

“Ee bunu kadınlar yapınca peki ona birşey yok mu” (ERKEK)

“Kardesim daha önce şifremi vermediğim için terkedildim bu saydıklarını kadınlar da yapıyor haberiniz olsun” (ERKEK)

Kullanıcıların büyük bir kısmı ise hesabın gönderilerinde flört şiddeti olarak saydığı maddelerin şiddet unsuru olmadığını, söz konusu maddelerin her ilişki dinamiği içerisinde gerçekleşen ve ilişkinin ilişki sayılabilmesi için gerçekleşmesi gereken şeyler olduğunu, hesabın bu gönderilerde farkındalık oluşturmanın tersine insanları kışkırttığını belirtmişler, gönderilerin abartı olduğunu ifade etmişlerdir:

“Abartın ok” (ERKEK)

“Bundan karşı taraf gerçekten mutluydu birşey diyemessiniz zaten yani cidden bu soruları sormak şiddete giriyorsa merak ediyorum bu postu yapan kişinin nadil bir ilişkisi var merak etmeden şey etmeden şahsen ben sevdiğim hayatımı paylaşmak istediğim ona vakit ayırdığım birinin ne yaptığını ne gibi kıyaget giydiğini merak ederim..” (ERKEK)

“Bunlar şiddete mi giriyor ahahahaahhaahaha net 15 sene yemeye razıyım ozaman bi insana kiminlesin diye sormak şiddetmiş helal lan popüler feministler” (ERKEK)

“Bunlar yoksa ilişki olmaz bunu unutun” (ERKEK)

“Ortada kadına şiddet var diye hiç olmadık şeyleri de o şiddetin sebeplerindenmiş gibi gösterip aldatmaya yönelik şeyleri normalleştirme çabası bu bildiğin, kız arkadaşına da "yanında kim vardı" demek şiddetse vay anasını yani. Bi kısmı kabul hadi neyse ama bu gönderidekilerin %80 i gayet de aşkın doğasının bi parçası olan normal şeyler [...]" (ERKEK)

“ya saçmaladınız iyice, asıl hayatımdaki insan kim var yanında demezse, tek gitmemi umursamazsa sıkıntı vardır benim için” (KADIN)

“Şiddetin fizikseli psikolojik olanı maddisi manevisi hiçbir türü hiçbir canlı üzerinde uygulanması kabul edilemez kesinlikle.. Ama Yazılan tırnak içi cümleleri o kadar sembolik o kadar “Sağlıklı bir ilişkiden “ uzakki sadecr insanları gaza getirmeye yönelik söylenmiş sığ cümlelerden ibaret [...] Bilinçlendiricem ayağına insanları kışkırtmaktan vazgeçin bu hak savunuculuğu değil aksine o insanın “sağlıklı düşünme” hakkını elinden alıp nefret söylemleri üzerinde yoğunlaştırarak , gözünü gerçeklere kör hale getirmektir ..” (ERKEK)

Yine erkek kullanıcıların büyük bir kısmı hesabın şiddet olarak açıkladığı maddelerdeki davranış biçimlerini kadınların kendilerinin görmek istediğini ve talep ettiğini, kadının bunu bir sevgi gösterisi olarak algıladığını ve bu davranış kalıpları ile yaklaşılmadığında kendilerinin sevgisinden şüphe ettiklerini dile getirmişlerdir:

“Yapan erkeğe "şiddet gösteriyor" dersiniz, bunları yapmayan erkeğe de "sevgilim kesin beni aldatıyor, sevgilim artık beni sevmiyor" falan dersiniz. Gerçekten bazıları doğru evet ama %75'i boş. Aynısını kızlar, kadınlar yapınca haklı dersiniz.; evlenelim demek falanda şiddet onlarıda ekle fjsmfmsmxmddm bu ne olm” (ERKEK)

“Bunları demezen yapmazsan sen sevmiyorsun kıskanmayan erkek mi olur ne biçim erkeksin diyorlar bizzat yaşadım önce ne istediğinize karar verin erkekleri sonra suçlayın olmaz mı ? Ne yapacağımızı nasıl davranacağımızı şaşırılmış durumdayız en büyük mağdur biziz sizin kararsızlıklarınızı çekip üstüne sapık muamelesi görüyoruz üstüne tribinizi çekiyoruz üstüne bu saydıklarınızın hepsini en çok kadınlar yapıyor herkes düzelmeye düzeltmeye kendinden başlasın sonra başkasını yargılasın olmaz mı ?” (ERKEK)

“Ülkede şöyle bir algı var Türk erkeği kıskanır sahiplenir cümlesini bizim kızlarımızın bu gibi davranışlarla ölçtüğü için bu olaylar bu kadar fazla. Üzücü tarafı ise şu türk kızların çoğu böyle istedikleri için buna izin veriyorlar çünkü çoğu erkeğin böyle davranması onların hoşuna gittiğini [...]" (ANONİM)

Bazı kullanıcılar hesabın paylaştığı gönderileri, gönderilerdeki testleri başarılı bulduklarını ve bu gönderiler aracılığıyla kendi hayatlarında yanlış yaptıklarını fark etmedikleri konular hakkında bilinçlendiklerini dile getirmişlerdir. Bunun yanında flört şiddetinin anlaşılmasının diğer türlere göre daha zor olduğunu söyleyenler ve bu şiddetin farkında olmayan kadınlara öneriler sunanlar da bulunmaktadır. Toplumda erkeğin kışkanan, sahiplenen ve kadının korunmaya muhtaç olduğu gibi yerleşmiş cinsiyet kalıplarından kaynaklanan sorunları fark ederek ve sorunun köküne inilerek çözümün geleceğini savunmuşlardır:

“Bunu şiddetin cinsiyeti yok maalesef. Kadınlar da bu şiddeti uygulayabiliyor bazen maalesef. Fakat konunun kök nedenine inip, bunu düzeltmedikçe ne yazık ki hep bu tarz şiddet özellikle de psikolojik şiddet vakalarıyla karşılaşacağız. Toplumsal gelişim, bireylerin gelişiminden başlar. Gelişmemiş bir toplum ise gelişmemiş bireyler oluşturur. [...]” (ERKEK)

“Yaş sınırı yok bu konuda. 23 değil 73 olsa da kadına karışılır. Maalesef. Ama gençlerin o yaşlarda uyanmaları için güzel bir bilgilendirme. Kimse sinmesin. Kimse şiddeti ay kışkanıyo beni seviyo ile karıştırmasin...” (KADIN)

“Bir kadın olarak bu testi çözdüm ve 0 puanla güvenli ilişki içinde olduğumu gördüm. Sonra bu testi eşimden kendi adına çözmesini istedim ve 6 puanla yarı güvenli ilişki sonucu ortaya çıktı. Demek ki bu ilişkide benim davranışlarıma daha çok dikkat etmem gerekiyor. Kendi adıma bir farkındalık oluşturduunuz teşekkür ederim 🙏” (KADIN)

“Siz sonuca bakın bu yazdıklarınızı kızların büyük çoğunluğu aşığım diye kabulleniyor burda elestirseniz ne olacak? Siz icraate bakın . Zaten böyle yapan erkeklerin coguda aldattığı için kızın görmesini engelleme derdinde. Böyle erkeklerle sevgili olan kız dolu. Kadın önce kendini ezdirmesin kendine saygı duysun ama yok işte nadiren var” (ERKEK)

“Bu tam olarak gaslighting bence fiziki siddetten daha tehlikeli cunku anlasilmasi cok zaman alabiliyor” (ANONİM)

Fiziksel, sözel ve psikolojik şiddet ile ilgili paylaşılan gönderilerden toplanan bulgulara aynı başlık altında yer verilmesi bu üç şiddet türünün de yorumlardan anlaşılacağı üzere birbirleriyle bağlantılı olduğunun görülmesi nedeniyledir. Fiziksel şiddet ile ilgili gönderilere gelen yorumlar kullanıcılar tarafından çoğunlukla şiddeti gösteren tarafın kınanması ve lanetlenmesi üzerinedir. Bu kategoride de yine kullanıcılar yasaların kadınları korumak noktasında yetersiz kaldığına, daha koruyucu yasalar ortaya çıkarılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Fiziksel şiddetin tüm kadınların ve toplumun

diğer üyelerinin üzerinde psikolojik bir baskı yarattığı da kullanıcılar tarafından ifade edilenler arasındadır:

“Yeter artık yeter ya serbest bırakıldı yada sadece uzaklaştırma verildi bahanesiyle ölümleri şiddetleri kapatamazsınız suan bu tacız tecavuz olayları sosyal medyada tw lerde yayınlanmasaydı daha kötülere olmusdu görmezden gelmeyin ya ıdam kararnamesiyle sonlandırın yada müebbet [#kadınışiddetçayır](#) [#siddetesesizkalma](#)” (ERKEK)

“Çöp kutusu kafalılar 😞😞😞 Allah belanızı versin 🙏😞😞😞 üzerinizden tır geçsin,, asfalt olun inşallah 😞😞😞” (KADIN)

“Allah kahretsin nedir bu kızların kadınların üzerindeki baskı bu erkek milletin canı cehenme” (KADIN)

“Bırakın bir kadını bir canlıya bunu yapmanın hiçbir izahati olamaz. Bunu yapana insan demek nefes alan canlılara hakarettir. Özgürlük , eşitlik için savaşmayı bıraktık. Artık canımızı koruyamayan yasalar ; canımızı alanı korur kollar oldu.” (KADIN)

“Kanun yok.Biz kanun olacağız” (KADIN)

Psikolojik şiddet konusunda kullanıcıların bir kısmı kendi psikolojik şiddet deneyimleri üzerinden örnekler vererek yorumlarda bulunmuşlardır. Psikolojik şiddeti fiziksel şiddetten daha yıpratıcı bulan kullanıcılar da bulunmaktadır:

“Psikolojik şiddet fiziksel şiddetten çok daha beterdir. Mekanı cennet olsun” (ERKEK)

“Benimki beni tımarhaneye kapatmakla tehdit ediyor 😞” (KADIN)

Kullanıcılardan bazıları babası tarafından psikolojik şiddet görmenin sonucunda intihar eden genç bir kadının paylaşıldığı bir gönderiye şiddetin temelinde yatan nedenin ailenin toplum tarafından ‘kutsal bir kurum’ olarak görülmesi yorumunu yapmışlardır:

“Türkiye de çoğu aile bu şekilde yetiştiriyor dayanamayan bu şekilde intihar ediyor dayanan da en sonunda ya sinir hastası oluyor ya psikolojisi bozuluyor ya başka bir şey ondan sonra lafa gelince biz sizi çok seviyoruz çocuklarınıza kum torbası gibi davranmayın en sonunda ipleri kopuyor çünkü...madem psikolojik olarak sıkıntınız var çocuk yapmayın lütfen üremeyin dünya lekesinden arınsın” (KADIN)

“Türkiye’de aile denilen kutsal (!) kurum, kaç kadının ve kız çocuğunun mezarı oldu...” (KADIN)

Yukarıdaki paragrafta bahsedilen olay için mağdur kişiyi suçlayan ve bununla beraber en yakınındaki kadını, ölen genç kadının annesini suçlayıcı yorumlarda bulunan kullanıcılar olduğu da belirtilmelidir:

“15 yaşındaki bir insan ailesinin her söylediğini ters algılayabilir ama burada kızın ailesinin de bir sorun olduğunu anlayabilmeleri gerekiyordu” (KADIN)

“Çok üzüldüm keşke yavrumuz biraz sabretseydi hep babayı veya Anneyi suçluyoruz hiç bir Anne Baba evladının kötü olmasını hatta ölmesini istemez ayaklarına taş değse yürekleri burkular gözlerinden akan bir damla yaşa koyamazlar [...]” (KADIN)

“Bu kızımız tüm bunları yaşarken "anne" nerde ???” (KADIN)

Taciz ve tecavüz gibi cinsel şiddeti meydana getiren eylemler hesap tarafından en az diğer şiddet türleri kadar kullanıcıyla paylaşılmıştır. Burada da cinsel şiddete dair tüm dünya ve ülke genelindeki istatistikler, gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar, cinsel şiddeti yaşayanların sesini duyurabilmek için geliştirilen kampanyalar, cinsel şiddet hakkında kullanıcılarda farkındalık yaratmayı ve kullanıcıları harekete geçirmeyi amaçlayan, cinsel suçların meşrulaştırılmasının önüne geçmeye çalışan gönderilere yer verilmiştir.

Cinsel şiddete uğrayan kişilerin giyimlerinden, yaşayış şekillerinden, alkollü olup olmamalarından vs. dolayı maruz kaldıkları şiddeti ataerkil söylemlerle meşrulaştırmanın önüne geçmeyi hedefleyen, suçlunun cinsel şiddeti gösteren taraf olduğunu açıklamaya çalışan gönderiler kullanıcıların çoğunluğu tarafından destekle karşılanmıştır. Ayrıca kimi kullanıcılar özelde cinsel şiddetin genelde şiddetin tüm türlerinin nedenlerine ve önlenmesi için yapılması gerekenlere de değinmişlerdir:

“Tacize tecavüze sebep olan tek şey bir insanın ahlaksız yönünün daha ağır basmasıdır” (ERKEK)

“Tacize neden olan biz kadınlar ya da davranışlarımız değil her şeyi kendinde hak gören, kendine insan, erkek diyen mahluktur!” (KADIN)

“Sen oğlunu adam gibi yetiştirmeyip, kral gibi yetiştirip, kızını oğluna hizmet ettirmeye zorlarsan olacağı bu, oğlanın götü kalkıp, her şeyi kendinde hak görür, ya çocuk yapmayın ya da adam gibi eğitin bu kadar basit” (ANONİM)

“Ne zaman kadına, topluma, insana değer vermeyi öğrenirsek o zaman çağdaş bir ülke olacağız araplardan farkımız yok yazıklar olsun.” (ERKEK)

“Kadın toplumunda insan konumunda görülmedikçe devam edecektir, erkek yapar dedikçe ve her türlü davranış kadına ayıpken erkeğe özgürlük oldukça devam edecektir. O yüzden düşüncenizi değiştirin ve kadın ile erkeğin eşit olduğunu unutmayın.” (ERKEK)

“Tecavüze uğrayan erkekleri düşünürsek kadının giysisinden bu tartışmayı sıyrabiliriz.” (KADIN)

“Bu bahaneler için açıklama yapmak bunları bunları giyiyorduk demek açık olmadığını vsvsvs vurgulamak sanki açık, güzel kıyafet giyenlerin buna maruz kalmasını meşrulaştırmak oluyor bence bilinç altında. Bu tür açıklamalara gerek duymak bile ne kadar acı.” (KADIN)

Kullanıcılar üzerinde farkındalık oluşturmayı amaçlayan hesabın paylaştığı gönderilerin fayda sağlamayacağını, cinsel şiddete meyilli kişilerin bu tarz hesaplara zaten uğramayacağı ve uğrasa dahi bu gönderilerden bir anlam çıkaramayacağı tezi de bazı kullanıcılar tarafından savunulanlar arasındadır:

“bu grafiği o zihniyetin anlamayacağına eminim ama kanıtlayamam...” (KADIN)

“Bu ne saçma bir şey ya. Tacizci insan bunları okuyup “a dur tamam taciz etmeyeyim bari” mi diyecek?” (KADIN)

“İyi güzel de o tacizciler zaten bu sayfalara uğramaz ki” (KADIN)

Diğer pek çok başlıkta olduğu gibi bazı kullanıcıların erkeklerin de aynı durumları yaşadıkları ve onların da seslerinin duyurulması gerektiği yönünde yorumları olduğu görülmektedir:

“Bunlar erkekler için de geçerli diye düşünüyorum, sadece böyle şeyler kadınların başına gelmiyor saygılarımla :)” (ERKEK)

“İnşallah tecavüze uğrayan erkekler için aynısı geçerlidir.” (ERKEK)

“Erkekler de istismara uğruyor, daha çocukken ilkokul öğretmenim memelerini yüzüme bastırıyordu o zaman bir şey bilmiyordum ama jeton düşünce kahroldum” (ERKEK)

Yine burada “rıza” konusu hakkında bilgi veren bir gönderide suçlunun suçunu hafifleten, görmezden gelen, yok sayan ve suçu meşru gösteren söylemler dikkat çekmektedir:

“Harbi çok sıkıntılı varlıksınız” (ERKEK)

“Bazen hayır evet demektir. Bunu erkekler anlar. İnsan komplike canlıdır. Memeli hayvanların dişisi bile istemiyorum deyip erkeğin gücünü iradesini test edebilir. This is how nature works.” (ANONİM)

Hesabı, olayları iyi araştırmamakla ve araştırmadan paylaşarak kullanıcıyı yanlış bilgilendirmekle suçlayan bazı kullanıcı yorumları da bulunmaktadır:

“Ya allah aşkına bir 10 dk oturup araştırın şu haberi de öyle paylaşın ya, başka sayfada görüp de ezbere hareket etmeyin. Gerçekten masum birilerinin başı yanacak bir gün. Biri sırf sevmiyor diye birine iftira atacak e sosyal medyada zaten kimse oturup araştırmadığından işler çığrından çıkacak. [...]” (ANONİM)

“Feminizm erkek düşmanlığı değil kadın erkek eşitliğini savunur peki bu yazıyı okuduğunda özür dileyerek söylüyorum "sazan misali" atlayan arkadaşlar hiç bunun iftira boyutunu düşündünüz mü. Kadının bedeninde her hangi şiddet ve zorlama belirtisi yok, yazışma ile tehdit gibi psikolojik baskı üzerine bir delil yokken sadece bir kadının bu adam bana tecavüz etti demesi ve adamın hüküm giymesi sizce eşitlikçi veya adil bir yaklaşım mı. Yasanın ayrıntısını bilmiyorum bunada bir çözüm düşünmüş olmalarını ve böyle yarım yamalak paylaşımların yapılmaması. Böyle paylaşımları okuyan arkadaşların ayrıntılı araştırma yapıp bu şekilde savunmalarının daha uygun olduğu düşüncesindeyim.” (ERKEK)

İş yerinde taciz ve mobbinge dair kullanıcıyı bilgilendirmek ve farkındalık sağlamak amacıyla paylaşılan gönderilere gelen kullanıcı yorumlarında da yine kadını suçlayan ataerkil bir dil olduğu göze çarpmaktadır:

“Pki ya arkadaşlar size bir şey soracağım sizce biz neden bu durumdayız hiç düşündünüz mü acaba kendi adıma konuşmak gerekirse eğer 15 yıllık iş hayatım da inanın o kadar çok kadın kız bayan tanıdım ki saymakla bitmez yani çoğu hep kendi edip kendi buluyor yani hal böyle olunca imam osurursa cemaat sıçar deyi mi ortaya çıkıyor yani bir çok kez şahit oldum kadın evli ve çocuklu olmasına rağmen gidip iş yerinde ki usta başı patron ve şefler ile birlikte oluyor yani bunu sadece bir iki iş yerinde değil bu zamana kadar çalıştığım bütün iş yerlerinde gördüm valla hatta aynı yerde oturduğum bi kız vardı sürekli iş yerinde patron ve insan kaynakları yöneticisi ile birlikte olmaya çalışıyordu yani burda bütün suç kadınlar da kadınlar haksız demiyorum ama bu hale gelmemizin sebebi maalesef mevki makam sahibi olmak isteyen kadınlar yüzünden bu haldeyiz diye düşünüyorum” (ERKEK)

“Çok üzgünüm ama bazı hemcinslerim üç beş güzel mekan görecekler diye bunlara prim verdiği sürece bitmeyecek.” (KADIN)

İçerisinde yaşamın sürdürüldüğü dünyada şiddete karşı henüz kesin bir çözüm bulunabilmiş değildir. Yaşanılan çağda şiddet olayları, özellikle de kadına şiddet konusu her geçen gün azalmanın aksine artarak devam etmektedir. Birkaç yıl önce yüzyılın vebası olarak tarif edilen pandeminin insanları evlerine kapanmaya zorunlu kılması istatistiki verilerin de gösterdiği gibi şiddetin ve özellikle ev içi şiddetin önemli oranda artmasına yol açmıştır. Hesabın ev içi şiddeti yakından göstermeyi ve kullanıcılar

üzerinde farkındalık yaratmayı amaçladığı paylaşımlarına gelen yorumlar şiddetin pek çok kullanıcı üzerindeki gerek doğrudan gerekse de dolaylı etkisini anlayabilmek açısından önemlidir.

Ev içi şiddet tüm şiddet türlerinin tamamının yaşanabileceği bir tür olması dolayısıyla üzerinde dikkatle durulması gereken bir türdür. Bu konuyla ilgili paylaşımlara gelen yorumlar da kullanıcıların durumdan ne denli etkilendiklerini ne denli üzüntü ve öfke duyduklarını göstermektedir. Kimi kullanıcılar çeşitli ikonlar aracılığıyla duygu durumunu ifade ederken kimisi de kadınların yanı sıra cinsiyet fark etmeksizin ev içerisinde bakıma muhtaç olan diğer kişilerin de şiddet mağduru olduğunu ifade etmektedir. Bazı kullanıcılar da kendi yaşadıklarından ve yine kimisi de yasaların yetersiz olduğundan bahsetmektedir:

“Söyleyecek bir şey bulamıyorum İçinden geçtiğimiz bu zor günlerde bile vahşet..Virüslerden değil birbirimizden korkmalıyız...” (KADIN)

“Sadece kadınlar ve çocuklar mi birde oğlunun kızının evinde bakıma muhtacken itilip kakılan yaş almış insanlar var.. Şiddet gören zihinsel ve fiziksel engelli çocuklar, yetişkinler... Herkes hayat eve sığar diyor ama biliyoruz ki evlere sığmıyor,sıgamiyor insanlar.. Ütopya söylemli süslü naif duyarlı entelektüel insanlar sıcacık evlerinde sanki herşey yolunda gibi” (ANONİM)

“kızgınım çok” (KADIN)

“Bunlardan biriyim. Zorluklarla üniversite kazandım. Son senem. Hukuk okumak istiyorum. Gerekli ortamamı sağlayan ailem olmadı. Üstelik babamın psikolojik, fizyolojik şiddeti yüzünden ilaçlar kullanıyorum. Hayata tutunmaya ve tırmanmaya çalışıyorum tek başıma. Ertesi güne, bu kadınlardan biri olabileceğim, bu kadınlardan birinin annem kardeşlerim olabilir diye korkuyorum her sabah. Bu olanları gördükçe de üzülüyorum, her yaşadığım şeyi tekrar yaşıyorum..” (KADIN)

“Çok üzücü ☹️” (KADIN)

Şiddetin kaynağının ne olduğunu soran ve kullanıcıyı fikrini almak suretiyle etkileşime davet eden bir gönderiye gelen yorumlar ise dikkate değerdir. Kullanıcıların ortak paydada buluştukları sorun ataerkil kültür olmuştur. Bu sebeple kullanıcılar değişimin, düzelmenin ataerkil bakış açısının dönüşmesi ile gerçekleşeceğini savunmuştur. Örnekler aşağıdaki gibidir:

“şiddet toplumsal sorundur. ataerkil, anaerkil diye ayrılamaz. bugün terlikle cocugunu doven annenin yetistirdigi cocuk ileride esini doven bir koca olacaktır. bu sekilde cinsiyetcilik yaparak hicbir sey cozulmez.” (ERKEK)

“Sabah sabah kadın şiddeti ile ilgili bir video izledim ve düşündüm. Bu adamlara bu cesareti bu ataerkil toplum veriyor. Erkeğin hakkıdır düşüncesi hakim. En eğitimlisinden en cahiline aynı ukalalık. Kadınından erkeğine aynı ataerkil bakış açısıyla beyinlerimiz yıkanmış. Bu bakış açısı değişmedikçe ne yasa, ne sözleşme durdurabilir bu şiddeti.” (ANONİM)

Son olarak, cinayet de dahil olmak üzere kadına yönelik şiddet olaylarında ataerkil bir dille kadını yani şiddetten zarar gören tarafı suçlayan, şiddetin tek taraflı olmadığını savunan ve şiddeti meşru gösteren kullanıcı yorumlarıyla da karşılaştırılmıştır. Bu yorumlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

“Kadınların zaten hiç bir suçu yok o kadar çok saçma bir noktaya getirdiniz ki ne olursa olsun erkek suçlu. Bu ne saçma bir toplum bilimi, ne saçma bir felsefe üretimi, ne saçma bir savunuculuk. Resmen yobazlaşmış bir beyin” (ERKEK)

“Daha önce şiddet gördüğün kişinin evine ne gidersin güzel kızım ortalık cani dolu alın önleminizi her par sacanı sevgili yapmayın biraz karakter şahsiyet arayın lütfen” (KADIN)

“Çoğu kadın şiddet gördüğü yerde yaşamaya hala devam ediyor ayrılmış olsa dahi bı şekilde ona geri dönmek istiyor, ve dönüyorda. Şiddet asla tek taraflı değildir. Fiziksel yada psikolojik. Günümüzde kadına şiddet ve cinayet olaylarının artmasını ve gündemini fırsat bilen bir çok kadın var. Bunlar da göz önünde bulundurulmalı. Tüm suçu tek tarafa yüklemek pek adil olmuyor cunku” (KADIN)

“Vallah bu cinsel suçlarda hep erkeklere suc buluyorlar hic tahrik ettiren karsi cinse neden suc bulmuyorsunuz. Bu konuda onlarin hic kusuru yokmu.” (ERKEK)

Kimi kullanıcılar ise mağduru suçlamak konusunda kadının kendi hemcinsi olan kadınların da suçlayıcı olduğunu, ataerkil dili pekiştirdiğini ifade etmektedir:

“Sadece erkek arkadaşlarınızın değil, kadınların da anlaması gereken bir konu bu. Çünkü toplumdaki birçok kadın da aynı tepkiyi veriyor malesef. Kadının kadını sadece kendisinden daha başka bir kadın olduğu için yargıladığı bir toplumda yaşıyoruz, sadece erkeklerden kaynaklanan bir problem olarak görülmemeli bu.” (KADIN)

“Malesef bu eşitsizliği haklı bulan kadınlarımız da var. Bizim bence toplum olarak degismemiz lazim. Bunu sadece erkekler söylemiyor çünkü.” (KADIN)

Özetle, şiddet karşıtlığı konulu bu başlıkta şiddetin, türü ne olursa olsun her ortamda ve her ilişki dinamiğinde hakimiyet sürdüğü, buna paralel biçimde toplumsal

cinsiyet kalıp yargılarının ve cinsiyetçi dilin de yorumlardan anlaşılacağı üzere hala önemli ölçüde varlığını devam ettirdiği görülmüştür. Kullanıcıların farklı yaşam deneyimlerinin çeşitli şekillerde yorumlar yoluyla dile getirildiği hesabın gerek bu başlıkta gerekse de önceki başlıklarda görüldüğü üzere kullanıcıların duygu ve düşüncelerini aktardıkları bir ifade aracına dönüştüğü dikkati çekmiştir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

“Sosyal Medya Kullanıcılarının Feminizm Algıları Üzerine Netnografik Bir İnceleme: ‘Kız Başına’ Instagram Hesabı Örneği” adlı bu yüksek lisans tez çalışmasında, sosyal medya platformları arasında nüfusun en çok kullandığı platformlardan biri olan Instagram’da feminizm odaklı içerik üretiminde bulunan kiz_basina isimli hesabın paylaşımlarına gelen kullanıcı yorumları incelenmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle dijital ortamlara taşınmış olan aktivizm için gerek bilinçlenme gerekse de örgütlenmenin çok daha hızlı ve kolay hale geldiği bilinmektedir. Dolayısıyla da bu gelişmenin sosyal platformları kullanan bireylerin algıları üzerinde de etkiye neden olabileceği düşünülmüş ve ortaya çıkabilecek sonuçlara duyulan merak çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu sebeple, aktivizmin bir türü olan dijital feminist aktivizmin parametrelerini anlamlandırabilmek amacıyla belirlenen örnek hesap üzerinden sosyal medya kullanıcılarının feminizm algısı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda esas olarak, Netnografik analiz yöntemi ile sosyal medya kullanıcılarının feminizm algılarının ne olduğu sorusuna Kız Başına Instagram hesabı örneği üzerinden yanıt aramak hedeflenirken, bu probleme dayanarak; incelenen hesabının en çok hangi temalar üzerinden paylaşım yaptığı, hesapta paylaşılan gönderilerin takipçileri etkileşim vermeye yönlendirip yönlendirmediği ve yönlendirmekte ise ne şekilde yönlendirdiği, kullanıcıların hesabın yaptığı feminist paylaşımları nasıl anlamlandırdığı, kullanıcıların gönderilere yaptıkları yorumlarla ataerkil söylemleri yeniden üretip üretmedikleri ve üretmiyorsa yorumlarının bilinçli olup olmadığı, kadın ve erkek kullanıcıların feminizm algılarında farklılık olup olmadığı, incelenen hesabın kullanıcıların feminizm algılarını olumlu yönde değiştirip değiştirmediği ve olumlu yönde değiştiriyorsa bu algıyı güçlendirmekte ne ölçüde etkili olabildiği ve feminist paylaşım odaklı Instagram hesabının toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama noktasında işlevsel bir araç olup olamayacağı ise bu çalışmanın alt amaç sorularını oluşturmuştur. Bu kapsamda ilk olarak çalışmanın kuramsal altyapısını hazırlayan kavramlar ve başlıklar incelikli bir literatür taramasının ardından açıklanmaya çalışılmıştır.

Öncelikle cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımı detaylı bir şekilde incelenmiş, sonrasında alt başlıklar halinde feminizmin ortaya çıkışı ve tanımı, tarihsel gelişim süreci, feminist teoriler, feminizmin Türkiye’deki gelişimi, hem dünyada hem Türkiye’de yapılmış kadın çalışmaları, feminist çalışmalarda kullanılan yöntem ve epistemoloji, feminist çalışmalarda karşılaşılan sorunlar/engeller, tartışmalar ve çözüm önerilerine

ayrıntılılarıyla yer verilmiştir. Daha sonra yine başlıklar halinde İnternet'in ortaya çıkışı ve gelişimi, yeni medya, kavramsal ve gelişimsel açıdan sosyal medya, dijital aktivizm, dijital feminist aktivizm ile dünyada ve Türkiye'de dijital platformlarda gerçekleşmiş olan feminist aktivist hareketler de detaylıca açıklanmıştır. Devam eden süreçte araştırmanın en önemli kısımlarından olan, sac ayaklarından biri olarak tabir edilebilecek yönteminden, yöntemde izlenecek aşamalardan ayrıntılı şekilde bahsedilmiştir. Son olarak da bulgular, araştırmanın kuramsal zeminine ve kullanılan yöntemin dokusuna uygun şekilde beş kategori altında toplanmış, çalışmanın son kısmı olan bu bölüme, yani sonuç ve öneriler bölümüne geçilmiştir. Burada da çalışmadan elde edilen bilgilerin değerlendirmesi yapılacaktır.

Çalışma kapsamında saptanan bulgular önceki başlıklarda da ifade edildiği üzere feminist farkındalık ve eğitim, kadın hakları ve eşitlik, toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyet kimliği, kadınların güçlenmesi ve rol modelleri ile şiddet karşıtlığı olmak üzere beş kategori altında toplanmıştır.

Kullanıcıyı feminizm, feminist mücadele tarihi, feminizme ait kavramlar hakkında bilgilendirmek ve feminist farkındalık yaratmak için oluşturulan içeriklerin incelendiği birinci kategori olan feminist farkındalık ve eğitim başlığı altındaki konulardan toplanan kullanıcı yorumları temel olarak, feminizm kavramını destekleyici ve kavrama karşıt görüşlerin yer aldığı yorumlardan oluşmaktadır. Kullanıcıların feminizm kavramına karşı yetersiz ve yanlış bilgidен kaynaklı önyargılı olmalarının söz konusu kavrama karşı tepki oluşturmalarına neden olduğu anlaşılmaktadır. Kadın ve erkek kullanıcılar arasında kavrama yaklaşım konusunda önemli farklar olduğu göze çarpmıştır. Kadın kullanıcıların pek çoğunun feminizmi destekleyen, olumluyan yorumlarının fazlalığı dikkat çekerken; erkeklerin feminizmi genel olarak "erkek düşmanlığı" olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca -özellikle erkek- kullanıcılar tarafından 'boş, gereksiz, önemsiz' bir kavram olarak nitelendirilen feminizmin diğer pek çok başlıkta olduğu gibi kültürün önemli bir unsuru olan din ile bağdaştırıldığı da görülmüştür. Dini yozlaştıran, dine aykırı bulunan kavramın bu denli tu kaka edilmesinin nedeninin dinin dogmatikliği özelliğine karşın feminizmin ataerkil toplumların erkeği üstün gören anlayışına karşı çıkması, başkaldırması olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında feminizmi terörizmle bağdaştıran yorumlar yapıldığı da görülmüştür. Türk toplumu için dini değerler olduğu kadar milli değerler de oldukça önemlidir. Feminizmi savunmak demek bazı kullanıcılar tarafından milli değerlere saygısızlıktır ve bu kabul

edilemez. Bu noktada feminizm kavramının daha çok kültürel değerler üzerinden eleştirildiği sonucunu çıkarmak mümkündür.

Bu kategori altında incelenen diğer bir konunun da İstanbul Sözleşmesi olduğunu belirtmek gerekirse, İstanbul Sözleşmesi'nin de tıpkı anlamsal açıdan feminizm kavramında olduğu gibi yine aynı sebepten din ile bağdaştırıldığı görülmektedir. İslam'ın koruyuculuğu üzerinden yorum yapan ve hatta bu doğrultuda şeriat yönetimi isteyen kullanıcılar bulunmaktadır. İstanbul Sözleşmesine yönelik yorumların cinsiyet fark etmeksizin büyük çoğunluğu söz konusu sözleşmeyi eleştiren, kaldırılmasından memnuniyet duyulduğunu dile getiren görüşlerdir. Kullanıcıların pek çoğunun İstanbul Sözleşmesi hakkında doğru ve yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve bu doğrultuda olumsuz bir algıya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Pedofiliğe ve eşcinselliğe zemin hazırlayarak toplum ve aile yapısına zarar veren bir sözleşme olarak algılanan İstanbul Sözleşmesi, aynı zamanda ülkeyi böleceğine inanılan bir sözleşme olarak da oldukça sert tepkiler almıştır. Ezilen tarafın haklarını gözeten bir sözleşmenin teoride güçlü olup pratikte uygulanmaması, maruz kaldıkları durumları aktaran kimi kullanıcılar tarafından da ifade edildiği üzere ataerkil zihniyetin bir tezahürüdür. Ezilenin bu şekilde bir korku kültürüyle kontrol altında tutulmaya çalışılması eril düzenin lehine bir durumdur. Bu konuda temelde toplumun eğitilmesi gerektiğine yönelik görüşler belirtilirken ezen tarafa idam gibi çağ dışı öneriler sunan kullanıcılar olduğu da görülmektedir. Bu noktada feminizmin kavramsal açıdan tam ve doğru şekilde algılanması gerçekten de temel olarak eğitimle başlayacaktır.

Son olarak bu kategori altındaki diğer bir konu olan 6284 sayılı kanun ve cinsel suçlara yönelik af paketinin tartışıldığı yorumlarda ise namus-kültür ikiliğinin görüldüğü söylenebilir. Kullanıcıların bu konuda oldukça hassas oldukları görülmektedir. Bunun gerekçesi ise “namus” kavramının toplumda kadına yapııştırılan ve ‘makbul’lüğünün göstergesi önemli bir ‘etiket’ olmasıdır.

Kadın hakları ve eşitlik kategorisinde tartışılan konularda her konu için bazı ortak kavramların öne çıktığı görülmektedir. Bu kavramlardan birisi yine dindir. Kadınların çalışma yaşamına girmesi ve kürtaj konuları özellikle din üzerinden çokça eleştirilen, çokça yorum alan konular olmuştur. Kategoride destekleyici yorumlar olduğu kadar eleştirel yorumlar da oldukça çoktur. Burada da kullanıcıların birinci kategoride olduğu gibi dini bir kontrol mekanizması olarak alımladığı görülmektedir. Yapılan yorumlardan anlaşıldığı üzere, kadın kürtaj konusunda ‘günah’ ve ‘vicdan’ kavramları üzerinden

doğurganlığı, dolayısıyla bedeni; iş yaşamındaki istihdam konusu üzerinden de özgürlüğü, bağımsızlığı noktasında baskı altında tutulmak istenmektedir. Ayrıca kürtaj hakkında ahlak üzerinden de yorumlar yapılmış ve bu noktada kadın suçlanıp yaftalanmış ama anne karnındaki bebeğin oluşmasını sağlayan diğer taraf yani erkek hakkında olumsuz yorum söz konusu bile olmamıştır. Bu konularda destekleyici yorumların olmasına karşın eleştirel yorumların bulunduğu ve ataerkil kodların kullanıcılar tarafından içselleştirildiği anlaşılmaktadır. Kadının iş yaşamındaki yeri ve meslekler konusunda kullanıcılar tarafından kadına yönelik aşağılayıcı, cinsiyetçi, alaycı, yetersizlik belirten, iğneleyici, argo yorumlar ve hakaretler yapıldığı görülmüştür. Kadınlar “kadın” olduklarından ötürü her türlü baskıya maruz kaldıklarını dile getirirken erkek kullanıcıların çoğu iş yaşamında kadınların kendileri kadar çabalamadığını dile getirmiş, kadınların yaşadıkları her türlü baskıyı ataerkil kültüre bağladıklarını savunmuş, yapılan paylaşımları ‘boş ve gereksiz’ görmüş, önemsememişlerdir. Böylelikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini görünmez kılmışlardır. Ayrıca erkek cinsinin kadın cinsinden üstün olduğunu söyleyen kullanıcıların olması henüz konuya dair çok yol katedilmesi gerektiğinin bir göstergesidir. Meslekte cinsiyetçilik konusunda ise ataerkinin kullanıcılar tarafından içselleştirildiği yaptıkları yorumlar sonucu açık ve net biçimde görülmektedir. Ayrıca bu kategori altında erkek kullanıcıların ciddiye alınmadıklarını, hesabı erkek düşmanı olarak gördüklerini ifade etmeleri, söz konusu konular hakkında erkeklerin bilinçlenmesi noktasında yapılacakların daha derinlikli planlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ev içi işler konusunda ise genel olarak toplumsal bilincin olmadığı, ataerkil kodların gerek kadınlar (görece daha az) gerek erkekler tarafından yeniden üretildiği ve kullanıcıların yapıcı olmayan bir algıya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili erkeklerin çoğunlukla konuya dair ataerkil kodları olumladığı, kadın işi-erkek işi ikiliğini savundukları anlaşılmaktadır.

Toplumsal roller ve cinsiyet kimlikleri kategorisi altında incelenen konulardan biri olan beden dayatmasına yönelik paylaşımlara destekleyici ve olumsuz yorumların en fazla kadınlar tarafından yapıldığı görülmüştür. Buna karşın ataerkil zihniyetin bu konuda da varlığını ciddi manada sürdürdüğü ifade edilmelidir. Son derece rahatsız edici, çirkin hatta tacize varan ifadelerle ataerkil söylemlerin yeniden üretildiğini belirtmek gerekmektedir. Kullanıcıların birçoğu -özellikle erkek kullanıcılar- tüy, kilo, fiziksel görünüş gibi konularda alaycı bir üslupla kadınlara yönelik rencide edici tavsiyelerde bulunurken, bazıları da hakaret yoluna başvurmuştur. Bedene ait konuların toplumsal

cinsiyetle ilgili olmadığını, sağlık ve hijyen açısından kişinin kendine dikkat etmesi gerektiğini, doğallık ve bakımlı olmanın aynı şey olmadığını söylemelerine rağmen bazı kullanıcıların bunu kendileri için değil diğer insanların güzellik algılarını gözettikleri için yaptıkları, kapitalist kültürün taşıyıcısı oldukları anlaşılmaktadır. Görece bilinçli kullanıcılar olmasına rağmen yine burada da din üzerinden, dinde bedenın kutsallığı inancı üzerinden kadına yönelik dayatma ve eleştirilerin gerçekleştiği ifade edilebilir.

Feminist paylaşımlarda bulunarak kullanıcıları bilgilendirmeyi ve bilinçlendirmeyi amaçlayan hesapta genel olarak ve daha yoğun biçimde kadınların konulara dair olumsuz paylaşımlarının, destek mesajlarının, ikonların olduğu görülmektedir. Giyim konusu da bu konulardan biridir. Giyim konusunun toplumun devamlı olarak gündeminde olduğu ve küçükten büyüğe herkesin her yerde konuştuğu, üzerine tartıştığı başat bir konu olduğu bilinen bir gerçektir. İncelenen hesapta da bu konuya yönelik paylaşılan içeriklere gelen yorumlarda konunun türlü kavramlarla ilişkilendirilip eleştirildiği görülmektedir. Din kavramı bu konuda da yine en ön sıralarda gelmektedir. Kadınlar dine uygun biçimde giyinmedikleri, örtünmedikleri takdirde başlarına gelen her olayın meşru olacağı kabulüne yönelik bir algı hakimdir. Bu algı toplumdaki ataerkil zihniyetin önemli bir yansımasıdır. Dinin dogmatikliği özelliği burada da akla gelmektedir. Ahlak, giyim konusunun kullanıcılar tarafından ilişkilendirildiği bir başka kavramdır. Kişinin ahlakının giyimi yoluyla anlaşıldığı gibi toplumsal bir kalıp yargı ile burada da karşılaşılmıştır. Gönderilere konu olan giyim üzerinden cinsel içerikli yorumlar yapılması bunun en önemli göstergelerindedir. Ayrıca kullanıcıların bazıları tarafından insani bir problem olarak da görülen giyim konusuyla kişileri yargılamak, bu konudaki değişimin güç olacağı yönünde bir öngörüü de beraberinde getirmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortaya çıkaran en önemli husus kuşkusuz ki toplumda bireylere doğdukları andan itibaren dayatılan cinsiyet rolleridir. Hesabın bu konuya yönelik pek çok paylaşımı söz konusudur. Toplumsal roller yalnızca kadına değil erkeğe de dayatılmaktadır ve erkekler de bu rollerden kadınlar kadar olmasa da ciddi manada olumsuz etkilenmektedir. Kadınlara dayatılan rollerin paylaşıldığı gönderilerde daha çok, kadınlara yönelik toplumda kalıplaşmış söylemler, cinsellikleri, bedenleri, annelik ve evlilik kavramları üzerinden birtakım dayatmaların konu edildiğini belirtmek gerekir. Bu gönderilere gelen kullanıcı yorumlarının fazlalığı dikkat çekmektedir. Kadın kullanıcıların yine bu konuda da destekleyici yorumlar yaptıkları, kalıp yargıları

eleştirdikleri görülürken erkek kullanıcıların söz konusu paylaşımları gereksiz gördüğü, erkek düşmanlığı olarak nitelendirdikleri, erkek ve kadının fiziksel ve zihinsel farklılıklarına vurgu yapan, erkeğin üstün olduğunu iddia eden ataerkil söylemlerde buldukları, gönderilerin kin ve nefret aşıladığını dile getirerek doğrudan hesabı eleştirdikleri göze çarpmaktadır. Ancak arka planda cinsiyet eşitsizliğinin görünürlüğünü ortadan kaldırdıkları anlaşılmaktadır. Tüm bu yorumlarından -erkekler baskın olmakla birlikte- kullanıcıların büyük çoğunluğunun söz konusu kalıp yargıları, söylemleri içselleştirdikleri, toplumsal hayatta yeniden ürettikleri ve ataerkiyi devam ettirdikleri, ayrıca feminizmi Batı özentisi bir akım olarak ve konuya yönelik eleştirileri de dine saygısızlık olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Bu ifadelerden Batıya karşı da bir olumsuz algıları olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık algı düzeyi yüksek yorumlarda ise kullanıcıların yaşanan çağda hala bu konunun tartışılmasından duydukları üzüntü, her ortamda bu kalıp yargılarla karşılaşmalarından dolayı bıkkın oldukları dikkat çekmektedir. Kimi kadın kullanıcının bu kalıp yargıları önemsemediğini söylemelerine rağmen pek çok kullanıcının bu durumdan oldukça rahatsız olduğu anlaşılmaktadır. Kadının kadın üzerindeki baskısının tolere edilememesi ve kadının kendi hemcinsine bunu yapması kullanıcılara umutsuzluk olarak yansımıştır ve ataerkil düzen devam ettiği sürece bu durumun da süreceği açık ve nettir. Bu ise hemen değiştirilmesi oldukça zor bir düzendir. Kadına dayatılan roller konusunda dikkati çeken diğer bir konu da feminist farkındalığa sahip erkeklerin sahip olmayanlarla aynı kefeye konulmalarından duydukları rahatsızlığı dile getirmeleridir. Hesabın tüm erkekleri kastetmemelerine karşın erkek kullanıcıların bu şekilde algılaması, üzerine düşünülmesi gereken bir husustur.

Kadınlar cinsellikleri üzerinden de toplum tarafından kısıtlamalarla, çeşitli tutum ve davranışlarla, söylemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu konudaki en önemli tartışmalar kızlık zarı üzerinden gerçekleşmektedir. Ataerkil bir toplum olan toplumumuzda kadının cinselliği konusu hala önemli bir tabudur. Toplum bir kadının evlenmeden cinsellik yaşamasını sert bir tutumla karşılamaktadır. Çünkü cinsellik konusu namus kavramıyla ilişkilendirilmekte ve kadının namusuna yönelik anlamlar medeni durumu üzerinden şekillenmektedir. Kızlık zarı da namusunun göstergesi olarak algılandığı için önemlidir. Ancak söz konusu erkek olduğunda cinsellik erkeği yücelten, onu güçlü gösteren bir olgu olmaktadır. Bu konuda da yine erkek kullanıcılar ciddiyetsiz ve kinayeli bir üslup sergilerken, kadın kullanıcılar bu tabu ile alakalı deneyimlerini aktarırken bunun bir saçmalık olduğunu dile getirmişlerdir. Din konusu hemen her

konuda geçen bir kavram olarak bu konu ile ilgili yorumlarda da yer almaktadır. Tüm bu yorumlar toplumsal hayatta kadının bedeni üzerindeki erkek egemen tahakkümün tezahürü olmuştur. Kızlık zarı dolayısıyla cinsellik konusunda kullanıcıların diğer konulara nazaran görece daha bilinçli olduğu dikkati çekmektedir. Bu konuda bilinçlenme için kullanıcıların birbirlerine içerikler önerdikleri görülmektedir. Buna ek olarak kızlık zarı ile ilgili bilinen yanlışların doğrusunu aktaran kullanıcılar bulunmaktadır. İnsanların bu konuya yönelik algılarının değişmeyeceğini savunanlar olduğu kadar bunun ancak eğitimle sağlanacağını savunan, başta kızlık zarı ifadesinin değiştirilmesi gerektiğini ifade eden kullanıcılar da vardır. Kullanıcıların bu denli umutsuz olması bu kalıp yargının toplumun geneli tarafından ne kadar benimsendiğini göstermektedir.

Toplumda kadına en çok evlilik ve annelik konuları üzerinden dayatmaların gerçekleştirildiğini belirtmek mümkündür. Hesabın bu konulara yönelik yaptığı paylaşımlara gelen kullanıcı yorumlarının cinsiyetçi zihniyetin söylemleri etrafında şekillendiği söylenebilir. Yapılan yorumlar pek çok kullanıcının bu konulara dair kalıp yargıları içselleştirdiğini göstermektedir. Kullanıcılar tarafından annelik, özellikle din unsuru ile de bağlantı kurularak kadının üstlenmekle yükümlü olduğu kutsal bir görev olarak algılanmakta ve korunması gereken bir değer olarak görülmektedir. Bu doğrultuda annelik olgusu konusunda toplumdaki bireylerin hala önemli oranda değer atfettiği bu olguya sıkı sıkıya bağlı olduğu sonucu çıkmaktadır. Dolayısıyla kadın cinsinin doğum özelliğine sahip olması onu burada da baskı altına almaktadır. Ataerkil zihniyet tarafından erkeğin soyunun devamlılığı düşünülmektedir. Bu konuda gönderiyle ilgili hesaba yönelik çeşitli eleştirilerin geldiği de görülmektedir. Anne olmanın bir başarı olmadığını dile getiren hesaba ciddi eleştiriler yapılmıştır. Anneliğin zorunluk olmaması gerektiği, anne olmanın tercihe bağlı olması gerektiği, kadınların doğurganlıkları üzerinden kısıtlanmaması gerektiği ise az sayıda kullanıcı tarafından dile getirilmiştir. Bu konu kapsamında en dikkat çekici olan ise diğer birkaç konuda olduğu gibi kadının eğitilmesi gerektiği, kadının düşüncelerinin değiştirilmesi gerektiğine yönelik olmuştur. Yine erkeğe yönelik bir yorum söz konusu olmamıştır.

Toplumda oluşan kalıp yargılar daha çok kadını baskılamasına rağmen erkekler de bu dayatmalardan olumsuz etkilenmektedir. Hesabın bu konuya yönelik paylaşımlarının erkek kullanıcılar tarafından çoğunlukla olumlu karşılandığı görülmektedir. Erkek kullanıcılar bu konuda kendi deneyimlerini dile getirerek

mağduriyetlerini görünür kılmaya çalışmıştır. Çoğunluğun dışında kalan kullanıcıların bir kısmı ise feminizm-maskulizm kıyası yapmış, feminizmin yalnızca kadın haklarını savunan bir akım olduğunu dile getirmişlerdir. Bu yorumlardan da anlaşılacağı üzere feminizmin ne olduğuna yönelik ciddi bir algı problemi bulunmaktadır. Bu durumu besleyen bazı kullanıcı yorumları da yapılmıştır. Bu anlamda hesabın öznesinin yalnızca kadın olması gerektiğini savunan kimi kullanıcılar cinsiyetçiliği pekiştirmektedir. Burada da yine ataerkinin devamını sağlayanın kadın olduğu öne sürülerek kadın suçlanmıştır. Hemen her konuda olduğu üzere erkek egemen ideolojiyi savunan, bu ideolojiyi pekiştiren kullanıcılar yer almaktadır. Ayrıca bu gönderileri okuyanların söylenenlerden etkilenmeyeceğini ve bir değişim gerçekleşmeyeceğini savunan kullanıcılar, genel olarak değişime yönelik algının olumsuz olduğunun göstergesi olmuştur.

Regl konusunun paylaşıldığı içerikler hakkında yorum yapmak gerekirse, regl konusu daha önceki bazı konularda olduğu gibi yine burada da ahlak kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Regl olmayı saklamanın kullanıcılar tarafından ahlaklı olmanın koşullarından biri olduğu görülmektedir. Yıllardan beri feminizm ile ilgili tartışmalarda ifade edildiği üzere toplum tarafından mahrem olduğuna inanılan, dile getirilmesi bireylerce ayıp olarak karşılanan, kirliliği bir olgu olduğu düşüncesine hesapta yapılan yorumlar paralellik göstermektedir. Bu kapsamda regl konusuna dair henüz yıkılamamış ve yıkılması zor bir tabu olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Gönderiler ahlak kavramı üzerinden gereksiz ve afişe edici bulunmuştur. Kimi kullanıcıların bu tabunun farkında olmasına rağmen ve bunu ifade etmesine rağmen hala bu kabule uygun davranamaması ataerkil toplumun kadın üzerindeki baskıcı yapısının çok net bir ifadesidir.

Konuyla ilgili deneyimledikleri zorlukları dile getiren kullanıcıların yanı sıra regl konusundaki dayatmaları umursamayan, esasen regli saklamanın ayıp olduğunu düşünen kadınların varlığı da göze çarpmaktadır. Bu kadınların ataerkil toplum tarafından ahlaklı olmamakla itham edilmesi kaçınılmaz bir gerçek olacaktır. Kullanıcıların bu platformda ifade ettikleri kadar kendi günlük hayatlarında konuyla ilgili bu denli açık olup olmadıkları başka bir çalışmanın tartışma konusu olabilir. Bu görüşlere ek olarak, konunun tabu haline gelmesinin toplumun sosyokültürel yapısını zedeleyeceği, toplumsal gelişimin önünde engel olduğu görüşü de kullanıcılar tarafından ifade edilenler arasındadır. Çünkü regl kadın bedeninin gayet doğal bir sonucudur. Tabu haline gelmesi ve hala üzerinde tartışmaların yürütülmesi geri kalmışlığın ifadesi olarak açıklanabilir. Kullanıcıların konuyla ilgili bugünün yetişkinleri tarafından her konuda tepkisiz oldukları

iddia edilen gelecek nesillerden umutlu olduklarının görüldüğü yorumlarda sorumluluğu mu kendi üstlerinden attıkları yoksa gerçekten günümüzden umutlarını mı kestikleri merak konusudur.

Ev ve çocuk bakımıyla ilgili sorumluluğun kadına yüklendiği toplumlarda babalık izni son zamanların en çok üzerinde durulan konularından biridir. Babalık izninin her kurumda, her ülkede uygulanmasına yönelik paylaşımların yapıldığı hesapta yorumların büyük çoğunluğu olumsuz ve destekleyici olmuştur. Buna karşılık babalık izninin Türkiye’de uygulanmasının getirilerinin olumsuzlukları üzerine kullanıcıların yorumları oldukça ilgi çekicidir. Türkiye’de babalık izninin uygulanmasının erkekler tarafından suistimal edileceğine yönelik yorumlarda bulunulmuştur. Yani başka ülkelerle kıyaslandığında babalık izni konusu hem uygulama açısından Türkiye’ye uzak bir mesele olarak görülmüş hem de Türkiye’de işlevsel olamayacağı kullanıcılar tarafından belirtilmiştir. Konuya gelen yorumlardan anlaşılacağı üzere babalık izninin ataerkil zihniyete ve ev içi rolleri iyileştirmeye etki edip etmeyeceği tartışma konusudur. Son olarak, bazı erkek kullanıcılar ise babalık izni uygulaması için erkeğin geri plana itilerek kadının yararının gözetildiği yorumlarını yapmışlardır. Buradan erkeklerin pek çok konuda aslında kendilerinin görmezden geldiği algısına sahip oldukları görülmektedir.

Bu başlık altında son olarak değerlendirilen LGBT konulu gönderilere gelindiğinde, yorumların çoğunun olumsuz olduklarını belirtmek gerekmektedir. Hesapta paylaşılan tüm gönderilere gelen kullanıcı yorumları için en olumsuz algının, en sert tepkilerin LGBT konulu gönderilere geldiği görülmüştür. Yorumların pek çoğu aşağılayıcı, hakaret içeren söylemlerden oluşmaktadır. LGBT bireyler ‘sapık’, ‘sapkın’, ‘dünyanın dengesini bozan’, ‘ahlaksız’ bireyler olarak nitelendirilmiştir. Hatta bu bireyler kimi kullanıcılar tarafından yok edilmesi meşru bireyler olarak görülmektedir. Kadın ve erkek olmak üzere yalnızca iki cins olduğunu vurgulayan, bilimsel çalışmalara atıfta bulunarak eşcinselliğin doğuştan gelmediğini, tedaviyle düzelebileceğini savunan kullanıcılar bulunmaktadır. LGBT’nin feminizmle, toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgisi olmadığını iddia eden ve bu doğrultuda hesabın amacı dışında hareket ettiğini ifade ederek LGBT konusuna sayfasında yer veren hesabı takibi bırakacağını belirten kullanıcılar bulunmaktadır. Buraya kadar anlatılanlardan dahi kullanıcıların ve dolayısıyla toplumun bireylerinin LGBT hakkında algılarının olumluya dönebilmesinin çok zor olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü kullanıcıların bu konuya diğer konulardan kat be kat fazla tepki gösterdikleri görülmüştür. Esasen kullanıcıların bu tepkilerinin altında

yatan asıl sebebin yorumlar dikkatle incelendiğinde aile ve toplum yapısını bozacak, bu kavramların içeriğini boşaltacak bir olgu olmasından, toplumu cinsiyetsiz olmaya sürüklemesinden, çocukları eşcinselliğe yönlendirmesinden duyulan korkunun olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle de din ve milliyetçilik kavramının bu konu kapsamında da ciddi manada öne çıktığı görülmüştür. LGBT ‘haram’ kavramı üzerinden dine aykırı bir olgu olarak görülmüş, LGBT’ye destek vermek, eşcinsel bireylerin haklarını savunmak kullanıcılar tarafından İlahi Yaratıcı’ya karşı gelmek şeklinde okunmaktadır. LGBT aynı şekilde milliyetçiliğe de ters bir kavram olarak nitelendirilmiştir. Bunun nedenini açıklamak gerekirse de toplumdaki ‘erkeklik’ tanımını LGBT bireylerin karşılamaması, toplumun dayattığı erkeklikle LGBT bireylerin erkekliğinin örtüşmemesi olduğu yorumu yapılabilir. LGBT’nin aile ve toplum yapısını bozmasından duyulan korkunun nedeni de budur. Yani burada da toplumsal kalıp yargılar kendini göstermektedir. Eleştirel, karşıt yorumlara nazaran daha az olmasına karşın LGBT’nin doğuştan geldiğini ve önemli olan hususun ‘insan’ olmak olduğunu dile getiren kullanıcıların bulunduğunu da ifade etmek gerekmektedir. Görece çok daha az kullanıcının algısı LGBT olgusuna karşı ılımlıdır. Bu kullanıcılar buna ek olarak taciz-tecavüz konularını tartışmanın LGBT’yi tartışmaktan daha önemli gördükleri de gözlemlenenler arasındadır.

Tarihte iz bırakmış olan ve/veya günümüzde başarılarıyla tanınan, hesap tarafından rol model olarak paylaşılan kadınların hikayelerinin, feminizme dair kitap ve film önerilerinin, motivasyon sağlamayı amaçlayan içeriklere gelen kullanıcı yorumlarının incelendiği bu kategorinin, bütün konular arasında kullanıcıların büyük çoğunluğunun olumlu etkileşimlerde bulunduğu, olumlu tepkilerin olumsuzlardan fazla olduğu tek kategori olduğu gözlemlenmiştir. Rol model olarak gösterilen kadınların hikayelerinin paylaşıldığı içeriklere özellikle ve hatta çoğunlukla kadın kullanıcıların destekleyici, gururlandıklarını ifade ettikleri yorumlarda buldukları görülmektedir. Çoğu kadın kullanıcı bu içeriklerin kendilerinde yarattığı motivasyona ve pozitif enerjiye, harekete geçiriciliğine vurgu yapmıştır. Kullanıcıların bu içerikler için olumlu bir algıya sahip oldukları ve hesabın bu anlamda amacına ulaştığını belirtmek gerekmektedir. Farkındalık yaratmak ve bilinci yükseltmek adına paylaşılan kitap ve film önerileri de yine özellikle kadın kullanıcılar tarafından büyük ölçüde olumlu karşılanmıştır. Bu içeriklerin de kullanıcılar üzerinde harekete geçirici bir etkisinin olduğu gözlemlenenler arasındadır. Kullanıcıların paylaşılan içerikleri yakın çevrelerine tavsiye etmeleri ve bu içeriklere kendileri de başka önerilerle katkı yapmaları etkileşim açısından önemli bir

olay olarak yorumlanabilir. Buna ek olarak, motivasyon sağlamayı amaçlayan içeriklere gelen yorumların da rol model kadınların hikayelerinin paylaşıldığı içeriklere gelen yorumlara paralel şekilde pozitif etki yarattığı gözlemlenmiştir. Kullanıcıların bu etkiyi pozitif ikonlarla ifade etmeleri bunun göstergesi sayılabilir. Ancak az da olsa bazı olumsuz yorumların yapıldığı da görülmektedir. Bu yorumlar gerçek hayatta karşılaşılan olaylarla hesapta paylaşılan içeriklerin uyuşmadığı ve olumsuzlukların değişmesinin mümkün olmayacağı yönündedir.

Son olarak şiddetle ilgili içeriklere yapılan kullanıcı yorumlarının incelendiği son kategori olan şiddet karşıtlığı kategorisine gelindiğinde, ilk olarak söylenecek olan şey, şiddet içeriklerinin hesap tarafından en çok paylaşılan ve kullanıcılar tarafından en çok yorum alan içerikler olduğudur. Kadın cinayetlerine yönelik içeriklerin bu kapsamda etkileşimi en yüksek içerikler olduğu gözlemlenmiştir. Bu konuya gelen kullanıcı yorumlarının hesabın söylemlerine paralel yorumlar olduğu görülmüştür. Yorumlar çoğunlukla katili ve mevcut yasaları kınayıp lanetleyen yorumlardır. Bazı kullanıcılar bunu kendi deneyimleri üzerinden ifade etmiştir. Çoğunluğun böyle bir tutum sergilemesine karşın yaşama hakkı elinden alınan kadını suçlu görerek suçu ve suçluyu meşrulaştıran kullanıcı yorumlarının varlığı dikkate değerdir. Bu çerçevede ataerkil zihniyetin kadını ötekileştiren varlığını görmek mümkündür. Bunun yanında kadın cinayetleri konusunda kullanıcıların bir kısmı Türkiye ile Batı arasında kıyaslamaya girişmişlerdir. Bu sorunun çözümü için Batı ülkelerinin örnek alınmasını öneren kullanıcıların yanında suçu işleyenler için idamın gelmesini isteyen kullanıcıların yüksek oranı dikkat çekmektedir. Eğitim, silah kullanmayı ve yakın dövüş sporlarını öğrenme gerekliliği kadın cinayetleri ekseninde oldukça çeşitlilik gösteren öneriler arasındadır. Sayıları az olmakla birlikte kadının giyimi, yaşantısı üzerinden suçlayıcı ve şiddeti meşrulaştıran söylemlerin ifade edilmemesi gerektiğini öneren kullanıcıların ataerkil zihniyetin görece daha farkında oldukları da gözlemlenenler arasındadır. Ayrıca dikkate değer bir biçimde kadın cinayetlerinin kökeninde yatan şeyin ailenin kutsallığı kabulünün toplum tarafından fazla önemsenmesi olduğunu belirten kullanıcı yorumları da bulunmaktadır. Aile daha önce de belirtildiği üzere Türk toplumu tarafından kutsal kabul edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında örnek vermek gerekirse, şiddet gören evli bir kadın yaşadıklarından korku, acı, üzüntü gibi birçok duygu hissetmesine rağmen sırf bu kabul yüzünden ve 'her şey düzelir, kocandır sever de döver de, yuvan bozulmasın' vb. öğütlerle ona şiddet uygulayan eşinden ayrılamamaktadır. Bunun sonucunda susturulup

sindirilmekte, korku kültürünün esiri haline getirilmektedir. Böylelikle de ataerkil düzen erkeğin lehine devam etmektedir.

Alışıldık biçimde dinin bu konuyla da bağdaştırıldığı görülmektedir. İslam'a uygun yaşamının gerekliliğini savunan ve tüm yaşanan bu cinayet olaylarının 'iman zayıflığı'ndan ortaya çıktığını savunan kullanıcıların olması böyle olmadığı takdirde yaşananların meşru kabul edilme potansiyelinin olduğunu göstermektedir. Kullandıkları cinsiyetçi dil ile cinayeti meşrulaştıran kimi kullanıcıların gözlemlenmesi bu bağlamda önemlidir.

Flört şiddeti hesap tarafından en çok paylaşılan şiddet türü olmuştur. Bunun nedeni olarak flört şiddetinin tüm şiddet türlerinin kaynağı olması gösterilmiştir. Konuyla ilgili birbirinden farklı bakış açıları hakimdir. Bu bakış açılarından en dikkat çekici olanlardan biri, bazı kullanıcıların paylaşılan gönderilerdeki maddelerin şiddet unsuru sayılmayacağını, her ilişki içinde karşılaşılan ve ilişkiyi anlamlandıran unsurlar olduğunu belirtmesidir. Kullanıcılar tarafından bu gönderilerin bilinç sağlamanın aksine insanları kışkırtan abartı gönderiler olduğunu ifade etmeleri ilginçtir. Ayrıca erkek kullanıcıların büyük çoğunluğunun bu sayılan maddeleri kadınların kendilerinin talep ettiğini, bu maddelerin kadınlar tarafından sevgi gösterisi olarak algılandığını dile getirmeleri dikkate değer başka söylemlerden biridir. Söz konusu söylemlerden kadınların kendilerini sahiplenilmeye, korunmaya muhtaç ve erkeklerin de kendilerini koruyan, kıskanan, sahiplenen varlıklar olarak görmelerinin ataerkil zihniyetin dayattığı toplumsal kalıp yargıların açık bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Hesabın paylaştığı ilişki testlerini kendilerine uygulayarak kendi yanlışlarının farkına varanlar, bilinçlendiklerini, flört şiddetinin anlaşılmasının zor olduğunu ifade eden kullanıcıların olması ise dayatılanları nasıl içselleştirdiklerini ve sorgulamadan kabul ettiklerini göstermektedir.

Fiziksel, sözel ve psikolojik şiddet ile ilgili gönderilere gelen yorumların da kadın cinayetleri konusunda olduğu gibi çoğunlukla şiddeti uygulayan tarafı suçlayan, öfkenin dışı vurulduğu yorumlar olduğu görülmektedir. Yine burada da tıpkı kadın cinayetleri konusunda görüldüğü gibi şiddetin bu türlerinin temelinde yatan nedenin de ailenin toplum tarafından 'kutsal bir kurum' olarak görülmesi yorumunu yapan kullanıcılara rastlanmıştır.

Cinsel şiddet ile ilgili paylaşımlar da hesap tarafından fazlaca paylaşılan konulardan olmuştur. Cinsel şiddet konusuna yönelik yorumlar da flört şiddeti ile

benzerlikler göstermektedir. Burada bazı kullanıcıların hesabın yeteri kadar araştırma yapmadan paylaşım yaptığını belirtmesinin altında suçluyu koruyan bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir. İşyeri tacizine yönelik paylaşımlara gelen yorumlara bakıldığında ise diğer şiddet türlerinden daha belirgin şekilde kadını suçlayan ataerkil bir dilin hâkim olduğu göze çarpmaktadır. Son olarak yine ev içi şiddette de yukarıdakilere paralel yorumlar yapıldığı görülmüştür. Dönüşüm için ataerkil bakış açısının değişmesi gerektiği savunulmuş ve kadınlar bu konuda da ataerkil dili pekiştiren ve böylelikle şiddeti meşrulaştıran özneler olarak yansıtılmıştır. Ancak şiddetin her kime ve her ne olursa olsun bir insanlık suçu olduğu hiçbir konuda dikkate alınmamıştır.

Tüm elde edilen verilere ek olarak hesabın kullanıcıları çeşitli kampanya ve etkinliklerle etkileşime davet ettiğinin gözlemlendiğini de belirtmek gerekmektedir. #iyileşmehareketi, #nedensustum, #banasesol, #bizdeişlereşit, #buradabirkadinolduruldu, #yapmabunu gibi kampanya ve etkinlikler bunlardan bazılarıdır. Bu kampanya ve etkinliklerle kullanıcıların sosyal medya üzerinden kendi yaşam deneyimlerini aktarması ve toplumsal hayatta söz konusu çalışmalarını diğer insanlar için görünür kılmaya çalışması feminizm akımının hareket alanının genişlemesi noktasında anlamlıdır.

Özetle, yeni medyanın biçimlendirdiği toplumsal hayatta bu biçimlenmenin feminizm üzerinde etkilerinin olup olamayacağını anlamak üzere, sosyal medya kullanıcılarının feminizme yönelik algılarına kız_basina adlı Instagram hesabı üzerinden cevap arayan Netnografik çalışmada, kullanıcıların feminizm ile ilgili yeterli ve/veya doğru bilgiye sahip olmadıkları, sahip oldukları yetersiz bilgiyle yorumlarda buldukları ve bu sebeple feminizme karşı önyargılı oldukları görülmüştür. Bu kapsamda kadın ve erkek kullanıcılar arasındaki algı farklılıklarının dikkat çekici boyutta olduğu gözlemlenmiştir. Olumlu yorumların ikonlar aracılığıyla ifade edildiği göze çarpmıştır. Kadınlar çoğunlukla konuların genelinde olumlayıcı ve destekleyici yorumlarda bulunurken, erkeklerin ise feminizme karşı olumsuz bir algılarının olduğu söz konusu kavramı “boş, gereksiz, önemsiz” olarak nitelendirmelerinden, alaycı, küçümseyici iğneleyici, hakaret içeren yorumlarından ve feminizmi “erkek düşmanlığı” olarak gördüklerini açıkça ifade etmelerinden kolaylıkla anlaşılmaktadır. Ayrıca kadınların çoğunlukla destekleyici yorumlarda bulunmalarına rağmen feminizm hakkında tam anlamıyla bir bilgi birikimleri olmadığı düşünülmektedir. Ataerkil zihniyeti besleyen

kadın kullanıcıların olmasına rağmen kadın kullanıcıların değişime erkeklere göre daha açık oldukları gözlemlenmiştir.

Milli ve toplumsal değerlerin, yani geleneklerin, göreneklerin, örflerin, adetlerin, ahlak kavramının ve özellikle de dinin hemen her konuda öne çıktığı görülmüştür. Din, kullanıcı yorumlarından anlaşıldığı üzere kontrol mekanizması olarak görülmüştür. Dinin dogmatik oluşu kabulünden ötürü sorgulanamazlığının getirisi olarak onun uygun gördüğü yaşam şekline uyulmasının gerekliliği, uyulmadığı takdirde sonuçlarının meşru görüleceği kullanıcılar tarafından her seferinde kimi zaman açık kimi zaman örtülü şekilde vurgulanmıştır. Din, kültürel yozlaşmanın frenleyicisi pozisyonuna yerleştirilmiştir. Yine milli değerlerin, ahlakın ve kültürel öğeler gibi toplumda kutsal görülen unsurların özellikle kadın üzerinde oluşturduğu baskı net bir şekilde kullanıcı yorumları yoluyla görülmüştür. Feminizmin, LGBTİQ+ kavramının ve topluluğunun topluma ve aileye zarar verdiği kabulü genel kanılardandır. Dolayısıyla da ataerkil zihniyetin hala büyük oranda devam ettiği, ataerkil söylemlerin kullanıcılar tarafından defalarca yeniden üretildiği, erkek egemen zihniyetin hala güçlü şekilde varlığını devam ettirdiği aşikardır.

Çalışma kapsamında feminizm ile ilgili bireyleri bilgilendirmeyi ve bilinçlendirmeyi amaçlayan kiz_basina adlı hesabın ve aynı ve/veya benzer amacı taşıyan diğer hesapların özellikle belli bir yaş grubunun üzerinde olan, değişime direnen bireyler için bir anlam ifade etmeyeceği, dolayısıyla da tek başına toplumdaki bireylerin feminizm algısını değiştirmelerinin güç olduğu, bu sebeple hedeflenenler doğrultusunda çok fazla işlevsel olamayacağı düşünülmektedir. Kullanıcıların birçoğunun da 'gelecek nesiller'den umutlu olduklarını ifade etmeleri bu savı destekler niteliktedir. Elde edilen bu verilerden hareketle daha köktenci çözümlere ihtiyaç olduğu belirtilmelidir. Eğitim bunların başında gelmektedir. Feminizm ile ilgili olumlu algılar yaratmak ve toplumu oluşturan bireylerin daha eşitlikçi olmasını sağlamak için feminizmle ilgili eğitimin küçük yaşlardan itibaren, temel düzeyden başlaması gerekmektedir. kiz_basina ve bu minvaldeki diğer hesaplar ancak feminizmi destekleyici noktada durabilir.

KAYNAKÇA

- Acuner, S. (2021). 90'lı yıllar ve resmi düzeyde kurumsallaşmanın doğuş aşamaları. A. Bora ve A. Günel (Ed.), *90'larda Türkiye'de feminizm* içinde (s. 125-159). (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akan, E. ve Gürhan, N. (2020). Feminizmin “e- hali”: dijital feminizm üzerine bir araştırma. *Hafıza Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi International Journal of Social Sciences*, 2(2), 4-22.
- Akar, E. (2013). Sosyal medya platformları. F. Z. Özata (Ed.), *Sosyal medya* içinde (s. 52-79). (1. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Akgökçe, N. ve Çakır, S. (1995). *Kadın araştırmalarında yöntem*, İstanbul: Sel Yayınları.
- Aksu, O. (2017). “Yeni toplumsal hareketler bağlamında sosyal medya kullanımı analizi: kadın dernekleri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 146-159.
- Aktaş, C. ve Çaycı, B. (2013). Yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin sosyal hayattaki rolü. B. Arık, A. Ayhan ve O. Öksüz (Ed.), *I. Uluslararası Medya Eleştirileri Sempozyumu Bildiri Kitabı, 20-23 Kasım 2013*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 631-638.
- Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 53-72.
- Aktaş, M. ve Akçay, E. (2019). Dijital savunuculuk örneği olarak “Özgecan yasası” Change. org imza kampanyası. *Moment Dergi*, 6(2), 305-336.
- Alanka, Ö. (2017). Yeni iletişim teknolojileri. E. Akbulut (Ed.), *İletişime giriş* içinde (s.241-260). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Alıkılıç, Ö. ve Baş, Ş. (2019). Dijital feminizm: Hashtag'in cinsiyeti. *Fe Dergi*, 11(1). http://cins.ankara.edu.tr/21_8.pdf (Erişim Tarihi: 23.08.2022).
- Alptekin, D. (2006). *Üçüncü dünya ülkelerinde kadın hakları bağlamında feminizm*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Alptekin, D. (2011). Sokaktan akademiye: kadın hareketinin kurumsallaşma süreci. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 33-43.
- Altınbaş, D. (2006). Feminist tartışmalarda liberal feminizm. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0(9), 21-52.
- Altuntaş, B. ve Yeniçeri Alemdar, M. (2022). Dijital feminist aktivizmde iletişim ağı olarak Twitter kullanımı. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder)*, 10 (2). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2376144> (Erişim Tarihi: 11.11.2022).
- Arat, N. (2017). *Feminizmin ABC'si*. (3. Basım). İstanbul: Say Yayınları.
- Arıkan, E. (2019). Feminist düşünce ve feminist hukuk için radikal bir kılavuz: Catherine A. Mackinnon. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21 (2), 661-684.
- Atan, M. (2015). Radikal feminizm: “kişisel olan politiktir” söyleminde aile. *The Journal of Europe- Middle East Social Science Studies*, 1(2), 1-21.
- Ayata, A. (2011). Siyaset ve katılım. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.), *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi* içinde (s. 64-82). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Aydın, C. H. (2019). Eşzamansız iletişim araçları. G. Kurubacak ve M. R. Okur (Ed.), *Temel bilgi teknolojileri* içinde (104-125). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Aydıner Boylu, A., Ayan, H. ve Bilgin, İ. (2016). Toplumsal cinsiyet ve ev teknolojilerinin kullanımına etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 955-965. <http://www.itobiad.com/en/download/article-file/206386>. (Erişim tarihi: 14.11.2022).
- Baer, H. (2016). Redoing feminism: Digital activism, body politics, and neoliberalism. *Feminist Media Studies*, 16(1). <https://doi.org/10.1080/14680777.2015.1093070> (19.12.2022).

- Baran, B. H. ve Demiriz, G. (2017). Bilinç yükseltme niteliği olarak tiyatro eylem pratiği ve kadınlara yansımaları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (19), 314-346.
- Barker-Plummer. B. ve Barker-Plummer, D. (2017). Twitter as a feminist resource: #YesAllWomen. J. Earl ve D. A. Rohlinger (Ed.), *Digital platforms, and discursive social change içinde Studies in Media and Communications* (C. 14, ss. 91-118). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S2050-206020170000014010> (Erişim Tarihi: 19.12. 2022).
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Nitel araştırma yöntemleri*. (3. Basım), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Baştürk Akca, E. ve Ergül, S. (2016). Kitle iletişim çalışmaları alanında toplumsal cinsiyet çalışmalarının gelişimi; temel yaklaşımlar ve çalışmalar üzerinden bir çerçeve çizme çabası. Ş. Yavuz (Ed.), *Toplumsal cinsiyet & medya temsilleri içinde* (s. 17-40). İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Berktaş, F. (1992). Türkiye’de kadın araştırmaları 1980-1990. *Kadınların Belleği-Uluslararası Kadın Kütüphaneleri Sempozyum Tutanakları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2010). Kadın çalışmaları politik bir alandır. F. Döşkaya (Ed.), *21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar: Değişim ve Güçlenme Cilt I içinde* (s. 377-380). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Berktaş, F. (2013). Feminist teoride açılımlar. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). *Toplumsal cinsiyet çalışmaları içinde* (s. 6). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Binark, M. (2007a). Yeni medya çalışmaları. M. Binark (Ed.), *Yeni medya çalışmaları içinde* (s. 5-19). Ankara: Dipnot Yayınları.

- Binark, M. (2007b). Yeni medya çalışmalarında yeni sorular ve yöntem sorunu. M. Binark (Ed.), *Yeni medya çalışmaları* içinde (s. 21-27). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Binark, M. ve Bayraktutan, G. (2013). *Ayin Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik*. Kalkedon Yayınları: İstanbul.
- Binark, M. ve Löker, K. (2011). *STÖ'ler için bilişim rehberi*. Ankara: STGM.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye'de kadınlık, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (1), 108-114.
- Birkalan Gedik, H. (2017). Feminist hareketler. B. Kartal ve B. Kümbetoğlu (Ed.), *Yeni toplumsal hareketler* içinde (s. 103-120). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Birkalan Gedik, H. A. (2009). Türkiye'de feminizmi ve antropolojiyi yeniden düşünmek: feminist antropoloji üzerine eleştirel bir deneme. *Cogito*, (58), 285-338.
- Bora, A. (2018). *Kadınların sınıfı: toplumsal cinsiyet yaklaşımları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, A. (2021). Bir Yapabilirlik Olarak Ka- Der. A. Bora ve A. Günal (Ed.), *90'larda Türkiye'de feminizm* içinde (s. 109-125). (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, A. ve Günal, A. (2021). *90'larda Türkiye'de feminizm*. (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bostancı, M. (2019). *Sosyal medya: dün bugün yarın*. Konya: Palet Yayınları.
- Budak, C. (2018). Türkiye'de feminist hareketin dünü ve yarını, *Journal of Business in The Digital Age*, 1(1), 38-49.
- Büker Alyanak, Z. (2021). Etnografi ve çevrimiçi etnografi. M. Binark (Ed.), *Yeni medya çalışmalarında araştırma yöntem ve teknikleri* içinde (s. 123-170). (4. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Büyükaslan, A. ve Kırık, A.M. (2017). *Sosyal medya araştırmaları*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Büyüksener, E. (2009). Türkiye’de Sosyal Ağların Yeri ve Sosyal Medyaya Bakış. XIV. *Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri*, 19-22. http://inet-tr.org.tr/inetconf14/kitap/buyuksener_inet09.pdf (Erişim Tarihi: 06.10.2022).
- Cereci, S. (2019). *Sosyal medya: çağlar, ağlar, bağlar*. İstanbul: Onto Yayınları.
- Clark, R. (2016). Hope in a hashtag: The discursive activism of #WhyIStayed. *Feminist Media Studies*, 16(5). <https://doi.org/10.1080/14680777.2016.1138235> (Erişim Tarihi: 19.12.2022).
- Collin, F. ve Kaufer, I. (2015). *Feminist güzergâh* (Çev: G. Acar Savran). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Çaha, Ö. (2017). *Türkiye’de kadın ve sivil toplum: sivil kadın*. (4. Baskı). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çakır, M. (2017). Sosyal medya ve gösteri. A. Büyükaslan ve A. M. Kırık (Ed.), *Sosyal medya araştırmaları I* içinde (s. 11-68). (2. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çakır, S. (2008). Kapitalizm ve patriyarkaya karşı: sosyalist feminizm, *Toplum ve Demokrasi*, 2 (4), 185-196.
- Çakır, S. (2016). *Osmanlı kadın hareketi*. (5. Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Çalışkan, M. ve Mencik, Y. (2015). Değişen dünyanın yeni yüzü: sosyal medya. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 254-277.
- Çardak, M. (2012). *Toplumsal bir hareket ve aydınlanmanın ürünü olarak liberal feminizm*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetinöz, N. (2013). Sosyal medya. T. V. Yüzer ve M. E. Mutlu (Ed.), *Yeni iletişim teknolojileri* içinde (s.150-174). (1. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Çiçek, B. Ve Çopur, Z. (2018). Bireylerin kadınların çalışmasına ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, *International Journal of Eurasian Education and Culture*, (4), 1-21.

- Çifci, E. (2020). *Toplumsal cinsiyet feminizm ve LGBTIQ+*. İstanbul: Kökler Derneği Yayınları.
- Çomu, T. ve Halaiqa, İ (2021). Web içeriklerinin metin temelli çözümlenmesi. M. Binark (Ed.), *Yeni medya çalışmalarında araştırma yöntem ve teknikleri* içinde (s. 31-92). (4. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Davaz Mardin, A. (2021). Görünmezlikten görünürlüğe: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı. A. Bora ve A. Günal (Ed.), *90'larda Türkiye'de feminizm* içinde (s. 183-205). (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dayan, C. (2019). Konumlandırılmış akademik marjinalizasyondan konumlandırılmış biraradalığa: Toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları. *Fe Dergi*, 11(2), 51-64.
- Demir, Z. (2014). *Modern ve postmodern feminizm*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Dikici, E. (2016). Feminizmin üç ana akımı: Liberal, Marksist ve radikal feminizm teorileri. *JASS (International Journal of Social Science)*, (41), 523-532.
- Dikkol S. (2014). *Türkiye'de toplumsal değişme ve kadın kimliğinin dönüşümü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dizier, A. (1992). Fransa'da kadın araştırmaları 1980-1990. *Kadınların Belleği-Uluslararası Kadın Kütüphaneleri Sempozyum Tutanakları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Doğan, C. (2008). Yeni sosyal hareketler ekseninde feminizme bakış. *Sosyoloji Notları*, (4-5 Birleştirilmiş), 29-35. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/186069/mod_resource/content/1/Sosyoloji_Notlari_Dergisi_4_5_Sayi%20HU%C4%B0Z%C4%B0NGA%20VE%20OYUN%20KAVRAMI.pdf (Erişim Tarihi: 12.11.22).
- Donovan, J. (2020). *Feminist teori*. (Çev: A. Bora, M. Ağduk Gevrek ve F. Sayılan). (13. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doughan, D. (1992). İngiltere'de kadın araştırmaları 1980-1990. *Kadınların Belleği-Uluslararası Kadın Kütüphaneleri Sempozyum Tutanakları*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Druke, R. ve Zobl, E. (2016). Online feminist protest against sexism: The German-language hashtag #aufschrei. *Feminist Media Studies*, 16(1). <https://doi.org/10.1080/14680777.2015.1093071> (Erişim Tarihi: 19.12.2022).
- Durakbaşı, A. (2008). Kadınların tarihinden dersler: feminist bir sosyoloji için notlar. *Toplum ve Demokrasi*, 2 (4), 15-26.
- Durakbaşı, A. (2011). Tarih yazımı. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.), *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi* içinde (s. 178-200). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Dural, A. B. ve Eyidiker, U. (2020). Feminizmin tarihsel kökenleri: Liberal feminizmden hashtag feminizmine. H. Uzun (Ed.), *Recent advances in social science, education and humanities research* içinde (s. 17-41). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Ecevit, M. (2011). Epistemoloji. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.), *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi* içinde (s. 32-64). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Ecevit, Y. (2010). Akademik bir alan olarak kadın çalışmaları: Karşılaştırmalı, feminist, eleştirel bir bakış. F. Çoban Döşkaya (Ed.) *21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar: Değişim ve Güçlenme Cilt I* içinde (s. 49-51). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.), *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi* içinde (s. 2-29). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Eroğlu, K. (2004). Kadın kuruluşları içinde üniversite kadın sorunları araştırma ve uygulama merkezlerinin yeri ve önemi, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8(2), 23-31.
- Erzene Bürgin, D. (2014). Feminist kuram. G. Erciyeş ve N. Aydınöğlü (Ed.), *Kadın ve toplum* içinde (s. 11-23). İzmir: Meta Basım.
- Eslen Ziya, H. (2013). Social media and Turkish feminism: new resources for social activism. *Feminist Media Studies*, 13(5), 860-870.

- Fırat, M. ve Özdamar Keskin, N. (2015). İnternet teknolojileri. T. V. Yüzer ve M. R. Okur (Ed.), *Temel bilgi teknolojileri I* içinde (s. 97-125). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Fotopoulou, Aristeia (2016). “Digital and networked by default? Women’s organisations and the social imaginary of networked feminism”, *New Media and Society*, 18(6). <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1461444814552264> (Erişim Tarihi: 19.12.2022.).
- Fougeyrollas-Schwebel, D. (2015). Feminist hareketler. H. Hirata, F. Laborie, H. Le Doare ve D. Senotier (Ed.) *Eleştirel feminizm sözlüğü* içinde (s. 154-160). (Çev: G. Acar-Savran). Ankara: Dipnot.
- Gedik, E. (2020). Dünyada ve Türkiye’de dijital feminizm incelemesi: gençlerin dijital aktivizm deneyimleri, *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 123-136.
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde kadınların siyasal hayata katılım mücadelesi, *Yasama Dergisi*, (10), 5-55.
- Göker, G. (2015). İletişimin Mcdonalddlaşması: sosyal medya üzerine bir inceleme. *Electronic Turkish Studies*, 10(2), 389-410.
- Gündüz, U. (2017). Toplumsal hareketler, sivil itaatsizlik ve sosyal medya yansımaları. A. Büyükaslan ve A. M. Kırık (Ed.), *Sosyal medya araştırmaları I* içinde 133-154). (2. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Güneş, F. (2017). Feminist kuramda ataerki tartışmaları üzerine eleştirel bir inceleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 245-256.
- Gürel, E. ve Nazlı, A. (2019). Dijital aktivizm: Change.org kampanyaları üzerine bir analiz, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (4), 187-206.
- Harding, S. (1995). Feminist yöntem diye bir şey var mı?. S. Çakır ve N. Akgökçe (Ed.), *Farklı feminizmler açısından kadın araştırmalarında yöntem* içinde. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Heywood, A. (2013). *Siyasi ideolojiler: bir giriş*. (Çev: Ş. Akın, A.K. Bayram, vd.). (5. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.

- hooks, b. (1987). *Feminizm herkes içindir tutkulu politika*. (Çev: E. Aydın, B. Kurt, Ş. Özgün ve A. Yıldırım). İstanbul: bgst Yayınları.
- Işık, S. N. (2021). 1990'larda kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele hareketi içinde oluşmuş bazı gözlem ve düşünceler. A. Bora ve A. Günel (Ed.), *90'larda Türkiye'de feminizm içinde* (s. 41-73). (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- İrak, H. (2022). Dijital aktivizm ve İran kadın hareketleri üzerine kavramsal bir inceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder)*, 10 (2). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2433761> (Erişim Tarihi: 28.11.2022).
- İrge, N. F. (2012). Enformasyon toplumu ve toplumsal değişim sürecinde sosyal medya. *Akdeniz İletişim*, 17(1), 63-86.
- İspir, B. (2013). Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi. M. C. Öztürk (Ed.), *Dijital iletişim ve yeni medya içinde* (s. 2-25). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Jaggar, A. M. (1983). *Feminist politics and human nature*. Totowa, NJ: Rowman & Allanheld.
- Kabasakal Arat, Z. F. (2010). Kadın çalışmalarının temel konusu ve bazı sorunsalları. F. Döşkaya (Ed.), *21. yüzyılın eşiğinde kadınlar: değişim ve güçlenme cilt I içinde* (s. 45-48). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi), 45-48.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) (2008). *2008 mali yılı performans programı*. Ankara.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). (2022). *Türkiye'de kadın*. Ankara.
- Kandiyoti, D. (1995). Çağdaş feminist çalışmalar ve Ortadoğu araştırmaları. S. Çakır ve N. Akgökçe (Ed.), *Farklı feminizmler açısından kadın araştırmalarında yöntem içinde*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kaplan, A. M., Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! the challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53, 59-68.89.
- Kara, N. (2006). 80 ve 90'larda Türkiye'de feminist hareketler, *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1(3), 16-39.

- Kara, T. (2013). *Sosyal medya endüstrisi*. İstanbul: Beta Basım.
- Karagöz, B. (2008). Türkiye’de 1980 sonrası kadın hareketinin siyasal temelleri ve “ikinci dalga” uğrağı. *Memleket Siyaset Yönetim*, 3(7), 168-190.
- Karagöz, K. (2013). Yeni medya çağında dönüşen toplumsal hareketler ve dijital aktivizm hareketleri. *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, (1). <http://www.iletisimvediplomasi.com/yeni-medya-caginda-donusen-toplumsal-hareketler-ve-dijital-aktivizm-hareketleri/> (Erişim: 28.11.2022).
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kardam, F. ve Ecevit, Y. (2021). 1990’ların sonunda bir kadın iletişim kuruluşu: Uçan Süpürge. A. Bora ve A. Günel (Ed.), *90’larda Türkiye’de feminizm içinde* (s. 87-109). (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaya, A. (2017). Sosyal paylaşım ağlarının kişilerarası iletişim sürecine etkisi bağlamında Facebook. A. Büyükaslan ve A. M. Kırık (Ed.), *Sosyal medya araştırmaları I* içinde s. (155.206). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kaya, Ş. (2018). Kadın ve sosyal medya. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(2), 563-576.
- Kekeç Gören, S. ve Taşçıoğlu, R. (2018). Özgecan Aslan cinayetinin dijital platformlarda yansımaları: Ekşi Sözlük üzerine bir inceleme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (30), 439-452.
- Kırık, A. M. (2017). Gelişen web teknolojileri ve sosyal medya bağımlılığı. A. Büyükaslan ve A. M. Kırık (Ed.), *Sosyal medya araştırmaları I* içinde s. (69-102). (2. Baskı) Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kırık, A. M. ve Özcan, A. (2014). Bir dijital aktivizm örneği: akıllı ağ çeteleri (Smart Mobs)”, *Online Academic Journal of Information Technology*, 5(14), 61.77.
- Kızıl, A. (2021). *Dördüncü dalga feminist yankı alanları: Dijital araç ve uygulamalar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Kiraz, S. ve Kestel, S. (2017). Kadınların madun sorunsalı ve bir alternatif olarak yeni medyada dijital aktivizm: Change.org. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 53, 139-163.
- Koç, F. (2017). Türkiye’de yeni toplumsal hareketlerin dönüşümünde sosyal medyanın rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(15), 1567-1577.
- Kolay, H. (2015). Kadın hareketlerinin süreçleri, talepleri ve kazanımları. *Emo Kadın Bülteni*, (3), 5-12.
- Kozinets, R. V. (1998), “On Netnography: Initial Reflections on Consumer Research Investigations of Cyberculture,” in *Advances in Consumer Research*, Volume 25, ed., Joseph Alba and Wesley Hutchinson, Provo, UT: Association for Consumer Research, 366-371.
- Kozinets, R. V. (2002). The field behind the screen: Using netnography for marketing research in online communities. *Journal of Marketing Research*, 39, 61-72.
- Kozinets, R. V. (2006). Click to connect: Netnography and tribal advertising. *Journal of Advertising Research*, 279-288.
- Kökalan, F. (2002). *1980 sonrası Türkiye’de kadın çalışmaları*. Yayımlanmamış YL Tezi. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mathieu, N. C. (2015). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet. H. Hırata, F. Laborie, H. Le Doare ve D. Senotier (Ed.) *Eleştirel feminizm sözlüğü* içinde (s. 76-86). (Çev: G. Acar-Savran). Ankara: Dipnot.
- Michel, A. (1993). *Feminizm*. (Ş. Tekeli, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Miller King, P. (1992). “ABD’de Kadın Araştırmaları-1980-1990”, Kadınların Belleği-Uluslararası Kadın Kütüphaneleri Sempozyum Tutanakları. İstanbul: Metis Yayınları.
- Morozov, E. (2007). How Can Activists and NGO’s Benefit from New Media?, presented at “New Media Essentials” summer school organized by Transitions Online Prague, July 12, ss.1-86. <http://pt.slideshare.net/evgeny.morozov/activism-and-new-media-introduction> (Erişim Tarihi: 03.12.2022).

- Mumcu, M. K. (2023). Hoşgörü”nün yokluğu: Türkiye’de Lgbt bireylere yönelik nefret suçlarına felsefi bakış. *Kaygı*, 22 (1), 319-339.
- Notz, G. (2018). *Feminizm*. (Çev: S. D. Çetinkaya). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Nuhurat, Y. (2020). Türkiye futbolunda kadın: “İş”i olmayan ve olmaması gereken yerde”. *Fe Dergi*, 12(2), 45-58.
- Okur, M. Recep (2013). Web 2.0 ve sonrası. T. Volkan Yüzer ve M. E. Mutlu (Ed.), *Yeni iletişim teknolojileri* içinde (s.128-149). (1. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Orhon, E. N. (2013). Sosyal ağlar ve sosyal medya. Ö. Yılmazel (Ed.), *Temel bilgi teknolojileri II* içinde (s. 30-48). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Öz Yıldız, S. (2019). Toplumsal cinsiyet çalışmalarının tarihçesi. A. Altunoğlu (Ed.), *Toplumsal cinsiyet çalışmaları* içinde (s. 2-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Özata, F. Z. (2013). Sosyal medya platformları. M. C. Öztürk (Ed.), *Dijital iletişim ve yeni medya* içinde (s. 76-98). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Özbaş Anbarlı, Z. (2020). Dijital etnografi: dijital uzamı anlamak için bir yöntem. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 10(20), 87-113.
- Özbölük, T. ve Dursun, Y. (2015). Pazarlama araştırmalarında paradigmat dönüşüm ve etnografinin dijital evrimi: netnografi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0(46), 227-247.
- Özdemir, E. (2015). Türkiye feminist hareket tarihi. F. Saygılıgil (Ed.), *Toplumsal cinsiyet tartışmaları* içinde. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özdemir, H. ve Aydemir, D. (2019). Dördüncü dalga feminizm üzerine. *International Social Sciences Studies Journal*, 5(32), 1706-1711.
- Özer, M., Gençoğlu, C. ve Suna, H. E. (2020). Türkiye’de eğitimde eşitsizlikleri azaltmak için uygulanan politikalar. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 294-312.

- Özkan, S. (2018). Kadına yönelik şiddet ve sosyal medya aktivizmi: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu örneğinde içerik analizi”, *Yeni Düşünceler*, 9, 57-69.
- Özkiraz, A. ve Arslanel, M. N. (2011). İkinci meşrutiyet döneminde kadın olmak. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-10.
- Özsöz, C. (2008). Kültürel feminist teori ve feminist teorilere giriş. *Sosyoloji Notları*, (6), https://www.academia.edu/34010412/K%C3%BCl%C3%BCrel_Feminist_Teor_i_ve_Feminist_Teorilere_Giri%C5%9F (Erişim Tarihi: 08.01.2022).
- Öztan, E. (2015). Feminist araştırmalar ve yöntem. F. Saygılıgil (Ed.), *Toplumsal cinsiyet tartışmaları* içinde. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Öztürk, E. (2011). *Feminist teori ve tarihsel süreçte Türk kadını*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Özutku, F., Küçükylmaz, M., Çopur, H., İlder, K., Sığın, İ., ve Arı, Y. (2014). *Sosyal medyanın ABC’si*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Özüdoğru Erdoğan, H. N. (2021). Yeni toplumsal hareketler bağlamında kadın hareketleri: Dijital aktivizm. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 112- 119.
- Özüdoğru, Ş. (2014). Nitel araştırmanın iletişim araştırmalarında rol ve önemi üzerine bir deneme. *Global Media Journal: TR Edition*, 4 (8), 260-275.
- Pekel, E. (2019). Toplumsal cinsiyet rolleri ve kadının çalışma hayatındaki konumu. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 05(01), 30-39.
- Pilcher, J ve Whelan, I. (2004). *50 key concepts in gender studies*. Londra: Sage Publications. <https://xyonline.net/sites/xyonline.net/files/2019-09/Pilcher%2C%2050%20Key%20Concepts%20in%20Gender%20Studies%20%282004%29.pdf> (Erişim Tarihi: 22.04.2022).
- Sancar, S. (2020). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti*. (5. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Saraç, S. (2013). Toplumsal cinsiyet. L. Güntekin ve G. Güneş vd. (Ed.), *Toplumsal cinsiyet ve yansımaları* içinde (s. 29). Ankara: Atılım Üniversitesi.

- Savaş, G., Ertan S. ve Yol, F. (2018). Türkiye’deki üniversitelerin kadın araştırmaları merkezleri profili araştırması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/554567> (Erişim Tarih: 01.06.2022).
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. (Birinci Baskı). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sezer, M. Ö. (2012). *Masallar ve toplumsal cinsiyet*. (3. Basım). İstanbul: Evrensel Yayınları.
- Şen, A. F. ve Kök, H. (2017). Sosyal medya ve feminist aktivizm: Türkiye’deki feminist grupların aktivizm biçimleri. *Atatürk İletişim Dergisi*, (13), 73-86.
- Şimşek, A. (2018). Evren ve örneklem. A. Şimşek (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri içinde* (s. 121). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: kavramsal analizi tarihsel süreçleri ve dönüşümleri, *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), 163- 175.
- Tekeli, Ş. (1992). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi. *Kadınların Belleği-Uluslararası Kadın Kütüphaneleri Sempozyum Tutanakları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Tekeli, Ş. (2020). 1980’ler Türkiye’sinde kadınlar. Ş. Tekeli (Ed.), *1980’ler Türkiye’sinde kadın bakış açısından kadınlar içinde* (s. 15-47). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekvar, S. O. (2017). Türkiye’de feminist alternatif medyanın işlevselliği: bir alternatif medya örneği “Kadınların Postası” projesinin incelenmesi. *Journal of the Human & Social Science Researches*, 6(1), 538-552.
- Terkan, B. (2010). Kadın örgütlerinin interneti alternatif medya olarak kullanımını üzerine bir inceleme. *Selçuk İletişim*, 6(3), 34-55.
- Timisi, N. ve Ağduk Gevrek, M. (2021). 1980’ler Türkiye’inde feminist hareket: Ankara çevresi. A. Bora ve A. Günal (Ed.), *90’larda Türkiye’de feminizm içinde* (s. 13-41). (7. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tong, R. ve Fernandes Botts, T. (2021). *Feminist düşünce: kapsamlı bir giriş*. (Çev: B. Sumer Aydaş), İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Toprak, E. ve E. P. Uça Güneş (2018). Sosyal ağlar. T. V. Yüzer ve M. R. Okur (Ed.), *Temel bilgi teknolojileri I* içinde (s. 148-174). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Tuncer, A. S. (2013). Sosyal medyanın gelişimi. F. Z. Özata (Ed.), *Sosyal medya* içinde (s. 1-25). (1. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Turhan, D. G. (2017). Dijital aktivizm. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 26-44.
- Uçkan, Ö. (2012). Dijital Aktivizm mi, Aktivizm mi?. <https://yesilgazete.org/dijital-aktivizm-mi-aktivizm-mi-ozgur-uckan/> (Erişim Tarihi: 28.12.2022).
- Uğurlu, E. G. (2013). Tarih ve kavram olarak yeni iletişim teknolojileri. T. V. Yüzer ve M. E. Mutlu (Ed.), *Yeni iletişim teknolojileri* içinde (s. 2-23). (1. Baskı.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Uygun Aytemiz, B. (2015). Toplumsal cinsiyet ve edebiyat. F. Saygılıgil (Ed.), *Toplumsal cinsiyet tartışmaları* içinde. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Varnalı, K. (2013). *Dijital kabilelerin izinde: sosyal medyada Netnografik araştırmalar*. (1. Baskı). İstanbul: Mediacat.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (35), 29-56.
- Vatandaş, S. (2020). Toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargıları bağlamında kadının medyada metalaştırılması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(36), 747-784.
- Vural, Z. B. ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege üniversitesi iletişim fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yaşar University* 20(5).
http://journal.yasar.edu.tr/wpcontent/uploads/2012/08/3_BVural_MBat.pdf
(Erişim Tarihi: 20.09.2022).
- Walters, M. (2020). *Feminizm*. (Çev: H. Gür). (2. Baskı). Ankara: Dost Yayınevi.

- Yalvaç, F. (2017). Marksizm ve uluslararası ilişkiler kuramları. F. Yalvaç (Ed.), Marksizm ve uluslararası ilişkiler kuramları içinde (s. 201-202). Ankara: İmge Kitabevi.
- Yaşın Dökmen, Z. (2015). *Toplumsal cinsiyet: sosyal psikolojik açıklamalar*. (6. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeygel Çakır, S. (2017). Sosyal medyada dijital aktivist hareketler üzerine kuramsal bir inceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 753-783.
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği, *İmgelem*, 2. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/503438> (Erişim Tarihi: 19.11.2022).
- Yörük, A. (2009). Feminizm/ler, Sosyoloji Notları, (7). https://www.academia.edu/24591802/Sosyoloji_Notlar%C4%B1_Dergisi_7_Say%C4%B1 (Erişim Tarihi: 13.02.2022).
- Yürüt, B. (2017). Tanzimat sonrası Osmanlı kadın hareketi ve hukuki talepleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 30, 365-397.
- http-1: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 04.11.2022).
- http-2: <http://bilsenbesergil.blogspot.com/p/teknolojik-yaknsama-technological.html> (Erişim Tarihi: 08.01.2023).
- http-3: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 26.11.2022).
- http-4: <https://catlakzemin.com/19-temmuz-1848-ilk-kadin-haklari-bildirgesi-seneca-falls-kaleme-alindi/> (Erişim Tarihi: 25.04.2022).
- http-5: https://tr.frwiki.wiki/wiki/Rebecca_Walker (Erişim Tarihi: 25.04.2022).
- http-6: <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/> (Erişim Tarihi: 11.12.2022).
- http-7: <https://evrimagaci.org/karl-marx-ve-marksizm-en-genel-hatlariyla-marksizm-neler-soyler-marksizme-yonelik-elestiriler-nelerdir-10371> (Erişim Tarihi: 30.04.2022).

- http-8: <https://catlakzemin.com/27-mart-1984-ikinci-dalga-turkiyede-kadin-cevresi/> (Erişim Tarihi: 25.04.2022).
- http-9: <http://kadineserleri.org/hakkimizda/> (Erişim Tarihi: 31.07.2022).
- http-10: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 29.11.2022).
- http-11: <https://catlakzemin.com/2010-2020-feminist-hashtaglerle-dijital-aktivizm/> (Erişim Tarihi: 10.11.2022).
- http-12: <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/> (Erişim Tarihi: 11.12.2022).
- http-13: <https://gq.com.tr/teknoloji/instagramin-ismi-nereden-geliyor> (Erişim Tarihi: 01.04.2023).
- http-14: <https://medyaakademi.com.tr/2020/03/21/instagramin-kurulusu-ve-gelisimi/> (Erişim Tarihi: 01.04.2023).
- http-15: <https://btm.istanbul/blog/fotograf-uygulamasindan-sosyal-medya-devine-Instagram> (Erişim Tarihi: 01.04.2023).
- http-16: <https://www.pomelostok.com/blog/instagram-nasil-kuruldu> (Erişim Tarihi: 01.04.2023).
- http-17: <https://www.kizbasina.com/nedir-nasil-hedef/> (Erişim Tarihi: 03.04.2023).
- http-18: <https://istanbulsozlesmesi.org/istanbul-sozlesmesinin-onemi/> (Erişim Tarihi: 04.04.2023).
- http-19: <https://istanbulsozlesmesi.org/istanbul-sozlesmesinden-cekilme-girisimi-ve-sonrasinda-yasananlar/> (Erişim Tarihi: 04.04.2023).
- http-20: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 04.04.2023).
- http-21: <https://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/kategori/veriler> (Erişim Tarihi: 06.04.2023).
- http-22: <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/6284-sayili-kanun-neden-tartisiliyor> (Erişim Tarihi: 24.05.2023).